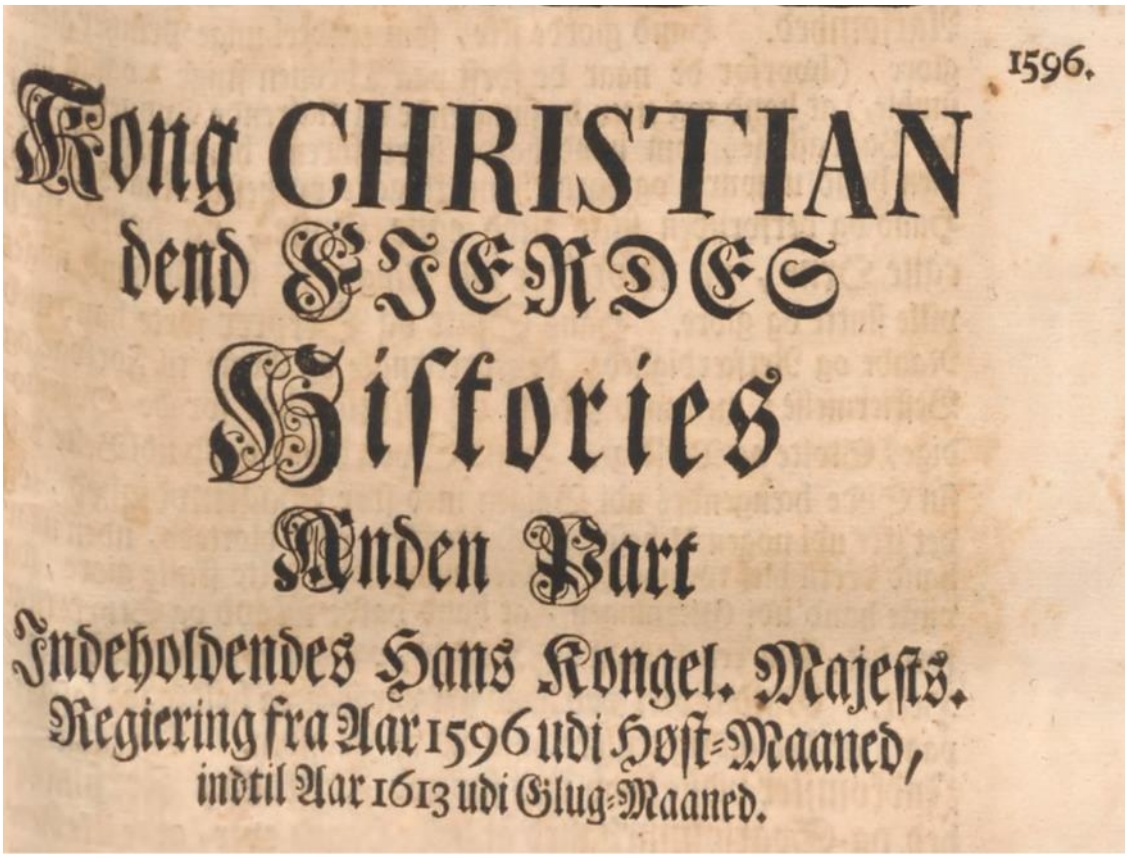

Kong Christian
den Fierdes
Histories
Anden Part
Indeholdendes Hans Kongel. Majests
Regiering fra Aar 1596 udi Høst-Maaned.
indtil Aar 1613 udi Glud-Maaned

113. 1596.
Det Lys, som hidindtil hafde fremblinket af dend unge Konges høypriselige Dyder, gaf, ligesom Morgenrøden, tilkiende, hvor klar en Soel der nu ville opstaae og fremskinne. Thi neppe var denne brave Konge opsteget paa sin Kongelige Throne, førend disse tvende Nordiske Riger af Hans Majestæts klare Soel og Glants var indtaget, oplyst og vederqvæget. Ligesaa mange Diamanter, og dyrebare Steen, som der glimrede udi den Kongelige Crone som nu var sat paa hans Hoved; ligesaa

114.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

mange og flere høypriiselige Kongelige Dyder fremskinnede der og udaf hans Sind og Øyne, saasom Gudfrygtighed, Retfærdighed, Forsigtighed, Heroiske Mood, og Mandighed, Miskundhed, og Naade. Her fandtes ikke hos denne Herre nogen Vellyst, og Forfængelighed, ej heller u-nyttig Skiemt og Tidsfordrif; men Stadighed og Vindskibelighed, Alvorlighed og Agtsomhed. Hand giorde ikke, som eendeel unge Printzer gierne giøre, (hvorfor de naar de først paa Thronen siige, ogsaa maa snuble,) at hand tog efter de smigrende og klafrende Tunges Snak og Bagvaskelse, som hand hafde hørt førend hand blef cronet; men hand udspurte og hørte hans klogeste og beste Raads Raad. Hand og derforuden saae med egne Øyne, og hørte med egen Ørne, og udforskede alle Ting vel, førend hand noget ville slutte og giøre. Hans Spiir og Scepter førte hand med Naade og Retfærdighed, de Fortrængte og Arme til Forsvar og Beskiermelse; men med Magt og Myndighed for den Overmodige, Stolte og Vældige. Hans Sværd bar hand udi Belte ved sin Siide hængendes udi Balgen med stor Sagtmodighed, og hand dertil blef tvungen: Men naar hand dette skulle giøre, da viiste hand udi Gierningen, at hand hafde Mood og Styrke til at viiste hand udi Gierningen, at hand hafde Mood og Styrke til at føre det, som een retfærdig Konge, og som enn tapper Krigs-Helt. Guld-Eblet bar hand saa varligen og holdte saa fast derpaa, at det aldrig trillede ham af Haanden, Forsiunlighed og Sparsommelighed at holde Haand over, at de ikke bleve brugte til andet, end til Fæderlandets Gafn og Nytte. Naar hand dennem til andre udi Forvalting skulle betroe, da vidste hand at forskrive dennem saadanne Regler, hvorefter de derfore skulle giøre Regenskab, at de Gamle meest Erfarne endogsaa af hannem maatte lære, hvad til en god Huusholdning over Rigernes Middeler udkrævedes.
Saadanne og fleere denne unge Konges høypriselige og berømmelige Dyder, Idrætte og Gierninger skal dend efterkommende Verden for sig nu finde optegnet og opskrefne, ikke med nogen hykliske Pen eller høytravende Stiil, men udi Eenfoldighed af Sandhed.

115.

Aar 1596

Kong Christian den Fierde stadfæster sin Faders udgifne Gafve. Brefve til Kirker og anden gudelig Brug.
Det allerførste, som Kong Christian dend Fierde tog sig for, efter at hand hafde sat sig paa sin Fædrene Throne, og saa snart hand stadfæstede sin Hr. Faders udgifne Gaver og Privilegier til Kirker, Academiet, Skoler, Hospitaler og anden gudelig Brug.
Kongen lader bygge et prægtig Huus for Academiet i Kiøbenhafn.
Særdeles lod hand see hvad Omhyggelighed, hand ville bære for Boglige Konster og Videnskaber, i det hand strax og neppe 14 Dage efter sin Croning giorde alle de fornødne Anstalter, som kunde optænkes til at bestille og indsamle ald fornøden Bygnings-Tømmer og Material for at lade opbygge for Academiet udi Kiøbenhafn et Huus, hvor Lærerne og Læse-Mesterne kunde have adskillige indrettede Stæder og visse Afdeelinger og Værelser, saa at hindre hinanden, med Magelighed kunde læse for dend studerende Ungdom og dennem overhøre, saa og dennem øve udi de Samtaler, som paa deslige høye Skoler bør at være brugelige. Hertil udsaae hand dend Plads og Stæd ved det Huus, som hans Hr. Fader af

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

høyloflig Ihukommelse allereede tilforn hafde bygt for de 100 fattige Studentere, hvor de tvende Gange dagligen skulle spiise, og hvortil hand saa rundeligen een Gave hafde stiftet.
Konge stadfæster Kiøbstædernes Friheder.
Derefter tog Hans Majestæt sig Kiøbstædernes Tarf og Næring an, saa vel udi det eene, som udi det andet Rige, hvilke hand naadeligen forsiunede med een og anden Frihed til deres Tarf, Opkomst og Forfremmelse.
Kongen vil have dend Norske Lov forandret efter disse Tiders Tilstand.
Iblandt andet erindrede sig Kongen, dend Forvirring, som hand særdeles for 5 Aar siden fornam udi Norge, da hand der var for at lade sig hylde, saa og da hand der holdte de første Herre-Dage, fandt for sig ved dend Norske Lov *), som ikke siden Kong Magnus Haagensøns Lagebetters eller Lovgivers Tiid, eller rettest sagt, ikke siden Bogtrykkeriet udi disse Nordiske Riger var opkommen, nogen Tiid var udi disse Nordiske Riger var opkommen, nogen Tiid var udi Prendt eller Trykken udkommen. Derfor bleve for Kongen ikke frembaaren andre Lov-Bøger, end som vare skrefne; hvoriblant dend ældste var skreven paa Pergament med gamle og u-læselige Munke-Skrift udi det gamle u-forstaaelige Norske Sprog, som dend gemeene Mand vanskelig forstood. Dernest fandtes der iblant dend Mængde af de mange frembragte skrefne Lov-Bøger, som paa det nu brugelige Sprog vare oversatte, stor Forskiel; thi de vare hinanden u-liige. Endnu fandtes og disse skrefne Lov-Byger opfyldte med mange saa kaldede Rette-Bøder, ved hvilke dend gamle Norske Lov var forandret. Om alt saadant, og des'

**) Hvad var Den gamle norske lov?*
Når man i Christian 4.s tid taler om "den gamle norske lov", mener man især:
Gulatingsloven
Oprindeligt fra ca. 900–1200-tallet
Gældende for Vestnorge
En af Europas ældste landskabslove
Frostatingsloven
Fra ca. 1000–1200-tallet
Gældende for Trøndelag og Nordnorge
Senere blev de samlet og ensrettet i:
Magnus Lagabøtes landslov (1274)
Den første fælles lov for hele Norge
Afløste de gamle landskabslove
Den gjaldt faktisk stadig helt frem til 1687
Hvad gjaldt der i Christian 4.s tid?
I Christian 4.s regeringstid (1588–1648):
Norge havde stadig sin egen lov
Det var primært:
Magnus Lagabøtes landslov (1274)
og Byloven (1276) for byerne
Danmark og Norge var i union
Danmark havde sin egen lov (Danske Lov)
Norge havde stadig den gamle norske lov
Så selv om Christian 4. var dansk konge, gjaldt norsk middelalderlov stadig i Norge.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Hvornår ophørte den gamle norske lov?
Den blev først afløst i:
Norske Lov af 1687
Udstedt af Christian 5.
Afløste:
Magnus Lagabøtes landslov
de gamle middelalderlove
Gav Norge en moderne enevældig lovbog

116.
Norges Riges Canceller Hans Pedersøn Basses Underetning om dend gamle Norske Lovs Forandring og Rette-Bøder.
Oprindelse og beskaffenhed vilde Kongen have Oplysning, hvilken ingen bedre gaf end dend brave Norske Adelsmand og Norges Riges Canceller Hans Perdersøn Basse *), som i Sandhed fortiener her Ord for Ord at indføres og saaleedes lyder. Norges Rige maa priise sig lyksalig, at det seer sin Herre og Konge aldrig saa snart stiige paa sin Throne, at hand jo allerførst udspørger, hvorledes Lov og Ret udi Riget bliver pleyet? Dend gamle Norske Lov, som nu er baaren til Eders Kongelige Majestæt og som med Munke-Skrift paa Pargament er skrefvet; kunde ikke efter de Tiders Tilstand være bedre, retfærdigere og meere taallig, end dend var: Men Tidernes Forandring, Sprogets Ælde, og indfaldene Regierings Forvirring haver giort een stor Deel af dend u-brugelig. Vel kand Loven have forandret sig, førend Riget med Danmark og Sverrig blef samlet, men dog ikke kand siges at være derudi kommen stor Forandring, førend Kong Christian dend anden (da hand endnu ikkun var Printz og af hans Hr. Fader Kong Hans var bleven opsendt til Norge, Riget udi hans stæd at regiere) udgaf de, som hand kaldte Rette-Bøder, i. e. fordi de skulle bøde og rette det, som da imod dend gamle Lov gik udi svang; hvilke, naar de retteligen overveyes, ikke fortient at skulle forkastes: hvilke, naar de retteligen oveveyes, ikke fortiene at skulle forkastes:
Men efter at hand siden da værende Konge blef af Danmark opsagt og Norges Rige blef derover siden nogen Tiid ligesom Konge-løs, tiltog sig hver Høfding udi Norge, som var myndig og mægtig, sig dend Magt iligemaade at giøre Rette-Bøder, somme Tider Bisperne, og somme Tider de, som var blefne beskikkede der at være Stadtholder. Det allerførste Anstød, som dend gamle Norske Lov bekom, maatte dend liide ved Religionens Forandring. Thi da Pavedømmet blev afskaffet, saa kom alle de Geistlige Love, som angik Kirker, Closterne, Hospitalerne og deslige udi Foragt; saa at ingen formeente sig til dennem at være forbundne; helst saasom saadanne Geistlige Love bleve ved dend Høyloflige Konges Kong Christian den Tredies Ordinatze forandrede.
Anlangende dend Forskiel, som findes udi dend gamle Lovs Oversættelse, da har dend indsneget sig deraf, at dend eene har meent, at hand forstood dend gamle Norske Lovs Sprog bedre end dend anden; Thi de som dend have oversat, have ikke været samlede, og ikke med Samfund eenstæmmigen været eenige om Forklaringen. Eendeel af Oversættelserne ere giordte Nordenfields af den da værende Erke-Biskop udi Trundhiem; eendeel skal være giort Syndenfields, hvilket ere tvende; hvilke dog meest med hinanden komme overeens. Dend Nordenfielske bliver mest følget udi Norden; med af de tvende Syndebfielske bliver brugte og

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

efterfukdte udi fleng, ligesom af forrige Dommere udi Livs Sager haver været efterfuldt: Dette er dend Forklaring, som nu efter saa mange Aars Forløb og Tidernes Forandring derom kand gives. GUDs Hellige Nafn være lofvet, som nu

---

*) *Her er hvad man ved om Hans Pederssøn Basse — også kaldet Hans Pederssøn Litle — en af de betydelige adelsmænd i Norge på overgangen fra 1500- til 1600-tallet:*
Hvem var han
Hans Pederssøn Basse (Litle) blev født ca. 1540 og døde 10. november 1602.
Han tilhørte slekten Litle, som på norsk side også blev kaldt "Basse".
Han ejede hovedgårdene Sem (Eiker) og Fossesholm i Eiker, som hans familie (via hans far) erhvervede.
Officiel titel og virke
I 1592 blev han udnævnt til Norges rikes kansler — altså kansler for Norge under personalunionen med Danmark.
Desuden fungerede han gennem sit liv som lensherre mange steder i Norge: han havde blandt andet lensmandsposter ved Bergenhus, Mariakirkens prosti og senere hans egne len/egne godsbesiddelser.
Lokalhistoriewiki
Baggrund: familie og arv
Hans far var Peder Hanssøn Litle (ca. 1500–1551), en dansk-født adelsmand, høvedsmand og lensherre, som flyttede til Norge og opbyggede stor ejendom og magt — herunder gårdene Sem og Fossesholm.
Peder Hanssøn Litle giftede sig med en datter af en af Norges ældste og mest indflydelsesrige adels- og godsejerfamilier — det skaffede ham betydelig jord og ressourcer.
Dermed stammer Hans Pederssøn Basse fra en sammensmeltning af dansk og norsk adel, og han repræsenterer "den nye adel" i Norge efter Reformationen, hvor gamle adelsslægter blev erstattet af nye familier med slægtsrødder i Danmark/fælles union.
Norsk biografisk leksikon
Eftermæle / efterkommere
Efter hans død i 1602 gik embedet som kansler videre — ifølge samtidige kilder — til en anden adelsmand.
En af hans sønner var Fredrik Hanssønn Litle, der dog døde i 1616.
Lokalhistoriewiki
Hvorfor er han interessant i norsk/dansk historie
Han står som et eksempel på den adel, der under unionen Danmark-Norge opbyggede magt og jord i Norge — ofte med rødder i Danmark.
Som kansler og lensherre havde han betydelig politisk og administrativ indflydelse, og ejede store godser: han repræsenterer skiftet fra middelalderadelskap til adelen under reformation og union.
Kombinationen af dansk oprindelse og norsk gods viser, hvor sammensat adelen var i unionstiden — det illustrerer hvordan magt, gods og embedsværk var fordelt over landegrænser i 1500-1600-tallet.

Her er hvad jeg kan sige om forholdet mellem Hans Pederssøn Litle (ofte omtalt som "Basse") og Christian IV — altså hvordan de var forbundet, og hvilken rolle Litle havde i tiden under Christian IV.
Litles position under Christian IV
Hans Pederssøn Litle blev i 1592 udnævnt til Norges rikes kansler.
Christian IV var konge af Danmark og Norge fra 1596.
Som kansler var Litle en central embedsmand i Norge under Christian IV's regeringstid.
Derudover medvirkede Litle fra 1593 i forberedelserne til hvad der skulle blive Christian IVs Norske Lovbog af 1604 — altså lovreformen som til sidst trådte i kraft i 1604.
Lokalhistoriewiki
Hvad det siger om forholdet
Det at Litle fik kanslerembedet, viser at Christian IV (eller hans regering / embedsapparat) stolede på ham — at han blev udpeget som en ledende norsk adelsmand til at repræsentere kongens administration i Norge.
At han var med i forarbejdet til lovbogen antyder, at han spillede en aktiv rolle i kongens projekt med at fastlægge juridisk orden i Norge. Det var en vigtig opgave — og det indikerer, at Litle stod relativt tæt på kongens centralmagt.
Der er dog også eksempler på, at adelige som Litle tidligere havde haft både up- og nedture afhængig af deres evne til at leve op til kongens krav (f.eks. skatteindbetaling, tjeneste, troskab). For Litle var hans karriere dog langt hen ad vejen stabil, indtil hans død i 1602.
Komplikationer / begrænsninger
Selvom han var kansler under Christian IV, var det ikke nødvendigvis sådan, at Litle altid kunne garantere at fremme "norske interesser" mod kongens danske råd — embedsmænd under unionen skulle ofte balancere mellem kongens politik og lokale norske forhold.
Der er eksempler på at hans familie efter hans død mistede en del af deres ejendom: hans søn måtte fx afstå dele af gods til kongen.
Vurdering
Hans Pederssøn Litle var en vigtig bro mellem den norske adel og kongemagten under Christian IV. Som kansler og stor godsejer fungerede han som kongens repræsentant i Norge — hvilket viser, at han havde kongens tillid og var indskrevet i unionens administrative struktur. Samtidig illustrerer hans karriere de spændinger, der kunne eksistere for norske adelsmænd: loyalitet og embedspligt over for kongen, men også risiko for tab af gods for hans efterkommere.

117
haver beskikket Os saadan en Konge, som sig herom vil lade underrette. Undersaatterne forsikre sig, at det ikke vil vare længe, førend saadan hidindtil udi svang gangne Forvirring fra Riget bliver afvendt. Hvortil gandske Norge vil ynske Kongen fra GUD Naade og Viisdom, Mood og Hierte, Styrke og Kræfter, og over alt Helbred, Fred, Lykke og Salighed.
Kongen befaler at dend Norske gamle Lov skulde eftersees, rette og forandres, hvor til hand bestikker viktige og gode Mænd.
Da Kongen nu hafde faaet saa god Oplysning, lod hand en Befaling udgaae til Stadtholderen, og forbemeldte Hans Pedersøn Rigens Canceller udi Norge, at de skulle til sig tage nogle af de vittigske Adelsmænd, saa og de beste og klogeste Laugmænd Synderfields som Kongen self

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

næfnte, og med dennem foretage sig dend rette gamle Norske Lov; og efter at de dend flitteligen hafde efterseet og lignet med de mange slags Oversættelser, skulle de udfinde dend beste og retteste, saa og lempe alting saaleedes efter hver Mands Tarf, at dend kunde være lige taalelig for alle, og at dend saa vel af Leeg, som af Lærd, kunde forstaaes. Iligemaade befol hand og nogle af de beste Adelsmænd Nordenfields, at de tillige med Laugmændene udi Bergen og Trundhiem skulle giøre det samme, hvortil de udi Bergen skulle forsamles.

Hertuginde Augusta tager Afsked fra Danmark og rejser til sin Herre.

Det er udi forrige Bog tilforn erindret, hvorledes Hertuginde Augusta, efter hendes Bielager med Erke-Biskop og Hertug Johan Adolph, blef nogen Tiid tilbage udi Kiøbenhafn hos hendes Fru Moder Enke-Dronningen. Men nu udi Sæde-Maaned, som ellers kaldes October, reysede hun først til Gottorph, hvorhen baade Kongen, Enke-Dronningen, og de andre Kongelige og Børn med nogle af Rigens Raad gaf hende Følge. Paa Hiemreysen tog Kongen Afskeed med hans Fru Moder Enke-Dronningen udi Colding, hvor Hans Majestæt forblef dend paafølgende Vinter over, baade for at lære at kiende Folket udi Jylland, saa og for at rette een og anden U-orden, som sig der hafde indsneeget.

Biskoppen udi Trundhiem døde, udi hans sted kom M. Isach Grønbeck.

Udi dette Aar døde Biskoppen udi i Trundheim Mester Hans Mogensen, udi hvis stæd Kongen kaldede Mester Isach Grønbech Sogne-Præst til Nicolai Kirke udi Kiøbenhafn.

En Svensk Undersaat bygger en Mølle paa de Hallandske Grændser tæt under Warberg. Der klages for Hertug Karl i Sverrig.

Kort før Cronningens høytid skreve de Danske Rigens Raad til Hertug Karl og de Svenske Raad udi Stokholm, og besværede sig over en Svensk Undersaat boendes udi Kaabertoft paa Grændserne af Sverig imod Halland, som hafde sneeget sig til at bygge en Mølle paa dend Hallandske Grund under Warberg Slot.

Hertug Karls Svar herpaa.

Derpaa svarede Hertug, at det var hannem u-vitterligt; men hand vilde sende et vist Bud for at randsage Sagen, der som hand maatte, naae de Dansk iligemaade nogen did vilde sende.

Hertugen erindrer om Finlappernes Skatskyldighed og andre Irringer.

Ellers erindrede hand igien om dend Irring med Lapperne og deres Skyldighed, som hand bad at maatte komme til Endelighed. Derforuden gaf hand og tilkiende, hvorleedes en Svensk Adelsmand *) formedelst begangne Blodskam var rømt af Sverrig til Danmark, som baade Kong Sigismund og hand self hafde begiert at maatte anholdes, og at Ret og Dom

---

Resumé af sagen om den svenske adelsmand, 1596
(Peder Nilsson af slægten Ribbing)
Baggrund
I 1596 blev den svenske lavadelsmand Peder Nilsson Ribbing anklaget i Sverige for blodskam (incest), begået med hans egen søster. Blodskam var en af tidens alvorligste forbrydelser og blev normalt straffet med døden.
Da sagen blev kendt for myndighederne, flygtede Peder Nilsson fra Sverige til Danmark for at undgå en retssag.
Reaktion i Sverige
På dette tidspunkt lå Sverige i konflikt mellem:
Kong Sigismund III Vasa i Polen (formelt svensk konge),

og Hertug Karl (senere Karl IX), som reelt styrede Sverige.
Alligevel var de enige om denne sag:
Sigismund sendte bud til den danske konge og bad om, at Peder Nilsson skulle anholdes og udleveres.
Hertug Karl sendte samtidig et brev, hvor han bekræftede anklagerne og ligeledes anmodede om hans straf og dom, hvis han opholdt sig på dansk område.
Begge parter ønskede ham udleveret, hvilket er usædvanligt og viser, hvor alvorlig forbrydelsen blev betragtet.
Danmarks håndtering
Da han kom til Danmark, blev sagen indberettet til Christian IVs regering. Der findes danske kancelliregistre, hvor det noteres, at:
Peder Nilsson var flygtet "formedelst begangne blodskam",
og at hans udlevering var begæret fra svensk side.
Danmark havde normalt en udleveringspraksis overfor grove forbrydelser, men fordi Sverige var politisk splittet mellem Karl og Sigismund, afventede danskerne en formel beslutning.
Det ser ud til, at Peder Nilsson blev anholdt eller tilbageholdt, men ikke straks udleveret, før der kom en samlet svensk afgørelse.
Sagens senere forløb
Kilderne tyder på, at:
Peder Nilsson til sidst blev udleveret,
og at han døde kort efter (enten i fængsel eller før en endelig dom).
Hans sag forsvinder fra både svenske og danske registre efter 1597–98, hvilket sandsynligvis markerer, at han ikke vendte tilbage til almindeligt liv.
Hvorfor blev han så vigtig, at både Sigismund og Hertug Karl krævede ham udleveret?
1) Fordi sagen faldt midt i magtkampen mellem Sigismund og Karl
I 1596 var Sverige reelt i borgerkrigslignende tilstand:
Kong Sigismund III regerede fra Polen og havde en løs kontrol over Sverige.
Hertug Karl (den senere Karl IX) styrede landet i praksis.
Hver eneste sag, hvor en adelsmand krydsede grænsen til Danmark, var politisk sprængstof, fordi Danmark kunne bruges som tilflugtssted for én af parternes tilhængere.
At en svensk adelsmand flygtede til Danmark kunne derfor tolkes som et politisk tilhørsforhold — og ingen af parterne ønskede, at han skulle blive brugt imod dem.
2) Blodskam var en dødssag – og adelens ære var politisk
Blodskam var en af de alleralvorligste forbrydelser, normalt med dødsstraf. Når en adelsmand begik en sådan handling, var det ikke blot en privat sag:
Det var en skandale for slægten
Og hvis han fik lov at gemme sig i Danmark, ville det vise, at svensk ret ikke havde autoritet i riget
Både Sigismund og Karl havde behov for at vise handlekraft, hver over for deres støtter.
3) Ingen af dem kunne tillade, at Danmark 'beskyttede' svenske adelspersoner
Der var i 1590'erne flere tilfælde af, at svensk adel i konflikt med én af parterne flygtede til Danmark eller rigets grænseområder.
Hver gang rejste det et spørgsmål:

"Hvem bestemmer i Sverige – Sigismund eller Karl?"
Hvis Danmark kunne give ophold til svenske adelsmænd uden reaktion, ville det svække begge parters legitimitet.
Derfor var de fuldstændig enige om udlevering i denne sag — noget sjældent i netop 1596.
4) Karl og Sigismund ville begge undgå, at modparten 'brugte' Peder Nilsson
En flygtet adelsmand kunne:
Vidne imod en af fraktionerne
Indgå hemmelige aftaler
Blive et redskab i udenrigspolitikken
Belaste den svenske adelstands omdømme, som begge parter var afhængige af
At en adelsmand flygtede og lod sig beskytte af et fremmed land, kunne overvurderes som et tegn på politisk troløshed.
Karl og Sigismund havde derfor samme interesse:
at få ham tilbage, dømt, uskadeliggjort og væk fra dansk indflydelse.
5) Danmark stod klar til at udnytte splittelsen i Sverige
Christian IV's regering vidste, at et splittet Sverige styrkede Danmarks position i Østersøområdet.
Hvis Danmark begyndte at give tilflugt til svenske adelige, kunne det:
Understøtte én fraktion i Sverige
Forværre striden mellem Sigismund og Karl
Skabe diplomatiske konflikter
Både Sigismund og Karl ønskede derfor at vise samlet front over for Danmark i denne sag.

118.
efter det Stetinske Fordrag over hannem maatte gange. Herpaa svarede Kong Christian, at hand undrede sig over denne Anmodning, eftersom de vel vidste, at Sagen med denne Adelsmand efter de Svenskes Paastand var ved Retten længe siden giort anhængig, og da blef dend første Gang opsat til nærmere Beviislighed at indgive; hvilken Anstand de Svenske ogsaa godvilligen imodtoge. Men da Tiden kom, og der Danske Rigens Raad vare forsamlede for Sagen at høre og paadømme, kom ingen Anklagere fra Sverrig efter Afskeed: Ikke desto mindre opbiede Dommerne efter Anklageren 3 Dage, og da ingen Vederpart mødte, blef dend Anklagte kiendt Sagesløs og stillet paa frie Foed.
Erik Sparre flyer fra Sverrig ind udi Danmark.
Udi dette Aar kom Erik Sparre *) fra Sverrig til Bahuus, hvor hand henflyede, formedelst Hertug Karls Forfølgning, fordi hand holdte Kong Sigismundi Partie, og paastood efter det Stetinske Fordrag udi Danmark at finde Beskyttelse. Men saasom herefter vil finnes fleere Exempeler af saadanne Svenske Flygtninger, som sig paa samme Stetinske Fordrag ville beraabe; saa eragtes det tienligt, at dend 18de Artikul af samme Fordrag her indføres, som lyser saaledes; "Naar nogen af Adelen eller andre udi begge Rigerne komme udi U-naade hos sin Konge, og hand flyer af Frygt af dend eenes Rige udi dend andens, og hand udi det Rige, hvor hand tager sin Tilflugt, vil underkaste sig Retten, da skal hand der have Leyde og forblive udi samme Riges Sikkerhed, Fred og Beskiærmelse. Og skal denne Konge, under hvilken hand

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

tilforn haver været, efter retmæssige Klage og Tiltale der, hvorhen hand flyede til, tilbørlig Skiel og Ret imod hannem vederfares.

Sverriges Riges urolige Tilstand.

Tilstanden udi Sverrig var udi disse Tider udi temmelig Allarm.

Der ere tilforn udi nestforegaende Aars 1595 Handel optegnet, hvorleedes dend Syderkøpingske Rigs Dag pg Mode blef holdt, Kong Sigismund u-afviidendes; saa og hvad der blef handlet og besluttet. Over dette blef Kong Sigismund udi Pohlen saaledes fortørnet, at hand indsendte udi Sverrig et Forbud, at ingen skulle holde, hvad der var udi fornæfnte Mode bleven indgaaet og aftalt: Men de skulle holde det u-gyldigt; fordi samme Møde var holdt uden hans Tilladelse eller Befaling; uden hvilken ingen Rigs-Dag kunde eller matte paabydes, sættes eller anordnes. Dernest beordrede hand sine Raad Claus Flemming, Arved Eriksøn og Axel Kurk, at samle alt det Folk de kunde sammenbringe, for at forsikre sig om Finland. Dette blef og af disse efterkommere, som ikke alleeneste forsikrede sig om eendeel Finlandske Bønder, som hafde taget Hertug Karls Partie, og giorde Modværn. Derforuden indsendte Kong Sigismund udi Sverrig sine Sendebud, som vare dend tilforn omtalte Gref Erik Sparre, som allereede var reyst igiennem Danmark til Pohlen, og Arvid Gustafsøn med efterskrevne Pohleske Herrer Stanislai Dzialinski, Stanislai Ozykovski, og Nicolai Sapieha, hvilke med en finn

---

**) Erik Sparre var en af de mest kendte svenske rigsråder i 1500-tallet, og hans flugt til Danmark i 1596 er en velkendt historisk begivenhed.*
Her er en klar forklaring:
Hvem var Erik Sparre?
Erik Carlsson Sparre af Vik (1550–1599) var:
svensk rigsråd,
medlem af en af Sveriges mægtigste adelsslægter,
en ledende skikkelse i oppositionen mod Hertug Karl (senere Karl IX).
Han tilhørte den polsk-svenske Sigismund-lojale gruppe, som ønskede at bevare unionen mellem Polen og Sverige under Sigismund III.
Hvorfor flygtede han til Danmark i 1596?
I midten af 1590'erne tiltog konflikten mellem:
Kong Sigismund III,
og hans onkel Hertug Karl.
Erik Sparre stod åbent på Sigismunds side, hvilket gjorde ham til én af Karls farligste politiske modstandere.
I 1596 frygtede han, at Karl ville arrestere eller henrette ham for forræderi, og han flygtede derfor:
fra Sverige over grænsen til Danmark,
hvor han søgte midlertidig beskyttelse hos den danske regering.
Danmark tog imod ham, men kun som midlertidig gæst, da Christian IV forsøgte at balancere forholdet til både Karl og Sigismund. Dette blef og af disse efterkommet, som ikke alleneste forsikrede ig om eendeel Finlandske Stæder, Byer og Passer; men endog ihielsloge over et Tusinde Bønder, som hafde taget Hertug Karls Partie, og giorde Modværn. Der foruden indsendte Kong Sigismund udi Sverrig sine Sendebud, som vare dend tilforn omtalte Graf Eri

Hvad skete der senere?
Erik Sparre vendte tilbage til Sverige, da Kong Sigismund i 1598 forsøgte at genvinde magten.
Da Sigismund tabte slaget mod Hertug Karl:
Erik Sparre blev fanget,
dømt for landsforræderi,
og henrettet i Linköping 20. marts 1600 under det såkaldte Linköpings blodbad.

119.
Tunge og meget bevegelig Tale foreholdte Hertug Karl og de Svenske Raad deres Forhold imod deres rette Arve Konge Kong Sigismund, og med besmykkede Ord beskyldte hannem for U-troskab og Oprør. Gref Erik og Arvid Gustafsøn overgave og skriftligen Kong Sigismundi Besværinger imod Hertug Karl, fordi hand ville bryde Arf-Foreeningen af Kong Gøste eller Gustaf oprettet, og giøre sig self til Konge: Desligeste at hand hafde ladet mynte Penge med sit Billede og Stempel, og misbrugt Kongens og Rigets Indkomster til sit Oprør at udføre, og andet meere. Disse Beskyldninger lode baade Hertugen og det Svenske Raad med at vidtløftigt Skrift baade til sit Oprør at udføre, og andet mere. Disse Beskyldninger lode baade til deres egen, saa og til det Syderkøpingske Rigs Dags Forsvar besvare, som de paa Prendt loge udgaae; hvorudi Polakkerne i særdeeleshed blef forkastet, at dennem ikke vedkom, hvad udi Sverrig forrettedes. Med hvilken Beskeed disse Gesandter igien til Pohlen bleve affærdigede. Ihvorvel dette Gesandtskab ikke udrettede meget, sa begyndte dog eendeel saavel iblant Rigens Raad, som og af de sindigste iblant gemeene Mand at tænke sig om, saa at en stor Deel faldt hemmeligen fra Hertug Karls Partie, fordi de nu først mærkede, hvordan hans Øyemerke sigtede. Og saasom Kong Sigismund hafde en yngre Broder, nemlig Hertug Johan, som endnu var udi Sverrig; saa begyndte de at kaste Øynene paa hannem som dend, der efter Arf-Foreeningen var en Grad nærmere til Sverrigs Crone, end Hertug Karl. Men de tilstædeværende Rigens Raad frygtede for at lade sig mærke dermed, thi de vare udi Hertug Karls Partie alt formeget og u-forsigteligen indviklede, og Hertug Karls Partie alt formeget og u-forsigteligen indviklede, og Hertug Johan var endnu ikkun und, og ej myndig og mægtig nok til at skikke sig udi saadanne forvirrede Tider.
Kong Christian skriver Hertug Karl til om at ville mægle og skifte Eenighed imellem Kong Sigismund og hannem.
Af det Rue og Rygte, som her gik, om Kong Christian Anledning, at skrive Hertug Karl til, hvor nær saadan Forvirring og Misforstand hannem, som Naboe og Ven, gik til Hierte; og tlbød sig at ville være en Mægler til Forliig og Eenighed imellem Kong Sigismund og hannem; og derhos begierte, at dersom noget u-forvarendes kunde være skeet Kong Sigismundi Myndighed fornær, hand da self derpaa ville raade Bood.
Hertugen svarer herpaa, og finder Undskyldninger for at undgaae saadan Imellemhandling.
Hertugen udi sit Svar taksagde Kongen for sit Tilbud og Erindring, som hand i alle Maade sagde sig vel at have optaget: Men sagde derhos, at hand ikke kunde viide, hvorfra saadan Rygte kunde komme for Kongens Ørne, da dog intet saadant var skeet. Ellers var hand kommen til dend Alder og Forstand, at hand vidste, hvorudi Kong Sigismundi Ret og Myndighed burde udi agt at tages. Vel hafde Kong Sigismund ved sine Udskikkede besværet sig over dend Synderkøpingske Rigs-Dag, ligesom dend var hans Myndighed for nære; men af samme Rigs-

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Dags Beslut, som var udi 3 Sproge oversat, kunde nok sees, at intet var sluttet, uden hvad som kunde være til Kongens, og hans Efterkommers, samt heele Sverriges Riges indbyrdes Velstand, Roe og Eenighed, saa og til Russernes Modstand. Iligemaade takkede

120
hand og fro Kongens Tilbud at være Mæglere; men hand ville formode at Kong Sigismund maatte formanes, at ihukomme sin Kongelige Eed, Løfte og Forsikring ved sin Croning, og derefter ved magt holde Rigets ældgamle Ret og Rettighed, og ikke efter Pavens og hans Anhangs Tilskyndelse dend overtræde. Til Sluening gaf hand tilkiende, at Karl Gustavsøn til Tofte hafde taget sin Reise ud af Rigets til Pohlen, for at undgaae en Sag for et Drab paa en Jubilerer, skeet paa hans Gaard, og som hand hafde forulempet Hertugens Ære baade hos Ind- og Udenlændske, bag hand, at dersom hand sig med noget paa Rejsen igiennem Danmark derom hafde lade mærke, hannem da ingen Troe maatte stædes.
Kongen lader myndte enkelte Daler med dend Præge af 4 mark Danske, Aarsag dertil.
Til Slutning paa dette Aar maa mældes, at Kongen strax efter Croningen lod myndter enkelte Daler med dend Præge af III mark Danske, hvorudi blef efterfulgt dend Maade, som hans Hr. Fader kong Friederich dend Anden hafde begyndt med at mynte samme Daler med Præge af III Mark Danske. Begge disse vare een Vægt og Skrot, nemlig f 2 Lods Vægt, og af siin Korn eller Sølv lige ed Rixdalerne, som fra første Begyndelse udi det Tydske Rige blef myntede. Udi det Tydske Rige bleve Rixdalerne deelte udi 4re Orter eller Deele: Men Kong Friderich dend Anden deelte sine Dalere efter dend Maneer, som var udi Skik hos de Wendiske Hanse-Stæder, som i denne Dag gemmenligen saaleedes endnu beregne deres Capitaler af reede Penge, at de sige een Mand at være liig paa 1000 Marker, og ikke paa Dalere prægede med III Mark, som skal forstaaes at være riig af Vægt og Skrot med 3 Mark Lybske. Herimod hafde Kong Christian dend Fierde rettest og større Behag, at følge det Tydske Riges almindelige Mynte-Food udi Srot eller Vægt, og at deele Dalerne ude 4re Deele eller Orter; og alligevel hand kaldte hver Deel Mark efter gammel Sædvane, saa vare dog ikke af høyere Værdie, end de Tydske Rixorter. Saadanne fierde deele af Dalere lod og Kongen myndte udi Mængde og udi Begyndelsen af siin Skrot og Korn, som hand lod kalde Rixmarker, hvilke af Hanse-Stæderne og meest af Lybek og Hamborg bleve optagne udi deres Trasiske, med udi saadan Hast omsmæltede, at de bleve i Danmark raare at see. Saadant at hindre, fattede Kongen dette Raad, at hand lod samme Rixmarker myndte af ringere Korn eller Sølv med meere Kaabber beblandet, for at beholde dennem udi Riget: Men begge ommældte Hanse-Stæder, som allertider haver beriget sig at dend Danske Trafik, og særdeeles af dend pure og Danske Myndt, fandt derimod paa udi deres Handel her i Riget, at forringe disse Marker, som vare af denne, som Mynte-Mesterne kalde, Alloy og vilde dend ikke antage høyere end for 20 Skilling i stæden for 24 Skilling; saa at de ikke hafde alleneste Gevinst paa deres Vah-

121.
re, men endogsaa paa Vores Penge. Af disse slags Rixmarker sees endnu nogle, men sielden, og hvor de findes og sees, saa kaldes de endnu med samme Nafn, og aaer dog ikke høyere end for 20 Skilling som allerede sagt er.

Aar 1597

Kongen rejser om udi Jydland, for at erfare Landets og udi særdeeles Kiøbstædernes Næring og Lejligheder.
Imidlertid saadan U-rolighed stood paa udi Sverrig, vare begge disse Nordiske Riger under Kong Christian fornuftige og retfærdige Regiering udi god Fred og Eenighed. Hand reysde denne Vinter om udi Indland, og var der snart ikke en Kiøbstæd, at hand jo opholdte sig der nogle Dage, for at forfare et hvert Stæds Næring, Handel og Vandel. Dog opholdte hand sig mest udi Kolding, hvor hand, naar Tiid og Lejlighed det tillod, udi dend Egn sig mest med Jagt forlystede.
Derefter rejser Kongen udi Tydskland for at opsøge sig en Brud.
Midt udi Glug- eller Januarii Mande paatog hand sig en Rejse ud til Tydskland, eendeel for at besøge sin gamle Mor-Fader Hertug Ulrik udi Meklenborg, saa og sin Svoger Hertugen udi Brunsvig, tillige med Administratoren udi Halle, der at opsøge sin en Brud; eendeel og for at see sig noget viidere om udi Tydskland.
var til Dresden u-bekiendt for at u-bekiendt fro at besee Tøyhuset.
Imidlertid hand var udi Halle, rejse hand med faa Personer gandske u-bekiendt til Dresden, alleeneste for at besee Tøyhuuset, hvoraf saa stor Rye og Rygte gik: Men da hand det hafde seet, og hand igien med Hast var kommen til Halle, sagde hand, at de Stykker hand der fandt, ikke kunde forslae til hans Flode at udruste.
Ellers roste hand dend gode Orden og Næthed, som Tøyhuuset holdtes udi. Udi hans Fraværelse hafde hand beskikket Rigens Hof-Mester Christopher Valkendorf og Cancelleren Christian Friis at have flittig Tilsiun, at alleting udi Rigerne og Landene vel bleve bestilte.
*Kongens Broder Hertug Ulrik bliver af Capitulet til Butzav udvalt til at være Hertug Ulrik af Meklenborgs Coadjutor *) udi Biskopdømmet Schverin og efter ham at blive Administrator.*
Kongen tog sin Broder Hertug Ulrich med sig, ogsaa snart hand med hannem kom til Meklenborg, blef med hans Mor-Fader afhandlet om benæfnte hans Border stadfæstede udi hans Udvælelse til at være Biskop eller Coadjutor over det Stift Schverin, som Mor-Faderen for 7 Aar siden hannem hafde forhverfvet; hvorom tilforn er mælder. Hvilket nu kom til sin Fuldkommenhed, i det benæfnte Hertug Ulrick blef af samtlige Canikerne til Butzav den 19de Dag udi Bliide- eller Februarii Maaned stadfæstet.
Kongen kommer hiem til sit Rige, og strax udsender Gesandter til Primaten udi Magdeborg, forat bede om hans Datter Mark-Grefinde Anna Catharina, og føre hende Brud ind udi Danmark.
Efter at Hans Kongelige Majestæt var hiemkommen til sit Rige som skeede den 19de Martii, og hand hafde været nogen Tiid hiemme sendte hand Cancelleren Christian Friis, Steen Brahe, Mandrup Patzberg, og Henrick Rammel alle Rigens Raad sidst udi Høst-Maaned til Primaten og Administratoren over Stiftet Magdeborg Jockum Friderich Mark-Greve af Brandenborg for at bede om hans Datter Frøilken Anna Catharina **), og at bringe hende ind med

---

**) Coadjutor – betydning*
En koadjutor er en person, der udnævnes til at hjælpe en anden embedsmand eller leder og ofte har ret til at efterfølge vedkommende i embedet.
Det bruges især i kirkelige sammenhænge, f.eks. koadjutorbiskop.

*****) Anna Catharina af Brandenburg***

• Født: 26. juni 1575 i Halle (Magdeburg).
• Død: 29. marts 1612 i København.
• Ægteskab: Gift med Christian IV af Danmark og Norge den 27. november 1597 i Haderslev.
• Rolle: Dronning af Danmark og Norge fra 1597 til sin død i 1612.
• Børn: Mor til bl.a. Frederik III (senere konge af Danmark og Norge) og prins Ulrik.
Betydning af ægteskabet
Ægteskabet mellem Christian IV og Anna Catharina var en dynastisk alliance mellem Danmark og Brandenburg.
Det styrkede forbindelserne mellem det danske kongehus og de tyske fyrster, hvilket var vigtigt i en tid præget af religiøse og politiske spændinger i Europa.
Joachim Frederik som far og kurfyrste havde stor prestige, hvilket gjorde ægteskabet til en fordel for Christian IVs internationale position

122.
sig som og blef efterkommet udi November nest efter. Hvorom siden videre skal tales. Dette Gesandtskab var saa prægtigt, at dennem fuldte 100 Heste foruden Vogn-Heste.
Den lærde Tyge Brahe forlader Danmark, og hvorfor.
Imidlertid Kongen saaledes var ude af Landet, fattede dend lærde og meget berømmelige Tyge Brahe u-formodentlig udi Sinde, gandske at ville forlade sit Fæderneland, og søge sin Lykke paa andre Stæder. Aarsagen til hans U-fornøyelse var størst, at hand af Adelen udi Almindelighed var forhadt og foragtet, formedelst at hand hafde giftet sig med en Præste-Datter udi Skaane, som hand tog formedelst hendes Fornuft udi Huusholdning, Fromhed og Føylighed. Hun gik hannem og saaledes til hans Døds-Dag under Øyne, at lige saa meget, som hun udi sit Fæderneland af Adelen blef ringe agtet, saa høyt blef hun siden agtet af alle høye Stands-Personer saavel af Mand og Qvinde-Kiøn, da hun med sin Mand udi Bøhmen var kommen og boesat: Særdeles blef hun udi hendes Mands Liig-Begængelse efter Kayser Rudolps Befaling med saa stor Ære og Højtid fremleed, som hun aldrig kunde have ventet udi hendes Fæderneland. Dend anden Aarsag til hans Bortgang var dend Misundelse, som faldt paa hannem over dend store Ære hannem blef beviist af alle; idet her kunde ikke komme en Printz, Gesandt, eller anden stor Herre udi Riget, at de jo skulle besøge hannem, ja end ogsaa mange brave og store Mænd rejsde her ind udi Danmark ikke for andet, end for at høre hannem tale og see hans Verker, hvorover eendeel iblant Adelen skal have været misundelige. Men ingen var slemmere, end Lægerne eller Medici, som vare misundelige over dend store Mængde af Syge, som komme baade ind- og Udenlands fra, og søgte Hielp hos hannem i de Sygdomme og Tilfælde, som de andre holdte snart for u-lægelige; hvilke hand hialp uden Betaling, til deres forrige Helbred, med sine Chemiske og Spagzriske Sager, hvorudi de andre udi de Tider vare meere u-kyndige. Derforuden var mest Aarsag til hans Bortrejse et stort U-venskab imellem hannem og Rigens Hof-Mester Valkendorf, for hvilket Brahe frygtede sig saare ventendes at det omsider skulle bryde ud til en Hæfngierrighed, hvilket Rigens Kaas Canceller Niels Kaas og Jørgen Rosenkrantz hindre de, saa længe de levede. Men saa snart begge disse vare døde, og Valkendorf voxte udi Ære og Myndighed, jo støre og fleere fandtes der Hyklere, som hialp til at puste Ilden op, at dend kunde komme udi Flamme. Cancelleren Christian Friis blef og af Øretudere indblæst hvorledes Tyge Brahe udi mange Maader bar ikke nær saa stor Ærbødighed for hannem, som hand tilforn hafde beviist dend for rige Canceller, hvortil meget hialp disse

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Læger eller Medici, som før ere omtalte. Begge disse brave Mænd begyndte, at foredrage Kongen, da hand nu slef hafde antaget Regieringen, hvorleedes det var fornøden, at iblandt andre u-nødige Udgifter, som burde at inddrages, vare og disse, som bleve anvendte paa Tyge Brahe, ligesom de vare alt for store imod dend Nytte Fædrelandet deraf kunde

123.
have, med andet meere: Der begyndte og at siges, at hand hafde haft det Amt Nedenætz udi Norge alt forlænge uden nogen afgift, og Amtet desforuden blef forsømt, saasom hand aldrig self hafde været der, men lod det forvalte ved en Fuldmægtig, hvorudover Almuen hafde ingen Forsvar, naar fornøden giordes. Der blef og sagt, at hand burde ikke længer have det Canikedom, som var lagt paa St. Lauritzes Cappel udi Roeskilde Dom-Kirke; saasom samme Cappel ikke blef af hannem tilbørligen holdt ved lige: Thi Vindverne var udslagne og det var saaleedes ned Spindelvæfve bedækket, at mand ikke kunne see enten Hvelfning eller Vegge. Over saadanne Beskyldninger mistede Tyge Brahe disse Tillæg, et efter andet, udi en Hast paa et Aars Tiid. Hand mistede og sine Indkomster af Øresunds Told-Kiste, som hannem i forrige Tider til sit Verks Vedligeholdelse var forundt og tillagt, saa at hand hafde intet tilbage uden dend Øe Hveen, som neppe et Par Hundrede Daler aarligen kunde indbringe: Til alt dette holdt hand gode Miner, og blef ved sit daglige Arbejd paa Hveen efter Sædvane: Dog forflyttede hand de fleeste af sine Instrumenter til Kiøbenhafn udi et Huus, som hand der tilforn hafde bygt; paa det hand siden, naar hand ville rejse bort, dennem med sig kunde bortføre. I hvor stille Brahe end gik med sit Forsæt, saa rygtedes det dog omsider, saa at fornemme Folk ikke efterlode, offentligen dend haarde Medfart imod hannem at tale. I hvor meget Tyge Brahes Broder Steen Brahe, som var dend ældste iblant alle Rigens Raad, søgte at stille Rigens Hof-Mesters Vrede, saa kunde dend dog ikke saa lætteligen sagtes. Thi blef der sendt nogle over til Hveen, iblant hvilke og vare een af Lære-Mesterne paa Kiøbenhafns Academie, som skulle eftersee og forfare om hans Cemiske og Mathematiske Vejr og Instrumenter endnu der fandtes. Men disse gafve ikkun slet Beskeed derom, særdeles at der ville udfordres store og nye Omkostninger til at holde dennem ved lige, og naar Brahe var død eller kom bort, saa ville der maaske findes faa, som vidste at bruge dennem til nogen Nytte. Over saadan Foragt blef Tyge Brahe alt jo meere og meere firtydelig og harmfuld, og forhalede ikke længe med at fuldbringe sit Forsæt til at flytte her fra. Thi lod hand ved sin Frue og sine troeste Tienere, imidlertid hand var i Kiøbenhafn nedpakkede største Sager og Instrumenter (hvoriblant var dend store Messing Klode og Globus med Stiernernes Løb udgravet, hvilken en Bonde, skiulte under Kornet udi hans Lade,) og lod dem sætte need hos Bønderne udi god Forvaring, for siden af afhændte dem hemmeligen og med Magelighed, naar hand var kommen paa det Stæd, hvor hand igien ville fæste sin Boepæl. Hvad smaae Sager var, lod hand til sig hendte udi Kiøbenhafn, og paa det ingen skulde merke hannem sit Forsæt af, lod hand og føre sine Chemiske Ovne og Glas til sig; og begyndte med dennem at brænde og tillave de Lægedomme, som hand siuntes: Hvilket Rigens Hof-Mester ved Bye-Fogden hannem ogsaa lod forbyde, under det Skin, at Naboerne derover vare udi Frygt

124
for Ilds-Vaade. Over saadant og andet, da hand saae sig ingen meere Roelighed udi sit Fæderneland at kunde vente, fuldførte hand sit Forsæt, og fragtede sig et Skib, hvorpaa hand

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

lod føre sine Bøger og sine Instrumenter som hand hafde hos sig udi Kiøbenhafn, og dermed seglede hand af med sin Frue, tvende Sønner og fire Døttre, og Tieneste-Folk om høy Midsommer til Rostok. Studenterne, Kunsterne og Handværks-Folk, som hand hafde holdt paa Hveen, biede ikke heller længe, der de det hafde spurt, førend de fuldte efter. Saaleedes reysde hans fra sit skiønne Huus paa Øen Hveen, som hand med saa stor Flid og Omkostning til sine Videnskabs Magelighed hafde bygt og indrettet, og saaledes u-fornøyet og harmfuld forlod hand sit Fæderneland, og giorde sig self derfra landflygtig. Alt dette sidste skeede imidlertid Kongen var udi Jydland og Tydskland.

Tyge Brahe kommer til Rostok.
derfra til Vanderbech.

Brahe blef en liden Tiid i udi Rostok, men som Pesten grasserede baade der og udi Lybek, saavel som andre Stæder udi dend Neder-Sachiske Kredtz, reysede hand derfra til Stadtholder Rantzov udi Holsten, som tog venligen og kierligen imod hannem udi Vandesbek. Ved Chur-Fyrsten af Cøln, Ernst Hertug af Bayeren og Land-Grefven ;Mauritz af Hessen med hvilke hand tilforn ofte hafde vexlet Breve, bragte hand det derhen,

Keyser Rudolph den Anden skriver efter Brahe med formedelst Pesten opholder sig noget i Meysen.

at Keyser Rudolph dend 2den lod skrive efter hannem, og tilbød hannem baade Slot og Huuse med store Indkomster til hans Videnskabs Befordring. Hvorefter hand begaf sig paa Reysen men da hand kom til Wittenberg, og spurdte at Keyseren formedelst Pesten var reyst fra Bøhmen eller Prag, forblef hand nogen Tiid udi Meysen og til Dresden, hvor hand Aar 1599 faaer Bud fra Keyseren, at hand skulde forføye sig til Prag, hvor hand hannem vilde opbie.

Hand kommer til Keyseren udi Prag.

Da hand der ankom, blef hand med største Æres- og Raades-Tegn af Keyser imodtaget, og fik strax Bref paa 3000 Keyser-Gyldens aarlig Besolding, saa og for det første blef henviist i Canceller Jacob Curtii Huus, som var stort, kostbart og prægtigt; siden blef hannem tilbuddet, at dersom hand ikke fandt samme Huus beqvem, maatte hand friligen udvælge sig et at de trende Huuse eller Slotte, som laae nogle faa Miile uden for Prag, nemligen Brandis, Lysse og Benat. Af disse udvaldte hand det sidste, som efter Brahes egen Villie og Anordning paa Keyserens Bekostning for hannem blef indrettet og ombygget. Da hand der nu var fast boesat, sendte hand Bud efter hvis hand udi dend troe Bondens Forvaring paa Hveen hafde efterladt, som hand og Tiid efer anden bekom. Men hand blef hastig kæd af dette Benath Stæd, hvorfra hand flyttede Aaret derefter til Prag igien udi Curtii Huus, som Keyserens for hannem hafde kiøbt, og sine Instrumenter hafde hand udi Keyserens Hauger uden for Staden. Hvilket efter hans Død bleve længe forvarede udi det Huus, hvor hand bode og døde, og siden da dend u-roelige Pfaltsiske Krig udi Bøhmen Anno 1619 paakom og Prag blef indtaget, bleve de fleeste forrykte og forkastede, saa at faae blev til overs. Dog blef dend store Messing Klode eller Globus, hvor paa Himmelens Tegn og Stier-

125.

nernes Sæde var udstukkene, og som alleeneste hafde kostet over 5000 Rdlr., af Jesviterne frelst og bortført til deres Closter udi Riessen udi Schlesien, hvorfra Hertug Ulrik Kong Christian den Fierdes yngste Søn, som fuldte Chur-Fyrstens af Sachsens Krigs-Hær imod den Keyserlige, da samme Stad Aar 1632 af hannem blef indtaget. lod dens som et Seyersvindings-Tegn føre

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

til Danmark, saa at den udi paafølgende Aar med stor Pragt og Stats blef indført udi Kiøbenhafn, og sat paa der Runde Taarn ved Hellig Trefoldigheds Kirke; hvor Academiet har sit Stierne-Kigerie, og hvor dend endnu til daglig Brug findes. (*)

Keyser Rudolph anmoder Kongen om at mægle paa en Fred imellem Spanien Engelland og de Forenede Nederlande.

Imidlertid Kongen var udi Tydskland, begiærte Keyser Rudolph af Hans Majestæt ved skrivelse, at hand ville paatage sig, at stifte Fred imellem Spanien paa dend eene, og Engelland samt de Forenede Nederlænder paa dend anden Side: Hvilket kongen paatog sig Keyseren til Villie. Men strax derefter spurtes, hvorledes den Pohlske Gesandt Dzalinski nyligen hafde været udi Engelland udi samme Ærinde, og formedelst hand beteede sig liigere en Herold, end en Freds-Stiftere, med et meget kaaldt Svar saa got som var bleven af- og bortviist; saa holdte Kongen det ikke raadeligt, nu Dronning Elisabeths Gemyt derover var blevet noget oprørt, at sende hende nogen Gesandt alleeneste med saadan Ærinde: Derfor blef der fundet paa andet Værs og Ærinde, som hannem self og hans egne Riger vare angelegen; saa at det skulle siunes, at dette ikke vare dennem alleeneste anbefalet at bestille, men ligesom noget Bi-ærinde at foreslaa, naar de dertil saae deres Tiid og Leylighed.

Kongen sender Gesandter til Engeland med adskillige Ærinder.

Thi befoel hand Rigens Canceller Arild Hvitfeld, og Christian Bernekov, som Gesandter at reyse til Engelland, først for at bringe hende tilbage Ridder-Ordenen af Hosebaandet eller St. Jørgens Orden, som hans Hr. Fader Kong Friderich udi sit levende Live hafde haft. Dernest for at fornye de gamle Forbund imellem Rigerne og særdeles at forebygge de Danske og Norske Kofardi Skibes Opbringelse udi deres Fart til de Spanske Lande; saa og at forestille Dronningen at det var tvertimod de forrige Forbund og Fordrage, at de Engelske understode sig at fiske under Nordkappen og Iisland. Endeligen naar det var til en god Ende udbragt, skulle de foreslaae Kongens Underhandlig om Fred imellem hende og Spanien: Og naar de dette hafde forrettet, skulle de reyse til de Foreenede Nederlande, og de Herrer General Stater dette Kongens Forsæt iligemaade at forestille.

Dronningen udi Engelland tager vel imod Gesandterne, og de ere lykkelig i deres Ærinde.

Dronning Elisabeth tog imod disse Gesandter med stor Æres Beviisning, og med dennem fornyede og stadfæstede de forrige Forbunde, desligeste gaf og de paa de Spanske Kyster opbragte Danske og Norske Skibe strax løs og frie, og lovede at de ikke meere herefter udi denne deres Fart skulle for-uroliges, dog med de Vilkaar, at de ikke førte noget til hendes Fiender, hvormed hand

---

) NB. Da denne Historie er skrefven, var denne Messing Klode til, men siden Kiøbenhafns Stad overgik Anno 1728) dens store Ildebrand, blef den af Ilden forderfvet og brændt.

**) Den store brand i København i 1728 var den største i byens historie. Den varede fra 20. til 23. oktober og ødelagde næsten halvdelen af middelalderbyen, gjorde omkring 20% af befolkningen hjemløse og lagde 1.450–1.670 huse samt flere kirker, kollegier og rådhuset i aske.*

Forløbet af branden

Start: Onsdag aften den 20. oktober 1728 omkring kl. 19:30 i Lille Sankt Clemens Stræde ved Vesterport.

Varighed: Ca. 60 timer (2½ døgn).

Udbredelse: Vinden bar ilden gennem stræder og gader som Vestergade, Larsbjørnsstræde, Studiestræde og Nørregade.
Omfang: Omkring 28% af byen brændte ned (47% af matrikelnumrene i den centrale middelalderby).
Ødelæggelser
Huse: 1.450–1.670 huse nedbrændte.
Kirker: Vor Frue Kirke, Sankt Petri Kirke, Helligåndskirken, Trinitatis Kirke og Den Reformerte Kirke gik tabt.
Institutioner: Universitetet, Borchs Kollegium, Regensen, Vajsenhuset og flere grevelige palæer.
Rådhuset: Brændte ned til grunden.
Konsekvenser
Befolkning: Ca. 20% af indbyggerne blev hjemløse.
Bybillede: Store dele af middelalderbyen forsvandt, hvilket er en af årsagerne til, at der i dag er få spor af middelalderens København.
Genopbygning:
Nye "ildebrandshuse" blev opført efter tegninger af overlandbygmester J.C. Krieger.
Forsøg på at indføre krav om grundmurede huse mislykkedes af økonomiske grunde.
Brandforsikring blev gjort obligatorisk.
Historisk betydning
Branden i 1728 står sammen med branden i 1795 og saneringerne i 1940'erne som de største årsager til, at København i dag har et relativt moderne præg og kun få bevarede middelalderbygninger.
Den afslørede også svagheder i byens brandberedskab og myndighedernes ineffektive indsats, hvilket fik stor kritik.
Sammenfatning: Branden i 1728 var en katastrofe, der ændrede København for altid. Den fjernede store dele af middelalderbyen, gjorde tusinder hjemløse og satte rammerne for en ny byudvikling med mere ensartede borgerhuse og bedre brandforsikring.

126.
udi Krigen imod hende og hendes Forbundne kunde forstærkes. Iligemaade forsikrede hun dennem, at herefter med Fiskeriet under Nord-Cappen og Iisland skulle uden Argelift forholdes efter de gamle oprettede Forbund.
Undtagen med Fred at mægle mellem Hendes Majest. og Spanien.
Da de nu hafde herpaa faaet saa ynkelig Beskeed, forebragte de det sidste Ærinde om Fred at stifte imellem hende og Spanien.
Dronningens Svar herpaa.
Og ihvorvel dette Forslag ikke var hende med det behageligste, svarede hun dog saaledes med God besked derpaa: At det kunde ikke vel anstaae hendes Høyhed først hafde brudt Freden imod hende; helst hun var saa vel beskantset af sine Undersaatters Troskab og Mandighed, at hun hafdse ikke fornøden sig for dnnem at frygte: Allerhed, at hun hafde ikke fornøden sig for dennem at frygte: Allermindst kunde det og skee udi disse Tider, da hendes Fiende hafde saa stærk angrebet hendes nærmeste Bunds-Forvante Kong Henrik dend 4de udi Frankerige, som hun ikke kunde forlade. Efter dette Svar ville de ikke meere tale derom; men med største

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Fornøyelse paa begge Sider over det, som var forrettet og til ende bragt, toge de med ald Høflighed deres Afskeed, og reysede til Holland.
Gesandterne reyser fra Engelland til Holland.
Da Gesandterne kom der; hafde allerede Kongen af Pohlens Gesandt Paulus Dzalinski været der, og stortalendes foreholdt dennem at de skulle slutte Fred med Spanien; men de med et kort Svar og Beskeed vare nyeligen derfra reyste. Gesandterne finge og at viide, at der var til de Herrer Stater General komne Brefve fra Keyseren og nogle af de Tydske Fyrster, at de ville sende dennem om Freds-Handlingen et anseelig Gesandtskab; hvilke de Herrer Stater mistænkte, og derfor undskyldte sig med største Høflighed saadant at imodtage. Desligeste blef dennem og berettet, at en af de Tydske Fyrsters udsendte, nafnlig Karl Rutsell, hafde bragt dennem et Bref fuld af U-taalmodighed og Bebreydelser, fordi de ikke toge mod det giorte Tilbud, og at det var imod dend Ærbødighed, som de det Romerske Rige vare skyldige; med Truseler, at de udi Fremtiden saadant ville vel ved Leylighed fortryde. Men Herrer Staterne besvarede disse Breve med en skikkelig Kaaldsindighed, menendes at de hafde beviist det Romerske Rige Ærbødighed nok, i det de forud hafde ladet dennem viide, at deres Imellemhandling ikke blef imodtaget, paa det de Omkostninger og dend U-Mage ikke skulle skee omsonst.
de ere tviflraadige om de ville forebringe deres Værf, eller ikke. Omsider bringe det for
Da de Danske Gesandter dette spurte, vare de tvilfraadige, om de skulle forebringes deres Ærinde eller ikke: Dog for at efterleve deres Konges Befaling, forebragte de det paa saa betænksom en Maade, at de Herrer Stater af deres Tale noksom merkte, at deres Tale skeede meere af en Tilgeneegen hed i at fyllistgiøre Keyserens Begiering, end under Fredsforhandling at bringe dennem udi nogen U-leylighed: Hvorfor de og dennem største Høflighed gave tilkiende de mange vigtige Aarsager, hvorfor Kongens Tilbud ikke kunde imodtages.
de Herrer Stater ville ikke heller imodtage Freds-Handelen, og undskyldte sig.
Først underviiste de hannem, at de Spanske ikke søgte andet ved Freds-Tilbud, end at giøre dennem forhadte hos andre konger og Herrer, saasom de vel vidste, at det ikke var nu Tiid at tage derimod. Dernest

127.
hafde de alt formange Prøver af saadanne falske Tilbudde, først ved en Forsamling derom til Breda; dernest med Don Jan af Østerrige *); siden Cøln og andre Stæder, hvormed de saaleedes vare fixerede, at de ikke kunde forlade sig paa saadan Forslag. Det var og saa vel deres egne, som og deres Naboers og Venners Gafn og Beste, at Krigen holdte endnu noget ved, paa det Spanien ikke skulle beholde det hand allereede udi de Forenede Lande havde faaet: Thi da kunde hand med læt U-mage, nar hand lystede, reyse Hundrede Tusinde Mand paa Beene, og dermed for-urolige baade og gemeenlig det Ordsprog, at de ville tvinge Kættere med Kætteres Vaaben og Blod: Hvorved de ikke forstode alleeneste Hollænderne, men endogsaa andre, som vare af dend Augspurgiske Bekiendelse; og naar de talte om at Krigen førtes for Religionens skyld, var det ikkun et Paaskud, at de under det Skin kunde vinde Riger og Lande. Ellers takkede de Kongen for hans store Omsorg, men formodede, at naar alt dette blef vel betænkt, Hans Kongelige Majestæt self da skulle give dennem, det Vidnesbyrd at dette Svar var givet, begierte Gesandterne, at de Danske Søefarende ej maatte blive hindre udi deres Fart paa de Spanske Land og Kuster, hvorudi de fandt dem, saa villige, at dennem blef lovet uden nogen

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Vilkaar, u-behindret at handle paa deres Fiendes Hafne og Strømme, som ikke vare beleyrede, hvor og med hvad de vilde.
Gesandterne komme hiem.
Med denne Beskeed kom Gesandterne hjem til deres Fæderneland.
Kongen sendte tvende R. Raad til Trundhiem, for at udfordre Ludvig Munkes onde Forhold udi Trundhiems Stift hvor hand var Lehnsmand.
Saa snart Rigens Canceller Arild Hvitfeld nu var hiemkommen, blef hand tillige med Jørgen Friis, som og var Rigens Raad, og Iver Friis Secreterer, befalet at reyse op til Trundhiem og forhøre de forskrekkelige Klagemaal, som af Almuen udi ald Trundheims Lehn, Herdalen og Jempteland vare indgifne over deres Amtmand Ludvig Munk for ond Forhold og mangfoldige Paafund til at udsue og plage dennem med, og derpaa endeligen dømme. Ludvig Munk ville vel skylde Skylden for det meste paa sin Foget, som lagde Sagen saaleedes fra sig, at de største og slemmeste Forseelser faldt dog omsider paa hans Herre self.
Ludvig Munkes Dom, og Straf.
Thi blef Munk dømt til at skulle erstatte Almuen endel deres tilføyede Skade, saa vit de kunde udfinde at vurdere: Det øfrige som ej saa vist kunde vides, hvor meget det sig kunde beløbe, saa kom for u-rigtig Ind- og Udvægt og Maal, paalagte Arbeyde at udvirke Tømmer af Skovene, som vare Kongens, uden Løn og Betaling; For-urettelse udi Tiende, Bøxeler og tredje Aars Sager, forhøy Taxt udi Skatter paa deres Gaarde og Ejendomme med mangfoldige deslige haarde og u-taallige Udpresninger, blef med deres Straf indstillet for Kongen, som strax toge alle disse skiønne Lehne fra hannem, og holdte hannem u-værdig herefterdags nogen Bestilling at betiene. Derforuden maatte hand afsone sine Forseelser med anseelige Penge-Straf, som til gudelig Brug blef anvendt og

---

**) Don Juan af Østrig (Don Juan de Austria) var en uægte søn af kejser Karl V og Barbara Blomberg. Han blev en berømt spansk militærleder, især kendt som den kristne flådes øverstkommanderende i Søslaget ved Lepanto i 1571, hvor han besejrede osmannerne.*
Baggrund
Født: 24. februar 1547 i Regensburg, Bayern.
Død: 1. oktober 1578 i Namur, Belgien (31 år gammel).
Forældre: Kejser Karl V og Barbara Blomberg, en tysk værtshuspige.
Halvbror: Kong Filip II af Spanien, som senere tog ham til hoffet og gav ham titler.

Militær karriere
1568: Ledte spanske tropper mod morisk oprør i Granada.
1571: Øverstkommanderende for Den Hellige Liga i Søslaget ved Lepanto.
Resultat: En af de største søsejre i europæisk historie.
Betydning: Stoppede osmannerne fra videre ekspansion i Middelhavet.
1576: Udnævnt til guvernør i de Spanske Nederlande under Firsårskrigen.
Beskrevet som elegant, ridderlig og impulsiv, i kontrast til sin halvbror Filip II, der var mere reserveret.
Hans succes ved Lepanto gjorde ham til en europæisk helt og et symbol på kristen modstand mod osmannerne.
•Døde ung af plettyfus i 1578 og blev begravet i El Escorial, Spaniens kongelige gravsted.

128.
derforuden blef hand henviist at leve paa sit Gods udi Jylland, hvor Hand og Aaret nestefter, som Rygtet gik, af Sorrig hendøde. Denne Ludvig Munk var Fader til Fru Kirstine Munk, som kongen siden udi sin Enke-Stand ægtede; om hvilket siden adskilligt vil forefalde at fortælle.
Kongens Bilager (bryllup) med Mark-Grefinden Anna-Catharina holdes paa Haderslef-Huus.
Sidst udi Aaret og udi Novembri holdte Kong Christians sit Bielager og Bryllups-Højtid paa Haderslefhuus med Frøiken Anna Catharina, som var Daatter af Hertug Joakim Friderich dend Tiid Administrator af det Primat og Erke-Biskopsdom Magdeborg, og som Aaret derefter blef efter sin Faders Chur-Fyrst Johan Georgs Død, Chur-Fyrst udi Brandenborg. Denne Højtid blef holdt med større Stilhed, end sædvanligt var, saasom ingen blef holdt med større Stilhed, end sædvanligt var, saasom ingen fremmede Fyrster dertil blev budne, formedelst dend skrekkelige Sygdom, som over alt udi dend Neder-Saxhsiske Krets hafde tage Overhaand, og som var meget smitsom. (*Den skrækkelige sygdom, som i 1597 tog overhånd i den nedersaksiske kreds, var pesten (byldepest). Den anden pestpandemi, som havde hærget Europa siden 1300-tallet, kom i bølger, og i slutningen af 1500-tallet ramte en voldsom pestepidemi store dele af Nordtyskland og Danmark.)*
Hertug Johan Adolph afstaaer til sin Broder Johan Friderich Erke-Biskopdommet Brehmen.
Udi dette Aar afstood Hertug Johan Friderich det Erke-Biskopsdom Brehmen med Capitulets og Dom-Herrernes Val og Samtykke. Self lod hand sig nøje med sine Arve-Fyrstendømme, som hannem saa lykkeligen tilforn efter tvende hans ældre Broders Død var tilfalden, saa og med Biskopdommet Eutin eller Lybek, som hand dog siden ogsaa til samme sin Broder overdrog.
Hvorledes Hertug Karl indtrænger sig med at kræve Skat af Nordland og de Norske Finlapper.
Tilforn udi den første Bog, er bleven meldet om dend Indtrængsel, som de Svenske toge sig fore med at ville beskatte de Norske Undersaattere ikke aleenste udi Finmarken eller Lapland, men end og saa udi Nordlandene, som liger imellem Lapland og Trundhiems Lehn; hvilke Nordlande ligesaa velsom Findmarken, støde til de Fielde eller Bierg-Klipper, Kiølen kaldede, som paa dend Kandt ere de rette Grændser imellem Borge og Sverrig.
Baade Sverrig og Russerne holde det Freds Fordrag imellem dem sluttet til Teusin Aar 1595 længe dedult for Danmark, og hvorfor.
Det er og iligemaade fortalt tilforn, hvorleedes dend Fred, som Aar 1595 blef sluttet imellem Sverrig og Russerne til Teutin ved Novogrod gaf Aarsag til eendeel af de Irringer som siden opkom imellem Danmark og Sverrig, hvilke ikke bleve endte eller sluttede, førend dend Fred, som blef sluttet efter dend Krig, som begyndtes Aar 1611. De Freds-Puncter, som de med Russerne hafde sluttet, bleve af de Svenske udi lang Tiid holdte saa gedulte, at Danmark hafde ikke udi lang Tiid faaet noget at viide deraf, hvis en sær Hændelse u-forvarendes hafde bragt det for Lyset.
Hvorledes Kongen bekom Under retning derom.
Thi det hændede sig, at som Kong Christian af Begierlighed til at see de nye Land-Kaarte, som de fortreeffelige og den hd Tiid meget berømte tvende Geographi Ortelius og Hondius udgave, lod fra Antverpen sig dennem forskrive; da bekom hand iblant andre ogsaa et nyt Kaart paa Norge og Sverrig, hvor der fandtes at baade Nordlandene og det Norske Lapland eller Finnmarken var efter dend paa Land-Kaarte brugelig Maade afdeelte med den samme Farve,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

som alle de andre Lande, hvilke med rette Sverrig tilhørte. Dette stak Herren saaledes i Øynene, at hand befoel

*) Geographia hos Ortelius og Hondius henviser til deres berømte atlasudgaver fra 1500- og 1600-tallet. Abraham Ortelius udgav Theatrum Orbis Terrarum (1570), verdens første moderne atlas, mens Jodocus/Henricus Hondius videreførte og udvidede Mercator-Hondius atlas (fra 1606) og udgav egne kort, bl.a. den berømte Nova Totius Terrarum Orbis Geographica ac Hydrographica Tabula (1630).
Ortelius' Geographia
Abraham Ortelius (1527–1598) var flamsk kartograf og udgiver.
Hans hovedværk: Theatrum Orbis Terrarum (1570), regnes som verdens første trykte atlas.
Atlaset samlede 53 kort i første udgave, senere udvidet til 166 kort i forskellige oplag.
•Ortelius byggede på antikkens Ptolemaios' Geographia, men moderniserede konceptet med ensartede kort og ledsagende tekst.
Han udgav også Parergon, et atlas over antikkens geografi, og Geographia Sacra (1598), som fokuserede på bibelsk og klassisk geografi.
Hondius' Geographia
Jodocus Hondius (1563–1611) og hans søn Henricus Hondius II (1597–1651) var hollandske kartografer.
Hondius blev kendt for at videreføre Mercators atlas (udgave 1606), som blev udvidet og trykt i Amsterdam.
Henricus Hondius udgav i 1630 den berømte Nova Totius Terrarum Orbis Geographica ac Hydrographica Tabula, et pragtfuldt verdenskort med rige dekorationer.
Kortet var banebrydende ved at vise bl.a. Australien (efter hollandske opdagelser 1605–06) og den tidlige forestilling om Californien som en ø.
Hondius' udgaver konkurrerede med Blaeu-familien og blev centrale i den hollandske guldalder for kartografi.
Når man taler om Geographia i forbindelse med Ortelius og Hondius, menes deres atlasudgaver:
Ortelius' Theatrum Orbis Terrarum (1570) – verdens første moderne atlas.
Hondius' udgaver af Mercators atlas og hans egne kort (fra 1606 og 1630) – centrale værker i den hollandske kartografiske tradition.
Begge værker markerer overgangen fra middelalderens Ptolemaios' Geographia til den moderne videnskabelige kortlægning af verden.

129.
strax at skulle skrives til bemelte Ortelium, og af hannem fornemme af hvad Aarsag hand hafde giort. Derpaa blef givet til Svar, at derudi var bleven fuldt et Skrift, som udi Frankerige til Rochelle udi Tryk var udgivet om dend Svenske og Russiske Krig af Fransk Hovmand, som under de Svenske i samme Krig hafde tient, hvilken udi et kort Begreb hafde indført iblandt Freds Puncterne, at Stor-Fyrsten ikke skulle forhindre de Svenske at kræve Skat af de Lapper, som boe fra Øster-Bothen indtil Malanger, ey heller skulle Kongen af Sverrig hindre Russerne at opbære Skat af de Lapper som ligger under det Duniske, saa og Kexholm og Kola.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Kongen forbyder Nordlands Farerne og de Norske Finlapper at give Sverrig Skat, under hvad Nafn og Skin det kunde være.
Saavel dette, som og de Svenskes Indtrængsel lukkede saaleedes Øynene og paa Kongen, at hand vel forud saae, hvad derpaa ville følge: Hvorfor hand strax lod udgaae Befaling til begge sine Amtmænd over Norlandene og Finlapperne, at de strax og uden Ophold skulle med ald Omhyggelighed udforske Beskaffenheden om dend Skat, som baade Russerne og de Svenske fordrede af Lapperne udi Norge, og til hannem derom fuldkommen Underretning nedsende. Da dend nu ankom, blef deraf erfaret, hvorledes de Svenske begyndte ikke alleeneste at fordre Skat af Finnerne eller Lapperne som boe paa dend Norske Grund og side af Kiølen eller Field-Ryggen; hvilken Ryd baade strækker sig ud til Lapmarken og til Nordlandene; men at de end ogsaa ville beskatte saavel søe-Finnerne udi Øster og Vester Porsanger, og at Kong Johan udi sit Skatte-Bref hafde kaldet dennem Sverriges Riges Søe-Lapper. Desligeste at de og fordrede Skat af dennem som boe udi Saltens, Senientz og Tromsøe Lehne udi Nordlandene, alligevel de aldrig søgte ringeste Næring paa dend Svenske Grund. Men disse Folk, og besynderligen Finlapperne hafde alleeneste i forrige Tider givet noget, som en Venne-Gave, til de Svenske Fogder, fordi dennem ingen Vold og Overlast skulle vederfares, naar de med deres Vahre reysde over Fieldet til de Svenske Markeder; hvilken Venne-Gave de Svenske Fogder i Begyndelsen deelte imellem sig self: Men siden toge de Svenske Befalingsmænd deraf Anledning at kræve det som en Skat og Rettighed for Sverriges Rige; hvilken de nogle Aar efter hinanden, maatte udgive, saa vel af Mangel for Forsvar, som af Frygt for Hiinder at fare over Grændserne til Markederne. Kongen lod strax, efter at hand nu saaledes var herom lederne. Kongen lod strax, efter art hand nu saaleedes var herom underettet, forbyde sine Undersaatter under straf at forviises Landet og Riget, herefter noget enten under det Nafn af Skat eller Venne-Gave at give.
Kongen begierer Underetning af Grotz – Fyrsten i Rusland om det Teuseske Freds-Fordrag, men faaer det ikke.
Dernest affærdigede hand Breve til Stor-Fyrsten over Rusland, for at fornemme, hvorleedes hand udi det Teuseske Freds-Forbund kunde afstaae Sverrig meere end hand self raadde for. Hvorpaa Hans Majestæt fik det Svar, at naar Freds-Fordraget blef efterseet , skulde fornemmes intet andet eller meere Rettighed var overdraget til de Svenske, end som de self ville eller kunde tænke til at have retmæssig Tiltale til, og som de ville eller kunde tænke til at have retmæssig Tiltale til, og som d agtede at forsvare. Hvor vit samme deres Tiltale kunde Strække

130.
sig vidstes ikke, thi dennem var ikke andet lovet end at de af Russerne derudi ikke skulde forhindres.
Kongen sender et Gesandtskal til Kong Sigismund i Pohlen, som Konge udi Sverrig, om at faae dend Irring afgiort udi Mindelighed anlangende dend Finske Skat,
Endeligen fandt Kongen for got her om at sende en Gesandt til Kong Sigismund, som Konge over Sverrig, for at spørge om dend Irring udi Mindelighed kunde af giøres. Der til blef beskikket Lauge Uhrne, med Befaling først at søge Kong Sigismund udi Pohlen udi hans Hof-Lager, hvor hand var at finde, med Forbud paa sin Reyse at give sig ud for nogen Gesandt; paa det ingen Rygte skulle gaae om hans komme, førend hand fandt hannem. Men naar og hvor hand fandt hannem, skulle hand foredrage, først hvorleedes det kom hans Herre og Konge meget fremmed for, at Kongen af Sverrig ikke alleeneste ville udi det Teusinkse Fordrag med

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

saa stor Fliid lade indrage baade dend Skat, som de self siuntes at ville fordre udaf de Norske, men end ogsaa give de Russer Medhold at kræve Skat paa de Stæder udi Norge over Grændserne, som hverken dend eene eller dend, anden kunde tilegne sig, saasom saavel der eene eller dend anden kunde tilegne sig, saasom saavel det eene som det andet u-striideligen og uden nogens Paatale hafde hørt til Norge, saa længe det hafde været Norge. Dernest at tilkiendegive, at Kongen i Danmark ikke kunde vendte andet af Sverrig, end at Kongen i Danmark ikke kunde vendte andet af Sverrig, end at de gamle Forbund jo skulle brydes, siden de Norske Grændser udi Kongens Høyhed og Rettighed med samme Skat at indkræve, hvilket ikke andet end Misforstand oh u-enighed imellem Cronerne kunde opvække.
Kongen tilbyder Sverrig et Grændse – Møde at holdes for disse Irringer at afhandle.
Ikke desto mindre for at forekomme alt saadant udi Mindelighed efter det Stetinske Fordrags Indhold, lod kongen af Danmark tilbyde Kongen af Sverrig og Pohlen et Grændse-Mode om denne Irring at holdes udi Steege, som ligger udi Saltens Fogderie, førstkommende Aar 1598 dend 20de Dag udi Maji Maaned; begierendes, at paa de Svenskes Side til samme Tiid og Stæd nogle gode Mænd til saadant at afgiøre med de Danske ogsaa maatte beskikkes. Saa fremt og at Kongen af Sverrig formedelst sin Fraværelse ikke kunde det giøre; skulle Gesandten forestille, at hans Herre og Konge maatte forstændiges, om med Hertug Karl eller Sverriges Riges Raad noget herom matte handles, paa det denne Irring eengang til en god Endelighed kunde komme saafremt denne Begiering ikke skulle finde Bifald, maatte Sverrig tilskrive sig self, hvad som ville paafølge, dersom andet Raad blef fattet; saasom det Stetinske Fordrag paa dend Danske Side nu var efterlevet.
Kongen tilbyder Kong Sigismund at vil være Mægler imellem hannem og Hertug Karl.'
Foruden dette Ærinde hafde Lauge Uhrne udi Befaling, at tilbyde Kong Sigismund sin Konges Imellemhandling til at mægle imellem hannem og hans Far-Broder Hertug Karl deres værende Stridigheder og Misforstand.
Kong Sigismunds endelige Svar.
Paa dette Lauge Uhrnes Andragende svarede Kong Sigismund ikke andet, end at dend Finlappiske Handel var hannem formedelst hans lange Fraværelse fra sit Fæderne Rige aldeeles u-bekiendt; men det vidste hand vel, at udi hans Faders Regierings Tiid, blef der meget klaget over dend Hinder de Svenske Fogder blef tilføyet udi deres Skatters

131
Indskræfning, hvorover og Hertug Karl iligemaade sig hafde besværet. Til Grændse-Modet ville hand gierne samtykke; men som hand var ude af hans Fæderneland og hand ingen af de Svenske Raad hos sig hafde, hvis Raad hand udi saa vigtig en Sag ikke kunde gaae forbi, saa begierede hand dertil nogen Tiids Opsættelse, og naar hand derom hafde talt med dennem, ville hand ve Bud eller Skrivelse give tilkiende, naar det kunde berammes. Formodede ellers, at det som var indført udi Freds-Handlingen med Russerne, ikke kunde være Norge til nogen Skade, saasom derved kunde ikke dend eene eller dend anden tilegne sig noget meere, end hvad enhver kunne beviise af lang Alders Tiid at have nydt og besiddet. Skulle Hertug Karl udi hans Fraværelse begynde eller giøre noget, som ikke var ret eller behageligt, ville hand derfor være undskyldt. Efter saadan Svar tog Lauge Uhrne Afskeed og begaf sig på Hiemreysen.
Gemytterne forbittres jo meere og meere udi Sverrig imod Hertug Karl.'

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udi Sverrig begyndte Gemytterne alt jo mere og meere at fortryde paa det som var sluttet paa dend Syderkøpinske Rigens Raad Tiid efter anden sneege sig bort af Riget eendeel til Danmark og Norge, eendeel til Pohlen, Tydskland og anden steds: Saasom Erik Sparre som var Sverriges Riges Canceller, Hogenskild Bielke, Claus og Thure Bielke, Gustaf og Steen Bannere, Jørgen Pose Knudsen, Erik Brahe og mange fleere. Claus Flemming som var Rigens Marsk begyndte og derforuden allereede med dend Magt, hand udi Finland (mand maa giøre Forskiel paa Finland som ligger i Sverrig og Finmark i Norge) paa King Sigismundi Vegne hafde samlet, at faae overhaand. Endeel og af Øfrigheden udi Stokholm og andre af de største Stæder begyndte at vakle udi dend Fortrolighed og Tilbud, som de til Hertug Karl udi Begyndelsen hafde fattet: Hvilket foraarsagede Hertug Karl at tænke paa, hvorleedes hand kunde roodfæste sig saaleedes udi sin antagne Regiering, at hand kunde staae fast, i hvad Hvirvel-Vind end paakom. Hand greeb derfor til sine forrige Raad, nemlig ved ny Rigs-Dag at stadfæste sig, og at giøre sig Geistligheden og dend gemeene Mand, som der det stærkeste Partie, anhængig.
Rigs-Dag udi Sverrig til Arboge, og hvad der blef sluttet.
Thi lod hand forskrive alle Rigens Stænder udi Arboge at møde der, med hannem at raadslaae, hvorledes dend begyndte og vendtende Fare og U-lykke med Religionens Forandring, saa og ald Skade og Forderf ved Stemplinger og Tvedragt kunde forekommes. Men hans rette Forsæt var derved at faae det Syderkøpingske Beslut og Afskeed, som skeede Aar 1595, fuldbyrdet og fuldkommet.
hvortil ingen af de Svenske Rigens Raad møde uden een nemlig Axel Steensøn.
Men af alle Sverrigs Riges Raad kom ingen tilstæde, uden Axel Steensøn Greve til Rotzborg eller Rosseborg, som ligger udi Finland; hviolken gode Mand siuntes nu at have forsonet sig med Hertugen; eftersom hand tilforn Aar 1594 af U-taalmodighed, og som een afdennem der hængte ved Sigismundi Partie, hemmelige hafde begivet sig ud af Sverrig. Ellers var Summen paa denne Rigs-Dags Beslut, at det Sønderkøpingske

132.
Modes Slutning udi alle Maader skulle staae fast, og at ingen anden Religion, uden dend, som var efter dend Augsburgiske Bekiendelse, udi Riget skulle taales. Dend Eed, som af Kong Sigismund var giort, da hand blef kronet, skulle holdes. Nogle skulle sendes til Kong Sigismund for at formane hannem at komme igien udi dit Fædrene Rige, og med sin Nærværelse rette og forandre ald U-orden. Hertug Karl var alleene den, som Rigets Regiering og Forvaltning var betroet, og ingen hafde noget at sige, saa længe Kongen self ikke var udi Riget uden hand, ikke heller skulle nogen anden beviises Lydighed. Til hvilken Ende de ogsaa bade hannem sig saadan Byrde derefter, som hidindtil, at ville paatage, indtil Kongen kom self udi Riget. Slutningen blef, at dennem, som ikke vare mødte til denne Rigs-Dag, strængeligen og alvorligen forrelagt, sig inden 6 Ugers Forløb at erklære, om de baade dend Sønderkøpinske, saa og denne Arrebogiske Rigs-Dages Beslut ville holde sig efterrettelige, eller ikke. Thi de som det ikke ville giøre, skulle ansees for u rolige Hoveder, og som u-nyttige Lemmer blive Riget afskaaren og frasondrede. Derforuden forpligtede de sig, som vare forsamlede, at de med Li8f og Blod, Gods og Middeler ville handthæve baade dette og det Syderkøpingske Beslut, og ville forfølge alle dennem med Magt. som sig dennem ville imodsætte.
Hertug Karl bemægtiger sig Calmars Bye og Fæstning.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Strax efter denne Rigs-Dag bemægtigede Hertug Karl sig Calmar Bye og Fæstning, hvor Portene bleve for hannem oplukkede saa snart hand dend opfordrede formedelst Admiral Niels Flemming som denne Fæstning var betroet, nyligen var død.
Iligemaade Elfsborg.
Desligeste forsikrede hand sig om Elfsborg Fæstning, saa at hand nu havde tvende Nøgler til Sverriges Rige, og det siuntes at U-troligheden ville nu blusse op udi Flamme. Hvo som og ikke tilforn var flyet ud af Sverrig flyde nu til Finland, Pohlen, Tydskland og andenstæds.
Hertug Karl skrives Kong Christian til og besmykker sit Forhold.
Ellers skref Hertug Karl herind og begierte, at ikke om hannem maatte tænkes, at hand ville begynde noget nyt, som kunde være imod dend Tro og Eed, hans Kong Sigismund var pligtig. Hand erklærede sig og, at hand ikke hafde forsikret sig om Calmar og Elfsborg til anden Ende, end at holde og forsvare dennem til Riget og sin Konges Beste og tro Haand. Og som hand vidste, at en stor Deel af Rigens Raad og andre uden Aarsag hafde begivet sig ud af Riget til Danmark; så ville hand begiere, at Kongen, som var af een Religion med hannem, og derforuden hannem saa nær besvogeret, ikke ville sætte Troe til saadanne, hvad som de kunne sige hans Nafn og Ære til U-Lempe; men heller formane dennem sig igien udi deres Fæderneland at begive, eller og tilholde dennem at give Aarsagen og Beskeden til deres Undvigelse tilkiende, og dersom de da ingen Føye eller Skiel dertil kunde have, de da efter det Stetinske Fordrag derfor at dømmes, liide og undgielde, som vedbør.
Hand begiærer et ny Grændse-Mode.
Men udi Slutningen hafde Hertug Karl egenhændig skrevet, at som Aar 1591 paa det sidste Grændse Mode ved Flakeberg-Siøbek bleve udsatte nogle Sager, som siden

133.
Aaret efter skulle imellem begge Rigerne afhandles; saa ville hand fornemme Hans Majestæts Villie og Meening derom, paa det hand i tide kunde lade Kongen af Sverrig og Pohlen det viide, at tilbørlig Anstalt dertil kunde giøres. Men denne Begiering om Modet skeede ikke for andet, end fordi hand hafde spurt at Kongen ved Lauge Uhrne hafde begiert af Kong Sigismund er Mode, anlangende dend Skat, Sverrig krævede af Finlappen, som de ingen Rettighed hafde til, hvorom bemeldte Kong Sigismund gandske var u-videndes. Og ville hand i saa maade forekomme, at saadan Stridigheds Afhandling ikke skulle begieres udi Pohlen, men udi Sverrig.
Hert. fremskikkede Buds mundlig Forebringende.
Dette Bref blef fremsendt ved Hertugens Hof-Junker Johan Hane, som derforuden hafde Befaling mundtligen at forestille Kongen, Cancelleren og Rigens Raad, at de ingen Troe ville sætte til hvis de affældige og til Danmark henflyde Sverriges Raad kunde sige eller fremføre, saasom de aldeeles ingen anden Aarsag til deres Bortflugt hafde, uden en ond Samvittighed. Og som udi Sverrig indsneeg sig fra Pohlen mange mistænkelige Brefve, Hertugen til Forkleinelse og Riget til U-rolighed, saa skulle hand bede, at saadanne Bref-Dragere, naar de reysde igiennem Danmark maatte beslaes og paagribes, saa og Hertugen tilkiendegives, at de maatte være følgagtige hans Bud, som hand sendte for dennem at afhændte, paa det de tilbørligen kunde vorde straffede.
Kongens Svar.
Paa alt dette svarede Kong Christian, sig at være u-kiært at fornemme saadan U-eenighed og U-rolighed i Sverrig, hvorom adskillige Beretninger og Rygte udførtes, dog tog hand sig ikke

saadant nogen Tiid til sinde, som var hannem og hans Riger U-vekommende. Hand tviflede ikke heller paa, at Hertugen og Rigens Raad jo nol giorde det som baade for GUD i Himmelen og ald Verden kunde være forsvarligt. Hvad dennem angik, som af Sverrig vare undvigte og som sig udi hans Riger opholdte, da naar de efter det Stetinske Fordrag og lovligen for deres Undvigelse bleve tiltalte, skulle der med dennem efter samme Fordrag lofligen forfares. Men at forholde nogen enten at begive sig ind udi Sverrig, eller og dennem at anholde, da naar Kong Sigismund, som Konge af Sverrig, med hvilken Freds-Fordraget var sluttet, og er dend, hvilken de Undvigte med Eed og Troskab ere forbundne, og er dend, hvilken de Undvigte med Eed og Troskab ere forbundne, det begierer, ville hand viide hvad derved skulle giøres. At beramme et Mode paa Grændserne udi dette Aar, om hvis som paa sidste Grændse-Samling blef udsat til nærmere Betænkning og Afhandling, forhindrer nu adskillige U-leyligheder. Med saadan Beskeed blef denne Hof-Junker efter tvende Dages Forblivende, udi en Hast affærdiget, saasom mand mærkede, at hans meste Ærinde var at udspeyde og udspørge de undvigte Svenske Raads Forretninger, saa og hvad Domme der blef fældet om Hertug Karls Forhold.

Kong Sigismund begiærer at nogle Svenske Orlogs-Skibe maatte paa (134) de Danske Strømme anholdes med viidere

Ikke længe efter denne Afreyse, som der og Bref fra Kong Sigismund med Begiering at tvende Orlogs-Skibe, som udi hans Fraværelse med fuld Rustning og Krig-Behør vare af Hertugen

134.

given nogle Stokholms Borgere udi Betaling, og nu agtede at gaae Vestverts for at selges og foryttres, maatte, om endskiøndt de hafde Hertug Karls eller Stokholms Stads-Passer og Søe-Brefve, udi Sundet paa hans vegne beslaes og anholdes. Dejligeste at tvende nybygt Skibe, som Hertugen efter Beretning ville lade fra Elfsborg afhændte, maatte udi Beltet eller Sundet, naar de ankomme, til viide Beskeed iligemaade anholdes. Hand begiærede ogsaa at viide Beskaffenheden om de undvigte Svenske Raad, som opholdte sig enten i Danmark eller Norge, efter som hand om dennem ingen anden Underretning end det blotte Rygte kunde have; formodede ellers aat de bleve tagne udi Forsvar. Hand takkede og Kongen storlige for det Svar Hertugen var givet paa hans Bref, om hvis Indhold hand noget med største Fornøyelse hafde spurt.

Kongens Svar derpaa.

Herpaa svarede Kongen strax at hvad Skibene angik, da end dog mand ej vel kunde anholde dem, som med en fremmed Herres Pats vare forsiunede, i hvo de end kunde være tilhørrige, saa haver dend udskikkede Tiener faaet mundtlige Beskeed, hvorleedes dermed skal forholdes, hvilket hand vel efter sin Troskabs-Eed viidere beretter. De ankomne Svenske Herrer lovede hand at skulle finde dend Beskyttelse, som det Stetinske Fordrag tilholder.

Hanse-Stæderne miste deres Nederlags Rettighed udi Engelland, samt andre Friheder, fordi de formaae et Forbud af Keyseren at de Engelske Kiøbmænd bleve forbudet at handle udi det Tydske Rige.

Udi dette Aar skeede Hanse-Stæderne et stort Skaar udi deres Handel, hvortil de slef med deres Stolthed gave største Aarsag. Thi de hafde tilforn ideligen klages for Keyseren over de Engelske Kiøbmænd, at de over alt udi de fleeste Tydske Stæder dreve deres Særkiøb eller Monopolia med deres Klæde og andre Vahre; hvor ved dennem blef betaget deres Næring. Desligeste at Dronningen udi Engelland ikke alleeneste hafde betaget dennem deres gamle

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Friheder og Privilegier der udi Riget, men end ogsaa blef dennem deres Fart paa de Svenske Lande betaget, i det deres Skibe af de Engelske blev opbragte. Hermed udrettede de saa vit ved dend Spanske Gesandt Mendoza udi Wien, at Keyseren lod et strængt Forbud udgaae imod de Engelskes Handel udi det Tydske Rige; saa at de Engelske Kiøbmænd med deres Hustruer Børn og Tienere blef forelagt 6 Maaneders Tiid til at flytte ud af bemelte Rige, og særdeles fru Stade udi Brehmen under stor Straf og deres Godses Forbrydelse, hvor de deres Stabel hafde oprettet. Dronningen i Engelland tænkte i Begyndelsen ved et Gesandtskab saadant at ville faae forandret, men det var forgieves. Hvorfor hun lod strax befale alle Engelske Kiøbmænd, som vare i Stade og andenstæds, at de skulle pakke sammen og flytte til Engelland; saa og lod udgaae over ald Engelland et meget skarpt Forbud imod de Tydskes Handel, saa at de iligemaade derfra maatte rippe, og deres Huus udi London, som kaldes Stiliard, blef dennem strax frataget. Derpaa holdte Hanse-Stæderne deres Forsamling til Lybek, hvor de forfoere sig sammen, at de skulle ødelægge de Engelskes Handel, hvor og naar de kunde baade udi Tydskland og Pohlen. Til dette at forekomme, saa vit

135

mueligt var, sendte Dronningen sin Gesandte Georg Carew til Kongen i Pohlen og til de Preusiske Stæder udi Øster-Søen, som udvirkede saa meget hos disse Stæder, at de ingen af deres Middel sendte til dens Lybske Forsamling; dernest paa det de ej skulle ophæve deres Handel med Engeland, hafde hand Fuldmagt at tillade dennem at føre til de Svenske Lande deres Korn og andre slags Vahre, som ikke vare til Krigs-Brug nyttige, saasom Gevæhr Krud og Lod og deslige, uden Hinder og Frygt for Opbringelse, naar dermed omgikkes oprigteligen. Disse Pohlske og Preusiske Stæder bleve og forsikrede, at de skulle beholde deres Friheder og Privilegier udi Engelland, der som de ville bruge dennem, som en Naade af Dronningen, og ikke see paa dennem som en Rettighed; efter som hun ville have Magt til at ophæve dennem, naar hun ville, og de det fortiente. Paa denne Maade beholdt en stor Deel af disse Stæder udi Øster-Søen deres Handel udi Engelland; men de andre Tydske Hanse-Stæder mistede deres. Thi blef dend Engelske Stabel og Handel forflyttet fra Stade og andre Stæder til Middelborg udi Zeeland, som derover kom udi Flor og Velstand.

De første ostindiske Skibe kom hiem udi Holland.

Det maa ikke forbigaaes her at erindre, alligevel det er noget fremmet, hvorleedes Hollænderne fik dette Aar deres første tvende Ost-Indiske Skibe hiem, som de Aar 1556 hafde udsendt, hvilke hafde været udi Java, og derfra med sig bragte en stor Deel af det Lands Frugter. De Portugieser, som der alt tilforn hafde deres Pak-Boder, giorde Indbyggerne viis, at disse Hollænder være Speydere og Fiender, hvor over de paa det sidste, maatte saa got som fly fra Landet, efter at de med dennem hafde holdt en liden Skiermytzel. Ihvorvel ikke meget var vundet ved denne Reyse, saa lod de dog ikke Modet falde; men det de vare af denne Reyse kommen udi Erfarenhed baade om Farten og Landets Tilstand, saa og om de Portigiesers svage Kræfter, finde de Lyst til strax igien didhen en stærkere Flode at udruste.

Jacob Heemskerk ulykkelige Reyse forbi Nova Zembla til China.)*

Forleden Aar blef og udsendt tvende Skibe, som Jacob Heemskerk og Willem Barntsøn første fra Amsterdam, for at finde Seylatzen Norden om Norge; Rusland, og Tartariet til Chatay og Sina eller China, hvilke ikke seylede igiennem Veygatz Sund eller Gat. men forbi Nova Zembla; de kom saa vit, at de naaede dens 80de Grad af Nord-Leedingen; hvor de vel fandt

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Land for sig, men Søen var saa fuld af Iis midt om Midsommers Tider, som de store Strømme og Floder udi Tartariet driver udi Søen, at dend hindrede Seylatzen, saa t de maatte stige udi Land paa Nova Zembla udi Septembri, da de ikke kunde seyle længere, og der maatte holde Vinteren ud, med stor Elendighed. Thi de maatte forlade deres Skibe, som sloges i stykker, hvilke de opsamlede, og bygte sig Huuse eller Hytte af, saa og at brænde for Kuld, som denne paakom strax med saadan Vinter og Snee, at de hafde ingen Luft, Udgang eller Udsigt uden af Skaarsteenene. Dend største Fare de hafde, var af Biørne som søgte deres Hytter, med hvilke de ligesom maatte føre

136
Krig; deres Feedt eller Tran brugte de til Lys; deres Huder svøbte de sig udi, og deres Kiød aade de af sult, som bekom dennem ilde: Thi de deraaf blef siuge, fordi Biørnene self aade Sælhunde; alligevel de andre stæder som i Norge og Pohlen undertiden ædes uden skade ligesom andet Vildt. I Begyndelsen af Tord-Maaned blef Søen Nord og Nord-Ost aaben og frie for Iis: Men Synden og Syd-Ost imod Tartariets Kyster, vare alle Ting der med overdækket. Efter dend 30de Dag udi Fare-Maaned eller Aprili, gik Solen ikke ned, men kunde sees Nat og Dag. Sært var det, at saa længe Solen ikke saaes, saaes ej heller Biørne; men i deres stæd mangfoldige Ræfve, baade sorte og hvide, som de fangede med Strikke og Fælder: Men saa snart Solen igien lod sig see, kom Biørnene igien for Dagen. Saaleedes holdt de det ud til Midsommer-Maaned var forbi udi dette Aar, og der de saae at alleting begyndte igien at fryse til, samlede de det beste af deres Vahre, som de hafde bierget og satte sig dermed paa tvende aabne Skiberomme, som de af deres Skibe og Huus, hafde bygt, og seylede fra Landet Vestverts og kom over dend Russiske Søe til Kola paa Grændsen af det Moskovitiske Lapland, hvor de fandt sig for et Hollandske Skib, med hvilket de seylede til Amsterdam, hvor de ankom sidst udi Høsten, og kom de alle sammen levende tilbage, undtagen Villiam Barnts, og fire Gemeene, som vare bortdøde.

**) Jacob van Heemskercks "ulykkelige rejse forbi Nova Zembla til China" (ofte kaldet Den ulykkelige rejse til Novaja Zemlja) henviser til den tredje hollandske ekspedition mod nordøstpassagen i 1596–1597, ledet af Willem Barentsz som navigatør og Jacob van Heemskerck som kaptajn. Formålet var at finde en søvej til Kina og Indien nord om Rusland, gennem Ishavet – en rute, som man dengang håbede kunne give handelsfordele.*
Kort fortalt:
Afrejse: Ekspeditionen sejlede fra Amsterdam i maj 1596 med to skibe.
Ruten: De sejlede mod nordøst, passerede Svalbard (som de faktisk var de første til at beskrive præcist), og fortsatte mod Novaja Zemlja, en stor arktisk ø ud for Ruslands nordkyst.
Ulykken: Skibene blev fanget i pakisen ud for den nordlige del af øen, og et af dem gik tabt. Deltagerne måtte overvintre på stedet.
Overvintringen på "Het Behouden Huys": De byggede en hytte af vragdele og tømmer — kaldet Det bevarede hus — hvor de tilbragte en frygtelig vinter med ekstrem kulde, mangel på mad og angreb fra isbjørne.
Efterspil: I sommeren 1597 forsøgte de at undslippe i små både. Barents døde undervejs, men Heemskerck og en del af besætningen overlevede og vendte tilbage til Holland.
Betydning:

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Selvom ekspeditionen ikke fandt nordøstpassagen, blev den berømt i hele Europa. Den viste, hvor farlig Arktis var, og inspirerede senere polarekspeditioner. Beretningen om rejsen blev udgivet som "De ongeluckige Reyse van Jacob Heemskerck van Amsterdam naer Nova Zembla", på dansk "Den ulykkelige rejse forbi Nova Zembla til Kina", og vakte stor opmærksomhed.

Aar 1598.

En stor Hvalfisk løb pa land ved Helsingør.
Først udi dette Aar kom en mægtig stor Hvalfisk indløbendes udi Sundet, og med det høye Vand løb hand paa Land, oven for Helsingør ved Nivaae, hvor hand stode fast alligevel hand hafde 6 Fod Vand. Bønderne derpaa strædet sloge et skarp Anker udi Livet paa hannem og giorde hannem derved fast paa Landet. Hand brølede saa stærk, at de kunde høre hannem paa Kiøbenhavns Reed, og ald det Vand hand havde i Livet skød hand af sig indtil hand hafde ikke meere. Kongen gaf Bønderne dend til Priis, som deraf finge og kaagede meget Tran.
Dronning Anna Cathrina Crones udi Kiøbenhafn.
Hendes Majestæt Dronning Cathrinaæ Croning og Salving, so skeede Hellig Trefoldigheds Søndag dend 11te Juunii udi vor Frue Kirke udi Kiøbenhavn ved Siællands Biskoppen Doct. Peder Vinstrup, giør dette Aar mest berømmelig. At fortælle dend Pragt, som derved fuldte, giøres ikke fornøden, saasom enhver kand tænke, at dend har været saa stor og saa kostbar, som saa høy en Dronning best kunde aanstaae. Men dette er mest Magt anliggendes, at viide Cronningens og Salvingens Sjik og Ceremonie, hvilket maa ey forbigaaes dennem at anføre.

137.
Croningens Skik og Ceremonie.
Hendes Majestæt kom om Morgenen Klokken 9 med sit stattelige Følge af alle Rigens Raad, Hof-Betientere og Hof-Sinder saa og hendes egne og andres Fruentimmer kiørendes udi prægtige Karosser fra Slottet til Kirken, og blef Kronen for hende baaret paa en rød Fløyels Pude af hendes egen Hof-Mester Rigens Raad Jacob Seefeld, som var til Hest. Da hun kom for Kirken-Porten, blef hun af Vognen udtagen og udi Kirken indleed af Rigens Hof-Mester Christopher Valkendorf og Canceller Christian Friis under en Himmel, som 4re Rigens Raad, nemligen Henrick Lykke, Oluf Rosenspar, Eske Brok, og Christian Holk over hende bare. Da hun kom udi Choret, blef hun sat udi en sær Stoel dertil bereed ved den eene Side, og Rigens Hof-Mester samt Cancelleren toge Kronen af Jacob Seefeld; hvilken efter de først hafde knælet, de satte paa Alteret. Biskoppen af Siælland Doct. Peder Vinstrup udi sin Biskops-Kaaber og Dragt, tillige med begge Hof-Prædikanterne Mag. Anders Bentzen og Mag. Christopher Knop udi deres Meese Klæder stode for Alteret og toge imod Dronningen. Da Musikken med Trompeter og Orgel-Klang hafde ende, og dend Psalme Veni Sancte Spiritus var siungen, læste hver af Hof-Prædikanterne, som paa dend Tiid vare Chor-Præster, en Lectie op af Bibelen om Øfrigheds-Stat og Stand, som Biskoppen siden forklarede. Da dette var giort, faldt de alle tre paa Knæ nedvendte til Dronningen og læste Herrens Bøn, hvorpaa Musikken igien begyndte, og imidlertid ginge Enke-Dronningen og Frøiken Hedevig Kongens Syster,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

som allerede tilforn vare i Kirken, til Dronningen, og løste af Hendes Majestæt Hoved, saa at hun blef gandske Barhoved, og siden fuldte de begge hende til Thronen eller dend Kongelige Stoel som stood bereed midt for Alteret. Efter Musikken traade Rigens Hof-Mester frem, og begierte af Biskoppen med en ziirlig Tale at hand ville forrette Croningen. Hvorpaa Biskoppen begyndte at tale og forklare dend høytidelig Forretning, og derpaa salvede hand hendes Majestæt paa det høyre Haande-Leed: da dend eene Chor-Præst holdte Esken med Salven, og dend anden Laaget. Efter Salvingen begyndtes nye Musik ogh Messen blef holdt. Imidlertid blef Dronningen ført af Enke-Dronningen og Frøiken Hedevig og 8te Rigens Raad under en skiøn Musik igien ført til Thronen, hvorpaa hus sig nedsatte. Efter at Musikken og Orgel-Klangen ophørte, begierte Biskoppen af Rigens Raad at de ville hielpe hannem, at sætte Kronen paa Dronningens Hoved, som de og giorde, hvorpaa Biskoppen forklarte havd Kronen og Kroningen betyde. Da det var sluttet hørstes atter Musik, Trompeter og Orgel-Klang; under hvilket Dronningen forføyede sig af Thronen til dend forrige Stoel, hvor Biskoppen Vinstrup gik til Hendes Majestæt, og efter sin Lyk-Ønskning hafde dend Naade at kysse hendes Haand. Efter Musikken

138.
begyndte Biskoppen dend Lof-Sang: O GUD vi love dig; og da dend var af Sangerne fuldendt, lysde hand Vesignelsen, og Hendes Majestæt forføyede sig med Kronen paa Hovedet, og mewd samme Følge og Pomp, som hun kom, fra Kirken til Slottet. Hvor alting var vel beredt til denne Høytid med sin tilbørlige Hof-Skik og Lystigheder at fuldende.

Kongens Broder Hertug Ulrick reyser ud og besøger adskillige fremmede Hoffer, Riger og Lande.

Hans Kongelige Majestæt Hr. Broder Hertug Ulrick, som nu allerede var stadfæstet Biskop til Schwerin, og som nogen Tiid land hafde fornøyet sin Syster Hertuginden til Brunsvig med sin Nærværelse udi hendes Herres Hertug Henrick Julii Hof, og besøgt og beseet adskillige Chur-Fyrstelige Hoffer udi Tydskland, hvor hand alle Stæder med stor Høyhed var imodtaget og æret, bekom og Lyst til at besøge andre fremmede Lande, særdeeles Frankerige, Engelland, Skotland og de Foreenede Nederlande. Hvor udi Kongen hannem gierne føyede, og efter at ald Anstalt var giort til de behørlige Omkostninger og Følge, blef Albret Scheel til Fussinge hannem paa samme Reyse beskikket til Hof-Mester. Hans første Tog var igiennem Tydskland og Lothringen ind udi Frankerige, hvor hand af Kong Henrick dend 4de kierligen blef undfangen og udi det Franske Hof for sine Fyrstelige Dyder og Artighed meget høyt æret og agtet. Siden gik hand der fra over til Engelland, hvor hand ikkun forblef kort, for at være destor længere i Skotland, hvor hand med største Glæde og Fornøyelse blef af Kong Jacob og Dronning Anna omfanget, og blef saaleedes elsket og æret, at hand forblef der næsten 3 Fierding Aar. Dronningen udi særdeeleshed efterlod intet, hvor over dend Skotske Adel ogsaa var for hannem stor Agt og Ære, og allermest da de saae den store Skikkelighed hannem fuldte udi ald hans Omgiængelse, men fornemmeligen, udi et og andet Ridder-Spil, som hannem til Ære og Fornøyelse blef anrettet. Kong Jacob fandt og stor Fornøyelse udi de lærde Samtaler hand med hannem undertiden holdte, saasom dend unge Herre hafde temmeligen vel lagt Fliid paa Boglige Konster, hvortil hand sig meget hafde hengivet, siden hand var blevet beskikket til Biskop udi Schwerin.

Nordlands og Finmarkens Tilstand.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Af dend Underretning Kongen forleden Aar bekom om Norlandenes og Finmarkens Tilstand fornam hand nok, at Aarsag til de Svenskes Indtrængsel med at beskatte hans Underdaner der sammesteds, mest var, at Amptmændene over begge Stæder ikke boede udi deres Ampter, og at Undersaatterne hafde ingen Forsvar. Derfor ville Kongen ikke længere taale, at Jørgen Kaatz skulle være Amptmand over Nordlandene, formedelst hand, i stæden for at tage Amptet, og med sin Nærværelse Kongens Høyhed og Norges Riges Grændser udi agt ta tage, opholdt sig mesten deelen enten udi Bergen eller Trundhiem; hvor hand om Sommeren did udsendte, indfordre hvis Rettigheder af Tiende og andre Afgifter, som Almuen

139.
skulle udgive.
Claus Uhrne bliver Amtmand over Nordlandene.
Thi blef hand derfor afsat, og blef Claus Uhrne forlehnet med Nordland udi hans stæd, som did blef opskikket med Befaling at boe stedse Sommer og Vinter der oppe, for des bedre med alting at have Indseende.
Søe-Finnerne forbydes at give nogen Skat til de Svenske.
Hannem blef særdeeles befalet at forbyde alle de Søe-Finner, som bode udi Lofoten udi Salten Fogderier, og alle Søe-Finner udi Senien og Tromsøe Fogederier og særdeles de trende Finner-Bye Finnebyer som ligger til Fields, nemlig Rafnholdt udi Tromsøe, Tingvær udi Senien, og Sigver udi Saltens Fogederier, at de ingen Skat til Sverrig skulle give, saasom de dertil aldeeles ikke vare pligtige. Saa skulle hand og forbyde Beboerne udi efterskrefne Fogderie udi Tromsøes Fogderie, at de ikke heller skulle give de Russiske Skatte-Fogder dend halve Rigsdaler , som de hver tredje Aar hafde vane paa at kræve, nemligen, af Halfparten af Malanger Fiord, af Kalfve Fiord, og af Qvenningen, samt af de smaa Fiorder, som løbe af Qvenningen og ere Ekild Fiord, Bur Fiord og Strømmen. Alle hvilke Byer og Fiorde skulle tilkiendegives, at saa fremt de kiendte andre for deres Herre end Kongen af Norge, eller gav nogen anden Herre Skat, eller Lydighed beviiste, skulle de jages udi Landflygtighed, og ikke tilstædes idi Kongens Riger og Lande at bie eller bygge. Hand blef derforuden befalet, hvr Vinter, naar der var god Føre, udi egen Person at drage udi alle trende Fogederier og af alle Indvaanerne at optegne, samt Leyligheden med deres Fiskerie og andet, som forrefalde, med største Fliid erfare. Paa samme Maade skulle hand hver Tord-Maaned of April om Foraaret self, og ikke ved sin Tienere, besøge alle Fiorde og Byer udi Fogderierne udi Amptet. Over alt blef hand forbuddet at krefve meere Tiende eller Skat af dennem, end de med rette til Kongen burde give.
Amptmanden over Findmarken faaer lige saadan Befaling og Forbud at give de Svenske Skat.
Amptmanden over Finmarken Hans Ollufsøn, *) som var Norsk Adelsmand, fik ogsaa Befaling, hvorleedes hand skulle hindre og forbyde baade Svenske og Russer nogen Skat eller Paalæg Undersaatterne der i Amptet at paabye eller afpresse.
Saadan Omhyggelighed drog Kongen for at holde sine Undersatter og Grændser udi Forsvar, hvilket hand nu saaledes ville sætte udi Verk, paa de de Svenske udi deres Indtrængsel ikke skulle have nogen Rolighed, eller derpaa have nogen Hæfd. Thi hans ingenlunde ville, at hans Grændser skulle sættes udi nogen Tviflsmaal, eller ved noget Grændse-Mode eller Sammenkomst at giøres og paadømmes, efterdi de Svenske aldeeles ingen Ret eller Tiltale

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

dertil hafde eller kunde have, uden dend som de sig ved de Norske Amptmænds og Fogders Forsømmelse og Skiødesløshed hafde tilsneeget.
Historien bør at fortælle de Love og Forordninger som udgaae.
Historien vil her ikke falde til dend Last eller Forseelse, som de fleeste Skribentere gemeenligen begaae, i det de forglemme det, som allerhelst udi Historierne, og som en høystfornøden Ting burde at anføres og udi agt tages: Nemligen, nyttige og gode Love og For

---

**) Hans Olufsen / Hans Olufsøn (ca. 1510–1601)*
Der findes en nordisk embedsmand med lignende navn, Hans Olufsen (Uf), som lensmand i Vardøhus/Vardøhus amt (i Finnmark), hvilket svarer til perioden hvor man taler om ledere/amtmænd i Finmarken under Danmark–Norge.
perlangstrup.dk
Kort om ham:
Navn: Hans Olufsen (ofte skrevet Hans Olufsøn Uf i genealogiske kilder)
Levetid: Ca. 1510–1601.
Tilknytning: Han var embedsmand i den kongelige administration, tidligere sekretær i kongens kanselli og senere lensmand/foged (en slags amtmand) ved Vardøhus, som var den vigtigste danske-norske administrative post i det nordligste Norge (Finnmark).
Tidsperiode: Han blev udnævnt til embedet omkring 1597 som district governor (lensmand) i Finnmark.
Opgave: Lensmandens rolle var at administrere kongens interesser i området – herunder ret, skatter og militær – i en tid hvor Finnmark var et svært tilgængeligt område præget af fiskeri, samiske relationer og grænseproblemer mod Rusland.
Nobelt/samfundsmæssigt ståsted: Han var fra en familie med rigere baggrund og fungerede som betroet embedsmand i kongens tjeneste, men han var ikke en adelsmand i betydningen af større europæisk adel—mere en del af den administrative elite i Norge under Danmark-Norge.
Hvad betyder det at være "Amtmand / Lensmand" i Finmarken?
I Danmark-Norges tid (Indtil 1814) var Finnmark et amt eller len (som i lensmandsdømme), og posten som amtmand/lensmand var den øverste kongelige embedsmand i området. Personen skulle sørge for kongens administration, retlige anliggender og skat. Finnmark var dog så langt nord og tyndt befolket at posten var både krævende og isoleret.

Fra Per Langstrup ane tavle:
Hans Olufsen Uf [101906]
Født: Omkr 1510, s. Simblegård, Klemensker
Ægteskab (1): Anna Hansdatter Myre [101907]
Død: 1574, Pg. Simblegård, Klemensker i en alder af ca. 64 år
beskrivelse: fra Ole Plannthins gengivelse af Norman Lee Madsens noter. Note(kopieret juli 2019 fra Norman Lee Madsens database)
Hans Olufsen (Uf) var sekretær i kongens kansli fra 1592 til 1597, og senere "Lensmand" (lensherre) på Vardøhus (i Vardø sogn, Finnmark amt, Norge) i 1599. Hans Olufsen var ejer af Gyldensgård, 17' Vdg. Østermarie; som han senere solgte til sin fars bror Peder Hansen (Uf) fra Simlegård i Klemensker sogn. Hans Olufsen døde i 1601, som det sidste mandlige medlem

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

af den såkaldte "Sparre-Uf"-gren af familien. Det segl (våben og hjelm), han brugte i 1599, er identisk med det, Oluf Ottesen (Uf) brugte i 1522.

Hans Olsen blev udnævnt til distriktsguvernør for Finnmark i 1597. Christen Skredder blev stillet for retten på Vardøhus Slot i 1601. Han var en velhavende mand, der ejede 80 daler, og han ejede også en græshytte, et bådehus og nogle udhuse ved Østersanden samt tre-tørrestativer til fisk og nogle pinde til at bygge tørrestativer. Han blev anklaget for at have udøvet hekseri sammen med samien Morten Olsen for at have kastet en dødelig besværgelse over distriktsguvernør Hans Olsen i maj 1601. Han blev dømt for udøvelse af heksekunst. Hans ejendom blev overdraget til kongen og skulle bringes til Vardøhus Slot. Dømt til døden ved ild på bålet.

Bemærk: Den følgende artikel identificerer fejlagtigt Hans Olufsen (Uf) som medlem af Kofoed-familien.

Fra artiklen "Exporting the Devil across the North Sea: John Cunningham and the Finnmark Witch-Hunt", af Liv Helene Willumsen, s. 52, i "Scottish Witches and Witch-Hunters" redigeret af Julian Goodare (lektor i historie, University of Edinburgh), 2013:

Den næste distriktsguvernør i Finnmark var derfor en god søfarer, en mand der kunne træffe hurtige beslutninger og håndtere uventede problemer, og en loyal tjener. Derudover var han en person, der blev betroet at håndtere nordens hekse – et problem, som kongen var blevet opmærksom på under sit besøg i de nordligste dele af sit kongerige, Finnmark og Kola, i 1599. De etniske forhold i den nordlige del af kong Christians rige var karakteristiske, med norske og samiske befolkninger, der boede side om side. Samiske mænd havde et ry for trolddom over hele Europa på det tidspunkt og var særligt velbevandrede i at sælge vind til søfolk. Det nye århundrede gjorde kongen endnu mere bekymret for faren ved trolddom. Den pludselige død i 1601 af Finnmarks guvernør, Hans Olsen Kofoed, blev tilskrevet samisk trolddom, og resultatet var de to første hekseprocesser i Finnmark mod Christen Skrædderen og samen Morten Olsen. Det er ikke underligt, at Christian IV i 1609 skrev til den næste distriktsguvernør, Claus Gagge, og advarede ham om at passe på heksekunst, især samisk trolddom, og ikke vise nåde i sådanne tilfælde.

Fra "Images, Representations and the Self-Perception of Magic among the Sami Shamans of Arctic Norway, 1592-1692", kapitel 14, af Rune Blix Hagenin "Contesting Orthodoxy in Medieval and Early Modern Europe: Heresy, Magic and Witchraft", redaktørerne Louise Nyholm Kallestrup og Raisa Maria Toivo, 2017:

Som vi har set, kendte danskerne til de stærke rygter om samisk trolddom, ligesom mange andre i det tidlige moderne Europa. Selvom adskillige hekse var blevet henrettet på stedeti hele Norge og Danmark havde ingen ved slutningen af det sekstende århundrede endnu indledt en lignende forfølgelsespolitik rettet mod samerne for deres særlige evner. Men der gik ikke mange år, før kong Christian IV blev en monark ophidset af dæmoner og ivrig efter at jage alle former for trolddom – inklusive samisk trolddom. Som samlet gruppe udgjorde samerne en trussel mod

Danmark-Norges territoriale ekspansion, dets statsopbygning og dets bestræbelser på at udbrede civilisation og kristendom i det fjerne nord.

Da Christian IV gjorde de nordlige regioner til sit første store udenlandske eventyr, sørgede han for, at en effektiv og energisk kommandør var stationeret i Vardøhus. Danskeren Hans Olsen Koefoed blev i juni 1597 forsynet med Vardøhus Fæstning og grevskabet Finnmark. Manden rejste over store landområder i det nordlige Norge i vinteren 1597/98 og den efterfølgende vinter for at undersøge svensk beskatning af samerne. Samvittighedsfuldt præsenterede han sine fund for kongen. ***Det er sandsynligt, at Koefoeds rapport om den svenske fremrykning mod Nordnorsk kyst var det, der overbeviste Christian IV selv om at sejle nordpå.***
Hans blev gift med Anna Hansdatter Myre [101907] [MRIN: 235], datter af Hans Myre [953] og Gunhild NNsdatter [1270]. (Anna Hansdatter Myre [101907] blev født omkring 1510 i 06 vg. Klinteby, Ibsker, Bornholm og døde efter 1536 i Simblegd. i Klemensker.)

140.
ordninger, hvilke ere de fornemmeste og ypperligste Gierninger, hvor med een Konge og Potentat kand forhverve sig ævig Priis og Berømmelse. Thi det er ikke nok, at hand er em god Krigs-Helt, men hand bør og at lade see, at hand er een ret-viis, forstandig og retfærdig Regenter; og at hand veed ligesaa vel at regiere med Fred, Retfærdighed og Forsigtighed, som ta føre Krig med Forstand, Mood og Aarvaagenhed. Dette hafde de gamle Græker og Rommere kaldet Artes Pacis, som de med saa stor, ja snart større Fliid have øfvet og drefvet, end det som de have Artes Belli: Derfor skal her nu tales om een og anden kostelig Anordning, som denne kloge og viise Konning udi dette Aar lod udgaae; for at viise den Fliid og Omhyggelighed hand bar for at regiere sine Riger med Lov og Retviished. Først hafde Kongen self fornummet, da hand var i Norge Aar 1591 og der blef hyldet, saa og siden ved een og anden af Biskoppernes udi begge Rigerne og særdeeles ved Biskoppens af Siælland, saa og dend gamle og for Aar afdøde berømmelige Biskops udi Wiborg Mag.
Forordninger om Præsternes Kald til Embedet.
Peder Thøgersøns, iligemaade af dend Norske Biskop af Stavanger Mag. Jørgen Eriksøns, og dend nykomne Trundhiems Biskop Mag. Isak Grønbeks, som alle vare meget nidkiere for GUDs Ære og Kirkens Forfremmelse, deres Tiid efter anden indkomne Beretninger om dend store Misbrug, som forefaldt ved Præsternes Kald til Embedet, hvilket i de Dage vare overladt til Sogne-Folkene; i det at Meenigheden af de gamle Præster blef overtalte allertider efter deres Død at kalde deres Sønner, ja end og, imidlertid udi Embederne, uden Biskoppernes Videnskab, Minde og Samtykke. Hvor udover det var kommen udi saadan ond Vahne og Misbrug, at Præste-Sønnerne, som herved vare nogenleedes paa Brødet forsikrede, intet lagde Vind paa at læse flittig udi deres Bibel og andre Geistlige lærde Skrifter, men snarere hengave sig til Ørkesløshed og andre U-dyder. Derfor lod Hans Kongelige Majestæt mi en Forordning udgaae, at ingen, enten Præste-Sønner eller andre matte kaldes til noget Præste-Kald, førend de hafde Minde og Forlov af Biskopperne til at indstille sig til Kald, og førend de af dennem vare kiendt dygtige til Embedet at antage. Og dersom ved noget Kald var nogen Cappellan, som Biskoppernes kiendte for dygtige, da maatte de af Meenighederne ikke forskydes. Særdeles

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

blef dend Anstalt giort udi Norge med en stor Deel af de Præste-Kalde, som laae til Capitulerne, hvorleedes Canikerne i stæden for, at de self skulle betiene Meenighederne ved Dom-Kirkerne, og af dennem med rette skulle forsørges, bestikkede Cappelanerne, som kaldtes residerende Cappelaner; hvilke de satte og 3 og fleere Kirker, saa at der ikke uden faa Gange om Aaret udi eendeel Kirker blef prædiket, og i synderlighed om Vinteren: Hvorfore de af Canikerne, som ej var Præster, maatte miste saadanne Kirker og Kalde, og de maatte lode sig nøye med deres felles Gods, som ellers kaldtes Bona Communia. Hvilken Forordning

141
var meget nyttig og opbyggelig til GUDs Ære og Kirkernes Fremvext.
Forordning om Rettens Betienning udi Norge og hvorledes Brevene skulle indføres.
Til Rettens Forfremmelse lod og Kongen en Forordning udgaae udi Norge, hvorved alle baade Laugmænd ved Ober-Retterne, saa og Laugretsmændene ved Under-Retterne i Norge skulle tilholde Skriverne at læse og paaskrive, og siden udi deres Domme, naar de bleve gifne beskrefne, lade indføre de Breve, som for dennem bleve lagt udi Rette udi de Sager og Tvistigheder, som skulle paadømmes. Dette hafde hidindtil der udi Riget været forsømt, hvor ved mangen en vrang Dom. naar dend kom for Over-Dommeren, blef forsvaret, i det under-Dommere negtede, at saadanne Beviiser og Breve ikke for dennem vare bleven fremviiste; saa at mange fattige Folk ikke kunde faae ret, ej heller saa en vrangvillig Dommere straffet, uden de skulle stæfne Sagen ind fra en Ret til en anden.
Forordning om Løsgængerne udi Norge.
Kongen lod og en skarp Forordning udgaae om Løsgiængerner*) at paagribe udi Norge, og til Straf og Arbeyd udi Boldt og Jern til sine beskikkede Stæder at hensende. Hvorved mange Misgierninger og Skielmstykker bleve hindrede og forebygte, som saadanne ørkesløse Dagdrivere kunde faae i sinde at øfve, og de i dend stæd bleve drefne til at Arbejde og deres Brød paa loflig Maade at søge. Foruden disse gik der og fleer Love ud; men disse vare de besynderligste og angik met Norge.
Om hvor mange ung Mandskab hver Kiøbstæd i Danmark skulle holdes i Vaaben og Værge.
Til Landets Forsvar, giorde Kongen og særdeeles nyttig Anstalt, idet hver Kiøbstad udi Danmark blef taxeret for hvor megen ung Mandskab de skulde holde med Vaaben og Værge. Hvilket blef saaledes anordnet, at hver Kiøbstæd som kunde bringe et 100 Mand paa Been, skulde deraf udgiøres 60 Mand Skytter med Storm-Huer og gode Bøsser; 20 Mandmed lange Pikker; og 20 Mand md Hellebarder, hvilke 40 skulle bære baade Storm-Huer og Bryst-Stykker af Harnisk, og alle skulle have gode Ryg-Stryger eller Hugge-Kaarder. De som fattedes saadan Vaaben og Værge skulle forskaffe sig Penge dertil inden Paaske 1599; da Kongen ville for en vis og billig Priis lade dem saadant levere, hvilket de alletider skulle holde blanke, fixe og udi god Hæfd, paa det mand kunde viide, hvad mand udi alle forefaldende Leyligheder hos Kiøbstæderne sig kunne forsikre. De Kiøbstæder, som ikke kunde reyse saa stærk et Mandskab, skulle paa samme Maade inddeele saa mange, som de kunde afsted komme, hver til sit slags Vaaben og Værge at føre, og skulle de i det rigeste tvende Gange om Maaneden øfve sig udi at føre og bruge deres Vaaben og Værge retteligen.
Stridigheden om det Schvabestadske Stifts Gods bliver paa ny foretaget.
Der er tilforn udi dend første Bog, ved det Aar 1590 Historie, bleven optegnet dend Oprindelse og Sammenhæng, som dend Stridighed værende imellem Kongen og det Gottorphske Huus

anlangende Stiftet Schvabestæd eller det Slesvigske Biskopsdom hafde: Særdeeles om de Bønder Byer eller Gaarde, som vare trofne under det Gottorpske Slot, og som Kongen ville kalde tilbage. Her om hafde Kongen ikke hast saa fuldkommen Underretning tilforn, som hand

---

*) *"Forordning om Løsgængerne udi Norge" betyder en kongelig lov/forordning, der handlede om at regulere og straffe løsgængeri i Norge i tiden under Danmark-Norge.*
Hvad er "løsgængere"?
En løsgænger var en person, som:
ikke havde fast bopæl
ikke havde fast arbejde
vandrede omkring uden "lovligt erhverv"
ofte blev opfattet som tigger, omstrejfer eller potentiel forbryder
I datidens lovgivning blev dette betragtet som en trussel mod det sociale og økonomiske system.
Hvad gik forordningen ud på?
En Forordning om løsgængere skulle:
tvinge folk til at arbejde (arbejdstvang)
straffe omstrejfere med tugthus, militærtjeneste eller tvangsarbejde
forhindre tiggeri
registrere befolkningen bedre
opretholde social orden i staten
Lignende forordninger blev udstedt flere gange gennem 1500- og 1600-tallet både i Danmark og Norge.
Hvorfor fandtes sådanne forordninger?
I perioden var staten afhængig af:
arbejdskraft
skattebetaling
social kontrol
Personer uden fast bopæl eller arbejde blev betragtet som uden for statens kontrol og dermed mistænkelige.

142.
bekom udi dette Aar; da Huus-Fogden, blef befalet de gamle Jorde-Bøgger at opleede og eftersee, hvilket gaf Hans Majest. fuldkommen Oplysning om hver Gaard, hvilket gaf Hans Majest. fuldkommen Oplysning om hver Gaard og hvad dertil med rette hørte. Efter denne Oplysning indgaf Kongen sin Tiltale og Fordring til Hertugen af Slesvig Gottorph, og bad at saadant i Mindelighed maatte tilbagegives. Men i stæden for at finde hos Hertugen nogen Føyelighed, begyndte hand ikke alleeneste at tilegne Slottet Gottorph eendeels Stiftes Bønder-Gaarde og Byer, men end ogsaa at oprippe dend gamle Tiltale paa det heele Stift. Og efter som Arf-Delingen efter Kong Friderich dend Første sluttet Aar 1544 tilholdte, at naar saadan Stridighed opkom imellem begge disse Huuse, som i de Dage blef kaldet de Sægebergske, men nu kaldes det Glychstadske, som er det Kongelige, og det Gottorpske, som er det Fyrstelige Huus, skulle af begge Partier udvælges gode Mænd, som saadanne Sager skulle for sig tage, og derudi dømme: Saa blef Rigens Raad Jacob Seefeld og Albret Friis paa Kongens og Rigets Vegne, udvaldte dette at foretage og paaskiønne. Men da de paa stædet kom, fandt de

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Stridigheder af dend Vitløftighed og Vanskelighed, som de Gottorphske indvendte, at dette Mode gik aldeeles Frugtesløs af, og de Danske med u-forrettet Sag maatte hiemreise.
Doct. Niels Krag sendes til Pohlen for Henrich Rammels Sag, men med det samme erfarer Rigets og Kongens Tilstand.
Udi dette Aar hændede det sig at Rigens Raad og Tydske Canceller Henrich Rammel hafde en Tiltale til noget Arfve-Gods udi det Pohlske Preussen, som hannem blef af andre hindret, og hand self formedelst hans Forretninger ikke kunde faae Leylighed saa længe eller saalangt at være ude af Riget, at hand kunde reyse til Pohlen, hvor hans Ret skulle forklares og forsvares. Hvorfore Konge, som elskede hannem meget, formedelst dend Optugtelse hand hafde saaet af hannem i hans Ungdoms Tiid, da hand var hans Hof-Mester, tog sig samme hans Sag saa nær, at hand forsendte Doct. Niels Krag, som var en lærd Jurist paa Academiet, og derforuden en vittig og megt kyndig Stats-Mad, til Kongen udi Pohlen for at drifve samme Sag til Rigtighed og Endelighed. Hannem befalde Kongen derhos, at hand iblant andet skulle erfare hos Kongen udi Pohlen, om det kunde falde hannem til pas. at et Grændse-Mode blef holdt til de udi det Stetinske Fordrag udsatte Poster at afgiøre, saa og hvor mange af hans Raad hand ville sende til samme Mode. Doct. Krag var saa fornuftig og saa lykkelig, at hand ikke alleeneste endt Rammels Sag imod ald Forhaabning til hans største Fordeel og Nytte, men hand end ogsaa bragte Kongen udi Pohlen til at blotte sig saa vit, at hand bad Kongen om, at ingen Grændse-Mode maatte bevilges med Sverrig endnu nogen Tiid, og i det længste indtil Junii eller Julii Maaned udi tilkommendes Aar 1599. Ellers da Krag kom hiem, gaf hand Kongen saa omstændelig Forklaring om Kongen af Pohlens og det Pohlske Rigets Tilstand, at Kongen saaledes der af blef oplyst, at hand holdt det for u-mueligt, at Kongen udi Pohlen nogen Tiid skulle blive Sverrigs Krone mægtig, og der for efter dend

143.
Dag giorde ingen meere Regning paa at slutte noget med Sigismund om hvis Riget Sverrig kunde angaae; men som herefter vel skal af Historien erfares, indlod sig meere udi Handel med Hertug Karl end tilforn. Ved denne Forretning satte Doct. Krag sig udi saa stor en Tro hos Kongen og Rigets Raad, at hand efterdags blef udi mange vanskelige Rigens Sager spurt til raads, saa og blef tit brugt udi Gesandtskaber Udenlands.
Mange fremmede Gesandter komme til Danmark.
Kongen hafde dette Aar nok at giore med at tage imod Gesandter, Sendebud og Breve, snart fra Kong Sigismund udi Pohlen, snart fra Hertug Karl udi Sverrig, saa som neppe gik en Maaned forbi, at fra dennem jo noget nyt blef indbragt og indberettet.
Kongen af Pohlens Gesandter og deres Ærinde.
Først udi Aaret sendte Kong Sigismund her hid Sverriges Riges Raad og Canceller Erick Sparre (som forleeden Aar undvigte sit Fæderne-Rige) tillige med Jonas Axelberg til Bergshammer, som skulle aflægge deres Konges Taksigelse for god Villie og Naboelig Venskab udi disse Tider, som de indstændeligen bade, at maatte vedligeholdes. Dernest undskyldte de, at det forleden Aar af Kongen begierte Grændse-Mode anlangende Finne- eller Lappe-Skatten ikke kunde bevilges formedelst Sigismundi Fravælgelse fra Riget; desligeste fordi Riget var hannem bleven opsetzig, og hand ingen Bud kunde faae derfra; hvorfore de begierte paa deres Konges Vegne at baade dette, saa velsom og dend Handel om de 3 Kroner, som af begge Kongerne udi deres `Vaaben og Skiold-Mærke føres, endnu nogle Aar til bedre Leylighed matte opstaae: Thi

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

de formodede at Kongen ikke ville indlade sig udi Handling med Hertug Karl, saasom hand aldeeles ingen Fuldmagt dertil hafde.
Begierer at Kongen ikke vil indlade sig udi nogen Handel med Hertug Karl.
Og som Hans Søster Frøiken Anna var forlovet med Mark-Greven af Baden; saa formodede Kong Sigismund, at dersom Hertug Karl hende derudi ingen Hinder ville giøre*, og hun kunde reyse fritt ud af Sverrig; hun da maatte nyde sikker Reyse u-behindret giennem Kongens Riger og Lande, for at komme did, hvor den hun skulle, og for at holde Bryllup og Bilager. Desligeste var deres Begiering, at efter som Kongen i Pohlen hafde spurt, at en hans Bref-Dragere var bleven optaget af Hertug Karls Folk paa Danske Grund, hvilket var tvert imod det Stetinske Fordrag, og imod alle Potentaters og Herrers Brug og Rettighed, Hans Kongelige Majestæt samme optagne Post-Bud med de Breve og Forhandlinger, som hand med sig hafde, ville lade affordre, og lade dennem tilkomme.
Takker for dend Beskyttelse som de undvigte Svenske Herrer nyde udi Danmark.
Dend Beskyttelse og Beskiermelse som de fra Sverrig undvigte Raad og andre blef beviist udi Danmark og Norge, vidste de ikke noksom at rode, og bage paa deres Konges Vegne, at saadant herefter maatte ved blive, saasom de haabede at Kongen og alle Christelige Potentater ville ansee og antage dennem for u-skyldige og tro Undersaatter imod deres Konge og Fæderneland.
I det øfrige bade de at Kongen ikke ville sætte nogen Tro til hvad, som Hertug Karl om Kong Sigismund lod udspreede, men snarere som hans Naboe, Ven og Forbundne med Raad og Daad

*Hun døde hasteligen førend hun kom paa Reisen.

144.
til sit Arve-Riges og Landes rolige Eje og Besiddelse forhielpe.
De indgive Kong Sigismundi Besværinger imod Hertug Karl.
Da denne Forberedelse var af dennem giort dend første Dag, overgave de skriftligen anden Dagen derefter, da de atter hafde deres Tiltrit hos Kongen, hvis Besværinger Kong Sigismund hafde over sin ar-Broder Hertug Karl, klagendes hart over hans onde Eftertale, og trykte Skrifter, hvormed hand hans Kongelige Nafn og Højhed forkleinede, alligevel hand udi saadan Tillæg og Beskyldninger var gandske u-skyldig. De forklarede og derudi; hvorleedes Hertug Karl, for at tilvende sig Regieringen og Riget med Magt, strax efter Kong Sigismundi Bortrejse til Pohlen, hafde trængt paa en ny Regierings-Foreening og adskillige andre Forandringer, og tvunget Rigens Stænder, enten de ville eller ikke, til at samtykke saadant, først ved dend Syderkøpingske Rigs-Dag, hvor hand uden Kongens Villie tiltog sig Rigets Forstanderis Titul og Nafn, og da Rigens Raad det ikke ville samtykke, sagde hand sig fra Regieringen: Men siden greeb hand Forstanderiet og Regieringen an igien, og paabød Rigs-Dagen ved Areboge, hvor ingen uden een af Rigens Raad ville møde: Hvor hand baade med gode Ord overtalede, og med Trusel pukkede dend meenige Almue til sin Meening, Forsæt og Gierning at biefalde.
Dernest klagede de over at hand hafde bemægtiget sig Calmar og Elfsborg, saa og overfaldet og plyndret Finland med Krigs-Magt, og bemægtiget sig Slotte Aboe; alt sammen under det Skin, at det skulle skee til Kongens Beste, Gafn og Nytte.
De begiere Undsætning af Kongen baade af Folk og Skibe, desligeste at de Folk som Kong Sigismund værved andre Stæder imod Sverrig maatte have deres frie tog igiennem Danmark.

Derpaa forestillede de paa deres Konges Vegne, og begierede at Kong Christian efter det Stetinske Foredrags Tilhold, som mælder hvad Hielp begge Konger indbyrdes skal staae hinanden bie med, saa og efter Kong Gøftes eller Gustavs Eksempel, som hialp Kong Christian den Tredje til at sætte Riget Danmark udi Lydighed og Roelighed, ville undsætte hannem med 2000 Heste og 2000 Knegte, saa og med 8 eller 6 Orlogs-Skibe med Folk og Fuld Rustning; saa fremt det skulle blive nødigt med Magten at tvinge Sverrige til sin Pligt og Underdanighed. Men førend saadanne Midler brugtes, ville deres Konge gierne indlade sig med Hertug Karl udi venlig Underhandling, hvortil de formodede, at Kong Christian ville lade sig bruge, som en god Mæglere: Og saa fremt saadant skulle blive forgieves og frugtesløs, ville de ikke alleeneste vendte dend begierte Undsætning, men end og Tilladelse baade at verfe Folk her udi Rigerne; saa og frie Tog igiennem Danmark og andre Kongens Lande, for de Folk, som anden stæds kunde verfves, og derforuden at deres Konges Skibe maatte lande udi de Danske og Norske Hafne, hvor Fornødenheden det udkrævede. Derimod hade de at Hertug Karls Folk og Skibe paa alle de Danskes Grændser, Strømme og Hafne maatte anholdes.
Kongens Svar paa de Pohlske Gesandters Ærinde.
Paa alle disse Begieringer lod Kongen svare Gesandterne, ar dend begierte Anstand med det Grændse-Mode kunde bevilges til

145.
Midsommer Maned udi tilkommendes Aar 1599, dog at de Svenske Skatte-Fogder med deres U-rologheder imidlertid indeholdte. Til hvilken Tiid og dend Tvisttighed om de 3 Kroner kand opsættes. De Svenske Rigens Raad og andre, som søge deres Tilflugt ind i Danmark eller Norge, skulle blive tagne udi Beskiermelse efter Forbundet. Kongen af Pohlen kunde ikke forsikre sig paa nogen Hielp af Folk eller Skibe af Danmark, helst alle omliggende Naboe-Riger og Lande ere i saa stor en Urolighed, da de behøves allermest til Rigernes egen Sikkerhed og Forsvar om noget paakom. Saa kunde ej heller vel fremmede Folk eller Skibe, som komme paa Rigernes Strømme hindres eller anholdes, saa længe mand med dennem ikke er udi nogen offentlig Krig eller U-venskab uden mand vil self drage sig U-rolighed og Fejde paa Halsen, hvor til det Stetinske Fordrag ikke heller udi nogen Maade kand udtydes. Men skulle Kongen i Pohlen hans Skibe, eller Folk som hand nu haver, eller og andensteds fra kunde værfve og samle, enten komme her paa Strømmene seylendes, eller af Storm og U-vær drives paa Land, d skal de nyde Sikkerhed, saa længe de sig holde fredsommeligen. I det øfrige lovede Kongen at hand ville lade sig bruge som en Mæglere til Underhandling imellem Kongen og Hertugen, at deres Misforstand udi Venlighed kunde blive nedlagt og dæmpet; Og skulle der aldrig noget blive handlet eller aftalt med Hertugen, som kunde være imod det Stetinske Fordrag; men hand alletiders ville forfremme dend Deel, som Kongen af Pohlen til Fred Rolighed og Samdrægtighed kunde være tienligt og nyttigt.
Skrivelser fra Hertug Karl at de undvigte Herrer af Sverrig maatte ikke troes med at de maatte anholdes.
Med saadant Svar bleve disse affærdigede. Imidlertid disse Gesandter her vare, kom der een Skrivelse paa dend anden fra Hertug Karl, at Erick Sparre og andre, som sig nu her i Riget opholdte, maatte ej nogen Tro tilstædes, eller i Rigerne taales, med anholdes og stande hannem til rette, og liide tilbørlig Straf. Men Kongen svarede hannem, at Kong Sigismund hafde begiert, at de maatte nyde her Sikkerhed, hvilket dennem ikke kunde negtes, saa længe de sig

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

vedbørligen opholdte. Men sendte Hertugen nogen her ind, at lade dennem tilbørligen tiltale for deres Forseelse; skulle der skee, hvad ret var. Strax derpaa kom atter Bref fra hannem igien, at de Svenske maatte stande ham til rette til dend 12te Dag udi Orme-Maaneden eller Julio nestfølgende, og at Kong Sigismund maatte fraraades at drage ind med fremmet Krigs-Magt i Sverrig; og erbød sig derhos at ville underkaste sig Keyserens Kongens og fleere Potentaters Dom.

Kongens Svar.

Men Kongen svarede, at naar Hertugen ville indstille sig med en lovlig Stefning over de Undvigte og andet som en lovlig Rettergang tilhørte, skal hannem i Sagen skee ret; men at fraraade Sigismund at drage ind i sit Rige med fremmed Krigs-Magt, var nu for sildig, saasom Rygtet gik at hand allerede var paa Vejen; go for det sidste ville Kongen gierne paatage sig at være Meglere, naar begge Parter det af hannem begierede. Med hvilken Beskeed Hertugen

146.

Nye Brefve fra Hertug Karl.

endnu ikke ville nøyes, men sendte atter paa ny Breve her ind, at forespørge sig, hvorleedes lovlig Rettergang skulle føres udi Danmark imod de undvigte Raad, og at vis Tiid maatte sættes, naar dend skulle holdes; saa og at hand maatte blive forsikret, at de skulle blive, saa længe Sagerne varede, anholdne; om hvilet alt hand begierte endelig Svar;

Svar der paa.

som hand og fik saaleedes, at nu de Svenske vare aldt for nogen Tiid siden udreysde af Riget, kunde hverken Tiid eller Sted eller Maade for Rettergangen foreskrives.

Kong Sigismund falder ind udi Sverrig.

Udi Begyndelsen af Høsten kom Sigismund med en Flode paa 100 Skibe baade store og smaa, og landede udi Baresund, som ligger ikke langt fra Calmar. med en Krigs-Hær paa 8000 Mand stærk, som hand strax satte i Land, hvortil siden sankede sig en temmelig Haab Svenske, saa at hans Hær blef hen ved 14 til 15000 Mand stærk, ned hvilke hand gik lige paa Calmar løs, som Hertug Karl hafde betroet Jørgen Clausen til Biibye og Oluf Haar til Seyrsted.

Hand bliver Calmar mægtig.

Saa snart Kong Sigismund kom for Staden, oplode de Portene for hannem, saa hand uden U-mag kom der ind; men hand tog dennem begge strax fangne, og siden lod dem føre til Pohlen. Hvorom Kong Sigismund strax skref Kong Christian til, saa og at hand hafde fundet Smaaland og Vest Gotland sig underdanig.

Kong Sigismund flyer igien fra Sverrig i en Hast.

Denne Glæde med Kong Sigismund ved Lingkøping, hvor eendeel af de Svenske Folk faldt hannem fra, varede ikke længe, thi hand blef strax slaget af Hertug Karl, saa at hand ikke biede længe i Riget men hasteligen skibede sine Folk ind igien af Frygt for Hertug Karls Flode, som var i vendte, og flyede hand fra Sverrig; hvor hand efterlod sig eendeel Pohlske Fanger, hvilke siden imod de Svenske, som hand førte med sig til Pohlen, blev udvexlede.

Kong Sigismund sender sin Gesandt til Danmark for at klage over Hert. Karl.

Da nu Kong Sigismund bvar kommen til Dantzig, affærdigede hand atter udi Novembri en Gesandt her ind udi Danmark, som var Gerhart Dønhof Statholder udi Hovsaal, med hans Secreterer Georg Finke, som klagede over Hertug Karl, med hans Secreterer Georg Finke, som klagede over Hertug Karl, hvorleedes hand ingen Stilstand holdte; mens imidlertid overfaldt

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

hans Krigs-Hær, og joge dennem ud af Riget; saa at de med Nød neppe kunde frelse sig saa deres Skibe; hvorover og eendeel hans Folk bleve druknede: Saa og Hvorleedes hand beholdte tilbage de Rigens Raad, som Kongen hafde sendt hannem til Gisseler for Stilstanden, med meere og mangfoldige Beskyldninger. Dernest begierte de at Hans Kongelige Majestæt vilde sende førstkommende Aar udi Glug eller Januarii Maaned sine Gesandter til Sverrig, tillige med andre Keyserlige Chur og Fyrstelige, hvilket hand og meente dertil at formaae, at de skulle komme til dend Rigs-Dag, som hand hafde forskrevet til Stokholm at skulle forsamles og holdes Kyndelmisse Dag, og da forhøre, kiende og dømme paa alle de Tvistigheder, som kunde være imellem hannem og Hertug Karl. Og i fald Hertugen skalle understaae sig med bevæbnet Haand at indtage de Fæstninger udi Vest-Gotland og Smaaland, som Kongen hafde efterladt med sine Folk besat og anfortroet

147.
sine troe Mænd og Svenske Raad, eller og at hand samme Raad meget ondt ville afværge, og dennem i Forsvar tage.
Kongen svarer hannem.
Hvorpaa Kongen strax baade mundtligen og skriftligen svarede. At ihvorvel Tiden meget kort var taget saa hasteligen at indsende sine Gesandter índ i Sverrig, og dertil ikke var giort nogen Forbereedelse til saa vanskelig en Rejse om Vinters Tider; det og ikke var ventelig at Kongen af Pohlen paa saa kort en Tiid kunde formaae enten Keyserlige eller andre Gesandter, at blive færdige til samme Tiid: Saa ville Kongen dog, for at lade see sin Reedebonhed, beskikke sine beste Mænd, som sig did til bestemte Tiid og Stæd skulle forføye, naar Kongen af Pohlen tilforn, hafde beskikket sine Raad og gode Mænd, som kunde være der tilstæde, og giøre ald fornøden Anstalt til Rigs-Dagens Holdelse; paa det hans Gesandter kunde viide, hvem de kunde holde sig til, at underhandle med, og hvad af dennem skulle foretages. Men at sende sin Krigs-Magt ind i Sverrig for at hindre Hertug Karl at bemægtige sig Fæstningerne eller andet, kunde Kongen af Danmark ikke see at have nogen Føye til; hvilket ville have alt for vidt Udseende, og ville ikke heller udfalde til nogen stor Ære eller Roes for Danmark.
Kongen skriver Hertug Karl til og erbyder sin Mellemhandling.
Med dette Svar ville de ikke nøyes, førend Kongen maatte skrive Hertug Karl til og tilbyde sig at være Mæglere udi Sagen, det Kongen strax giorde.
Hertug Karl svarede derpaa.
Herpaa fik Kongen førend Aaret udgik saadan Svar fra Hertugen, at alligevel Kong Sigismund da hand først var kommen til Calmar, havde skrevet at hand med første ville komme til Stokholm for at afgiøre og slette ald U-rolighed, saa var hand dog kommet med en fremmed Krigs-Magt Fædrelandet til Skade og Forderf. Men som Leyligheden udi Sverrig formedelst hans hastig Bortrejse og Fraværelse meget hafde forandret sig, og i dend sluttede Foreening som de hafde giort førend hand udgik af Riget, udtrykkeligen meldes, at en Rigs-Dag 4 Maaneder derefter skulle holdes, hvor ald Stridighed for u-partiske dommere, af Keyserlige, Kongelige; Chur og Fyrstelige Sendebud skulle afhandles, saa vidste hand nu ikke, hvorleedes det kunde skee, efterdi Kong Sigismund var ude af Riget. Efter dette Svar holdte Kongen det u-fornøden viidere at bemøde sig herom. Dermed bleve og de Pohlske Sende-Bud affærdigede. Store Herrers og Folkes dødelig Afgang dette Aar.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Dette Aar bleve store Hoveder ved Døden borttagne. Kong Philip dend 2den ui Spanien. Dronningens Far-Fader Chur-Fyrst Johan til Brandenborg. Begge Pfaltz Grever Richard og Friderich af det Buus Zimmer, som alle udi en høy Alder Bortdøde. Kong Sigismundi Dronning Anna af det Østerrigske Huus, døde udi Barns-Nød; Fosteret blef skaaret af hendes Lif, som dog blef døbt og kaldet Christopher, men døde en Time derefter. Desligeste døde og Stor-Fyrsten af Moskov eller udi Rusland Fedor, eller Theodor, som ingen Børn efterlod,

148.
hvoraf sig siden farlige Tider reysde, og udi det Russiske Rige mange Aars U-roligheder bleve foraarsagede. Udi Holsten afgik og Henrick Krummendik, hvis Død alleeneste derfore optegnes, formedelst ve dend udgik dend Slegt, og de Krummendikes Vaaben blef med hannem i Graven nedlagt.

Aar 1599.

Kongen sender Gesandter índ udi Sverrig forgieves.
Efter det Sigismundo gifne Løfte, sende Kongen strax udi Begyndelsen af dette Aar tvende af sine Rigens Raad, nemlig Steen Brahe og Henrick Rammel, som Gesandter til Sverrig; paa det de kunde være der betimeligen til dend anordnede Rigs-Dag, som udi Stokholm paa Kyndelmisse Dag skulle begyndes, for at forsøge om Fred og Enighed kunde stiftes. Disse mødte Hertugen i Jønkøping, hvor de ´hannem deres Ærinde gave tilkiende, og da de fornam af hennem, at ingen Rigs-Dag blef holdt (thi Hertugen med de fornemmeste Raad og Stænder ville ej holde Kong Sigismundi Udskrifning gyldig) ej heller at de fra Keyseren og andre Chur og Fyrster ventede Gesandter vare ankomne; saa og at hand er agtede det u-billigt, noget at skulle foretages; toge de deres Afskeed, og ventede hiem igien.
Hertug Karl sender en Gesandt til Kongen, for at tilkiendegive Kong Sigismundi Forhold i Sverrig forleden Aar.
Imidlertid disse Gesandter vare paa Rejsen til Sverrig, kom her til Kongen fra Hertug Karl hans Gesandt Axel Rynning, for at tilkiendegive Kongen, hvorleedes Kong Sigismund forleeden Aars Sommer var kommen ind u Riget, ikke som en Konge, men som en Fiende med en fremmed Krigs-Magt; saa og at hand ved nogle Chur og Fyrstelige Sendebud, som med hannem fuldte, hafde begiert, at hand strax skulle overgive til Kongen ald Skyt, Skibe, Slotte og Fæste, som hand inde hafde; hvilket hand og gierne tilbød sig at ville giøre, naar hannem maatte overleveres de onde Mennisker, som vare Aarsag til ald dend Misforstand og Vrede som Kongen hafde fattet imod hannem; og tilbød sig derhos, at ville staae til rette for u-partiske Dommere for hvis Sag, Kongen af Pohlen kunde have imod hannem. Men i stæden for at saadan Tilbud blef imodtaget, blef hannem leveret et offentlig Feldtslag, hvor hand maatte forsvare sig det beste hand kunde, og ville derfor være u-skyldig udi saadan Blods Udgydelse. Dernest beklagede hand, hvorleedes hand overleveede fra sig til Kongen en stoor Deel af Rigets Skibs-Flode for at reyse dermed til Stokholm, der kom hand forlangende at gaae til Vands, og dersom hand viille have gaaet til Lands, tilbød hand sig med ald sit Følge at ville geleyde hannem: Men i Stæden der for haver hand mod ald Forhaabning stiltiendes reyst fra Steegeborg til Calmar, som hans besatte med sit fremmede Krigs-Folk, og da det var

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

149.
giort, seylede derfra med dend største Deel af Floden til Dantzig. Skulle nogen forebringe det anderledes, da ville hand bede Kongen ingen Troe dertil af Sætte, desligeste at hand ville raade Kongen af Pohlen til at skaffe Bood og Forandring paa disse Sager; og hvis saadan Formaning ej skulle hielpe, ville hand formode at Kongen af Danmark sig ikke skulle lade bevæge til noget, som Freds-Fordragene kunde være til Forkrænkelse.
Hertugens Gesandtes ny Forebringende og Begiering.
Da nu disse baade Kong Sigismunds og Hertug Karls Gesandter hafde været her udi Riget over tvende Maaneder, kom Hertugens Gesandt atter frem med trende ny Ansøgninger. Først at saasom Hertugen med Gemahl og Børn bleve paa een og anden Maade listeligen eftertragtede, da dersom hannem noget Dødeligt skulle overfalde, begierte Hertugen at Kongen tillige med andre Chur- og Fyrster ville paatage sig at være Dommere, naar hand blef derom anmodet, og antage hans efterladte Gemahl og Børn udi Forsvar. Dernest at Kongen ville formane de Lybske, at erstatte enhver af de Svenske Underdaner dend Spot og Skade dennem var tilføyet med deres Skibes og Godses Anholdning, og hvis de det ikke giorde godvilligen, at da alle Lybske Skibe, Vahre og Gods udi Kongens Riger maatte anholdes, indtil de finge dres Erstatning og Fornøyelse. Og endeligen at det eene Riges Mynt maatte gaae for fulde udi det andet. Paa alt dette svarede Kongen, at hand tillige med andre Chur- og Fyrster, som dertil kunde formaaes, ville gierne stræbe for at forlige og dæmpe dend imellem Kongen af Pohlen og Hertugen svæbende Stridighed, naar hand var forsikret at begge ville antage hans Underhandling: Dernest kunde Hans Kongelige Majestæt sig ikke endeligen erklære paa Hertugens Gemahls og Børns Forsvar og Værgemaal; saasom mand ej kunde være vis paa, om de nogen Tiid af Hans Majestæt det ville begiere; og at anholde de Lybskes Skibe og Gods her i Riget, kunde hand ikke; saasom det ville tilføye hans egne Undersatter største Skade, som og havde Gods udi Lybek: Og endeligen at bevilge det eene Riges Mynt at være gyldig og giængse i dend andens; da saasom Kong Sigismund hafde begiert, at ingen Sag, som Sverriges Rige kunde vedkomme, ikke maatte foretages eller sluttes uden Aftale med hannem derom; saa var det at befrygte, at det siden af hannem kunne forbydes.
Hertug Karl kommer atter frem med ny Bud og Breve, og siger at de ville have en anden Konge.
Paa dette Svar som var givet disse Gesandter, sender omsider Hertugen et Bref frem, ved sin Tienere Riehart Bomgart som hand indsendte for at tiltale tvende Adelsmænd Erick Clausen og Svante Hogenskild, som sig her ind i Riget hafde begivet; at saasom Kong Sigismund hafde udslaget Hans Kongelige Majestæts Imellemhandling, saa det derved at foreblive. "Ellers lagde hand dette dertil, at efterdi Sverriges Rige med saadan en Konge var beladt, saa nødtes de til at tænke paa anden Middel, og at see dennem om en anden Konning, som Rigets Sager og Velfærd bedre udi agt ville tage.

150.
Saaleedes hafde Kong Christian nok at bestille de 3 første Maaneder udi dette Aar med at svare og tage imod hvis her kom, saa vel fra Kong Sigismund, som fra Hertug Karl; og hafde Hertugens Ærinder herinde ingen anden Udseende, end at udspeyde og udforske, hvad Sigismundi Udskikkede her bestillede; saa og hvor vit mand sig hans Sager her udi Danmark antoge, og ellers at hindre Kongen af Pohlen, at hand ikke her skulle faae for stor Medhold.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Kongen udruster en Flode, og seyler self med dend omkring ald Norge indtil Nordkappen.
Saa snart Vinteren hafde ende (som var temmelig stræng; efter som mand ikke alleeneste kunde kiøre udi Flokke-tal med tunge Læs over Belterne, men end og mange stæder paa Iisen over Øster-Søen fra Tydskland ind udi Danmark) log Kong Christian udruste en Flode paa 12 Orlogs-Skibe sterk, foruden lette Seylere af Fettalie-Skibe og Lastdragere; hvormed hand self midt udi Faare-Maaned eller April begyndte sin foresatte Seylatz omkring ald Norge.
Byrge Trolle var Admiral, samt Alexander Durham Under-Admiral paa samme Flode, og da Kongen kom imod de Nordlandske Kyster, beordrede hand 5 af de snareste Seylere at skulle krydse og antaste dennem, som for-uroligede og toge Søefarende, saa og de som uden Kongens Patz og Forlov handlede paa Kongens Strømme; for hvilke Erick Uhrne forsatte og tabte, og Albret Skeel var Under-Admiral. Med de øfrige seylede Kongen rundt om Nordkappen, besaae og besøgte hver en Hafn og Indløb indtil Kilvin og Kola
Kongen var udi stor Fare.
Paa hinside Vardøhuus var Kongen udi stor Fare, thi det Skib som hand self førte, og kaldtes Victor, løb paa en bling Klippe, og støtte et stort Stykke af Kølen: Dog gaf GUD Lykke til, at det blef reddet og kom løs; hvor udi de Engelske, som laae der, vare meget behielpelige til at slebe det ind udi Hafnen, hvor det blef færdet og saaledes giort seyle-færdig, at det siden uden videre Frygt giorde sin Hiemreise. Kongen hafde tilforn i Begyndelsen, da hand kom under de Norske Kuster, forbuddet at ingen under stor Straf paa Skibet maatte kalde hannem andet en Capitain, fordi hand vilde tilgafns og med større Sikkerhed u-bekiendt erfare, hvor vit hans Riges Strømme sig strækkende. Denne Reise fuldbragte hand med Sundhed og Glæde saa lykkeligen udi halfierde Maaned, saa at hand satte igien udi Øresundet dend første Dag udi Høst-Maaned. Paa samme Rejse viiste Kongen saa stor Viidenskab i Seylatzen og Søemandskab, at saa vel hans Admiraler og Søe-Capiteiner, som de gemeene Søe-Folk, fik dend Tanke om hannem, at hand kunde befale dem alle sammen, hvad de skulle have udi Agt, og hvad de udi Søen skulle giøre.

Læs om Sørejsen 1599 her

Kongen befaler at Herre-Dage skulle holdes udi Norge, til Bergen for Nordenfieldske Sager.
Førend hand begyndte den Norske Seylatz, befoel hans tvende sine Rigens Raad Eske Brok, og Christian Holk at de skulle forføye sig til Norge, og tillige med Stadtholderen Axel Gyldenstiern og Norges Riges Canceller Hans Pedersøn, samt Secreterer Niels Krag skulle holde Herre-Dage udi Norge, der at forhøre og paakiende

151.
alle Rigets Sager, saa at de kunde være i Bergen St. Hans Dag udi Midsommer, hvor alle Nordenfields Sager vare indstæfnede og dend første Dag udi Høst-Maaned udi Opsloe, hvor alle Syndenfields Sager skulle fremkomme.
Op til Opsloe for Søndenfieldske Sager.
Og paa det Sagerne med desto større Magelighed kunde udi tide til disse Herre-Dage være indstæfnede, hafde hand befalet nestforleden Aar, at undersaatterne skulle tage Stæfningerne Nordenfields udi tide hos enhver Amtmand, som bleve befalede dennem at udstæde: Men Syndenfields skulle de efter gamle Sædvane tage dennem udi Cancelliet udi Opsloe.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Nu er saadanne Herre-Dage i Norge afskaffede, og en Ober-Hof-Ret igien indstiftet, som holdes hver Aar.
Disse vare de første Herre-Dage, som bleve holte ved hver tredje Aar og paabudne indtil Kong Christian den Femtes Regiering, som i steden derfor indstiftede een Ober-Hof-Ret, hvilken hver Aar udi Christiania endnu bliver holdet. Hvorleedes Sagerne førend denne Anordning for deres sidste Dommere bleve forhørte, og af hvem de bleve paadømte, er blevet sagt tilforn.
Dronningen velsignes med een ung Printz som fire Uger derefter bortdøde.
Dend femtende Dag udi Høst-Maaned velsignede GUD Kongen med dend første Søn, som blef fød paa Friderichsborg, og kaldet Friderich, dog varede Glæden ikke længe; saasom hand døde den 9 Septembris, og blef begravet i Roskild Dom-Kirke.
Trundhiem overgaar Ildsvaade.
Trundhiem overgik udi Begyndelsen af dette Aar dend U-Lykke, at dend mestendeelen blef afbrændt.
Oddevald giøres til en Kiøbstæd.
Oddevald, som ligger udi Vigen under Norge, bekom dette Aar Byes Privilegier.
Breve fra Kong Sigismund, at Kongen ville forbyde i sine Riger ald Handel med Sverrig.
Kongen var aldrig saa snart hiemkommen fra sin Norske Reyse og Seylatz at her jo vare enten Breve eller Gesandter igien baade fra Kong Sigismund og fra Hertug Karl i Sverig. Thi faa Dage efter Hiemkomsten kom her Bref fra Kong Sigismund, at de Danske og Norske maatte forbydes at handle enten til Lands eller Vands med Sverrig, saa og at Fremmede maatte advares Sverrig ingen Tilførsel at bringe.
Og at hindre Fremmede at giøre Sverrig nogen tilførsel.
Paa det og at Handelen ikke skulle hindres, og inden Afgang skulle skee udi den Øresundske Told, kunde Tolderen give Seddeler pa fire Handel; undtagen med Sverrig og Hertugen: Men paa Lifland og Fyrstendømmet Finland skulle baade Seylatz og Handel være frie. Hand lod sig ellers merke, at Kongen noksom med sin egen Søe-Magt og Flode kunde imodstaae ald Hinder paa de Danske Strømme og Farvande.
Hand beder om fri Fart for hans Skibe igiennem Sundet, som hand sendte for at angribe Hertug Karls Skibe ved Elfsborg.
Og som hand var kommen udi Erfaring, hvorledes Hertug Karl med nogle udrustede Skibe ved Elfsborg anstaltede de Lybske og andre fremmede Skibe, saa hafde hand beordret Johan Gyldenstiern Friherre til Lundholm og Fuglevig med 8te Skibe at gaae igiennem Øresund for at hindre Hertugens Forehavende: Ved derfor om fri Taxt igiennem Sundet, med Forsikring derved ingen Skade skulle tilføyes Kongens Undersaatter eller Grændser; saasom det alleeneste hensigtede til at tvinge hans oprørske Undersaatter.

**) Brand i Trondheim 1599*
I 1599 blev Trondheim ramt af en stor bybrand, hvor blandt andet Vår Frue kirke og en række bygninger brændte. Dette var en af flere alvorlige brande i byens historie i tiden, hvor næsten hele byen bestod af træbygninger og smalle gader, hvilket gjorde den særligt sårbar over for ild.
Baggrund og betydning

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Bybrande var almindelige i middelalderen og renæssancen, især i træbyer som Trondheim. Byen havde tidligere været ramt af brande i både 1481 og 1531, og 1599-branden ligger i denne række af ødelæggende bybrande.
Lokalhistoriewiki
Efter store brande senere i 1600-tallet (fx 1681) blev der gennemført ændringer som bredere gader og ny byplanlægning for at forhindre, at ilden kunne sprede sig så voldsomt igen — hvilket viser, hvor alvorlig brandrisikoen var i perioden.
Konteksten for 1599
1599-branden førte til ændringer i byens gadebredder efter kongelig påbud, fordi man ville mindske risikoen for, at fremtidige brande spredte sig så hurtigt og voldsomt.
Branden er nævnt i Trondheim-kilder som en af de store ulykker, der prægede byen i slutningen af 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet.
Lokalhistoriewiki
Hvad brændte
Ifølge kildeoptegnelser brændte Vår Frue kirke (Our Lady's Church) og flere bygninger i byen.
Lokalhistoriewiki
Samlet vurdering
Branden i Trondheim i 1599 var en betydelig bybrand, der:
ødelagde centrale bydele og kirkeejendomme
skabte behov for ændringer i byplanlægningen
var del af en række alvorlige brande i Trondheim gennem middelalderen og tidlig moderne tid.
I senmiddelalderen og renæssancen var bybrande meget almindelige, især i byer som Trondheim, hvor:

husene overvejende var bygget af træ
ild blev brugt til madlavning, opvarmning og håndværk
brandsikring stort set ikke fandtes
At "mestendelen" af byen brændte, betyder typisk:
store boligkvarterer gik tabt
kirkelige og administrative bygninger kan have taget skade
handel og forsyning blev alvorligt forstyrret
Sammenhæng med Christian IV
Oplysningen nævnes ofte i kilder, der beskriver Christian IV's nordlandsrejse i 1599:
Branden giver baggrund for kongens interesse i Norge
Den viser rigets sårbarhed i nord
Den indgår i samtidens forståelse af året 1599 som præget af både ulykker og store kongelige foretagender

152.
Ny Gesandter fra Hertug Karl ankomme, som giver tilkiende, at Sverrig hafde opsagt og afsagt Kong Sigismund.
Kongen ville ikke besvare dette saa hastig, fordi Rygtet gik, at paa Grændserne vare allerede ankomne nogle Gesandter udsendte af Hertug Karl, som vare Abraham Brahe Greve ril Vissingborg Jørgen Erikson til Qvisidt, med Secreterer Mickel Olufsøn. Deres Værf og Ærinde

var, at foredrage, hvorledes Kong Sigismund af Pohlen (de gave hannem engen anden Titul) Hertug Karl og sit Arfve-Rige Sverrig, samt des Undersaatter, først med fremmed Krigs-Folk hafde overfaldet; siden hafde hand gandske forladt det uden Stændernes Viidenskab, og uden at lade ringeste Bogstav efter sig til at beskikke Regieringen i hans Fraværelse; derforuden ville hand ikke afskaffe dend U-rolighed og Krigs-Rustning som hand udi Finland og Lifland hafde begyndt, tvert imod de Formaninger, som Jønkiøbings Rigs-Dag forleden udi Februario hannem hafde tilskrevet; langt mindre ville hand straffe hans onde Tilskyndere, eller føre sit Regimente efter det Syderkøpingske Rigs-Dags Beslut, og forføye sig til sit Rige igien, eller og i det ringeste lade sin Søn, som var dend nærmeste til Sverriges Krone efter Kong Gøftes eller Gustavs Arf-Foreening, udi Riget indkomme, at hand kunde oplæres udi deres Religion og Rigets Love og Maneer: Men hand tvert imod hafde fortsat og opirret U-eenighed udi Lifland og Finland, udrustet Skibe, og antaget meere Krigs-Folk til at overfalde Riget, formedelst saadan hans Forhold vare alle Rigens Stænder foraarsagede nu udi seeneste Rigs-Dag, som forleeden Orme-Maaned eller Juulio blef holdet udi Stokholm, at opsige og afsige hennem deres Eed, Huldskab og Troskab, og ikke meere ville kiende hannem for deres Konge.
Og at de have begiert hans ældste Printz maatte ind sendes udi Sverrig for at antages til Konge, og oplæres udi Rigets Religion og Love.
Paa det og ald Verden skulle kiende, hvorleedes de ville holde Sverriges Riges Arfve-Ret, hafde de dog erklæret sig, at ville hand endnu sende sin Søn ind udi Riget og lade hannem oplære udi Evangelii Opsyn og Værgemaal; saa ville de kiende og sværge hannem som deres rette Konge; og naar hand blef myndig, lade hannem komme til Regieringen.
Hvilket Kong Sigismund ikke ville giøre, og derfor var baade hannem og Søn ald Huldskab og Troskab saa vel som og Riget blevet opsagt.
Hvilket Stænderne Kongen udi Danmark som deres Ven og Naboe ville lade viide.
Hvorfor Hertug Karl Regieringen var overdraget.
Dernest begierte Gesandterne, at de Irringer som ved Grændserne forefalde, maatte efter det Stetinske Fordrag ved nogle gode Mænd paa begge Sider blive forhørt og afgiort.
Kongen svarte Hertug Karls Gesandter.
Efter nogle Ugers Forløb gaf Kong Christian disse Gesandter herpaa dette Svar, at Kong Sigismundi Opsigelse, var en Sag, som Kongen og hans Riger ikke vedkom, og lod det ved deres Værdie og Ærinde beroe. Men at forordne nogle af sine gode Mænd til at afgiøre de Irringer, som falde ved Grændserne, kunde

153.
hand ikke; saasom Gesandterne ikke hafde næfnt hvorudi disse Irringer skulle bestaae; hvorfor det dermed baade formedelst denne og andre Aarsager indtil viidere maatte efterblive.
Kongen svarer iligemaade paa Kong Sigismundi Bref.
Efter at disse Gesandter fra Hertug Karl og Stænderne vare affærdigede, svarede Kongen paa Kong Sigismundi Breve, strax udi Octobri, at hand ville ikke imod Freds-Fordraget, hindre dend Flode, som under Johan Gyldenstierns Befaling skulle udsendes at løbe igiennem Sundet; men med det Forord, at hverken Kongens Undersaatter eller Grændser og Strømme nogen Indpas og Skade derved maatte vederfares; daa og at fremmede Søefarende Mænd ikke skulle noget ondt paa Kongens Strømme og Farvande blive tilføyet.

Kong Sigismundi Orlogs-flode løber igennem Sundet til Elfsborg, hvor fra den siden matte gaae bort med uforrettet Sag.
Dette Svar var neppe affærdiget, førend 8te Orlogs-skibe løbe igiennem Sundet, hvor de satte sig ikke over tu Timer, saasom de hastede, udi Meening at de ville overrumple Elfsborg. Men siden hafde det største Skib paa 48 Stykker, dend U-lykke, at det støtte sig udi stykker paa en Klippe udi Malesund, hvorover Hertug Karl fik Tiid til at besætte og forsyne Fæstningen baade med Folk og andet. De øvrige Skibe maatte derover løbe tilbage, med u-forrettet Sag, og som det var sildig paa Aaret, lagde de sig Vinteren over paa Reeden for Kiøbenhafn.
Hertug Karl begierer at disse Skibe maa anholdes, men Kongen vil ikke tilstæde det.
Det biede ikke længe, førend der atter kom Besværinger ind fra Sverrig over disse Pohlske Skibe, som ginge igiennem de Danske Strømme, og søgte Hafne her i Rigerne. Derfor blef begiert, at saasom de nu vare afseylede far Marstrand, de da matte anholdes naar de komme i Sundet. Men derpaa svarte Kongen strax, at saa længe de søgte ingen Hafne med deres Priiser, kunde Danmark sig ej derimod sætte.
Hertug Karl holdes af Staden Narva.
Her maa ikke forbigaaes at fortælle hvorledes Hertug Karl udi Octobri med 6 Orlogs-Skibe fra Stockholm kom til Narva; og som hand for i Veyen sendt for sig Peter Stolpe en Svensk Adel, med nogle Krigs-Folk, er hand af Staden godvilligen bleven antagen, soret og hyldet. Da dette var giort, forlagte hand sit Krigs-Folk udi Vinter-Leye paa de Russiske og Liflandske Grændser.
Hertug Karl opfordre Revel, men forgives.
Derefter tragtede hand og efter at tilbringe sig Staden Revel, som hidindtil hafde holdt sig stille, og ventede efter Udgangen paa Sverriges U-eenighed. Thi blef, dend af Hertugen anmodet, at dend hannem med Eed og Hyldning skulle tilfalde: Men staden svarede, at de vel hafde givet sig i forrige Tider godvilligen under Sverriges Beskyttelse og Lydighed, men dend vidste ikke at være nogen anden med Eed og Pligt forbunden, end Sigismund Konge i Sverrig og Pohlen, og derfor kunde de ikke give anden denne Troskabs Eed, saa længe hand var til, eller og førend hand lovligen hafde aflagt Sverriges Krone og Scepter. Over denne Standhaftighed blef denne Stad opfyldt af en stor Mængde Svenske og Finske, som did for Hertug Karls Vrede med Hustrue og Børn henflyede.

154.
Hertug Karl lader anklage Svante Bielke for Herre-Dagene her i Danmark, efter det Stetinske Fordrag.
Der er bleven noget tilforn rørt, on Svante Bielke *), og Erik Clausen, hvis Skæbne var saaleedes: Erick Clausen var allerede reyst andensteds hen igiennem Riget, saa at ingen Sag imod hannem kunde begyndes; men Svante Bielke blef her tilbage og indstillede sig for Kongens Ret. Dend Svenske udskikkede Richard Bomhof, som tilforn ommeldt er, beskyldte hannem, at hand havde med Haand og Mund tilsagt Hertugen sin Troskab og Tieneste, og tillige med andre Svenske Rigens Stænder hafde underskrevet udi Jönköping udi afvigte Februarii Maaned dend Forhandling og Forbund, at ville imodstaae den Papistiske Vildfarelse, og ville blive hos dend Konge og Herre i Sverrig, som ville holde sig ved GUDs hellige og reene Ord, Sverriges Lov og Ret, deres gamle Friheder og Rettigheder og derfor opsætte Liv og Blod, saa og forpligte sig til at drage for Calmar, og saa fremt de ej godvilligen ville give sig, da at bruge de dertil tienlige Middeler. Saadant u-agetet, hafde hand forføyet sig imod Hertug Karls

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Videnskab og Villie fra Calmar og ud af Riget, hvorfor efter det Stetinske Fordrag blef begiert Dom over hannem, om hand hafde giort, det som een ærlig Svensk Adelsmand egner og vel anstaaer. Herimod Svante Hogenskild svarede, at hvis hand hafde underskrevet, var skeet imod hans Villie og med Tvang; saasom Hertugen hafde befalet under deres Lifs og Halses Fortabelse at møde udi Jønkøping, om de, eller deres Efterkommere med Roe skulle boe udi Riget: Til med giorde hand det for at formilde Hertugen imod hans gamle Fader, som sad fangen; og da hand saae, at det intet kunde frygte, var hand undviget. Derforuden var hand hans Herre og Konge Sigismund alleeneste og frem for alle andre med Eed forpligtet. Sagen blef af de Danske Rigens Raad opsat til Herre-Dagene som skulle holdes udi Trefoldigheds Uge tilkommendes Aar 1600, og maatte Svante Bielke forpligte sig til med Haand og Mund uden viidere Stefnemaal til samme Tiid sig igien for Retten at indstille.

Biskoppen fra Gulland M. Pofl Andersøn blef til Herre-Dagene dømt fra sit Kald.

Foruden dette var og til dette Aars Herredag i Kiøbenhavn indstæfnet Superintendenten fra Gulland Mag. Pofl Andersøn, som var udi 4re Sager anklaget af Lehnsmanden og Øfrigheden udi Witzbye og af tvende andre Witzbye Borgere for skammelig Skielden og hastig U-besindighed, ikke alleeneste udi i Ord, men endogsaa udi Gierningen. Da denne Sag foretoges blef Biskopperne Doct. Peder Hegelund af Ribe befalet at sidde Retten med Kongen og Rigens Raad, og blef hand dømt fra sit Kald. Udi hans stæd blef af Kongen beskikket Mag. Oluf Phokas Moforophi Søn, hvis Fader var en indfød Moskoviter, og som af Kong Friderich den Andens Folk var paa Øsel fangen, og som siden baade af høyloflig Konge saavelsom ogsaa af Kong Christian blef for hans ærlige og behagelige Skikkelighed meget elsket og høyt agtet: Thi hand var deres Hof-Junker; til hvilket Embede ingen blef i de Dage satte, uden hos hvilke fandtes Fornuft og Skikkelighed.

**) Chat GPT: Hvad var en herredag i denne periode?*
En sammenkomst mellem kongen og rigsrådet, primært for at afholde retterting, altså rigets højeste domstol.
Under Christian IV blev herredagen næsten altid afholdt i København.
I slutningen af 1500-tallet var der ikke herredag hvert år — perioden 1596–1630 havde mange år uden møder, men også enkelte år med to.
Herredagen i 1599
Selve året 1599 nævnes i kilderne som et tidspunkt, hvor den norske herredag begyndte at mødes regelmæssigt hvert tredje år.
Men for Danmark er der ingen særskilt omtale af en specifik herredag i 1599 i de tilgængelige opslagsværker.
Det betyder to ting:
1. Hvis der blev afholdt en herredag i København i 1599, har den ikke efterladt sig et særskilt navn eller en kendt recess.
2. Den vil i så fald have været et ordinært rettertingsmøde under Christian IV — typisk forår/forsommer, som var normen.
Niels, her kommer en klar og kildebaseret gennemgang af sagen mod Svante Bielke — og det interessante er, at når man dykker ned i kilderne, opdager man noget vigtigt:
Der findes ingen dansk retssag mod Svante Bielke i 1599 eller noget andet år.

Det, der derimod findes, er en række svenske politiske og juridiske processer i 1590'erne, hvor Bielke optræder som deltager, ikke som tiltalt.
Lad mig folde det ud.
Var Svante Bielke nogensinde anklaget?
Nej.
De tilgængelige biografiske og genealogiske kilder beskriver ham som:
en loyal tilhænger af hertug Karl
aktiv i riksdagar, møder og kommissioner
udnævnt til lagman i Småland i 1599
udnævnt til ståthållare på Kronoberg samme år
medlem af en domstol i Åbo i 1599
Ingen af kilderne nævner, at han selv var genstand for en retssag.
Hvorfor opstår forvirringen?
Der er to mulige forklaringer:
1) ***Forveksling med Hogenskild Bielke***
Hogenskild Bielke — en ældre slægtning — blev anklaget for højforræderi og henrettet i 1605.
Svante Bielke var faktisk involveret i forhandlinger med Hogenskild i 1598, men ikke som tiltalt.
2) Forveksling med de politiske processer 1598–1600
I disse år gennemførte hertug Karl en række opgør med Sigismunds tilhængere, bl.a.:
Linköpings blodbad (1600)
Rigsretter i Stockholm og Jönköping
Svante Bielke deltog i flere af disse møder som hertugens mand, ikke som anklaget.
Hvad lavede Svante Bielke i 1599?
Ifølge Svenskt Biografiskt Lexikon:
Deltog i riksdagen i Jönköping 1599
Blev ståthållare på Kronoberg 20. maj 1599
Blev lagman over Småland samme år
Var dommer i en særlig domstol i Åbo under hertug Karls finske rejse
Alt dette viser ham som myndighedsperson, ikke som tiltalt.
Konklusion
Der findes ingen sag mod Svante Bielke i dansk eller svensk sammenhæng.
Han var tværtimod en af hertug Karls mest betroede mænd i 1590'erne og blev belønnet med høje embeder i 1599.

Hogenskild Bielkes sag (1599–1605)
En af de mest ikoniske politiske retssager i svensk historie — og et nøglepunkt i hertug Karls magtovertagelse.
Baggrund: En mand i stormens centrum
Hogenskild Bielke (1538–1605) var:
svensk riksråd fra 1562
friherre fra 1569
en af højadelens stærkeste stemmer
konsekvent tilhænger af kong Sigismund i konflikten mod hertug Karl
Hans politiske position gjorde ham til en naturlig fjende for Karl.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

1599: Arrestationen
Da hertug Karl i 1599 overtog kontrollen i Sverige efter Sigismunds nederlag, blev Hogenskild Bielke:
arresteret af hertugen
anklaget for at have støttet Sigismund og modarbejdet hertugens styre
Dette var ikke en almindelig retssag — det var et led i Karls systematiske opgør med Sigismunds tilhængere.
1600: Første retssag — Linköpings riksdag
Ved Linköpings riksdag i 1600 blev flere af Sigismunds mænd dømt til døden.
Hogenskild Bielke blev:
stillet for retten
anklaget for forræderi
men frifundet pga. manglende beviser
Hertug Karl var rasende — ifølge kilderne sagde han, at Bielke var "den gamle ræv" og "den rette årsag til alt".
Men Bielke slap — for en stund.
1602–1604: Den afgørende afsløring
Efter retssagen fandt man en brevveksling mellem Hogenskild Bielke og landflygtige rigsråder, der stadig støttede Sigismund.
Dette blev vendepunktet.
Breve til politiske flygtninge = bevis på fortsat illoyalitet.
1605: Den endelige dom
På baggrund af den nye brevveksling blev Bielke:
igen anklaget for højforræderi
denne gang dømt skyldig
og henrettet i Stockholm den 3. juni 1605
Han blev halshugget og begravet i Gråmunkeklostret (nutidens Riddarholmskyrkan).
Eftermæle
Hans store bog- og håndskriftssamling blev delvist bevaret og findes i dag i Uppsala Universitetsbibliotek.
I svensk historieskrivning står han som et symbol på højadelens fald under hertug Karls magtovertagelse.
Hans sag er et af de tydeligste eksempler på, hvordan politiske konflikter i Vasatiden blev juridisk iscenesat.

155.
Pest udi Sielland.
Kiøbenhafn og en deel af Siælland var udi dette Aar meget hart plaget af Pest, som blef indbragt fra de Wendiske Søe-Stæder, saa alleeneste i Staden døde over 8000 Menisker: Hvor udover Kongen holdte mest sit Hoff paa Friderichsborg.
Dyrtid og Misvext udi Danmark.
Forruden denne Lande-Plage var og Riget hiemsøgt med Dyrtid, foraarsaget af dend haarde Vinter, men varede dog ikke længe, saa som Tilførselen skeede siden udi tide fra Øster-Søen.
Statholder Henrick Rantzov døer.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udi dette Aar1599 døde Henrick Rantzov, udi hans Alders 73de Aar, som hafde været mange Aar Stadtholder udi Fyrstendomme med største Berømmelse for sin Forstand, Retsindighed og Fromhed. Hand var en meget lærd Mand, og kostelig Astronomus eller Stiernekiger. Hand var ellers Herre til Bredenborg, Rantzovholm, Drakenborg, Rantzav, Nutzkov, Redingsdorp, Tustenbek, Kintelen, Melbek, Vandesborg, og Lindevit. Hand ligger begravet til Itzehov.
Doct. Povel af Citzen døer.
Doctor Povel Citzen, som var Superintendent udi Fyrstendømmet Slesvig, blef dette Aar ved Døden udi en god Alderdom bortkaldet.

Aar 1600.

Kongen tænker pa at befæste sine Grændser Stæder.
Kongen saae nu vel forud, at dend U-rolighed Sverrig var fordybet udi, ville saa snart tage ende. Hand tænkte derfor paa det gamle Ordsprog, at naar der er Ild antændt udi Naboens Veg, skal mand vel tage sig vare at der ikke ogsaa kommer Ild udi sin egen. Hand merkte og ved de mange Gesandtskaber, Sendebud og Breve, som kom i Haabetal, snart fra Kong Sigismund, og snart fra Hertug Karl, hvorleedes de begge giorde sit beste, at drage disse Riger udi Spillet med; dend eene med at faae Undsætning og Hielp; dend anden med at faae Aarsag at klage, over Freds og Forbunds Brydelse og Overtrædelse; thi tænkte hand derfor paa at forstærke sig Tiid efter Tiid saaleedes paa sine Grændser, at hand kunde være sikker for en hastig Overrumpling.
Bahuus og Varberg befæstes.
Hand hafde alt tilforn ladet befæste Bahuus, som var en Grændse-Fæstning udi Vigen af Norge imod Vest-Gothen: Nu tog hand sig for at befæste Varberg Slot paa en høy Klippe paa Grændserne af Halland, iligemaade imod Vester-Gothen, saa at Elfsborg (thi Gothenborg var ej dend Tiid anlagt eller befæstet) laae midt imellem dem begge.
Kongen forbyder sine Undersaatter, at de ikke maatte antage Engelske eller Hollandske Skippere og Styrmænd paa deres Skibe.
Saasom de Spanske Nederlandske Skibe forleden Aar hafde faaet Vane paa at opbringe alle de Danske og Norske Skibe sim de kunde antreffe udi Søen og kiende dennem for en god Priis, som bleve førte enten af Hollændske og Engelske Skippere, eller og som saadanne Styrmænd eller Baads-Folk føre paa, u-agtet ald fast og u-rygge-

156.
lig Beviis, at baade Skib og Gods hørte ingen anden til, end Danske eller Norske Undersaatter: Saa blef Kongen nød tilo at lade en Forordning udgaae til alle Kiøbstæderne i begge Riger, at de ingenlunde maatte antage saadanne Folk paa deres Skibe, saa fremt de ikke ville udstaae og imodtage deres Eventyr, og tilskrive sig dend Skade, dennem derover kunde møde.
Kongen indløser det Gods, som hans Fader hafde mageskiftet fra Haderslefhuus Ampt.
Da Kongen kom til Regiering, maatte hand som tilforn meldt er, iblant andet forbinde sig til, med forderligste at indløse det Gods, som hans Hr. Fader Kong Friderich dend Anden hafde mageskiftet bort, af Kronens Gods og lagt under Haderslefhuus og dets Ampt. Hvilket var det Gods, som kaldes Møgeltønder, og Rogens Raad Breide Rantzov var tilfalden udi Arf efter hans Fader Henrick Rantzov forrige Statholder udi Fyrstendømmerne. Men som det beløb sig

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

til en temmelig høy Sum, og Kongens Skat-Kammer var temmeligen udtømmet formedelst forige store Udgifter med de mange Brude-Skatter til de Kongelige Princesser, som vare blefne udstyrede; med Kongens Kroning; med store Gesandter at udsende; Rejser Bygninger og andet meere; Kongen og behøvede Middel til de Omkostninger, som skulle anvendes paa Fæstninger enten af ny at anlægge, eller og at færde og forbedre; thi blef hannem efter Anmodning af Rigens Raad bevilget Skat at maatte udskrive.
Hvortil hannem bevilges af Rigens Raad at maae udskrives imod hans Forpligt at det ikke skulle komme Adelen til Nachdeel i deres friheder.
Men førend de Kongen dette ville bevilge, matte hand give Adelen og Rigens Raad sin Forpligt, at denne Bevilling hverken skulle komme dennem eller deres efterkommere til nogen Forfand eller Skaar udi deres Privilegier og Friheder; ikke heller, at denne deres Bevilling skulle drages til et Exempel, saadant oftere herefter at begiere.
Dette Mageskiftes Beskaffenhed.
Sammenhængen med dette Gods og Mageskifte giøres vel fornøden her at optegne, paa det Efterkommerne derom kand blive nogenleedes viidende. Møgeltønder og dets Gods har i forrige gamle Tider været et Stykke af Tønder-Herred udi Haderslefhuus Ampt, og grændser nest op til Loh-Herred, hvor Trøyburg ligger. Benæfnte gandske Trøyburg har i forrige Tider tilhørt dend gamle Adelige Slegt af de Lembeker, eller rettest at skrive, Lohmbek eller Lohmbeker til. Iblant hvilke een Claus Lembek har soldt samme Trøyborg tillige med Møgeltønder til Dronning Magareta, og hendes Majest. ungefæhr Aar 1400 pandtsatte dette igien tillige med ald Loh-Herred til Bispen af Riibe for 5000 Mark Sølf eller 40000 Rixdaler. Denne Pandt-Skilling blef u-betalt, og Pandtet blef ikke indløst; hvorfor det blef ved Riibe Biskopdom stedse indtil Forandringen af Religionen, og de Pavelige Biskopper udi Riget alle paa en Dag bleve fængslede og afsatte; da Kong Christian dend Tredje dette Gods inddrog, og lagde det under Kronen. Saaledes kom baade Trøyborgh og Møgeltønder til Kongen igien; hvor det forblef indtil Kong Friderich den Anden mageskiftede det bort til Peter Rantzov Amptmand over Flensborg imod Vammeldorf. Nu var dette Gods kommen ved Arf udi Breide Rantzovs Værge, som maatte

157.
afstaae dette igien; helst saasom hand var self een af de Rigens Raad, som forband Kongen udi Handfæstningen ved hans Regierings Tiltrædelse at indløse og indkiøbe det til Kronen.
Studi-Gaarden udi Kiøbenhafn bliver bygt og færdig.
Udi dette Aar blef dend kostelige ny Studi-Gaard paa vor Frue Kirke-Gaard udi Kiøbenhafn, som Aar 1597 blef anlagt, gandske opbygt og forfærdiget, hvilket dog ikke kom til sit Brug, førend Aaret derefter, da det af Professorerne først blef indviet med deres Taksigelser til Kongen og andre udi høye Skoler brugelige Øfvelser. Foruden denne Kongelige Naade lod Hans Majestæt endnu see, hvor høyt hand ville lade sig være angelegen at hvis hans Hr. Fader af Høyloflig Berømmelse hafde givet til Fattige Studenters Fremtarf og Forfremmelse, kunde sættes paa saa vis en Fod, saa at de kunde nyde det i rette Tiid, paa det de ej udi deres Studeringer skulle hindres.
Kongen fornyer det Kongl. Stipendium for fattige Studentere at reyse Udenlands med.
Thi fornyede hand dend Gave og Fundats stiftet til 4re fattige Studenteres Udenlandske Rejse paa fremmede Academier at skulle gives af Sorøe, Anderskov og Ringsted Clostre udi

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Begyndelsen, og siden af Anderskov saaleedes aleene, at de nu herefter skulle betales af Kongen Renterier hver Kyndelmisse Dag, paa det at de kunde faae dennem ud i rette tide: Hvilket mange Gange tilforn hafde seylet formedelst Lehnsmændenes Seendrægtighed med at erlægge, hvad af samme Lehn aarligen skulle gives; og med at aflægge deres Regenskaber for deres Opbørseler, hvoraf dette skulle tages.

Rig. Raad Henrick Lykke, og D. Niels Krog sendes Gesandter til Pohlen for at tilbringe Chur-Fyrsten af Brandenborg Kongens Sviger-fader det Preussiske Lehn til.

Det er forleden Aar berettet, hvad Doct Niels Krag forrettede udi Pohlen, og hvad Regentskab hand giorde for sin Rejse. I Aar blef Rigens Raad Henrick Lykke og hand igien sendt til Kong Sigismund, ikke saa meget udi Kongens eget Ærinde, som udi Chur-Fyrste Joakim Friderichs af Brandenborgs Sag om dend Andeel af Preussen at tage udi Lehn, som hans Forfædre for hannem udi lang Tiid u-veigerligen hafde haft, og nu blef giort nogen Vanskelighed udi at erholde.

Kongen trænger paa at vil have Grændse-Stridigheder afgiort med Sverrig.

Ellers var det dennem derforuden anbefalet, Kong Sigismund at forestille, at som Kongen for 2 Aar siden hafde bevilget, at intet Grændse-Mode med Hertug Karl udi Sverrig inden Juni eller Julii Maaned 1599 om de Irringer som vare imellem Riget skulle bevilges; og det nu ikke var tienligt, at samme Irringer længere skulle u-afgiorde henstaae, men var gafnligt at de bleve afhandlede jo før jo bedre: Saa maatte Kongen udi Pohlen ikke fortryde, dersom herefter blef søgt nogen Leylighed, dermed til Endelighed ved et nyt Grændse-Mode at komme; helst saadant kunde ikke komme Pohlen til nogen Skade eller Hinder i nogen Maade.

Kong Sigismundi Skibe som overvintrede i Danmark før ikke seyle til Dantzig, men løbe ind paa Traven for Lybek.

De skibe som Kong Sigismund sendte forleden Aar for at forraske Elfsborg, og som siden kom til Kiøbenhafn og holdte Vinter-Leye, søgte Søen igien udi Foraaret, men da de kom ud, og spurte, at de bleve oppassede af Hertug Karls Udsendte Skibe, torde de ikke gaae til Dantzig, men de løbe ind udi Traven for Lybek. Hvorfor Hertugen sendte 11 Orlogs-Skibe til Traven for at opbringe dennem;

158.

men de Lybske hafde alt lagt 500 Soldater udi Traveminde til Forsvar, som det hindrede.

De bliver af de Lybske tagne udi Beslag.

Ikke desto mindre handlede Hertug Karls Folk saaledes med de Lybske, at det blef lagt Beslag paa Kong Sigismundi Skibe, og ald Skøt og Rustning blef losset og ført til Lybek.

Derimod blef de Lybske tilladt udi dette Aar frit at seyle paa Lifland og Churland, men fra de Svenske Kuster skulle de sig entholde. Siden sendte Lybek sine Sendebud til Hertug Karl, for at bekomme meer Frihed udi deres Søefart og Handel, men de matte med u-forrettet Sag rejse hiem igien.

Rigsdag til Lingkøping udi Sverrig, hvorfor Kongen sender Christen Holk, for at klage over dend overlast de Svenske Skibe hafde giort de Lybske udi Øster-Søen, og kræve derfor Fornøyelse.

Til dend Rigs-Dag som udi Sverrig var udskrevet at skulle holdes udi Lingkiøping udi Begyndelsen af Februarii Maaned, sendte Kongen Rigens Raad Christian Holk, for at fornemme om det var Hertugens og Stændernes Befaling, at de laae for Anker under Møen og

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Borringholm (*Bornholm)*, saa og paa andre Hans Kongelige Majests. Strømme, saa vel udi Øster- som Vester-Søen. Og saa fremt Hertugen og Stænderne ikke skulle vedkiende sig saadan Befaling; da at begiere ikke alleeneste, at de Capitainer, som det have giort, med Alvorlighed for saadan Vold og Overlast at maatte varde afstraffede, men end ogsaa at de Lybske maatte strax deres fratagne Skibe og Gods til stilles, saa at de kunde være uden Skade, eftersom de staae under Kongens Forsvar, fordi de ere paa hans Strømme blefne overtastede, og de betale deres Told udi Øresund. Derforuden skulle hand begiere, at de Svenske Admiraler og Capitainer strængeligen maatte anbefales sig fra slig Overmod at holde, saa fremt ikke andre tilbørlige Middel og Magt skulle findes saadant at afværge. Hand skulle og erindre de Svenske, hvad Ret og Erstatning de forleden Aar bekom hos de Polske. som understode sig paa Norges Strømme at angribe deres Skibe, i det de ikke alleeneste bleve eftersatte og paa Varberg Slot anholdte indtil de baade hafde igien givet de Fratagne deres Gods, saa og indtil de hafde betalt de for-urettede Svenske nogle 100de Daler for deres Skades Liidelse.
Saa og for at bede for de af Hertug Karl fængslede Rig. Raad.
I det øfrige blef hannem paalagt paa Kongens Vegne, at tale for de Svenske Raad og Adel, som nu gandske Aar hafde været fængslede, og som deres Jorde-Gods var frataget, at de maatte frigives og igien nyde deres Midler.
Hert. Svar givet Christen Hølk.
Paa Rejsen ind i Sverrig mødte Gesandten Hertug Karl udi Jønkøping, hos hvem hand aflagde sit Ærinde, da Hertugen svarede, hand hafde vel befalet sine Skibe at tage de lybske Fartoyer, hvor de fandt dennem udi Søen, formedelst hans Undersåtternes Skibe og Gods, som udi Lybek vare anholdte og beslagne: men derfor vare de ikke befalede at de skulle gribes paa de Danske Strømme: Dersom det var Kongen berettet at de hafde taget noget paa hans Strømme, da var hannem u-sandt berettet, og bad derfor at dertil ingen Troe maatte sættes. De Lybskes Sag hafde hand allerede efter deres Begierning givet under u-partiske Dommere, hvor dend

159.
skulle giøres anhængig. Hand ville ellers begiere af Kongen at de Svenskes Fiender ikke maatte finde nogen Beskiermelse udi Danmark. De Pohlske Fribytter, som efter hans Sigende og Formeening foruroligede de Svenskes Skibesd Fart og Handel paa de Danskes og Norskes Strømme, begierte hand endnu, som tilforn, at maatte anholdes, ligesom det skeede udi Kong Friderich dens Andens Tid; da det ikke kunde taales, at de Sveske handlende med de Dantxiger Fribyttere; ej heller at de Pohlske skulle have nogle Skibe udi Øster-Søen. Anlangende Kongens Forbøn for de fængslede Svenske Raad og Adel, da som de hafde tragtet hennem efter Lig og Ære, særdeeles udi Finland, da hand var der; saa har hand ej kundet giøre andet, end lade dem fængsle og tiltale efter Lands Lov og Ret. Men som Gesandtens Værf og Ærinde ikke angik hans Person, men Sverriges Rige, saa ville hand første Rigs-Dag, som var berammet at skal holdes til Lingkøping, det for samtlige Stænder foredrage, og lade Kongen siden deres Betænkende derom viide. I det øfrige begierte hand, at det som det Stetinske Fordrag, saa og det sidste Flakebekske Mode hafde udsat til fuldkommeligere Afhandling, maatte engang foretages, og at dertil et nyt Grændse-Mode maatte berammes.
Christen Holk lader sig afspiise med dette Svar og oppbier ikke Rigs Dagen, og for Stænderne deraf lægger sit Gesandtskab, hvor for Kongen blef u-fornøyet.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Da Christen Holk denne Beskeed hiembragte, blef Kongen noget ilde tilfreds med hannem, i der hand ikke fter hans Befaling hafde forføyet sig til Rigs-Dagen, men saaleedes ladet sig optage paa Veyen af Hertugen, som hafde reyst Gesandten udi møde paa Veyen, da hand spurte hans Ankomst, alleeneste for at vende hannem fra Rigs-Dagen. Som det fik nu at blive ved det, som saaledes bestilt var, ventede Kongen paa Svar fra Rigs-Dagen efter Hertugens Løfte. Men efter lang Ophold, fik ingen anden Svar, end at der blef begiert et nyt Grændse-Mode; hvilket Kongen endeligen bevilgede til dend 9de Februarii nestkommende Aar at skulle holdes ved Kongsbek- eller Flakkebek: Dog ville hand ingen sende did, førend hand hafde faaet Svar, om nogle af de Svenske Raad til samme Tiid og Stæd ville møde. Hvorpaa Hertugen svarede at hand ville holde sig det i alle Maade efterretligt.

Hertugen og Sverriges Stænder lader Kongen vide, at paa Rigs-Dagen var sluttet.

Strax derefter kom et Bref baade fra Hertugen og Stænderne i Sverrig, hvorudi de lode viide,

Hertugen og Sverriges Stænder lader Kongen vide, at paa Rigs-Dagen var sluttet.

1. At Hertugen hafde afslaget nat antage Konge-Nafn og tiltul

2. A de i 5 Maaneder ville opbie Kong Sigismund Søn Ankomst for at antage Krone og Religionen.

3. Hertug Johan Kong Sigismunddi Broder som (160.) var nermst til Kronen, der som Sigismunds Søn ikke kom, overlod til Hertug Karl sin Arve-Ret og ville nøies med et vist Lig-Geding.

hvorledes det Lingkøpingske Rigs-Dag, holdt udi Martio tilforn, var afløben, nemlig, at Hertug Karl paa ny hafde afslaget at antage Konge-Titul og Nafn, fordi hand ville endnu opbie 5 Maaneder for at see, om Kong Sigismund ville sende sin Søn ind i Riget, der at oplæres udi Sproget Religionen, Love og Skik: Saa og at det var slutte, dersom hand kom ind, at Hertugen dog skulle føre Regimentet for hannem indtil hand blef 24 Aar. Kong Sigismund yngre Broder Hertug Johan, som var nermest til Kronen efter Sigsimundi Søn, skulle aflægges paa samme Maade, som hans afdøde Far-Broder Hertug Magnus var aflagt, som var med Øster-Gothland, eller og i det sted

160.

med andre ogsaa mange Ampter, som kunde gaae lige op med des Indkomster. Men kom Kong Sigismundi Søn ikke ind i Riget, saa skulle ingen anden værre Konge end Hertug Karl, og saa skulle alle Sigismundi Afdøde og Arfvingerne aldeeles fra Riget og Regimentet være udelukt, og Hertug Karl alene at være og blive Konge, saa og hans Børn og Arfvinger efter hans Død.

Ald Kong Sigismundi Afkom skulle udelukkes fra Sveriges Krone.

Eendeel Sverriges Rigs-Raad blive dømte fra deres Liv, og henrettede.

Med det samme fik mand i Danmark at viide, at de 4re Rigs-Raad Hr. Gustaf Banner Rigens Marsk, Hr. Erick Sparre Rigs Cansler, Friherre til Synderboe, Hr. Steen Banner, Rigs Admiral og Hof-Marskalk, og Hr. Gustaf Banners Broder, saa og Hr Thuro Rigens Raad og Hof-Marskalk, hvilke vare blefne fangne udi Finland, vare af Stænderne dømte fra Livet, og at de førend Rigs-Dagen blef adskilt, bleve i bemeldte Linkøping henrettede: Men Claus Bielke, Christian Claussen Erick Abrahamsøn og Jørgen Posse bleve benaaede, fordi de bade for sig, og bekiendte deres Forseelse; dog skulle det stande udi Hertug Naade og U-naade, om de skulle viidere udi Fængsel anholdes eller ikke. Hr. Hogenskild Bielke, som beskyldtes at have været i Raad og Daad med e de andre skulle efter sin Formeening og Paastand befrie med sin Eed:

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Hr. Karl Gustafsøn, hvis Beskyldning alleene var for Mord, skulle derfor befrie sig med Loven. Her foruden bleve og tvende Oberster, Arvid Eriksøn og Axel Kurt dømte fra Livet, men da de komme paa Retterstædet, bleve de frie. Men en anden gammel Oberst over 60 Aar blef bortrettet, ihvorvel hand var en brav Mand og hafde giort store Ting i dend Krig imod Russerne.
Et Mode til Embden imellem Danske og Engelske Gesandter om farten og Fiskerie udi Nord-Søen og omkring Nord Kappen paa de Norske Kappen paa de Norske og Finske Søe-Kuster.
Dronningen udi Engelland var bleven noget u-taalmodig over de engelske Skibe, som forleden Aar bleve opbragte af de lette Krytsere og Skibe, n fuldte Kongen med sin Flode omkring Nordkappen, fordi de hafde ingen Patz eller Kongelig Tilladelse til at seyle der, eller og der at fiske; hvilket Dronningen optog, som et Freds-Brud. Herover blef berammet, at skulle holdes et Mode til Embden, hvortil Kongen udsendte Rigens Canceller Arild Hvitfeld og Christian Bernekov som var ogsaa Rigens Raad, hvilke til bestemte Tiid det lode sig indfinde.
De Engelske kom ikke til berammede Dag og Tiid, derfor gaae de Danske derfra, hvorfir intet blef af dette Mode denne Gang.
Men de Engelske, som vare Richart Bomrøst Biskop til London, Christopher Perkins og Johan Sibøl biede for længe Borte. Hvad heller de vare blefne forhindrede ved Mod-Vind, eller og hvad der hafde holdt dem tilbage, er ikke bleven giordt bekiendt; hvorfor de Danske ville ikke længere fortøve, men giorde sig færdig til Hiemrejsen. Samme Dag da de nys var gaaet om borde paa deres Skib, og ville afseyle til Danmark, kom de Engelske udi Hafnen, hvilke giorde ald deres Fliid at overtale dennem til at forblive noget, og at skrive til deres Konge om længere Tiids Udsættelse, for at giøre denne Sag af udi Mindelighed, men de ville ikke; undskyldendes sig at de ikke kunde overtræde deres Konges Befaling, som hafde foreskrevet dennem en vis Dag og Tiid: Hvorefter de seylede bort samme Dag. Ikke desmindre ginge de Engelske paa Land, og skreve
161.
til Kongen af Danmark deres Undskyldning for deres alt for længe Udeblivelse, og bade at Hans Kongelige Majestæt ville dog sende sine Gesandter ud igien; men Kongen ville aldeeles ikke samtykke derudi, helst fordi de Engelske hafde udi hans Regierings Tiid forsømt, at begiere Fornyelse paa Seylatzen hver 7de Aar efter de Forbunde, som der om med Kong Hans af høyloflig Ihukommelse var blefne oprettede. Hvorfor de Engelske matte med u-forrettet Sag rejse hiem igien, og frygtede mange, at dette skulle blive Aarsag til en stor Fiendskab imellem begge disse Potentater, som GUD dog afvendte.
D. Niels Hemmeinsøn døer. Hans Forseelse, hvorfor hand tilforn var sat fra hans Professorat og Academiet forviist.
Dette Aar døde Doct. Niels Hemmingsøn udi Roeskild udi sit Alders 87de Aar, efter at hand nogle Aar tilforn var bleven blind. Hand var saa lærd og saa nyttig en Mand udi Danmark, at ligesom Philippus Melanchthon bliver kaldet Tydsklands Skolemester, saa haver hand vel fortient at kaldes Danmarkes. Hand var Professor paa Kiøbenhafns Academie snart 40 Aar, og de sidste 7 Aar var hand dets Vice-Canceller med største Frugt og Berømmelse: Men 1579 dend 29de Julii blef hand af Kong Frederich den Anden befalet at pakke sig derfra inden trende Dage og forføye sig til Roeskild, hvor hand hafde et Canikedomme, som hand beholdte til hans Døds Dag. Aarsagen til hans Forviisning var, at hand udi en Bog, som hand anden steds end i Danmark lod udgaae og kaldet Syntagma institutionum Christianarum, var udi dend Religions-Artikel om Herrens Nadvere til den Calvinske Lærdom henfaldet. Samme Bog da dend kom

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

ud paa de Tydske Academier, bragte vores Lærere saavel udi Kirkerne som udi Skolerne meget udi Mistanke, ligesom de ikke vare reene udi Skolerne meget udi Mistanke, ligesom de ikke vare reene udi deres Religion, hvilket Chur-Fyrst Augustus af Saxen hafde skrevet her ind, baade for at forhøre om det var saaleedes, saa og for at advare Kongen derom, paa det saadan Mistanke og Udraab ved betimelig Forandring kunde betages. Hvorover Hemmingsøn Aar 1576 maatte offentligen samme sin Meening igienkalde, og bede Kongen, Cancelleren, meenige Profssorer Hemming om Forladelse fordi hand dennem dermed hafde forarget. Særdeles maatte hand ogsaa bekiende, at hand hafde ladet samme Bog gaae udi Tryk, uden at lade sine Medbrødre tilforn læse dend, eller og noget deraf at viide: Ikke desmindre saa blef hans dog paa Academiet i 3 Aar derefter: Men som hand siden blef beskyldt, at hand endnu hemmeligen forsvarte denne Meening, blef hand saaleedes, som sagt er, Academiet forviist. Hand var en meget lærd Mand, og bør have dend Ros, at hand har været een af dennem, sim har bragt Kiøbenhafns Academie udi Berømmelse. Dette var alleeneste udi denne eene Articul hand syntes at hinke; thi udi alle de andre Religions-Artikler, særdeles om GUDs Naade og Udvælelsen, har hand været en af de Calvinskes største Modstandere og Modsigere.
Mag. Niels Jensøn Biskop i Opslo døre, og mag. Anders Hansen Dahl kom i hans Sted.
Magister Jens Nielsøn Biskop udi Opsloe døde og udi dette Aar: Udi hans sted igien blef Biskop Mag. Anders Hansøn Dahl,

162.
som var Kongens Hof-Prædikant, og blef hand Bispe-viet udi For-Aaret nestfølgende Aar. Mag. Christen Jensøn blef udi hans sted Hof- Prædikant.
***Dyrtiid** i Danmark, Norge og Holsten saa og i Engell. og Skotland.*
Udi dette Aar var baade udi Danmark, Norge og Holsten saa stor Dyrtid *) , at hvis Tilførsel ikke hafde skeet fra Øster-Søen, Tydskland og andensteds, da hafde mange maattet døe af Hunger.*) Engelland og Skotland fandt det ogsaa: Men ej saa meget; thi her hodte det ved snart udi trende Aar: Men ej saa meget; thi her holdte det ved snart udi trende Aar; hvilket blef tilskreven de stærke Vintere, som her vare baade udi dette og forleden Aar. Herfor uden hafde særdeles Siælland den u-lykke, at dend forleeden Aar begyndte smitsomme Syge var her og der paa landet endnu giengs, og ikke gandske udryddet.

**) Chat Gpt. - teksten er fra omkring år 1600, hvor sproget stadig bærer tydelige spor af renæssancens ortografi.*
Hvis vi folder sætningen lidt ud i moderne dansk, får vi noget i denne retning:
*"I året 1600 var der i Danmark, Norge og Holsten så stor **dyrtid**, at hvis der ikke var kommet tilførsel af korn og varer fra Østersøen, Tyskland og andre steder, ville mange være døde af sult."*
Det passer godt med det, vi ved om perioden:
Slutningen af 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet var præget af klimaforværring (den lille istid), dårlige høstår og gentagne kornkriser.
Danmark-Norge var stærkt afhængig af kornimport fra Preussen, Pommern og de baltiske områder, især når høsten slog fejl.
Holsten, som var hertugdømme under den danske konge, blev ramt på samme måde.

Flere samtidige kilder beskriver netop år 1599–1601 som en af de hårdeste kriseperioder før Kalmarkrigen.

Aar 1601.

Grændse-Mode ved Kongsback hvortil paa begge Sider blef næfnte den 9de Februarii.
Tilforn er bleven formedelst, hvorledes Hertug Karl hafde begiert et Grændse-Mode, hvilket Kong Christian og hafde bevilget. Dertil blef nu udmældet Canceller Christian Friis, Rigens Canceller Arild Hvitfeld, og Oluf Rosenspar, alle tre Rigens Raad og med fornøden Befalinger forsiunet, hvorledes de sig der skulle forholde. Men særdeeles blev de befalde at trænge de Svenske til at forebringe deres Besværinger først, som de ville have afgiort, efter som Modet af dennem først var bleven begiert; og naar det var skeet, skulle de Danske siden med deres fremkomme. De forfoyede sig til Grændserne ved Kongsbak, hvor de dend 9de Februarii fandt fo9r sig de Svenske, udi deres Grændsested Flakebek eller som de Svenske kalode det Flakesøebek, som vare Jørgen Eriksøn Rigens Raad, Anders Lindersøn Feldt-Marskalk og Høvedmand paa Elfsborg, Torsten Christophersøn Ritmester, og Secretereren Peter Nielsøn.
De Svenskes Forslag paa den første Sammenkomst.
Udi dend første Sammekomst forestilte de Svenske med megen Vitløftighed og stor Veltalenhed, hvorledes Kong Sigismund, i stæde for at komme til Sverrig med Fred og Naade, hafde overfaldet Riget med Krig og fremmed Krigs-Hær, som dog siden ved Lingkøpind lykkeligen var afslagen, saa at Kongen derover hafde forladt sit Fæderneland. Desligeste hvorldes Stænderne derudover hafde været foraarsaget at opsige hannem ald Huldskab og Troskab, og igien at overdrag Riget og Regieringen til Hertug Karl, som sig dog derfra hafde undslaget, fordi Sigismund ikke indsendte sin ældste Søn, som dertil var nærmest, at hand udi hans stæd kunde kiendes for Konge, og udi hans mindre og u-myndige Aar oplæres udi det Svenske Sprog, Rigets Religion, Love, Skikke og Maneer under Hertugens Formynderskab, indtil hand blef fuld myndig: Derfor ville bemelte Hertug hermed raadføre sig med Kong Christian, som sin synderlige gode Ven og Naboe, og med nær Svogerskab for-

163
vandte, hvorleedes hand sig udi denne Handel skulle forholde. Dette undskyldte de Danske sig for at besvare, saasom det ville beroe paa hvad deres Hertug self derudi ville tækkes at giøre: Ikke desmindre ville de sende det til deres Konges eget Svar, som de siden kunde forvente.
Kongen var imidlertid i Halmstæd og vendte derpaa.
Kongen samme Tiid opholdte sig udi Halmstad, som ikke var langt derfra, hvor for det blef af hannem ved et Bref til Hertugen strax besvaret udi saadan Meening: Hans Kongelige Majestæt ville ikke Hertugen forholde, at hand var Kong Sigismund, som en Konge udi Sverrig, formedelst det Stetinske Fordrag med ald Naboskab og Venskab, forbuden, hvilket ikke var til denne Dag opskrevet, ej heller hafde dertil været lovlig Aarsag. Det Stetinske Fordrag beraabte og paa Sverriges Rige udi Almindelighed, som et samlet Legeme; hvorfor naar det Linkøpingske Beslut ret overveyes og betragtes, saa findes der mange af de fornemme Stænder, som det ikke haver været overværendes, og maa skee af anseelige Aarsager finde udi fremtiden

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

saadant imodsige. Det var og Kongen berettet, at Sverrig ikke var et Kaar- eller Val-Rige, saa at Stænderne ikke kunne udvælge af dend gamle Kong Gøftes eller Gustavs Efterkommere hvem de ville, men at det var et Arfve-Rige, som sig reglerede efter Linien, og ikke efter Vallet, Foruden dette var Kongen ikke saa fuldkommen underrettet om dend Misforstand, som var imellem Kong Sigismund og hans Tilhængere paa dend anden Side, at hand noget bestandigt der udi kunde raade. Kong Sigismund kunde ogsaa siden klage over Kongen, at hand ville understaae sig og foretage at sømme og ordeele udi de Sager, som hannem ikke vedkom, men alleeneste angik han Ret og Tiltale til Riget. For saadanne og mangfoldige andre anseelige og høye Aarsager maatte Hertugen have hannem undskyldt, at hand herudi holdte sine Raad tilbage; udi de Tanker, at Hertugen ikke foretog sig andet at giøre, end hvad GUD kunde være behagelig, og som udi sig self kunde være ret og billigt, sig og sine Efterkommere til et forsvarligt og berømmeligt Nafn og Eftermæle.

De Svenske indgive deres Besværinger paa Mødet.

Da dette Svar fra Konge var indkommet, idgaf de Svenske, baade hvis de viidre hafde at begiere, saa og hvis de hafde at besvære sig over.

1. Om de 3 Kroner

Som var først anlangende dend Stridighed om de 3 Kroner, som de meente vare Sverriges Riges Vaaben og Skiold-Merke, og ikke vedkom Kongen at føre; hvilket baade udi det Stetinske Fordrag, saa og paa sidste Grændse-Mode var udsat til nærmere Underhandling.

2. Om Skatten udi Finland og Nordland.

Dernæst besværede de dennem over den Indtrang de Norske Fogder giorde udi Finmarken og Lapland som de sagde Sverriges Rige at tilhøre; hvilket de sagde aarligen saaledes at tiltage, at det ikke længere kunde tillades.

3. Om de undvigte Adel som søgte deres Tilflugt til Danmark.

Endeligen at de af Sverrig undvigte Adel og andre som hafde deres Tilhold udi Danmark og Norge, hvor de adskilligt imod Riget opspandt og forehafde, der ikke længere maatte taales og tillades.

164.

De Danske Besværinger.

De Danske herimod indgave deres Besværinger, som bestode først udi Handelens og Seylatsens Hindring paa Narva tvert imod det Stetinske Fordrag;

1, Seylatzens hinder paa Narva.

hvilken de begierte at maatte blive frie, saa at Danmark og Norge herefter som tilforn u-behindret med Russerne kunde handle, og ikke henvises til Revel eller Viborg udi Finland, hvor de ingen Leylighed for sig fandt.

2. Om Handlen udi Søe- og Op-Stæderne udi Sverrig, og usædvanlig Told.

(2) At det maatte at Stande de Danske og Norske friit for, lige saa vel at handle udi Opstædrne som udi Søestæderne udi Sverrig, og at dend u-sædvanlige Told som Hertugen hafde paalagt Sverriges egne Undersaatter at betale af hvis de med de Danske, saa vel udi Kiøb, som og udi Sall handlede, maatte afskaffes: Thi i hvor vel det skulle heede, at de Svenske Undersaatter det ikkun betalte; saa gik det dog ud over de Danske, som maatte, selge deres egne Vahre saa meget desto ringere, og kiøbe de Svenskes bedst dyrere.

3. At de Danske skal efterlade den ottende Deel af ald det de kiøbe i Sverrig.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

(3) At de Danske ikke meere matte tvinges til at efterlade dend 8de Part udi Sverrig af ald det de kiøbe, under Skin, at Hertugen paa Rigets Vegne saadanne Vahre self kunne behøve, og naar de det ikke ville indgaae, bliver deres Gods anholdet og beslaget: Hvorved dennem stor Skade blef tilføyet, som de begierte dennem igien maatte erstattes og erlægges.
4. *Om Malmis eller Kola udi Lapland, som de Svenske i det Thensinske Fordrag Aar 1595 hafde tilegnet Russerne*.
(4) Saasom de Svenske udi det Freds-Fordrag med Russerne, som udi Theusin Aar 1595 var oprettet, iblandt andre Stæder, som Kong Sigismund har tilegnet og tillagt Grot-Fyrsten, findes Malmitz, hvilken eller kaldes Kola, med dend omliggende Egn udi Lapland, som hverken hører eller har hørt Sverrig eller Rusland til; men alletider har tilhørt Norge og der været tillagt: Saa ville de saadant i høyeste Maader have imodsagt, saa at det ikke skal komme Kongen ej heller Norges Rige til Formindskelse i nogen Maade. Paa samme Maade ville de og have giort deres Genmæle og Imodsigelse imod hvis dend haver udgivety over Norges Rige; hvorudi mange Stæder vare merkede og aftegnede med Farver, ligesom de skulle ligge under Sverrig; paa det saadant ikke i fremtiden af de Svenske skulle bruges til Nytte.
5. At de Svenske ikke ville skaffe ret over en Dansk Adels Mand som var rømbt for Manddrab til Sverrig,
(5.) De klagede og at de Svenske efter Freds Fordraget hverken haver ville straffe Ret over en Dansk Adelsmand Jørgen Høg Albretsøn*), som hafde skudt sin Vert udi Skive ihiel u-skyldigen, og derfor var rømt til Sverrig ikke heller ville de lade hannem være følagtig, u-anseet Kongen af Danmark tvende Gange derom ved sinh udskikkede Fuldmægtige hafde giort Anfordring: hvorfor de bade at hand inden St. Hans Midsommers Dag matte forsendes og leveres paa Warberg Slot paa det hand kunde udstaae sin Dom og Straf.
6. At en Dansk Frue blef forholdt hendes Arfve-Gods i Sverrige.
(6) Begierte de at Frue Gjørved Fadders Datter matte følge hendes Arfve-Gods, som hende udi Sverrig tilhører, og hende udi trende Kongers Tiid u-behindret fuldt haver, og nu ag Hertugen bliver forholdt; saa og at dend Skade hende ved dette Forhold er tilføyet, maa vorde igien Skadesløs Erstattet.
7. De danske Undersaatters Gield og Fordringer udi Sverrig.
(7.) Overgave de en Fortegnelse paa adskillige af de Danske Underdaneres indgifne Klagemaal over eendeel Svenske, for Gield og for andre U-rettelser.

**) Chat Gpt:.*
Jørgen Høg Albretsøn og drabet i Skive (1591–1601)
Ifølge den kilde, der beskriver hændelsen mest udførligt, var der tale om en dansk adelsmand ved navn Jørgen Høg, som under et ophold i Skive kom i voldsomt slagsmål med sin vært, borgmester Svend Christensen. I fuldskab og raseri skød han værten ihjel i december 1591.
Hvad kilderne fortæller
Jørgen Høg ankom til Skive med sit følge og forlangte logi hos borgmesteren.
Han blev utilfreds med gæsteværelset og råbte fornærmelser mod værten.
Kort efter affyrede han et skud, der dræbte borgmesteren på stedet.
Han flygtede og blev først pågrebet 13 uger senere.
Rettergangen foregik i København, hvor han blev dødsdømt, men benådet efter forbøn fra adelige kvinder.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Han blev landsforvist, men blev i landet i flere år, før han flygtede til Sverige, hvor han giftede sig og undgik straf.

165.
De Svenske søge U-endelighed ved Mødet, men de Danske forhindre det.
Da disse Fordringer og Besværinger paa begge Sider vare indgifne, og de Danske nok efter nogle Dages Sammenhandling formerke, at de Svenske søgte at forlænge denne Handel med U-endeligheder og mangfoldige Forevendinger; sluttede de omsider, for at afskiære ald hinderlig Vitløftighed, at forestille de Svenske 5 Hoved-Poster og derpaa begiere deres endelige Svar og Erklæring, som vare disse: (1.) At de Svenske ville give klar Fortegnelse paa de Søe- og Field-Finder, med deres Gaarde ved Nafn, som de formeene udi Norges Rige at være sig Skat skyldige, og derhos sætte i hvad Lehn, Sogn, Bye, Fiord eller Fodgerie de ere boende. (2.) Dernest hvad disse Finner have udi Brug af Sverriges Grund, som de bør at give aarlig Skat af. (3.) Sammeleedes om de Svenske paa Sverriges Krones Vegne kiende dennem ved samme Folk alleene, eller og om de meente, at Landet, som de boede udi, samt Stranden som de bruge, tillige med Folket hører Sverrig til. (4.) Desligeste hvad Adkomst de have paa de Folk, og hvorleedes fra Alders Tiid med dennem er tilgaaet, da de første ere blefne skatskyldige til et fremmed Land og Rige (5.) Og endeligen til Sagens yderligere Vished og rette Grund at forstaae, begierte de at de Svenske ville tilkiendegive, hvor de meene at Grændse-Skiellet er imellem Norge og Sverrige.
De Svenske undskylde sig dette Forslag at antage.
Paa dette undskyldte de Svenske sig at violle svare, saadom de ikke kunde begribe hvorleedes dend begyndte Handel der ved udi nogen Maade kunde blive befordret. Thi de begierte ikkun, at de Norske Fogders Indtrængsel maatte afskaffes udi Lappemarken, som de formeente sig efter en Rettens Grændse eller Raagang, samt og efter Breve og gamle Folkes sandfærdige Beretning at have indehaft, maatte afskaffes, saasom de ikke ville begive sig udi nogen Tvist om det, som var deres eget: Men ville de Danske vinde noget, skulle de beviise det.
Omsider antage de dette, og forklarer hvad Ret de hafde til Skatten udi Finmarken.
Nogle Dage derefter betænkte de sig, og overgave deres Erklæring om Finmarken eller Laplands Grændser, som de saaleedes beskreve:
(Kort indsat i original teksten)

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

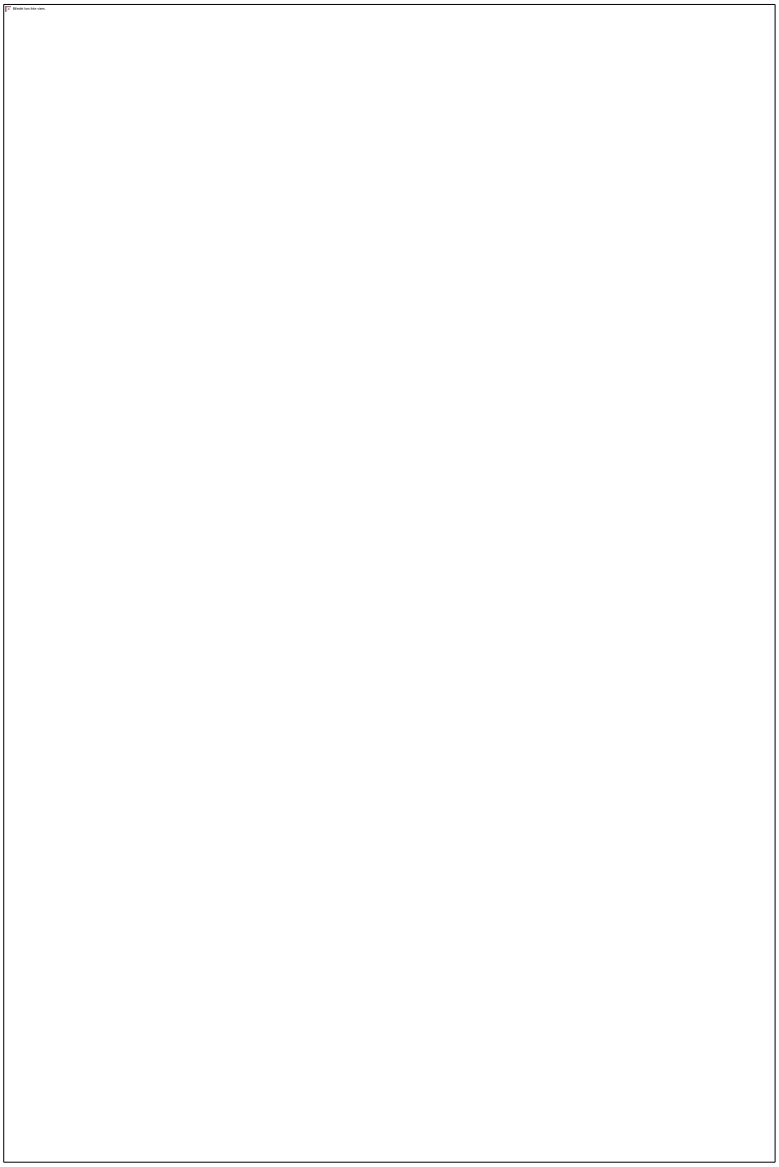

At Lapmarken skulle strække sig først fra Angermanland og Unna til Pittes Lapmarken, siden om Lula Lapmark til Lula Trask, og saa til Titsi-Fiord, hvilke de meente at være Norges Grændser med Raaganen. Dernest at Sverriges Ejendom skulle strække sig langs ud med Hafstranden og Mallanger, Atlhen, Posanger indtil Warangers Odde, og saa tvert derfra til Reudoma Odde, og siden midt igienmme Enara Trask til Kolajarf og Motfælke. Hvilket Folk, Grund og Land med Stranden de sagde at være et Sammenhæng, og at høre til og med Sverrig, og at de alletider af Alders Tiid hafde skattet til Sverrig; saa og at de under Sverriges Rige ved de Birkalers Krig og Nederlag var bleven Finlands Arfve-Gods. Dernest begyndte de at beskrive, hvorledes de Norske hafde først sat sig paa Landet udi Thorne Lapmark omkring Waranger, og ville ingen Skat give til Sverrig. Siden beskyldtes de Norske for at have indtrænget saa paa Fielden, og lagt nogle Lappe-Byer Usiothc, Tkenebye, Arivare,

166.
Lappejærf og Kodekiid udi Skat, som aldrig hafde givet noget til Norske uden til Told eller Skienk af nogle Mudder, (det er Finske Skind Kiortler) og Lappe-Støfler, fordi de maatte frit fiske paa Søesiden. Derpaa klagede de, at for faa Aar siden hafde dend Norske Lehnsmand lagt Skat paa Tingeværen og Ronola mit inde i Finmarken saa og de Lappe-Byer Sunbye, Koli Jerfve, Kikijerf og Mansalki som ligge udi Chim Lapmark; hvor de Norske hafde opbaaret og afhændet Sverriges tilbørlige og sædvanlige Skat udi Titis Fiorden, og at nu forbyde og forhindre de Svenske at tage Skatten ved heele Søsiden fra Wæranger indtil Titis-Fiord, baade dend som Sverrig fra Alders Tiid haver haft og ellers ned Raagangen som imellem Sverrig og Rusland er lagt, var vundet.
De Danske svare der paa.
Da de Danske dette fik, svarte og forekastede de det Svenske; at da det sidste Mode Aar 1591 blef holdet ved Kongsbak, blef der ikkun klaget, at dennem skeede alleeneste Indtrang og fornær udi de Fiorder Ofoten, Lofoten og Titis-Fiord; men nu strækker de deres Grændser fra

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Titis-Fiord langs ud ad med Hasstranden ad Mallanger, Alten, Porsanger og til Warangers Odde, hvilket er ikke et Sogn eller bye, men en stor Part af Norges Rige. Hvorfore de ville betænke sig, om de med dennem her om ville giøre nogen Afskeed, førend udi Sverrig blef beskikket et vist og bestandigt Regiments-Maade imellem Konningen og Rigens Stænder.
De Svenske give Kiøb og ej svekke deres Grændser saa vit ud som tilforn.
Herpaa gave de Svenske bedre Kiøb og undskyldede sig strax, at det var ikke deres Tanker at ville tiltrænge sig noget, som dem ikke tilkom: Med de ville nu forestille, at Norge og Sverrig er med Rage og Rør indtil Titis-Fiorden adskilde. Siden fra Titis-Fiorden ud med Søesiden indtil Mallanger have Norge og Sverrig taget Skat tilhobe. Men Søe-Finnerne imellem Mallanger og Waranger have altid skattet til Norge, Sverrig og Rusland; og nu hafde Grot-Fyrsten over Russerne ved Raaen efter sidste Freds-Fordrag Aar 1595 afstaaet til Sverrig sin Trediedeel. Derfor begierede de ikkun, at de u-behindret maatte nyde deres Ret ud med Søesiden, saa vel det som de self af Alders Tiid hafde haft; som og det, som de nu ved Raagangen og Freds-Slutning med Russerne hafde vundet. Dog omsider erklærede de sig, at det ville være best, at det kunde beroe, indtil nogle gode Mænd paa begge Sider kundekomme paa Aastæderne, alleting at tage udi Øyesiun og Stridighederne at afgiøre.
Endelig slutning og Afskeed paa Modet.
Efter mange Ord og lange Breve-Vexling blef da Afskeed imellem begge Parter saaledes om alt dette sluttet:
1. Dend Narvaske Seylatz og Frihed blef udsat til et nyt Mode og samling af 12 af begge Rigers Raad, som paa Grændserne derpaa skulle (167.) kiende, desligeste om Tolden udi Opstæderne udi Sverrig.
(1.) Den Narvaske Seylatz anlangende: At efterdi dend har været hindret Kongen af Danmarks Undersaatter førend det Kongsbakeste Grændse-Mode skeede Aar 1591, i det at dend Russiske Handel og Stapel var flyttet derfra til Revel efter dend Byes gamle Privilegier og Friheder forhvervede af de Tydske Herre Mestere og deres forrige regierende Herrer, som siden udi sidste Freds-Fordrag med Russerne er bevilget og

167.
samtykket, og forommeldte Kongsbakeste Grændse-Mode udtrykkeligen formelder, at Handelen skal fro dend eenes Undersaatter udi dend andens Rige være frie, naar et hvert stæds Privilegier blef u-forkrænkt. Saa blef for got befundet, at 12 af begge Rigers Raad eller gode Mænd, som til dend Ende af deres Eed befriede, skulle dend 30de Septembris møde paa Grændserne ved Knærød, og ved endelig Dom afsige, om de Danske og Norske bør med rette nyde denne Seylatz paa Narva; saa vel kom og frie Handel udi Opstæderne i Sverrig efter Bogstaven udi det Stetinske Fordrag; eller og om de efter de Revelske Privilegier og Fordraget Aar 1591 skal miste dend og være dend qvit.
2. Om dend ny Told udi Sverrig blef og til samme Tiid og Mode udsat.
(2.) Om dend ny Told udi Sverrig blef sluttet, at det iligemaade af de forordnede gode Mænd til samme Stæd og Tiid skulle ordeeles og paakiendes.
3. De Danskes Forordninger i Sverrig ville de Svenske hielpe ved Lov og Dom til Rigtighed.
(3.) De Danske som hafde Gield at fordre udi Sverrig skulle mødes udi Nyløse St. Lauritzes Dag, og der deres Fordring beviise og fange Dom, hvorefter de Svenske lovede at ville samme Dom Efterkomelse forhielpe.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

4. Det kom udi det Thrakiske eller Theusinske Fordrag og til Rusland af Norske Finmarken var afstaaet Aar 1595, skal ej komme Norge til Forfang.
(4.) Den Modsigelse som de Danske hafde giort imod det, som var indført udi det Freds-Fordragt imellem Sverrig og Rusland til Teusin eller Thira Aar 1595, anlangende de Stæder udi Finmarken eller Lapland, som høre til Norges Rige, nemligen Malmitz som kaldes Kola, med des omliggende Egn og andre Stæder, af hvilke Fordrag Kongen af Danmark aldrig har haft nogen ret Viidenskab; da skal det, som der udi er indført, kke komme Norge til Forfang, Forliis eller Skade i nogen Maade; i hvor vel de Svenske formeene, at udi samme Fordrag ingen stæder ere næfnede, som behøves at imodsiges.
5. Tvistligheden om de 3 Kroner skal beroe.
(5.) Tvistligheden om de 3 Kroner udi begge Kongerigers Vaaben, som er forafskeediget imellem Konge af Danmark og Kong Sigismund Aar 1598 at skulle blive u-paatalt og udi stilstand, saa længe de begge ere udi Live, skal der ved beroe.
6. Med Lappeskatten og Grændser imellem de Norske og Svenske Lappelande skal beroe tiol neste Grændse-Mode.
(6.) Anlangende Lappe-Skatten og Grændserne udi Finmarken eller Lapland, som de Svenske ville udstrække til Søestranden fra Titis Fiord til Waranger, og derforuden paastaaer andre Byer at være dennem skatskyldige, og saaledes kiende sig ved en stor Deel af Norges Rige; da skal dend Sag opstaae iligemaade til Grændse-Modet ved Knærød dend 30de September at afgiøres.
7. Med det eene Rigets Undersaatters Undvigelse udi det andet Rige skal forholdes efter det Stetinske Fordrag.
(7.) Det Klagemaal som giøres af de Svenske, som undvige ind udi Danmark og der søge Beskiermelse, kand ikke forandres; saasom det er dennem tilladt efter det Stetinske Fordrag, hvor ved det forblive, ald dend stund, de sig tilbørligen skikke; og haver nogen, i medens de der ere, noget dennem at tiltale, skal dennem vederfares Lov og Ret.
Grændse-Modet sluttes; men de Svenske føre meere ind udi deres Afskeed end de Danske.
Herefter blef paa begge Sider en skriftlig Slutning forfattet, snart ligelydendes imod hinanden udvexlet, undtagen udi dend 4de Post, hvorom de Svenske deres Meening saaleedes hafde indført med disse Ord: Alt ald dend stund udi Freds-Fordraget med Russerne eller udi Raagangs-Brevene findes at være skeet, uden alleeneste at

168.
efter dend Russiske Stil formældes udi Freds-Fordraget, at saa vel imellem Kola og Sverriges Riges Land, og andre Orter skal være Fred og intet Indfald skee, ej heller af de Svenske Befalingsmænd bliver Russerne noget Hinder tilføyet; saa hafde og dend de Danskes Imodsigelse intet giortes behof: Men dennem burde fast meere det at imodsige, efterdi de vare udi deres af Allders Tiid indehafte Eyendom af de Norske Befalingsmænd blefne forhindrede. Da de Danske dette saae, som de hverken hafde aftalt, ikke heller formodede, sagde de dette imod ved deres Secreterere, og derover forfattede et Beviis, førend de skiltes ad, og med hinanden toge Afskeed.
Hertug Karl skriver Kong Christian til og samtykker vel hvad paa Mødet var afskeediget; men vil dog indkaste ny Forhindringer hvilke Kongen ikke vil imodtage.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Nogen Tiid derefter, og da enhver var hiemreyst til sit, kom der Bref fra Hertugen til Kong Christian, hvorudi hand iblandt andet mældede, at hand var tilfreds med denne besluttede Afskeed.
Men som det var at formode, at de som af begge Riger til Dommere bleve udvalde og forordnede, vel skulle søge hver sit Parties Beste, og derfor vel ikke skulle kunde blive eenige om Sagen: Saa indstillede hand, om det ikke var best, at nogle Konger, Chur- og Fyrster maatte besøges, at de deres Sendebud til samme Mode forskikke ville. Men Kongen mærkede vel, at her ved sigtedes ikke til andet, end at føre Sagen udi nye Langdrag, og derved Leylighed til Noget nyt at paafinde; Hvorfor hand svarede derpaa, at hand ville u-foranderligen blive ved det, som var sluttet og for-afskeediget.
Kongen beskikker og affærdiger sex af sine R. Raad til det ny Mode efter sidste Afskeed.
Herpaa blef affærdigede til dette ny berammede Mode Canceller Christian Friis, Rigens Marsk Peder Munk, Manderup Partzberg, Axel Gyldenstiern, Statholder Breide Rantzov, og Axel Brahe, alle Rigens Raad, med fuldkommen Fuldmagt, efter at de fra deres Eed vare entledigede, saa at de komme til Knærød dend 28de September.
Men ingen paa Sverriges Side møder til dend beramte Tiid og Stæd.
Dagen derefter lode de over Grændsen ved Ulfsbek ved tvende Kongelige Secreterer fornemme, om de med de Svenske Befuldmægtigede og Sendebud kunde mødes paa dend rette Tægte-Dag, *(Tægte-Dag betyder den aftalte, fastsatte eller rette dag for et møde, en forhandling eller et retsligt skridt.)* for at giøre en Indgang til denne Forhandling: Men de fandt ingen Svenske Fuldmægtige, ej heller Bref, Bud, eller Udfyldning fra Hertug Karl.
Siden kom der Bref fra Hertugen, hvor udi hand erklære sig ikke at kunde samtykke udi det berammede Møde.
Men dend 19de Octobris derefter kommer en Hertugens Hof-Junker Niels Clausen til Helsingør med et Bref skrevet udi Hertugens Feldt-Leyer fra Riga dend 16de Septembris tilforn, hvorudi hand lader Kongen viide, at efterdi Tiden falder ham for knap, og mestendeel var forbi; saa og at Kongen ikke haver villet erklære sig, om hand var tilfreds, at alle de Stridigheder og Irringer, som vare imellem Rigerne, paa samme Grændse-Mode skulle afgiøres: Saa ville hand formode, at hand ikke maatte fortænkes, der som hand paa denne Tiid ikke kunde samtykke til noget Mode, førend Kongen sig hafde fuldkommen forklaret, at alle de Irringer og Feyl, som svævede Rigerne imellem, med det samme maatte afhandles og afgiøres.
Hand vil have nogle Kongelige og Fyrstelige Ge- (169.) sandter skal være Mødet overværendes.
Hvortil det ville være tienligt, at nogle Kongers, Chur, og Fyrstelige Gesandter saadant maatte være overværendes.

169.
herom hafde fornummet Konges Villie, skulle nok fornemmes udi Gierningen, at hans intet andet søgte, end alt hvis som kunde være Kongen til Ære, Tieneste og Velbehag, og begge Rigerne til Velfærd og Eenighed.
Kongen lader et Skrift paa Tryk udgaae og sender ind udi Sverrig, og klager over Hert. Karls Forhold med Begiering, at de Tvistlige Poster imellem begge Rigerne matte afgiøres.
Da Kongen fornam saadanne Udflugter hos Hertugen, lod hand paa Tryk udgaae et Skrift*)til meenige Sverriges Riges Stænder, af Grever og Friherrer og Rigens Raad, Adel, Biskopper og

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Geistlige Borgemestere Raadmænd Borger, Herretz-Fogder og meenige Bønder og Almue; hvorudi Hans kongelige Majestæt forestillede dennem, hvorlidet Hertug Karl hafde agtet enten det Stetinske Fordrag eller og det sidste Kongsbakiske Grændse-Modes Afskeed; dog Hertugen det self ved en sær Skrivelse hafde gyldig kiendt, og besværgede sig høyligen over dend stor Forkleinelse Hans Majestæt derved var tilføyet. Udi samme Skrift blef og givet til kiende hvad Stridigheder Konge og Rigerne hafde mod Sverrig og Sverriges Krone, og hvorudi hver Post-viis bestode. Sluteligen, ville Hans Kongelige Majestæt meenige Stænder have paamindt, at de inden Paaske førstkommendes Aar dend Anstalt giøre, at samme tvistlige Sager eengang for alle bleve hørte og ved lovlig Middel efter det Stetinske Fordrag afstilede, enten udi Riget hos hannem self, eller og ved Grændsestædet, og det ved saadanne Personer, som dertil efter Freds-Fordraget kunde bruges, og som med saadan Fuldmagt vare forsynede, at deres Gierning i Fremtiden kunde staae fast og være bestandig. Saa fremt dette ikke skeede, ville Kongen for GUD og als Verden være undskyldt. Dette Skrift og Erindring blef sendt til Stadtholderne udi Elfsborg, Calmar og Stokholm, og toge de som vare dermed udskikkede, Beviis paa, at det var leveret paa de stæder, hvor de leveres skulle.

Svenskes Indfald i Lifland og de Feldslage der foregik.

Imidlertid dette saaledes imellem Danmark og Sverrige foregik, var Hertug Karl indfalden udi Lifland med de Folk, som hans forleden Aar hafde lagt udi Vinter-Leye omkring paa Grændserne af Narva, hvor hand ikke fandt for sig stor Modstand, uden dend som Georg Farenbek, som var de Pohlers Befalingsmand over Lifland og en berømt Krigs-Hælt, kunde giøre med 3000 Mand, hand udi en hast samlede; med hvilke hand saaledes tog imod de Svenske, at der udi et Feldtslag ved Kokenhuusen blef paa stædet 7000 Mand nedlagt. Denne Skade hefnede Hertug Karl igien, i det hand udi en Hast blef forstærket fra Sverrig indtil 24000; med hvilke hand overfaldt de Polakker under General Kokevitzis Ansøgning ved Venden, hvor hand slog dennem paa Flugt og fik Generalen fangen, saa og derpaa beleyrede Riga. Saa snart om dette Slag kom Rygte til Pohlen, samlede dend Pohlske Riges Canceller Zamosky, som i de Dage blef regnet iblant de største Generaler udi Christendommen, en stor Krigs-Hær og rykkede dermed ind udi Lifland, og med et hart Fejde-Bref fordrede Hertug Karl, som hand kaldte oprørsk og en som førte Avindskiold imod sin Herre og Konge, til et offentlig Feldtslag.

**)Chat Gpt: Nedenfor er den mest præcise gengivelse af skriftets indhold, som det kan rekonstrueres ud fra kilderne.*

Rekonstruktion af Christian IV's åbne brev til Sveriges stænder (1601)
(moderne parafrase, men tæt på originalens struktur og argumentation)
1. Indledning
Kongen henvender sig til:
Han erklærer, at han skriver direkte til stænderne, fordi hertug Karl ikke holder de aftaler, han selv har underskrevet.
2. Klage over Hertug Karls "udflugter"
Kongen fremhæver, at hertugen:
har undveget og forvansket de aftaler, der blev truffet mellem Danmark og Sverige
har brudt Stettinerfreden (1570)
ikke har respekteret den afsked (protokol) fra grænsemødet i Kongsbak
trods dette i en særlig skrivelse selv har anerkendt aftalerne som gyldige

3. Krænkelse af kongens ære
Christian IV skriver, at hertugens handlemåde er en:
Han gør gældende, at Danmark har båret sig lovligt og fredeligt ad, mens hertugen har brudt løfter og fordrag.
4. Oplistning af stridspunkterne
Brevet gennemgår post for post de konkrete konflikter mellem Danmark og Sverige:
Grænseovertrædelser i Halland og Blekinge
Svenske skibes overgreb i Østersøen
Indblanding i Lapland og Ishavsområderne
Svensk fremfærd i Riga og Livland
Brud på aftalte mødedage (de "rette tægte-dage")
Ulovlige svenske opbud og udskrivninger nær dansk område
Hver post afsluttes med en påstand om, at Sverige har brudt freden, og at Danmark har søgt fredelig løsning.
5. Appel til stænderne
Kongen beder Sveriges stænder om at:
tage sagen i egen hånd
sikre, at hertugen holder de aftaler, han selv har underskrevet
forhindre yderligere brud på freden
undgå, at Sverige bliver trukket ind i en unødvendig konflikt
Han antyder, at hertugen fører riget mod krig, uden at stænderne er blevet hørt.
6. Afslutning
Brevet afsluttes med en forsikring om, at Christian IV:
ønsker fred,
men vil forsvare rigets ret,
og at han derfor må gøre Sveriges stænder bekendt med hertugens "uretfærdige og ufredelige" handlinger.

170.
Hertugen svarte hannem ikke alleeneste meget hanligen paa dette Fejde-Bref, sigendes, at hans ikke var hans Liigemand, og der som hand ikke hafde ført sig udi Harnisk efter hans Konges Befaling, ville hand ikke drage Kaarde imod hannem, men ville lade hannem braf af prygle med en Kiæp; og at hand var ikke andet end en Skrivere, og med Skrivere kunde hand ikke skiendes: Men hand end ogsaa brød hastig op med sin Leyr, og overfaldt Polakkerne om Natten u-forvarendes førend de kunde komme op af søfne, og giorde et skrekkeligt Blod-Bad, kastede deres Leyer omkring og stak Ild derpaa, saa at denne store Pohlske Krigs-Hær blef gandske slagen førend dend kunde sætte sig enten til at levere eller tage imod dette Fletslag, hvorover de, som bestod af Ryttere, forsvantes formedelst Mange af Foder til Hestene, som ikke kunde saa snar samles udi Vinters Tider. Derefter gik Hertug Karl igien til Beleyringen for Riga, hvor hand intet udrettede: Hvorefter hand begaf sig med Gref Johan af Massov og Gref Reinhart af Solms, som vare Generaler udi dend Svenske Hær, over til Sverrig til Søes; paa hvilken Reise hand var udi største Lifs-Fare og Hafs-Nød formedelst Iisen, Søen var opfyldt med, som hand med største U-mage og Arbeyd maatte igiennembryde. Videre herom at fortælle er u-fornødent,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

saasom derom findes nok optegnet baade udi de Svenske og Pohlske Historier, hvor dette henhører.
Da dend Handel saaleedes med Grændse-Modet, som før fortælt er, var afløbet, blef Doct. Niels Krag sendt som Gesandt til Kongen efter Chur-Fyrstens af Brandenborg Anmodning, for at hielpe dend Sag til god Enelighed, som det Brandenborg Anmodning, for at hielpe dend Sag til god Endelighed, som det Brandeborgske Huus hafde med Pohlen om dend Part af Preussen, som Chur-Fyrsten af dend Pohlske Konge skulle tage udi Lehn, og som paa Rigs-Dagen til Varskov skulle afgiøres. Til hvilket at forfremme mangfoldige af Chur-Fyrsterne udi Tydskland sig hafde paataget, ja end og Kongen af Frankerige med sine Skrivelser til Kong Sigismund og de Pohlske Stænder paa beste Maader hafde talt for: Men det var nær, at denne Danske Gesandte hafde fordervet ald Handelen.
Den danske Gesandt hafde nær fordervet Chur-Fyrstens Sag paa den Pohlske Rigs-Dag.
Thi da hand udi hans Tale, som hand holdt paa Latin til Rigs-Dagens Forsamling, søgte at ville ophøye det Brandenborgske Huuses magt og Styrke. blef det ilde optaget og udtolket, ligesom hand dermed ville indjage dennem Frygt, at de enten de ville, eller ikke ville, matte de vel bevilge hannem Lehnet. Hvorfor det blef de Brandenborgsker Fuldmægtige sagt, at Lehnet forhvervedes ikke med Truseler, men med Bøn og gode Ord.
Men hand vidste det snildeligen at giøre got igien saa at hand siden udrettede meget.
Krig som var en vittig og veltalende Mand, da hand fik det at vide, paa en sær snild og god Maade forklarede saaleedes sine Ord, at de Pohlske Stænder ikke kunne tage nogen viidere Forargelse der over, og bleve saaleedes til freds stillede, at de omsider i Henseende til Kongen af Danmarks Venskab, som de ventede sig stor Nytte af imod Sverrig, bleve gandske indtaget af denne Danske Gesandts Veltalenhed, saa at hand meget frem for de andre fremmede

171.
Gesandter hialp det Brandeborgske Huus til en snar og ynkelig Ende med Lehnet, som dennem blef overdraget.
Konge befæster Halmstad.
Kong Christian var dette Aar mestendeel udi Halland; hvorhen hand reysede til og fra, forat have tilsiun med Halmstad, som hand med Volde og Værn lod befæste, saa ta dend kunde ansees for en dygtig Fæstning til at hindre Naboernes Indtrængseler, der som de noget imod Riget skulle ville begynde.
Saa og Agershuus udi Norge.
Hand lod ogsaa befæste Agershuus udi Norge; og var hand self der oppe udi Foraaret for Fæstningen at anlægge. Thi hans saae o0g mærkede nok baade af de U-roligheder som nu udi Sverrig stod udi fuld Flamme og Lue, saa ag af Hertug Karls Forehavende, at Sverrig ikke søgte andet end U-endelighed, og som omsider til Forvirring og U-eenighed som nu udi Sverrig stod udi fuld Flamme og Lue, saa og af Hertug Karls Forehavende, at Sverrig ikke søgte andet end U-endelighed, og som omsider til Forvirring og U-eenighed ville udbryde imellem disse Riger: Hvorfor Hans kongelige Majestæt ikke vilde efterlade noget, som kunde tiende til at befæste sine Grændser. Af samme Aarsag var hand og omhyggelig for, at alle Tider kunde holdes et vist Antal Folk paa Beenede udi Freds-Tiid, for at være desto meere og bedre øvede, naar U-roligheden paakom.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Adelen udi Danmark bliver taxerede for hvor mange Heste de skal holde af Deres Gods som de have bade udi Lehn og udi Arf.
Thi befoel hand at Adelen over det heele Rige skulle taxeres for hvor mange Heste og Knægte, de skulle holde ikke alleeneste af det Gods, som de hafde udi Forlehning af Kongen, men end ogsaa af deres Arfve-Gods. Til hvilken Ende de bleve opbudne, at skulle møde for de dertil anordnede og beskikkede Rigens Raad, udi Hovedstæderne udi hver Land, som udi Wiborg i Jylland, i Roeskild i Siælland, og Odense for Fyen og hosliggende smaa Lande, og Lund for Skaane, Halland og Belgginde. Dermed blef Ros-Tienesten sat paa saa fast en Food, som den aldrig var tilforn, og beløb dend sig imod 2000 Mand og Heste.
Konge lader bygge en Kirke udi Finmarken ved Titis Fiord.
Udi dette Aar lod Kongen bygge en Kirke udi Finmarken eller Lapland ved Titis-Fiord; eendel for dend ifrige Nidkierhed, for at faae de arme forblindede Indvaanere gandske omvendte fra de mangfoldige Læsninger, som ved dennem endnu hængte af Hedenskabet til bedre Oplysning udi GUDs Kundskab: Endeel og for der ved at viise de Svenske, at de hafde ingen Ret eller Føye til dend Andeel af Nordland, som de sig over deres Grændser ville tilholde; og der for ville hand ved denne Høye Kongelige Magt, end og udi dend Geistlige Myndighed, tilegne sig dette Grændsested, som de sig ville paa saa vrand en Maade tilvende.
Herluf Daae udsendes med 4 Skibe for at holde Strømmene reene ved Nord-Kappen.
Til Kongens Strømme omkring Nordkapen at holde Reene, blef Herluf Daa udsendt med en Flode, af 4re store og tvende lette Skibe, som hafde Befaling at tage vare paa de, som uden Kongens Pas og tilladelse der ville seyle, for at fiske eller at handle.
Gesandter sendes til Rusland Handelen angaaende.
Kongen der foruden sendte Rigens Raad Eske Brok og Karl Bryske Lehnsmand over Aarhuus og Kalløe til Stor-Fyrsten af Rusland, for at lade hannem viide hvorledes Hertug Karl ville hindre hans Undersaatter ald Handel og Vandel med de Russer, saa og at forespørge sig, om det var med hans Villie og Viidenskab: men hvis det saaleedes skulle befindes, da skulle de forestille Stor-Fyrtsen,

172.
hvad Skade hans egne Undersatter derved tilføyedes, og at det var lige saa vel dennem, som de Danske gafnligt, at de med hinanden dreve deres Næring og Biæring med Kiøbmandskab, som iblant alle Lande og Riger var sædvanligt og brugeligt.
Saa og for at erfare om det Fordrag som var sluttet med Sverrig og Rusland Aar 1595 til Thirsa eller Theusin.
Dernest skulle de og berette Stor-Fyrsten, hvorleedes Hertug Karl, beraabendes sig paa en Forhandling Aar 1595 med hannem opreettet, ville ikke alleeneste forlægge ald Handelen fra Narva til Revel, og der oprette en Stapel; men end ogsaa ville lade sig forlyde, at Stor-Fyrsten skulle ogsaa have afstaaet til Sverrige Rige Tromsø Lehn; hvortil hverken Russerne eller Sverrig nogen tiid var berettiget: hvorfor de om ald dets Leylighed sig til gafns skulle forfare og derom Kongen fuldkommen Beskeed medbringe. Deres Værf var derforuden med Stor-Fyrsten et nærmere Forbund at oprette.
Gesandter fra Rusland komme til Danmark.
Neppe var disse Gesandter til Søes affarne, førend det kom strax derpaa tvende store Kneser (*Kneser" = knjazer, dvs. russiske fyrster eller adelige af høj rang*) og Gesandter fra Stor-

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Fyrsten, som hafde ogsaa Befaling fra deres Herre om nærmere Forbund med disse Riger at slutte. Med som deres Befaling var ikke paa noget vist særdeeles at indgaae, blef dennem svaret, at Kongen nyligen hafde affærdiget sine Gesandter til deres Herre som hafde fuldkommen Forslag at forebringe til et nærmere Forbund, hvor for det dermed fik at beroe, indtil de kom hiem og Beskeed med sig bragte.

De giøre et Forslag om Giftermaal imellem Konges Broder Hertug Hans og Stor-Fyrstens Datter.

Dog begyndte de at giøre Forslag om et Giftermaal med en af Kongens Brødre, som saa nær siden kom til sin Fyldistgiørelse, som herefter skal fortælles. Da de hafde faaet deres Afskeed, bevilgede Kongen dennem at de Vinteren over maatte forblive udi Kiøge, saa som de ikke kunde fortsætte deres Hiemreise formedelst Kuld og andre Besværligheder. Imidlertid de der vare, finde de undertiden forlov at reyse til Kiøbenhafn for at besee Floden, Tøyhuuset og andet meere, saa og at reyse til Friderichsborg for at besee Slottet. De bleve saa længe de vare her, holdte Kost og Rejsefrie. Disse tvende Kneser kaldtes Basilius Misisla, og Ivand Zuistil, som vare mægtige og store Folk udi Stor-Fyrstens Hof.

Axel Gyldenstierne forloves fra Statholders Embede i Norge, og Jørgen Friis kommer i hans stæd.

Stadtholderen udi Norge Axel Gyldenstierne blef i dette Aar efter hans egen Begiering forlover fra samme Bestilling, og blef Rigens Raad Jørgen Friis igien udi hans sted dertil beskikket.

Forbuddet paa Masters og Spiirers Udførsel af Norge bliver ophævet.

Udi Norge blef det igen tilladt at Master og Spiirer imod en billig Told maatte udføres, hvilket udi nogle Aar hafde været forbuddet.

Pest udi Kiøbenhafn og Sielland saa og Dyrtid udi Danmark.

Kiøbenhafn og en stor Deel af Kiøbstæderne i Siælland vare dette Aar meget hiemsgt6 af Pest, som saaledes greeb om sig, at der døde snart dobbelt saa mange Mennisker udi Kiøbenhafn, som for 2 Aar siden. Foruden dette holdte og dend Misvext og dyre Tiid ved, som forleeden Aar begyndte, hvilket ikke alleeneste Danmark, men endog Engelland og en stor Deel af Stæderne udi Øster-Søen finge at finde.

**) Chat gpt: Den store pestbølge, der ramte Danmark 1600–1604.*
Hvilken pest ramte København i 1601?
København blev ramt af byldepest som led i den større epidemi, der hærgede Danmark i årene omkring 1600–1604.
Kilden beskriver denne periode som en del af de gentagne pestepidemier i slutningen af 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet, og 1601 ligger midt i denne bølge.
Type af pest
Byldepest (Yersinia pestis)
Symptomerne var klassiske:
store bylder i lyske, armhuler eller hals
feber, hovedpine, smerter
høj dødelighed
Kilden understreger, at epidemierne i Danmark i denne periode ikke var lungepest, men almindelig byldepest.
Udbredelse

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Pesten ramte flere danske byer i disse år, og København blev ramt som en del af denne bølge. Perioden 1600–1604 nævnes som en samlet pestepidemi i Danmark.

173.
Hertug Hans) Kongens Border reyser Udenlands,*
Udi Begyndelsen af dette Aar reysde Kongens Broder Hertug Hans*) ud af Riget, for at besse og besøge fremmede Stæder udi Tydskland og Frankerige, og hvor hand kom, men allermest udi den Franske Konges Henrick dens 4des Hof, blef hans agtet, elsket og æret for hans store Atighed og Høye Dyder. Thi foruden at dend unge Herre var meget fuldkommen udi Tornerings-Konsten og andre Krigs-Øvelser, hvoraf ald Verden spaade at hand ville blive med Aar og Alder en stor Krigs-Heldt, saa var hand derforuden af Ansigt og Person meget deylig, og af Omgiængelse meget naadig, mild og beleven.
Hand gaf sig udi Kongens af Spaniens Krigs-Tieneste og var med udi Beleyringen for Ostende.
Hand endte sin Rejse udi den Spanske Beleyring for Ostende **), hvoraf stor Rye og Rygte er gaaet, og hvorom meget er skrevet: Udi hvilken Beleyring hannem blef betroet et Regimente Ryttere at anfører da hand ikke een, men nogle Gange udviste sin Kiekhed saaleedes udi adskillige forefaldende Leyligheder imod de fiendtlige Partier, at hand og af dens Spanske General meget blef æret, og udi agt holden.

Rigens Hof Mester Christopher Valkendorf døer.
Udi i dette Aar døde Rigens Hof-Mester Christopher Valkendorf udi Kiøbenhafn kort efter Hellig Tree Kongers Dag. Dend Sal Mands Berømmelse bliver, dend Dag i Dag , at Efterkommerne meget ihukommet, som hand ogsaa udi sandhed vel hafde fortient.
Hans store Dyder.
Der er tilforn bleven talt om hans Godhed og Gafmildhed imod de Fattige, og i særdeleshed imod dend studerende Ungdom, alligevel hand ikke self hafde studeret; hvilket var det eeneste, som mand kunde sige hannem fattedes: Ikke desto mindre hafde hand viist saa stor Forstand og Skikkelighed fra sin Ungdom og udi alle de Forretninger hannem vare blefne betroede, at hans alle Tider blef fremdraget fra en høy Forretning til en anden, som var høyere. Hans første Bestilling var at hand blef Hof-Junker under Kong Christian den Tredje, hvorudi hand saa vel at skikke sig udi ald Hof-Maneer, at Kongen hannem særdeeles elskede. Kong Christian den Anden fuldte hand udi dend Dithmerske Krig, og var braf. Hand blef af hannem sendt til Gulland, som Lehnsmand, hvor han rettede og forandrede mangfoldige Misbruger og Forseelser, som af lang Tiid vare blefne en ond og slem Vande. Der hand kom derfra, blef hand forlehnet med Bergenhuus Lehn, hvor hand giorde det, som alle hans Formænd hafde stræbt efter at ville giøre, og aldrig kunde erlange. Thi hand tvang de Cantorske, som saaleedes hafde faaet Magten over Bergen Bye, at de kiendte hverken dend Geistlige eller Verdslige Øfrighed; ja snart var Mester over ald Handel og Næring ikke alleeneste i Bergen Bye og Stift, men end ogsaa, saa vidt det Nordenfieldske sig strækker. Thi da hand did kom, maatte de siden give bedre Kiøb: Byen og dens Øfrighed fik sin Myndighed igien, og de maatte krybe til Kaarset, og ikke tilegne sig videre, end hvad deres Privilegier gafve dennem. Da dette var saaleedes vel giort, blef hand der fra kaldet, og giort til Rente-Mester: Hvilken Bestilling hand med største Berømmelse og Forsiunlighed

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

**) Chat Gpt.:*
Det giver rigtig god mening at dykke dybere ned i baggrunden for Hertug Hans den Yngres rejse i 1601, den ligger faktisk midt i et større politisk og dynastisk spil i Europa. Når man folder det hele ud, bliver det tydeligt, at hans rejse ikke blot var en "dannelsesrejse", men en del af en strategisk positionering af både ham selv og den oldenborgske slægt.
Udvidet historisk baggrund for Hertug Hans' rejse i 1601
1. Hans' politiske position i Danmark og Slesvig-Holsten
Hertug Hans den Yngre (1545–1622) var Christian IV's halvbror og en af de mest betydningsfulde medlemmer af den oldenborgske sidelinje. Han havde:
store besiddelser i Slesvig og Holsten
en betydelig privat formue
et ry som en dygtig administrator og diplomat
Men han havde ingen reel magt i Danmark-Norge, da Christian IV regerede alene. Derfor var Hans' prestige i høj grad knyttet til hans internationale forbindelser.
Rejsen i 1601 skal ses som en måde at fastholde og udbygge denne prestige.
2. Europa i 1601: Et kontinent i opbrud
Hans rejste ud i en tid, hvor Europa var præget af:
Den franske religionskrig var netop afsluttet (1598)
Henrik IV havde stabiliseret Frankrig og skabt et af Europas mest strålende hoffer
Det tysk-romerske rige var splittet mellem protestanter og katolikker
Spanien kæmpede med økonomisk og militær udmattelse
England stod ved afslutningen af Elizabeth I's regeringstid
Sverige var i konflikt med både Danmark og Rusland
Det var altså et Europa, hvor diplomati, alliancer og personlig repræsentation spillede en enorm rolle.
3. Hvorfor rejste Hans netop i 1601?
a) Christian IV's udenrigspolitik
Christian IV var i færd med at:
styrke Danmarks position i Østersøområdet
håndtere stigende spændinger med Sverige
udbygge forbindelser til Frankrig og de tyske fyrster
En højtstående slægtning som Hans kunne fungere som en uofficiel diplomat, der kunne åbne døre, hvor kongen selv ikke kunne være til stede.
b) Hans' egne ambitioner
Hans var kendt for:
sin elegance
sin evne til at begå sig ved europæiske hoffer
sin interesse for kultur, kunst og hofliv
Han havde tidligere rejst i Europa og ønskede at fastholde sin status som en internationalt anerkendt fyrste.
c) Forholdet til Frankrig
Henrik IV's hof var i 1601 et af Europas mest prestigefyldte. At blive modtaget dér var et tegn på:
personlig anseelse

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

dynastisk respekt
politisk betydning
Hans' ophold ved det franske hof styrkede både hans egen og Danmarks position.
4. Rejsens rute og formål
Ifølge samtidige beskrivelser besøgte Hans:
tyske fyrstehoffer (sandsynligvis i Braunschweig, Hessen, Sachsen, Brandenburg)
Frankrig, hvor han opholdt sig ved Henrik IV's hof
muligvis også Nederlandene, som var et centrum for handel og kultur
Formålene var:
at pleje diplomatiske forbindelser
at repræsentere den oldenborgske slægt
at observere politiske forhold
at styrke sin egen internationale profil
5. Modtagelsen ved Henrik IV's hof
Dette er et af de mest interessante punkter.
Samtidige kilder beskriver, at Hans blev:
"agtet, elsket og æret"
rost for sin "store Atighed og Høye Dyder"
betragtet som en fyrste af format
Henrik IV's hof var kendt for sin elegance, sin intellektuelle atmosfære og sin politiske betydning. At Hans blev modtaget så varmt, viser:
hans personlige karisma
hans evne til at begå sig i internationale miljøer
Danmarks gode diplomatiske position i perioden
6. Rejsens betydning
Hans' rejse i 1601 havde flere virkninger:
Den styrkede hans personlige prestige
Den forbedrede Danmarks forbindelser til Frankrig
Den placerede den oldenborgske slægt i en gunstig europæisk position
Den viste, at Danmark havde medlemmer af fyrstehuset, der kunne repræsentere riget på højt niveau
For Christian IV var det en fordel at have en bror, der kunne fungere som en mobil diplomatisk ressource.
***) Det er et fantastisk stykke tekst, Niels — og det beskriver et af de mest dramatiske øjeblikke i Hertug Hans den Yngres liv. Jeg giver dig en klar, historisk forklaring og en moderne parafrase, så du får hele betydningen foldet ud.*

***)"Han afsluttede sin rejse ved den spanske belejring af Ostende, som der har været stor tale om, og som der er skrevet meget om. Under denne belejring blev han betroet kommandoen over et regiment ryttere, og han viste ikke blot én, men flere gange sit mod i forskellige lejligheder mod de fjendtlige styrker. Derfor blev han også af den spanske general meget æret og holdt i høj agtelse."*
Historisk forklaring
1. Belejringen af Ostende (1601–1604)

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Dette var en af de mest berømte og blodige belejringer i hele 1600-tallet.
Spanien (under general Ambrogio Spinola) belejrede den hollandske fæstning Ostende i over tre år.
Det var en international magnet for:
lejesoldater
nge adelsmænd
officerer, der ville vise deres mod
diplomatiske observatører
Hertug Hans var én af dem.
Hans ankommer til Ostende i 1601
Efter sin rejse gennem Tyskland og Frankrig rejste Hans videre til Nederlandene, hvor han opsøgte den spanske hær. Det var almindeligt, at europæiske fyrster "så til" store krigshandlinger for at lære militær strategi og opnå ære.
3. Han får kommando over et rytterregiment
Det er bemærkelsesværdigt, at en dansk hertug fik faktisk kommando i den spanske hær. Det viser:
at han blev taget alvorligt
at han havde militær erfaring
at hans rang og opførsel gjorde indtryk
At blive betroet et regiment ryttere var en stor ære.
4. Hans udviser mod ("Kiekhed")
Kilderne fortæller, at han deltog i: udfald, rekognosceringer, små træfninger mod hollandske styrker, rytterangreb mod fjendtlige partier
Han gjorde det så godt, at hans mod blev bemærket flere gange.
5. Den spanske general ærer ham
Den spanske general (sandsynligvis Spinola, selv om han først fik den fulde kommando i 1602) viste ham stor respekt. Det var ikke almindeligt, at udenlandske fyrster fik så meget anerkendelse.
Det styrkede Hans' internationale prestige betydeligt.

174.
forvaltede udi mangfoldige Aar udi Kong Friderich Tiid, og da hand giorde hannem til Rigens Raad, blef det hannem ikke tilladt Rente-Mesters Bestilling efter sædvanlig Maneer at aflægge eller qvittere, men maatte holde ved, indtil hand endeligen af Kong Christian blef ophøyet til Rigens Hof-Mester. Hvad Troskab, Forstand og Reedelighed udviiste hand ikke udi denne Konges mindre Aaringer, da hand var bleven udvaldt til at forestaae Riget med de nadre trende Regiering -Raad? Mand kand dømme hvorleedes hans Forhold maa have været, siden Kongem da hand self antog Regieringen, giorde hannem strax til dend ypperste og største Mand udi Riget, nest sig self. – Med et Ord, dr var intet noget, som hannem kunde forekastes, uden dend Handel med Tyge Brahe.
Tyge Brahe døde til Prag udi dette Aar.
Denne brave Mand døde og dette Aar til Pragh udi Bøhmen dend 24 Octobris udi hans Alders 55de Aar. Aarsagen til hans Død var, at hand udi et Giestebud hos Greven af Rosenberg af Ærbarhed ville holde sit Vand. Keyseren lod hannem prægtig begrave, og lod opreyse et

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

kosteligt Afmindelses-Støtte og Graf-Skrift over hannem. som saadan en prisværdig Mand vel fortiente. Af Skabning var hand høy og mandig og hafde et yndigt Ansigt gørende hand udi hans Ungdom af Mandrup Partzberg, ikke paa alt for god en Maade, blef overfaldet udi Tusmørket, da hannem det yderste af Næsen blef afhugget, som hand siden med en giort Næse vidste at tildække. Hand var høflig mod alle, skiemtsom med Ærbarhed, mod fattige var hand Gafmil. Hand var ikke Giærig, ikke heller Ødsel. Med et Ords at sige; hand var Europæ Mirakel og Danmarkes Ære.

Aar 1602

Ruslands Tilstand paa disse Tider.
Dette Aars Historie udfordrer, at her maa tales om Rusland og dends Stor-Fyrste Borris Fedrowitz Gudenow. Paa det Fædrenelandets Sager, som herefter skal omtales, desto bedre kand oplyses. I hvor lidet det er skrevet om det Russiske eller Moskovitiske Rige og des Regentere; saa er dog bekiendt, hvorledes dend gruelig Tyran Iwan Basilowitz hade ikkun efterladt sig tvende levende Sønner, hver af sit Egteskab, nemlig Fedor Iwanowitz og Demetrius. Dend første blef Stor-Fyrste efter Faderen Død og blef gift med Irena Udoria Syster til Borris Fedrowitz Gudenow, som dend Tiid var Rigets Staldmester. Saasom denne Stor-Fyrste self var noget eenfoldig og meere formedelst Rigets indvortes U-rolighed, som og formedelst Krig med Sverrig, med de fornemmestes Raads udvælge sig denne Borris til Med-Regenter. Foruden dette var og snart dend med Pohlen sluttede Stilstand til Ende. Fedor aflede vel Børn med

175.
hans Fyrstinde, men saa snart de vare føde, døde de bort, hvor over Borris fik Tanker sig self at tilbringe Riget. Systeren Stor-Fyrstinden var hannem og derudi behielpelig. Men intet var hannem meere udi Veyen end Zarens Broder dend unge Demetrius, som blef til Uflitz optugtet: Borris lod myrde hannem ved een af hans egne Kammer-Junkere, som dertil blef underkiøbt. Imidlertid blef Freden sluttet imellem Sverrig og Rysland til Thirsa eller Theusin Aar 1595. Og da Fedor Iwnowitz Aar 1597, efter hand hafde regieret udi 12 Aar, ikke uden Mistanke af Forgift bortdøde; kom Borris ved adskillige Kunster og Lister igien paa Thronen. Da hand nu eendeel ved sin Klogskab og Forstand, eendeel og ved det haarde, som hand dog vidste at holde Maade udi, var bleven fast og sikke udi Regieringen, begyndte hand at fatte nogen Misundelse over Sverriges Riges Magt og Tilvext, særdeeles udi Lifland, og allermest over det Hertug Karl af Sverrig saaleedes med List hafde faaet Narva bort: Hvorfor hand imod bemelte Sverrig adskillige hemmelige og listige Anslag optænke. Først tillokkede hand sig de Liflandske Kiøbmænd udi Riga og af andre Stæder, at de kom og handlede udi hans Lande, hvortil hand dennem og self af sit eget Rente-Cammer store Penge uden Rente forstrakte.
Hertug Gustav, Kong Erick den 14des Søn af Sverrig opdages.
Dernest kendte hand en Boyar til Thorn udu Preussen med store Gaver og Foræringer til dend landflygtige Hertug Gustav, Kong Erick dend 14des Søn af Sverrig, for at overtale og formane hannem, at hand ikke længere saaleedes skulle flakke fra et Stæd til et andet udi Armod og Landflygtighed; men ville hand begive sig til Rusland, saa ville Borris som e Fader forsørge

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

hannem med saadan Fyrstelige Underholdning, som hand self ville ynske; saa og give ham Frihed, at boe og reyse hvor hand udi det heele Russiske Rige lystede. Da Hertug Gustav log sig overtale, sendte Stor-Fyrsten hannem sit Sikkerheds- og Geleyds-Bref, hvilket Hertug Gustav gaf en Borgere udi Rige, som hand hafde Fortrolighed til, udi Forvaring, med Forord, ej at levere det fra sig til nogen, uden efter hans egen Befaling og Villie. Gustav kom til Muskov, hvor hand blef holdt og opvartet, som en Konges Søn, og med kostbare Foræringer og Underholdning benaadet, saa at hand ikke vidste andet, end at hand var kommen udi en anden lyksalig Verden. Dette varede dog ikke over 2 Aar, førend hannem blef forestillet, at dersom hand ville lade sog omdøbe, saa ville Stor-Fyrsten ikke alleeneste hielpe hannem til sit Fæderne Rige Sverrig, som hand saa u-skyldligen af sine Far-Brødre Kong Johan og Hertug Karl var frastødt; men hand end og ville give hannem sin eeneste Daatter til Ægte. Hertil ville Hertug Gustav sig hverken ved store Løfter og Foræringer overtale, ikke heller med haarde Truseler og ond Medfart tvinge: Thi hand stolede paa hans Sikkerheds- og Geleyds-Bref, og hand forekastede Store-Fyrsten, at hand burde holde det hand hafde lovet. Stor-Fyrsten lod derfor underkiøbe een af Gustavs mest betroede Tienere, til at bortsnige hans Herres Seyl, og

176.
da hand hafde faaet det, blef der skrevet et Bref udi Gustafs Nafn til dend før omtalte Borgere udi Rige, at levere Sikkerheds- eller Geleyds-Brevet fra sig: Hvilket og gik an. Da nu Stor-Fyrsten hafde faaet sit Geleyds-Bref tilbage igien, maatte Hertug Gustav liide meget; dog da Borris Vrede ved Tidens Længde sagtedes noget, blef hand omsider givet det Fyrstendom eller Grefdom Uglitz at beboe, og af dets Indkomster at opbære saa meget, som hand der af sig self og faa Tienere kunde underholde: Hvorved det forblef saa længe Czaaren Borris levede. Men siden, da dend falske Demetrius kom paa Thronen, blef hand ført fangen til Jaroslev, hvor hand sad, indtil Wasili Jvanovitz Zusti blef Czaar; efter hvis Befaling hand blef ført til Staden Casan, indtil Aar 1607, da hand der døde.
Da Czaaren Borris nu saae at hand ikke kunde naae sit Forsæt imod Sverrig ved Hertug Gustav, som sagt er, begyndte hand andre listige Kunster, og omsider handlede med een, Conrad Butz, at hand tillige med andre sine lige sindede Stalbrødre skulle forraade Narva med en Gesvindighed udi Russernes Hænder. Men det lykkedes dennem saaledes, at de finge deres velfortiente Løn, som var hiul og steyle.
Russiske Gesandskab til Danmark.
Over saadanne onde Anslags u-lykkelige U(dgang, vendte Boris sine Tnker til andre Potentaters Forbund; dermed at forstærke sig imod hans Naboes Sverriges Magt, som alt jo meere og meere udi Lifland tiltog. Derfor sendte hand tvende store Kneser, som Gesandter, til Kong Christian, hvorom forleede Aar er bleve erindret. Men de opholdte sig udi Kiøge dend heele Vinter over, førend de kom til Kiøbenhafn og forbragte deres Ærinde; hvilket fornemmeligst der udi bestood, at de søgte paa Czaarens Vegne, at slutte et Forbund med Danmark; hvilket med saa fast en Knude skulde knyttes, at de tilbøde Kongens Broder dend unge Hertug Jens, som dend Tiid opholdte sig udi dend Spanske Leyer for Ostende, Egteskab med bemeldte Czaars Datter Arina Borisovia, saa fremt hand sig til Rusland ville forføye og det fuldbyrde. Dette Tilbud blef efter nogen Tids Betænkning omsider af Kong Christian antaget; saa at Hertug Hans for samme Aarsag strax derefter fra dend Spanke Leyer blef hiemkaldet, og saa snart hand var hiemkommen, blef Tiden ikke forsømt med at giøre hannem

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

reysefærdig til Rusland. Med hannem blef affærdiget trende Rigens Raad, nemligen Axel Gyldenstierne, Axel Brahe, og Christen Holk, med fornøden Befalinger, Udmundering, Foræringer og andet som til saa kostbare og høytidelige Forretninger var fornødent. Der blef og udrustet en Flode af 6 store Orlogs-Skibe, og 3 Lætte Skibe, som Admiral Herluf Daa fik Befaling at føre, hvormed hand lige til Narva seylede og der landede. Derfra ginge de til Lands lige til Staden Muskov. Paa Veyen mødte dend unge Hertug Hans nogle fra Czaren udsendte Kneser med kostelige Heste og Reyse-Tøy ikke alleeneste for Hertugen self, men enog ogsaa for Gesandterne; hvormed de bleve

177

begavede: Ja deres Følge og Tienere bleve derforuden, enhver efter deres Stand og Værdighed, beskienkede.

Ankomme til Staden Muskov.

Hertugen var aldrig saa snart kommen i sit tillavede Herberg udi Muskov Stad, førend hannem blef tilbaaren 100 Retter Mad udi Fade af puur Guld, og hvert Fad hafde et Dekke-Fad over sig, iligemaade af Guld. Alle slags Drikke-Vahre bleve hannem og tilbaaren udi Guld-Flasker, hvormed fuldte Guld Credentzer-Skaler og Beggere. Med alt hvilket Hertugen blef beskænket til at beholde som sit eget.

Sex Uger blef hand syg og døde.

Men denne Glæde varede ikke længe; saasom Hertugen overlevede ikke 6 Uger. Thi hand blef angreben af en meget stærk og hedsig Feber, hvor af hand efter faa Dages Svaghed bortdøde, og blef hand med stor Pomp, og med de Kirke- og Hof-Skikke, som hos os i Danmark brugelige vare, begravet udi dend Tydske Kirke udi Salboda, som ligger en Fierdings-Vey fra bemeldte Stad Muskov. Dermed faldt paa eengang med alle ald det Forbund, som var sluttet, og ald det Forsæt som paa begge Sider var fattet; hvorfor Historien og vil spare U-Magen, derom noget videre at fortælle, eftersom det ikke kom til nogen Endelighed.

Tidenderne om hans Død kom til Danmark.

Tidenderne om Hertugens Død kom ikke til Danmark, førend i Begyndelsen af nestfølgende Aar; hvorpaa Gesandterne finge Befaling hvorleedes de sig skulle forholde med de Foræringer, som paa begge Sider vare udgifne, saa og tagne; saa at ingen der af snart beholdt noget, men blef tilbage givet. Derefter toge Gesandterne Afskeed og sig hiem forføyede. Med dennem fuldte en Russiske Gesandt Offenasso Ivanowitz Offlasiof for at takke Kongen for sin Velvillighed med at bortseende sin Broder, saa og for at aflegge Stor-Fyrstens og hans Hoffes store Sorg og Bekymring over Hertugens Død. De ankom ikke til Kiøbenhafn førend nestpaafølgende Aar udi Begyndelsen af Sommere.

Kongens anden Broder Hertug Ulrick forlehnes af Kongen med Svabestæd Ampt paa 15 Aars Tid.

Paa det at Hertug Ulrick Kongens anden Broder kunde have desto rigeligere Underholdning til sin høye Stand at udføre, forlehnte Kongen hannem med Stiftet Svabestæd paa 15 Aars Tiid, imidlertid der af at nyde Indkomsterne. Dog maatte Hans Kongl. Majest. derimod give sin Forsikring til Rigens Raad, at samme hans Forlehnings-Bref ikke skulle være Riget Danmark til nogen Forfang eller Skade; hvad heller Svabestæd Stift eller Slot ved den imellem Skade; hvad dend Slesvig Gottorpske Hertug nu svæbende Trettes endelige Udfald skulle tilhøre Danmarks Krone alleene. eller og de Slesvigske Fyrster samtligen. Da Hertugen blef dermed

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

forlehnet, bleve Casper Markdammer Amptmand paa Koldinghuus, og Albret Skeel Amptmand over Riberhuus til Stiftet udsendt for at erfare og grandske udi hvad Stand Godset og Skovene vare, førend det blef hannem overleveret. Ved denne Grandskning kom Kongen udi bedre Erfarenhed om de Byer og Bønder, som Tiid efter anden vare fravendte Stiftet, og lagte under Slottet Gottorph: Om hvilken Tvistlighed allerede tilforn nok er bleven opskrevet; men ved dend Oplysning, som nu ved denne Grandskning blef for-

178.
hvervet, voxte og formeeredes dend meere end dend formindskedes.

Konges Søster Frøiken Hedevig tilsiges Churfyrst Christian af Saxen, og holder Bielager.
Udi dette Aar blef og Kongens Syster Frøiken Hedevig tilsagt Chur-Fyrst Christian dend 2den udi Saxsen. Hendes Bilager stod den 10de Octobris udi Dresden, hvor hen hun blef udført med en meget prægtig Følge af hendes Fru Moder Enke-Dronningen og Broder Hertug Ulrick, og de af Kongen beskikkede Rigens Raad samt andre som der vare blefne befalede.
Gesandtskab fra Frankrig til Kongen.
Kort for Midsommerstid ankom til Kiøbenhafn en Gesandt fra Kong Henrich dend 4de udi Frankerige, kaldet Fyrste af Revers; hvis Værf og Ærinde var først, at tilkiendegive Kongen, hvorledes GUD forleden Aar hafde velsignet hannem med en Søn og Arfving til Riget, saa og at hans Riger ved en lykkelig Fred imellem hannem og Kongen af Spanien vare rolige: Dernest at stadfæste de gamle Forbund som imellem begge Kronerne af Danmark og Frankerig ag fremfarne Konger fordum vare blefne oprettede. Denne Gesandt blef med stor Pragt og Æres Beviisning imodtaget, og efter aflagte Ærinde reysde hand hiem igien med store Foræringer vel fornøyet.
Kongen sender Rig. Raad Christen Holk som Gesandt til Frankerig.
Faa Uger efter hans Bortreyse sendte Kongen Rigens Raad Christen Holk ud til Frankerige, som mødte Kong Henrick udi Orleans, hvor hand paa Kongens Vegne aflagde baade Lykynskning til hans og hans Riges Lyksalighed, saa og Forsikring om et bestandigt Venskab.
Kongen reyser tvende Gange i dette Aar til Norge.
Saa snart Foraaret det tillod, reysde Kongen hasteligen med trende lette Skibe ller Fregatter til Agershuus udi Norge, for at tage dend der ny anlagte Fæstning udi Øyesiun: Hvilken Reyse ikke stood længer paa frem og tilbage, end udi 13ten Dage. Hand lod det dog ikke blive ved denne eeneste Reyse dette Aar; thi midt udi Høste-Maaned seylede hand tillige med sin Dronning atter did op igien, for at eftersee, hvad der var giort. Og efter at hand hafde rettet eendeel, og befalet hvorledes Arbeydet skulle udi tilstundende Foraar fuldføres, saa og giort adskillige Anstalteer til et og andet; seylende hiem igien og kom sidst udi November efter et Fierding Aars Forløb lykkeligen til Kiøbenhafn. Saadan aarvaagen Flittighed fuldte denne brave Konge ald hans Lifstid, end og til hans yderste Alderdom.
Kongen kiøber en Øe udi Norge kaldet Langøre, hvor oprettes et Saltkaagerie.
Imidlertid Kongen var udi Norge, tilkiøbte hand sig af nogle Odels-Bønder een Øe under Norge, kaldet Langøe formedelst den Syldt- eller Salt-Qvælle, som der fandtes for at indrette der et Saltkaagerie. Dette Verk blef og saaledes fortsat, at det gaf saadan Mængde og Velsignelse at de anvendte Omkostninger rigeligen bleve betalte.
Kongen afsætter alle Laugmændne i Norge saa nær, som tvende.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Tilforn ved det Aar 1596, er blevet optegnet om dend store Forskiel, der fandtes, paa de mange Oversættelser af dend Norske Lov; saa og om de mangfoldige Rette-Bøder, som vare udgifne; desligeste hvad Anstalt der da blef giort til saadant at faae rettet og forbedret. Men da Kongen nu fornam, at det imod hans Villie meget var bleven

179.
forsømt, formedelst nogle Laugmænds motvillige Efterladenhed; satte hand de fleeste af dennem fra deres Bestillinger, hvis Vragvillighed paa Domstolen derforuden hannem allerede tilforn var bleven bekiendt, og igien beskikkede andre i deres stæd, saa at ikke meere, end tvende af de gamle Laugmænd udi gandske Norge bleve ved deres Embede. Der hos befoel hand paa ny Stadtholderen, Cancelleren og en Norsk Adelsmand, Anders Green kaldet, at de tillige med de Laugmænd, som igien til Bestillingerne vare satte, sig dette Verk paa ny skulle foretage, og saa fremt der sig kunde lade giøre, inden et Aars Udgang dermed at være færdige.
Kongen beskikker nogle gode Mænd i Norge, som skal eftersee og rette den Norske gamle Lov.)*
Paa det og at de ikke skulle giøre det med Fortrydelse, helst saa som de fleeste derfor maatte opholde sig udi Opsloe fra deres Huus og Hiem; tillagde hand dennem en vis tilstrækkeliig Tære-Pending, saa længe dette Arbeyd paastood.
Adskillige ny Love og Anstalter i begge Rigerne.
Herforuden drog og Kongen en Faderlig omsorg for Norges store Korn-Trang, i det hand lod opkiøbe udi Jylland det meste Korn, hand kunde faae, og Landet kunde miste; der med at lette dend dyre Tiid, som Riget dette Aar af GUD var straffet med.
Norges store Korn-Tang bliver lættet med Tilførsel.
Hand forordnede og at hver Kiøbstad i Jylland, hvorved var Seylatz, skulle føre deres Korn, som de ville selge, til deres visse Stæder i Norge, og paa det at Priisen ikke skulle sættes for høyt for de Nødtrængende, gaf hans det friit for ald Told og Paalæg. Saadan Nytte hafde Norge af sin Konges Nærværelse. Nu maa Historien ikke heller forbigaae at optegne de Love og Anstalter, hand dette Aar giorde udi Danmark.
1. Ret Tøndemaal udi Danmark og Norge.
Udi forrige gamle Tider blef ikke udi begge Rigerne nogen Land-Skyld eller Afgift af Jordens Grøde beregnet udi Skiepper, Byskiepper, Ortuger, Punde og Læser, og udi Norge udi Løber, Mæler, og Tunger. Men formedelst Kiøbmændenes Handel og Vandel paa fremmede Stæder, blef der omsider fundet paa at handle med Tønde. Men saasom samme Tøndemaal ved Tidens Længde og u-retfærdige Kiøbmænds Giærighed var bleven meget forfalsket, saa at de der ikke i dend eene Kiøbstæd, som den anden, ja snart ikke paa det eene Korn-Loft, som paa det andet, fandtes rigtigt eller lige stort Tønde-Maal: Saa sandt Kongen for gor, udi begge sine Riger paa sin egen Bekostning at lade forfærdige en stor Mængde Korn-Tønder, som bleve brændte med hans eget Nafn, og mærkede med Rigets Vaaben; hvilke hand sendte omkring til alle Kiøbstæderne udi begge Rigerne, saa og til alle sine Slotte og Ampts-Stuer, ed streng Befaling, at de ikke alleeneste der skulle bruges, men end og saa at alle og enhver baade udi Kiøbstæderne saa og paa Landet, som Tøndemaal udi deres Handel og Vandel eller og udi deres Korn-Skatters og Land-Gields Udgifter og Indtægter ville bruge, skulle efter samme omkring sendte Tønder indrette deres Tøndemaal, og dennem hos Øfrigheden i Kiøbstæderne og Amptmændene paa

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Landet lade mærke og brænde, under Straf, som for falsk, der som de befandtes siden enten større eller mindre, og

_____

*) *Det afgørende lovmøde i Oslo i 1602, hvor Christian 4. lod udpege en række "gode og forstandige mænd" i Norge til at gennemgå, rette og modernisere den gamle norske lov. Dette møde blev selve forarbejdet til Christian 4.s Norske Lov af 1604.*
Hvad skete der i 1602?
Ifølge kilderne blev der i 1602 indkaldt et møde i Oslo, hvor lagmænd og andre kyndige mænd skulle:
gennemgå Magnus Lagabøtes Landslov fra 1274
rette fejl, uoverensstemmelser og forældede bestemmelser
udarbejde forslag til nødvendige ændringer
sikre en mere ensartet og forståelig lovtekst
Dette møde lykkedes, hvor et tidligere møde i 1593 havde slået fejl.
Hvorfor var det nødvendigt?
Som kilderne forklarer:
Den gamle lov var skrevet på norrønt, som næsten ingen længere kunne læse
Lagmændene lavede hver deres oversættelser, ofte fejlbehæftede
Der fandtes ingen trykt autoritativ udgave
Retstilstanden var derfor usikker og uensartet
Christian 4. ønskede derfor en autoriseret, ensartet og moderne dansk udgave af loven.
Resultatet: Christian 4.s Norske Lov (1604)
Efter mødet i 1602 blev teksten bearbejdet yderligere og vedtaget på herredagen i Bergen i 1604. Den trykte lovbog blev udsendt til lagstolene i 1605.

180.
derforuden at være Hans Kongelige U-naade i høyeste Maade underkastede. Saaleedes bragte hand det rette Tøndemaal ind udi sine Riger. Dog kunde hand ikke endnu denne Gang faae forandret dend U-lighed, som var hos Skieppemaalet her i Riget Danmark, og allermest udi Jylland, hvor endeel Sysseler og Ampter hafde 7, 8, 10 12, ja vel 20 Skiepper til en Tønde; hvilket ikke er blevet rettet og forandret, førend udi hans Sønne-Søns Kong Christian dend Femtes Regierings Tiid, som dermed hafde stor U-mag for at faae samme Skieppemaals U-liighed afskaffet.
2. Anstalt paa Iisland om Handelen som blef taget fra Hansestæderne, fordi de dend misbrugte.
Her maa og anføres dend Anstalt som Kongen giorde udi dette Aar med Handelen paa Iislabd. Endeel af Hansestæderne, saasom Lybek, Bremen, og Hamborg, hafde faaet udi forrige Kongers Tider, forlof at segle paa Iisland, og paa det de med desto større Sikkerhed kunde beholde Seylatzen alleene frie for Engellænder og Hollænderne, gafve de Kongerne en ringe Afgift af dend Nytte de ved denne Handel kunde nyde. Men som der Tiid efter Tiid kom Klagemaal fra Landets Indbyggere, hvorledes de besnærede og besnildede dennem i deres Handel med onde og slette Vahre, som de førte til Landet, og med Priisen, som de efter egen Behag satte ikke alleeneste paa hvad de indførte, men end ogsaa paa hvad de igien udførte; lod Kongen fra sin Regierings Antagelse opmuntre endeel af de beste Borgere i Kiøbenhafn, Helsingøer og Malmøe, til at udreede Skibe, segle og begynde Handelen pa Landet.

Og lagt i Kiøbenhafn, Helsingøer og Malmøe som alene dertil blef privilegerede, og blef der oprettet visse Islandske Compagnier og Selskaber.
Til dend Ende gaf hand dem i Begyndelsen Frihed paa nogle Hafner paa et Aars Tiid eller tu at vænne dennem der til. Da nu nogle hafde besøgt det med god Gevinst, og den eene Borger efter dens anden fik Mood og Lyst til Farten og Handelen, lod Kongen disse trende Kiøbstæder tilbyde, at dersom nogle af de beste Handelsmænd udi enhver af dennem ville slage sig tilsammen udi visse Selskaber, Landet at besegle, saa ville hand forpagte dennem alle Hafnene udi Landet til at handle derpaa alleene, uden at nogen anden, enten Ind- eller Udenlandske, dennem derudi nogen Forfang eller Indpas skulle giøre. Herom bleve de strax eenige, saa at Kongen forpagtede og deelte alle de Islandske Hafne iblant disse ommelte Kiøbstæder for en vis Afgift Aarligen, som var saa taallig, at de kunde stedse udi Farten og ved Handelen forblive. Hvad Gafn Riget, og særdeeles disse Kiøbstæder, der ved blef tilføyet, og i synderlighed Kiøbenhafn, som nu alene haver Handelen der paa Landet udi Forpagtning, lærer Erfarenheden dend Dag i Dag er.
3. Om Myndten. En Rixdaler som udi Frederich den 2dens Tid, og nu udi Kong Christian den 4des Tid var præget med e og 4re Marks Stempel gieldte ikkun 64 Skilling Dansk blef opsat til 66 Skilling.
Her maa tales noget om Myndten. Hidindtil var det ikke brugeligt i disse tvende Riger, at slage anden Myndt, end Markstykker, saa at den høyeste Sølf-Myndt kaldtes 3 Mark. Udi Kong Friederich dend Andens Tid; og den høyeste som Kong Christian i sin Regierings Tiid hidintil hafde myndtet kaldtes 4re Mark Danske, hvilket 3 og 4re Markstykker gieldte 64Skiling Danske. Disse var udi Skrot og Korn liige med det Tydske Riges Rixdaler. Men i Aar bleve samme 3 og 4re Markstykker opsatte

181.
til 66 Skill.; og der efter bleve de mindre slags, saasom Markstykker og Ortsdaler forhøyede udi Prisen. Mere herom er talt ved Aaret 1596.
Kongen forbød at de Engelske ikke maatte fiske mere under Nordlandene og Finmarken om endskiønt de ville give dend sædvanlige Told.
Historien har allerede for 2 Aar siden fortælt hvorleedes det Mode, som var berammet at skulde holdes udi Embden imellem de Danske og Engelske, anlangende Fiskeriet under Norge, og Seylatsen Norden om paa Rusland, gik frugteløs af; formedelst at de Engelske Gesandter ikke kom til dend rette Tiid, og da de Danske Gesandter dennem ej ville opbie. Men som Dronning Elisabeth siden udi sine Breve lod sig merke om denne Handel med nogle Ord, som Kongen fortrød noget paa; lod hand strax efter udi nestforgangne Aar 1601 udgaae en Befaling til lehnsmanden, over Vardøehuus og Finmarken, Hans Olufsen, en Norsk Adelsmand, at hand skulle have skarp Indseende med de Engelske, at de ikke herefter fiskede meere under Nordlandene, om endskiønt de end deraf Tolden ville betale, som hand ikke maatte imodtage:
Dronningen af Engeland begierer at et Møde maa holdes imellem Danske og Engelske Gesandter til Brehmen, som Kongen bevilger, hvilket og blef holdt,
Dog skulle hand dennem alvorligen advare, sig derfra at entholde. Da Dronning Elisabeth merkede denne Standhaftighed hos Konge, skref hun nu atter herind, og begierte, at et nyt Møde og Sammenkomst dog af Kongen maatte bevilges, hvilket blef bevilger. Og efter Overeens-stemming blef sluttet. at det skulle holdes udi Staden Brehmen. Kongen beskikkede

dertil paa sin Side tvende a sine Rigens Raad, Mandrup Partzberg og Arild Hvidtfeldt, saa og Jonas Carisius Tydske Cancellie For vandte. Paa de Engelskes Side mødte Cordt Radulph Baron af Cure, Johan Herbert, Geheim-Secreterer, og Daniel Dun Doctor udi Loven.
Hvad der forhandles.
Det første disse kom sammen, indgave de Engelske deres Besværinger, angaaende først dends Øresundske Told, som de begierede ingen Ophold deres Skibe maatte tilføye; og særdeeles paa stode de, at der som hos de Engelske Skippere fandtes nogen Forseelse i deres Angivelser, Straffen da ikke maatte strække sig til Reederne eller Befragterne; men at dend paa Skipperne alleeneste maatte falde. Dernest paastode de, at ingen Krigs-Rustning maatte udi de Danske eller Norske Skibe føres til Spanien og de Spanske Reder-Lande, saalænge Engelland imod disse Lande udi nogen Krig var indviklet. Endeligen klagede de over dend Hinder de Engelske blef tilføyet udi deres Handel, Fiskerie og Seylatz paa Nordkappen, Iisland og andre Øer udi Nord-Søen. Med disse Poster giorde de Engelske Sammenkomsten kiedsommelig over 2 Maaneder. Men paa det sidste brøde de Danske over tvert, og erklærede sig rundt ud, at hvad Øresundske Told angik, da kunde der ingenlunde nogen Forandring giøres udi de Forbund, derom vare sluttede fra første Tiid, og strax efter at dend Oldenborgske Stamme i Danmark var kommen til Kronen. Dog for at hindre Told-Betienternes Ophold og Misbrug, lovede de at Told-Rullen herefter paa Tryk skulle saa vel for dend eene som for dend anden giøres kundbar.
1. Om Øresunds Told.
Dernest lovede de og, at Skipperne herefter formedelst deres Undersleb udi Angivelse ikke meere

182.
skulle blive frataget, end hvad de hafde forsvæget; og dersom Reederne eller Befragterne der ved toge Skade, da maatte de derom med Skipperne trækkes, ligesom de ville og ligesom de vare Venner og U-venner.
2. Om Fiskeriet under Nordkappen og Island.
Men hvad Seylatzen og Fiskeriet under Nordkappen og andre Øer udi Nord-Søen angik; da ville de Danske ikke viige saa meget som en Bogstaf fra de sluttede Forbunde imellem Kong Friderich den Anden og Dronning Elisabeth; som skulle staae fast Dronningens Lifs Tiid, og saa længe Hendes Majestæt for Frihed paa Seylatzen omkring Nordkappen til dend Russiske Arkangel aarligen de 100 Rosenobler udi Øresunds Told-Kiste erlage:
og Færøe.
Men efter hendes Død kunde de ikke forsikre Engellænderne paa, at dennem Seylatzen enten der eller under Iisland eller Færrøe længere kunde blive bevilget Thi med de sidste Stæder var saa lang en Tid, formedelst Eenighed og Venskab at erholde, alleeneste seet igiennem Fingere. Over saadan de Danske Gesandters uformodentlige Standhaftighed, maatte de Engelske omsider erklære sig, at de ikke noget videre om denne Sag med de Danske uden ny Befaling kunde slutte: Hvorover de pa begge Sider, dog udi ald Venskab, og ald Høflighed bleve adskilte. Men saa snart de Danske Gesandter vare hiemkomne, giorde Kongen dend Anstalt at deres Løfte, baade med Told-Rullen ved Tryk at giøre kundbar; saa og med Befaling, at intet udi Sundet skulle være forbrudt, uden det som i Angivelserne var forsveget; desligeste med et almindeligt Forbud, at ingen Krigs-Rustning til Spanien eller de Spanske Lande udi Danske og Norske Skibe maatte føres, udi alle Maader blef fuldbyrdet.

Forklaring om Handelen og Seylatzen paa Nord-Kappen. Iisland og Færøe, hvorleedes den sig haver, og hvorfore andre Nationer forbydes at besegle disse Hafne, og der ed Almuen at handle.
Historien finder sig pligtig, at underette Efterkommerne her noget om Forbuddet paa Nordkappens, saa og Islands samt andre Nordiske Farvande, som fra u-mindelige og gamle Tider blef holdt.
Det er over ald Europa bekiendt, at de Engelske stedse og gierne have villet tilegne sig Herredømmet over det vilde Haf: Til hvilket at forsvare, ikke alleeneste deres lærde og kloge Mænd med deres Skrifter have giort sig største U-mage, hvorudi de af andre have fundet stor Modstand, men de end ogsaa have paaført deres Naboer store Kriger for, at forbyde dennem særdeles Fiskerierne udi dend vilde Søe, som dog bør være frie og fælles for alle. Saadant et Herredom er det ikke som de Norske Konger paastaa, t have over dend Nordiske Kandt af Norge, som kaldtes Nordkappen, ej heller over Iisland eller andre nær Nordleedigen, udi det vilde Hav beliggende Øer. Thi saasom disse Øer ere af dend Natur, at der hverken kand pløyes eller saaes, og Indvaanerne derover ikke kand have det Brød, som de kand putte i Munden, med mindre de skal have det fra andre Stæder; saa haver Kongerne over Norge giort dend Anstalt, at visse Kiøbstæder, baade udi Norge, saasom Bergen, saa og udi Danmark, saasom Kiøbenhafn, Helsingøer og andre, ere alleene beskikkede til at giøre dennem paa visse Tider aarligen Tilførsel af alle til Livets Ophold, Klæde og Føde fornødne Vahre; som de fattige og halfvilde ind-

183.
vaanere det heele Aar igiennem skulle forsiunes med. Disse Vahre ere de Danske og Norske Kiøbmænd ved Kongelige Love og Forordninger forbundne til, at omsætte og omstutze hos Indvaanerne imod deres Fiske-Vahre, som de have fisket den korte Tiid, naar Fiskeriet falder, og som udi Foraaret og udi Høsten, ved begge Jefn-Døgens Tider; Thi andre Tider om Aaret kand de ikke komme ud at fiske for Iis: og naar half Maji og September Maaneder ere forbi, feyler Fiskeriet. De Norske Kiøbmænd ere og saa forbundne til at borge Finlapperne, naar Fiskeriet for dennem et Aar slager feyl, deres Vahre, som de til Lifs Ophold behøve, indtil et andet Aar, naar Fiskefangsten bliver overflødig, at de det da kand betale. Kongerne over Danmark og Norge foreskriver og Kiøbmændene ikke alleeneste deres Maal og Vægt, hvor med de skulle handle, men de har og sat en vis Taxt, baade paa de tilbragte Vahre, som de skal afsætte der udi Landet, saa og paa Finlappens Fiske-Vahre, som de Betaling bekomme. Bemeldte Konger have og givet de paatrængende Russiske og Svenske Finlapper Frihed baade udi eendeel nærmest liggende Norske Strømme at fiske, saa og paa eendeel Norske Ting-Stuer eller Kiøbmands-Boder med Vahre til deres Lifs Ophold sig at forsiune. Af dend Frihed reyser sig dend Skat som baade eendeel de Russiske og Svenske Finlapper til Kongen udi Norge aarligen maa betale. Heraf kand og fuldkommeligen mærkes, at de Danske og Norske Konger have haft høytrængende Aarsag til at hindre og forbyde alle andre Fremmedes Handel og Seylatz paa disse Øer og Hafne. Thi Søen have de frie at beseyle saa meget de lyste, naar de ikke søge Hafnene, uden de dertil af Storm og U-veyr ere nødtvungne; og naar det skeer, maa de ikke under vedbørlig stor Straf der inde nogen Handel enten med Ud- eller Indkiøb drive.
Handel med Sverrig.
Stridighederne imellem Danmark og Sverrig blef forleedes Aar endt med det Skrift Kongen los paa Tryk udgaae, og som blef indsendt udi Sverrig til de 3 Hoved-Stæder; nemligen Elfsborg,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Calmar og Stokholm. For udi samme trykte Skrift anførte Besværinger, tænkte Hertug Karl med en Skrivelse, og Sverrigs Stænder med en Erklæring, som de dog ej lode trykke, sig at ville undskylde: Men Kongen ville ikke tillade at deres Erklæringer skulle besvares.
Kongen bevilger et Grændse-Mode imellem begge Rigers Gesandter ved Knærød.
Dog som Hertugen begierte paa ny en Grændse-Samling bevilgede Konge det, og forelagde dennem dertil Dagen dend 3de Aprillis, som var Løverdagen for Paaske Dag, førend noget begyndte at handles, skulle overleveres, hvad enhver hafde at forebringe.
Hert. Karl samler en Krigsmagt ved Elfsborg førend Mødet begyndtes.
Hvor om Kongen lod Breve udsende saa vel til Hertug Karl som og til alle Stænderne. Efter at dette var skeet, kom der Tidende strax efter Nyt Aar fra Norge, hvorleedes Hertug Karl self Personligen kommen til Elfsborg, saa og hvorleedes hand hafde samlet paa Grændserne og udi Smaaland hen ved 12 til 14000 Mand baade til Hest og Foeds; hvilket gaf Kongen store Mistanker. Hand

184.
var derfor ikke seen, men strax lod opbyde dens Siællandske, Skaanske og Hallandske Adel, saa og alle de Foed-Knægte som udi en Hats kunde samles, og lod dennem rykke ind udi Halland, hvor de bleve forlagde.
Kongen derimod samler og sine Folk paa de Hallandske Grændser.
Self fulgte hand efter dend 20de Februarii med Hof-Fanen til Halmstad, hvor hand holdte Mynstring, og befandtes da at have samlet 8000 Mand. Hand rendtede endnu fleere fra Jylland og Fyen, som hand førend sin Bortrejse fra Kiøbenhavn hafde opbuddet, og som hand hafde befalet Krigs-Øversten Steen Malthesøn at opføre. Udi Skaane og Halland samlede hand ald det Fættallie og Foder som kunde tilstæde bringes, hvilket hand indlagde udi Falkenberg og Laholm. Iligemaade lod hand og heendte Stykker fra Malmøe og Helsingnorg. Med et Ord, Hans Kongelige Majestæt tillavede Ting, ligesom til at tage imod en Fiende.
Hertug Karl forlover sine Folk hiem.
Da Hertug Karl spurte disse Anstalter, gaf hand sine Tropper forlof at gaae ind igien udi Sverrig,, og self gik hand til Calmar: Men Kong Christian blef udi Halmstad.
Kongen af Pohlen vil hinde Grændse-Mødet.
Imidlertid dette skeede, kom der Breve til Kongen fra Kong Sigismund, udi Pohlen skrefne udi Februario; hvor udi blef begiert, at Hans Kongelige Majestæt ikke ville indlade sig udi nogen Hndel med Hertugens Fuldmægtige paa tilstundende Knærødske Mode, som kunde komme hannem nu eller i fremtiden pa hans Rettighed til nogen Forfang i nogen Maade. Ellers betakkede Kongen af Pohlen sig, fordi hand hafde ladet det forblive ved hvis imellem dennem om de 3 Kroner var bleven aftalt.
Grændse-Modet begyndes.
Da nu dend berammede Tiid til det Knærødske Mode kom, indstillede sig de Svenske Udsendte, nemligen Abraham Greve til Vissingborg, Axel Rynning, Svante Bielke, Lauritz Kaver, Jørgen Clausøn og Hans Eriksøn, Dagen tilforn dend 2den Aprillis udi Ulsbek; hvor fra de ved Skrivelse lode fornemme hos de Danske udskikkede som vare Canceller Christian Friis, Rigens Marsk Peder Munk, Mandrup Partzberg, Axel Gyldenstiern, Brede Rantzov og Axel Brahe, alle Rigens Raad,
De Svenskes første Begiering.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

om de hafde Fuldmagt alle Feyl og Brøster med dennem afhandle. Dernæst om de ville give Forsikring, at hvad som afhandlet blef, skulle udi fremtiden u-ryggeligen blive holdt og efterkommet.
De danskes svar derpaa.
Hvorpaa de Danske samme Dag fra Knærød svare, at de hafde Befaling og Fuldmagt af deres Konge, at afhandle alle de opsatte Sager, og hvad som meere kand blive foregivet, sav it med rette skee kunde: Hvortil de af deres Konge vare med saa nøyagtig Fuldmagt forsiunede, som andre Kongelige Gesandter plejede at forsiunes med. Anden Forsikring vidste de ikke at kunde eller burde give paa hvis, som af dennem blef forafskeediget. Ellers vilde de give tilkiende at de vare til sinds Dagen derefter som var dend berammede og bestæmte Tiid, at ville forføye sig til Grændse-Skellet, der at overlevere deres Forslag.
De Svenske ville ikke møde første Dag, men ved Skrivelse giøre ny Begiering.
De Danske indstillede sig derefter paa dend bestemte Dag som var dend 3de Aprilis. Men u stæden for at de Svenske skulle møde, kom det et Bref, hvorudi de lide viide, at de noksom vare fornøyede med det Svar, de hafde

185.
faaet, anlangende deres Fuldmagt: Men saasom deres Handling ikke kunde blive fast staaendes, med mindre de Danske ville erklære sig, at antage hvad som udi Sverriges Riges Rigs-Dag til Lingkiøping var besluttet og for-afskeediget; nemligen at Kong Sigismund skulle være skilt fra Sverriges Rige og Regimente; og at Hertug Karl som var dertil igien udkaaret og udvalt,
Og ville at Kongen af Danmark skulle kiende Hertug Karl for Konge udi Sverrig.
var lofligen skeet og giort; saa og derhos forsikre, at Kongen af Danmark ville afstaae at give Kong Sigismund Titul af Konge af Sverrig, og igien Hertug Karl med dend at beære. Saa fremt dette ikke skeede, da ville det blive u-gildt og u-gyldigt, hvad der nu skulle forhandles. Da de Danske finge denne deres Erklæring, svarte de, at hvad Sverriges Riges Stænder hafde sluttet, kom deres Konge ikke ved; og hvad Titulen angaaer, da ville Konge give enhver dend,
Hvilket de Danske undskyldte sig for,
som hand alletid hafde været vant at give. Men at det, som de nu sluttede, skulle hand alletid hafde været vant at give. Men at det, som de nu sluttede, skulle udi fremtiden ikke blive draget udi tvifl, kunde de ikke forstaae; saasom det Stetinske Fordrag tilholdte, at hvis Irringer, som forefaldt imellem Rigerne, skulle paa denne Maade ved Sammenkomsten paa Grændserne, om mueligt var, udi Mindelighed afgiøres og ordeeles; og hvad som saa blef sluttet af begge Riger, skulle holdes og efterkomes. Men hvad som ved Dom skulle afgiøres og ordeeles, det beroede paa dens Herre, som efter Fordraget til Opmand blef begiært og udvalt.
De Svenske begieret at Mødet maatte opsættes udi fiorten Dage, hvilket de Danske ikke ville tilstæde,
Herpaa lode de Svenske berette, at Hertug Karl var alt kommen til Gripsholm, og derfor begierede de, at de Danske dennem ville fortøve ved Grændsen udi 14 Dage, indtil de kunde fra hannem bekomme ny Erklæring; hvilket de Danske afsloge: Dog dersom de Svenske ville forsikre dennem, at Hertugen ville sende 6 af Sverriges Riges Raad til Helsingborg til dend 28de April, som efter fuldkommen Fuldmagt alle Sager og Irringer med denne kunde afgiøre, da maatte det dermed saa længe beroe; hvilket de Svenske ikke ville indgaae.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Gesandterne skiltes af og Mødet blef forgiæves. Derpaa skiltes begge Partier ad, hver hiem til sit; saa at dette Mode blef forgiæves. Thi de Svenske ville hverken annamme de Danskes Fuldmagt, ej heller ville de fremviise Deres. Sex Dage efter de Danskes Afreyse, udgave de Svenske Gesandter en skriftlig Undskyldning, for at vælte Skylden fra sig paa de andre. Iligemaade udsendte Hertug Karl udi Midsommeren sin Undskyldning, hvorudi hand paa samme Maade ville fra lægge sig og sine Skylden, og begierte et nyt Mode og Sammenkomst ved Bremsebroe til førstkommende sidste Septembris maatte samtykkes.
Hertug Karl begierer et nyt Mode, og at Danske maatte forbydes Seylatzen paa Riga og Curland,
Udi samme Bref begierte hand ogsaa, at Kongen ville forbyde sine Undersaatter, at seyle paa Riga og Churland. Hvorpaa Kongens svared, at hvad det ny Mode angik, kunde hand ikke nu give nogen Beskeed paa.
Konges Svar.
Men som hans Undersaatter hafde høyt fornøden at Seyle paa Riga, saa formodede hand at det dennem ikke efter det Stetinske Fordrag kunde forhindres; og bad, derfor at hvis de Svenske Krytzere dennem udi Søen hafde frataget, maatte igien tilbage gives. Det sidste sagd3e Herugen sig, at ville bevilge, dog ikke uden med der Forord, at Seylatzen blef de

186.
Danske Undersaatter forbuddet paa Riga og de Churiske Stæder, saa længe Feyden med Pohlen paastood. Derhos stood hand meget paa et nyt Mode efter hans forrige at maatte bevilges.
Kongen udslaaer det nye begiærte Grændse – Mode ved Bremsebro formedelst Pesten udi Bleginde.
Kongen udslog det foreslagne Mode, saasom ingen kunde uden Lifs-Fare reyse til Bremsebroe formedelst Pesten, som sig over ald Bleginde hafde udsprengt; hvorfor et andet Stæd maatte udvælges, der som det nogen Fremgang skulle have.
Og svarer anlangende Seylatzen paa Riga.
Det Forord som Hertugen ville have for de Danske Danskes Skibes Løsgivelse, som var tagen paa det Rigiske Farvand, ville Kongen hverken give, ikke heller holde: Thi det Stetinske Fordrag befalede ikke, at fordi de skulle giøre sig self og sine Undersaatter Skade og Afbrek, og at dend anden Part derved skulle have Gafn og Nytte. Hertugen blef derhos erindret, at ligesom ingen af Sverriges Undersaatter blef enten forbuddet eller hindret udi deres frie Handel paa Danmark og Norge, saa maatte og de Danske udi haarde og dyre Tiid, som da var, uden nogen Forsang og Afbrek ogsaa nyde deres Handel og Seylatz, hvor de kunde viide noget at fortiene. Thi de seylede ikke paa Riga, at de der ved ville giøre Fortræd, men alleeneste for at bruge deres nødtørstige Kiøbmandskab.
Hertugen foreslaaer paa nye Flakesøebek til er nyt Modestæd, og nægter de Danske Seylatzen paa Riga.
Hvorfor indstændigen begieres, at de opbragte Skibe med deres Gods maatte løsgives. Hertugen blef alt fremturende udi din Meening, og ville at Modet skulle holdes udi Bremsebroe, og saa fremt dend i svang gaaende Pest ikke inden Nyt Aars Dag tilkommmendes Aar skulle sagte, saa foreslog hand Flakesøebek til et Mødestæd; derhos formeenendes, at være raadeligt, at fremmede Herrer blef ombedede, ved deres Gesandter der tillige med at møde.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Men frie Aeylatz kunde hand ikke bevilge enten til Riga, eller paa de Stæder udi Churland, hvor fra de Rigiske Tilførsel kunde bekommes, saa længe Feyden varede.'
Kongen bevilger endeligen Mødet til Flakesøebek eller Flakebek.
Da Kongen fik dette Svar, bevilgede hand endeligen Mødet udi Flakesøebek at skulde holdes tilkommende Aar den 9de Dag i Februario, med Forord; at de Svenske da u-fejlbarligen maatte møde: Men at Fremmede hertil skulle bedes, giordes ikke fornøden og begge Rigerne og deres rette Grændse-Sager vedkom, hvilke enten ved Forligelsemaal eller endelig Dom og Sententz efter det Stetinske Fordrag burde afgiøres. Dog vil Kongen ej beskikke nogen til dette bevilgede Mode, førend Hertugen skriftligen forsikrede Hans Kongelige Majestæt, at and dette Tilbud ville antage. I det øfrige ville Kongen intet meere røre om sine Undersatters Reyse til Riga, saasom hand ville blive ved sin forrige Meening, ligesom Hertugen ville blive ved sin.
Hertugen antoge Modet.
Omsider erklærede Hertugen sig strax, at hand antog det berammede Mode til fornefnte Tiid og Stæd. I samme Svar klagede hand over een ved Nafn Erik Eriksøn, fordi hand laae udi Helsingøer og hafde indskikket udi Sverrige adskillige Kong Sigismundi trykte Breve og Befalinger; saa og over nogle Svenske Hof-Mænd, som fra deres

187.
Fahne vare rømte til Danmark; hvilke hand begierede at maatte anholdes, dømmes og Riget forviises; eller og om de ikke i Danmark findes, da deres Nafne som Forrædere maatte anslages.
Saaledes løb denne Handel af udi dette Aar imellem Danmark og Sverrig.
Dend Svenske Krig udi Lifland.
Historien maa endnu erindre, hvor vidt Sverrig sortkom dette Aar med sin Krig udi Lifland: Det er tilforn fortælt, hvor Krigen slap forleeden Aar; men i Aar vendte Lykken Ryggen til de Svenske. Thi de kunde ikke hindre deres Fiende Polakkerne, som hafde beleyret Fellin, at de dend jo indtoge med stormende Haand, og der giorde et stor Blodbad paa hvad der var inde, af Forbittrelse, fordi de der maatte tilsætte over 1000 Mand; hvoriblandt vare vel 80 af de beste adelige og Rigeste Slegter. Thi de Svenske holdte sig meget vel til det yderste, saa at de end og skød dend Pohlske Rigs-Canceller og vit berømte General Zamoski Sabelen fra Siden, og dend brave og vel erfarne Krigsmand og Ridder af dend Preussiske Ridder-Orden Farensbek maatte der lade Livet.
Dronning Annæ Carharinæ Moders Død.
Hendes Majestæt Dronningen mistede sin Fru Moder Chur-Fyrstinden af Brendenborg udi dette Aar, hun var Mark-Gref Hanses Daatter.
Rigens Cancellers i Norge Hans Pedersøn Død.
Rigens Canceller udi Norge Hans Pedersøn er og dette Aar ved Døden afgangen, efterlades sig et særdeeles got Rygte for Fornuft og Reedelighed. Hand var af dend gammel Norske adelige Stamme, Basse kaldet, som fører tvende Væder-Horne udi et Sølf-Skiold, som tilforn udi dend første Bog er omtalt.
D. Niels Krag Kongens Raad døer.
Iligemaade bortdøde og udi dette Aar dend brave og lærde Mand Doct. Niels Krag, som var Kongens Historicus, og som var bleven forsendt udi mange Gesandtskaber til Engelland, Skotland, Pohlen og til adskillige Chur-Fyrster udi Tydskland, hvor ved hand omsider hafde

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

vel fortient dend Titul af Kongens Raad, hvor med hand nogle Aar for hans Død var bleven aflagt.
Jylland var dette Aar af Pestilentze meget hardt plager, indtil Vinteren paakom, da dend ophørte.

Aar 1603.

Printz Christian fødes.
Udi dette Aar blef Kongen velsignet med en ung Printz som belf fød paa Kiøbenhafns Slot dend 10de Aprilis, og udi Daaben blef kaldet Christian.
Dend ny Stad paa Grændserne af Bleginde Christanopel blef fuldført.
Hvis Fødsel foraarsagede Kongen saa stor Glæde at hand efter hannem lod kalde dend ny Stad og Bye Christanopel, som hand tvende Aar tilforn hafde begyndt at anlægge udi Bleginde nær ved Grændserne af Sverrig, og som nu med sine Volde, Porte og Hafn først blef forsiunet. Denne Stad lod hans siden Tiid efter Tiid, og Aar efter Aar jo meere og meere befæste og Hafnen forbedre; saasom dend laae udi Begyndelsen af Indløbet af Bleginde eller Calmar.

188.
Sund, som løber imellem Bleginde og Smaalandene paa dend eene, og Øland paa dend anden Side. Ikke langt der fra ligger og een anden Grændsestæd Bremsebroe kaldet.
Friderichsborg Slottes bygning fuldføres.
Sammeledes begyndte og Kongen dette Aar at fuldføre Friderichsborg Slots Bygning paa det prægtigste, saa vit, som hans Hr. Fader Kong Friederich den Anden formedelst fortrinlig paakomne Dødsfald ej kunde til Ende bringe.
Kongen begierer paa Herre-Dagene af Rigens Raad og Adelen en ny Skat til Rigets Forsvar.
Det er tilforn forebragt hvorledes Kongen med stor Omhyggelighed og Nidkierhed lod befæste sine Rigers Grændser; thi hand siden Aar 1599 hafde befæstet ikke mindre end 5 Grændsestæder, nemligen Bahuus, Varberg, Halmstad, Agershuus, og Christianopel hvilket udfordrede store Omkostninger; hvortil hverken Rigets sædvanlige Indkomster, ikke heller de hannem Aar 1600 af Danmark og 1601 af Norge bevilgede Bygnings-Skatter kunde have strækket, hvis ikke Herren self dertil hafde lagt meget af hvis hand fra sin Hofst? og egne Indkomster hafde svaret. Derover foraarsagedes Kongen og enge Indkomster hafde sparet. Derover foraarsagedes Kongen paa dette Aars Herre-Dage at forestille Rigens Raad i Danmark paa nye, hvor u-uforbigiengelige hand maatte have fleere Penge til at sætte Riget med udi saadan Stand, at det kunde imodstaae sine Fiender, nar noget paakom. Hand forebragte og hvad Floden fattedes, hans gaf dem Kundskab om Tøyhuuset, som burde forsiunes med fleere Støkker (kanoner)og anden Krigs-Gevehr. Men i stæden for Skat og Undsætning af Middeler til Rigernes Beskiermelse, mødte hannem u-formodentligen Rigens Raad og Adelen med en Undskyldning, at saasom Adelens Gods tvert imod deres Privilegier vare bed sidste Skatte-Bevilling meget medtager; saa kunde det vel ikke nu meere paabyrdes; helst efterdi Riget udi 3 Aar efter hinanden, med temmelig Dyrtid hafde været plaget.
Rigens Raad og Adelen begierer af Kongen et Skadesløs-Bref at den tilforn bevilgede Skat ikke skulle komme dennem udi deres Privilegier til Forfang.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Derforuden begierede de, saa som de i de forrige Aaringer hafde bevilget saadan Skat og Udgift af deres Gods, alligevel de burde derfor være forskaanede, at Kongen da ville hive denne sin Forpligt, at saadan deres godvillige Samtykke til samme Udgifter ikke skulle være dennem til nogen Forfang udi deres Frihed og Rettighed. Dette kom Kongen noget synderligt for i Begyndelsen, og nødig ville hand til at give noget saadant fra sig, imodsigendes, at hvad som var givet udi Skat, var anvendt til Rigens Frelse, Nytte og Gafn, som alle og enhver kunde see for Øynene;: Men de ville ikke lade sig aftrænge, foreviisendes Exempler paa, hvorleedes baade Kong Christian dend Tredje og Kong Friderich hans Fader det maatte giøre.
Konge maatte give Adelen det begierte Skadesløs-Bref.
Da det nu ikke andet kunde være, maatte Kongen omsider give dennem saadant et Skadesløs-Bref, at den tilforn paabudne Skat og Land-Hielp til Bygnings-Behof og til Rigets Fæstningers Forsvar og Nødtørst, ikke skulle komme hans tro Undersaater af Adel udi Riget paa deres Privilegier og Friheder til nogen Hinder eller Forfang i nogen Maade. Herved tænkte Kongen desto lættere at ville formaae dennem til at føye sig udi dend begierte Undsætning: Men der til fandt hand saa liiden Føylighed.

189.
at førend de ville være besværet med ringeste Udgift, ville de heller at Kirkerne her i Riget Danmark, som hafde fleere, end een Klokke, skulle ikkun beholde dend største Klokke, og de andre skulle sendes til Kiøbenhafn, for der at omstøbes til groft Skøt.
Rigens Raad og Adelen vil dog ikke bevilge nogen Skat at maatte paabyrdes. Men giør Anslag paa noget andet.
Pg saa som Kiøbstædernes Kirke ikke vel kunde miste deres Klokker, saa ville de, at dennem skulle paalægges, i stæden for Klokkerne at fremsende et vist antal Skippund Kaabber, ligesom de hafde Æfne, og det kunde formaae.
Hvorleedes Adelen i forrige Tider hafde Kongens Lehne.
Heraf kand erfares, hvor høyt Adelen i de Dage spendte deres Friheder, at de end ogsaa satte deres Fædernelands Velfærd tilside for deres egen Nytte, da de dog sadde inde med Rigernes Lehne, hvoraf de intet til Kongen eller Rigets Gafn aarligen uden en meget liden Genant betalte: Som for Eksempel, af Roeskilde Ampt 2000 Rdlr., af Nyborg 1000 Rdlr., af Riberhuus Lehn 1500 Rdlr., af Begernhuus Lehn 2500 Rdlr, hvorimod de opbare alle de visse Indkomster, saa vel udi Bøndernes Land-Gielder, som og udi Kongens Tiender, saa vit som der af ikke til nogen gudelig Brug var henlagt. Hvad u-visse Indkomster og Sagefald var, som udi Lehnene faldt, maatte de giøre Regenskab for, og det udi Kongens Rente-Cammer indlevere. Kongen var og saaledes Hænderne bundene paa, at hand ikke heller uden med deres Samtykke kunde disse Genanter forhøye, da dog, der som de ret hafde blefne angrebne, meget vel kunde have tilstrækket til saadanne Rigets nødtørstige og fornødne Udgifter og Bekostninger, i stæden at Adelen sig self der med beriigede.
Rotz-Tienesten udi Siælland og Skaane at møde paa Grændserne udi Halland og hvorfor.
Endog ikke vidstes nogen Udstand med Riget Sverrig, som skulle kunde udbryde til nogen virkelig Fiendskab, saa holdte dog Kongen det høynødvendigt, at opbyde udi Foraaret meenige Adelskab udi Siælland og Saane, til at holde dig færdige med deres Heste og Harnisk efter Rotz-Tiennistens Taxering, saa vel af Kongens Lehne, som de vare forlehnte ned, som af deres Arfve-Gods, og at møde der med udi Halland, førend Majii-Maaned begyndte. Aarsagen dertil

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

var, at Hertug Karl udi Sverrig hafde opbuddet ald det Smaalanske og Vest-Gothiske Krigs-Folk, saa og en stor Deel af de Dalekarle, som laae nærmest Norge, til Munstring 2 Miile paa hin side Jønkøping. Herforuden vare alle Fæstningerne baade udi Skaane, Halland og Bleginde med meget stærk Besætning af Kongen forsiunede, saa at der ikke var stort at befrygte for nogen hastig Overrumpling. Da disse Troppers Ankomst blef spurt udi Sverrig, og Hertugen saae at Kongen hafde sat sit Krigs-Væsen udi saa god en Stand; lod hand sit Krigs-Folk gaae tilbage, hver til sit Hiem.

Eendeel Svenske vare komne til Nyborg med falske Passer, som strax bleve forviiste Riget.

Udi Foraaret ankom eendeel Svenske, saa vel af Adel, som og af Kiøbmænd, til Søes ind i Fyen udi Nyborg Hafn, som vel fremviiste Passer fra Hertug Karg udi Sverrig, men da de bleve efterseet bleve de befundne falske; hvorfor de blef af Lehnsmanden fængslede. Omsider da mand efter lang Udfrittelse intet andet kunde fornemme, end at de ville gaae til Kong Sigismund i Pohlen, bleve de strax løsladne, og forviiste Riget, sig derfra inden Nar og Sags forløb at begive, under Straf som vedbør.

190.

Nogle Hamborger fordriftet sig til at besegle Iisland; men deres Skibe bleve opbragte, og givet til Priis.

Nogle Hamborgere hafde fordriftet sig til udi dette Aar at besegle her og der Hafnene udi Iisland, tvert imod det Forbud, Kongen hafde giort, og den Tilladelse, de trende Kiøbstæder Kiøbenhafn, Helsingøer og Malmøe vare gifne Landet aleene at befare og forsiune. Disse bleve paa Hiemreysen opbragte og førte til Kiøbenhafn, hvor deres Skibe og Gods bleve til Priis dømte.

Erke-Biskoppen af Brehmen Hertug Johan Friderich af Slesvig Holsten, kommer til Kiøbenhafn.

Noget efter Midsommers Tider ankom her til Riget Hertug Johan Friderich Erke-Biskop udi Brehmen. Hand blef imodtaget og undfanget af trende Rigers Raad dertil af Kongen udskikkede ved Giedsøer, og af dennem geleydet til Kiøbenhafn; hvor hand forblef hos Kongen indtil Mikkelsdag, da hand fuldte Hans Majestæt til Hadersleben, hvor hand Broder Hertug Johan Adolph regierendes Hertug af Slesvig Holsten Gottorp siden mødte, for at overlægge med Kongen, hvad ved Hyldningen udi Hamborg skulle forettes, Erke-Biskoppen meste Ærinde var, at drage kongen paa sin Side udi dend Handel, hand hafde begyndt med sin Broder Hertug Johan Adolph, om at erholde sin Anpart af hvis Broderen besad udi begge Hertugdømmene Slesvig og Holsten. Hvormed Kongen da ikke ville have noget at bestille, men henskød det dend Land-Dag, som udi Rensborg var tilsagt at skulle holdes imod Aarets Udgang.

Om Kongens og Hertugens Johan Adolphs Hyldning af Hamborg som Hertuger af Holsten og Stormarn.

Det er i Begyndelsen af denne Konges Historie bleven erindret om dend Sammenkomst, som blef holdt Aar 1588 imellem nogle til Danmarks Riges Raad og Hertugen af Holsten Gottorphs Gesandter udi Ietzehoe med nogle Hamborger udskikkede, anlangende Skyldighed og Pligt at erkiende Kongen og Fyrsten for deres Herrer og dennem at hylde: Hvilken Sammenkomst Hamborgerne dend Tiid spildte med deres Paaskud at Kongen self ikke endnu af Keyseren hafde faaet Lehnet over Holsteen og Stormarn; dernest at det endnu var ikke ved det Tydske

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Riges eller Keyserlige Cammer-Ret afgivet og paadømt, hvad heller Staden Hamborg skulle agtes for en frie Rigs-Stad, eller ikke.
Kongen og Hertugen af Holsten Gottorph anmaner Staden Hamborg, at dend skal til dennem aflegge deres Hylding.
Tilforn udi dend 1ste Bog, og ved Aaret 1588 er vel bleven talt noget om Hyldningen af Staden Hamborg, som de Herrer Regierings Raad paa Kongens Vegne paastode: Sammestæds findes der og talt, hvorleedes Hamborg fandt paa det at hindre. Udi nærværende Aar falder det ind, at Historien derom skal tale for Alvor. Nest forrige Aar 1601 gaf Kongen Staden ved Befaling tilkiende, at Hans Kongelige Majestæt tillige med sin Fætter, Hertugen af Holsten Gottorph ville Personligen antage af Staden deres Hylding inden Maanedens Junii Udgang, og til dend Ende skulle nogle af deres Øfrighed udsendes til Krempe, hvor de med dennem skulle overlægge og overveye, hvorledes med de Hofskikke og Ceremonier skulle forholdes, som Hyldningen udkrævede. Saasom denne Anmaning var Staden u-ventelig, torde dend dog ikke med nogen viidere Modstand lade sig mærke, end at desiem var for knap en Tiid til Forsamlingen foreskrevet;

191.
badede derfor, at Tiden maatte længere hen forflyttes: Hvorved de ikkun søgte, at vinde Tiid og Rum nok til at udvirke fra Keyseren imod saadan Kongens og Hertugens Anmaning et Forbud. Opsættelsen paa trende Ugers Tiid var dennem ikke saa snart bleven bevilget, førend fra dennem indkom et Bref, hvorudi de paaskøde dette Tviflsmaal eller Sprøgsmaal: Om Kongens og Hertugens Lehns-Fættere, eller de andre nestpaarørende unge Herrer af det Holstenske Huus eller Familie udi Hyldningen burde være deelagtige, eller ikke?
Hamborg udvirker et Keyserlig Forbud imod Hyldingen.
Ved saadanne u-nyttige Indkastninger vandt de ogsaa dette, som de alleenest søgte efter, nemligen Tiden, paa det de ved deres sædvanlige Practikler udi tide kunde faae udvirket det Keyserlige Forbud, at Kongen og Hertugen af Holsteen ikke skule tilstaaes dend paastandne Hylding, førend dend Sag om Hamborgs Stads Frihed fra de Holsteenske Hertugers Botmæssighed *(Hertugernes ret til at pålægge bod, bøde eller strafferetlig jurisdiktion over Hamborg)* ved dend Keyserlige Cammer-Ret udi Speyer var til ende afgiort og paadømt. Dette gelingede dennem ogsaa lykkeligen, idet strax derefter udi Høst-Maaned eller Augusto udgaves saadant et Keyserlig Forbude, dateret den 1ste Augusti Aar 1602 udi Prag, hvilket Hamborg ikke forsømte ved en Skrivelse af dend 3de September at tilkiendegive; dog blef samme Bref ikke udi Kongens egen Hænder tilstillet, førend midt udi Octobri paa Kronborg Slot:
Hvorpaa ikke anderleedes blef svaret, end med een udi Cancelliet kaldet Recepisse mindre forsømtes ikke at opsøge og udfinde alle syndige og velgrundede Beviiser, der med Hertugernes Paastand udi fremtiden og velgrundede Beviiser. dermed Hertugens Paastand udi fremtiden at gotgjøre; saasom det var fast sat, at de derom ingen Penne-Krig ville føre, men de uden nogen Undskyldning eller Forvending ville deres Paastand udi Gierningen udføre. Thi udi stræden for saadan en Penne-Krig, blef Staden Hamborg befalet og tilskrevet, at med Huldingen skulle uden nogen Omsvøb begyndes førstkommende Simons og Hudæ Dag, som indfaldt dend 28de Octobris; da baade Kongen og Hertugen udi Staden ville holde deres Indtog. Hamborgs Øfrighed med Stadens Anschutz raadslaaer, og maatte tilstaae Hyldningen.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

over saadan Alvor kaldede Øfrigheden til sig Stadens Auschultz, som var de 60 fornemmeste Borgere, for af dennem deres beste Raad her udi at høre og tage; og da de hertil hafde tilforn holdt en høytidelig Bede- og Faste-Dag, bleve de herom forsamlede og med hinanden raadsloge. Efter lang Beraad, bleve de samtlige omsider eenige her udi, allerunderdanigst og underdanigst at begiere saa vel af Kongen som af Hertugen af Holsten Gottorph, at de kom Landets Herrer allernaadigst ville behage, at med dennem maatte overlægges en bestandig Forhandling om de fornemmeste Poster og Pyncter, som forestaaende Hyldning kunde vedkomme. Dett belf dennem strax bevilget, saa at til Ietzehoe blef af Kongen udsendt Gerhard Rantzov Hans Kongelige Majestæts Stadtholder udi Holsten, Bendix von Ahlefeldt Amptmand over Steinborg og Land-Raad, og Doctor Christopher Wulteus Kongens Raad; desligeste af Hertugen af Holsten Gottorph bef udsendt Diderich Blome og Clement Gadendorp

192.
begge Holsteenske Rad, saa og Doct Nicolaus Junge Hertugens Canceller saadant med de Hamborg udsendte Fuldmægtige at aftale. Efter nogle Dages Samling, og efter at Stadens gamle Privilegier paa begge Sider vare blefne efterseete; bleve nogle Artikler sluttede, hvorledes Hyldningen paa begge Sider efter gamle Skik og Sædvane baade skulle gives og tages; hvortil ikke alleeneste dend berammede Dag blef fastsat, men end ogsaa Raadet og Borgerskabet maatte forpligte sig ald fornøden Omkostning og Anstalt dertil at giøre.
Ny Forvending paafindes og indkastes.
Førend dend bestæmte Dag kom, indsneeg sig en Vanskelighed, i det faae Dage for Indtogene udi Staden skulle skee, ankomne tvende ny Breve fra Keyseren af langt strængere Indhold, end de forrige, og begge fra Keyseren af langt strængere Indhold, end de forrige, og begge vare udgifne af Prag den 26de Septembris. Udi det første Bref blev Kongen og Hertugen formanede, at holde sig det forrige Forbud af 1ste Augusti 1601 efterretlig, og at lade dend paastaaende Hyldning beroe, indtil ommældte Sag om Stadens Frihed ved Cammer-Retten til Speyer var ved Dom afgiort; og ald det, som til Hyldningen foranstaltedes, skulle til intet giøres. Udi det andet Bref blef Staden Hamborg forbuddet af Keyseren under Trusel af høyeste Straf, og under Rigets Acht og under Rigets Bann, at tilstaae nogen af Hertugerne til Holsteen nogen Hyldning førend bemeldte Speyerske Cammer-Rets Dom var afsagt. Udi denne Hændelse anstillede Hamborgerne sig saa hellige og eenfoldige, ligesom dette ny Forbud dennem til største Bestyrtning og Bekymring og dennem u-afvidendes var tilkommen. Men saavel Kongen som Hertugen lode strax Hamborg sige, at saadanne Breve fra Keyseren ikke vare komne, dersom Hamborgerne ikke self derom hafde giort Ansøgning, og ved hemmelige Middeler dennem self havde forhverved: Derhos lode baade Kongen og Hertugen dennem alvorligen ved deres Raad sige, at de ingenlunde ville lade sig fra deres besluttede Hyldning afskrække. Ellers maatte Øfrigheden give sig tilfreds, og være uden Bekymring eller Frygt for de komne Trueseler, eftersom saavel Hans Kongelige Majestæt, som og Hans Fyrstelige Durchleuchtighed vare saa vel grundede udi deres Ret, at de ikke ville lade sig dend ved saadanne ud practicerede Mandater betage, eller udi mindste Maade lade sig fra Hyldingen forhindre: Desligeste dersom Hamborg frygtede sig for noget denne Sag vedkommende; da gave de hermed Staden deres Forsikring under deres Hænder og Signeter skriftligen, at de dennem ville staae for ald dend Fare og Skade, som derover kunde ventes eller frygtes.
Kongen og Hertugen begynder deres Indtog til Hyldningen den 28 October.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Da Staden saaleedes fornam deres Herres Kækhed, at de sig ikke noget ville lade indbilde, saa og at deres Forevendinger ikke ville antage; lode de sig beqvæmme, til at underkaste sig alt som tilforn denne Hyldings Høytid at fuldføre var besluttet og aftalt; saa at Staden og Borgerskabet ikke efterlode det ringeste, som f dennem kunde udfordres til at udviise dend Underdanighed og Lydighed, som

193,
de deres Lands Herre vare skyldige, naar dend skeede paa den Maade som dend tilforn var skeet, da Kong Christian dend Tredje gl. m. blef hyldet. Herved maa Historien erindre at dend høyloflige Kong Friderich den Aden ikke nogen Tiid af Staden blef hyldet, hvilket blef hindret; først formedelst de adskillige Tvistigheder som udi hans Regierings Tider indfandt imellem Hans Kongelige Majestæt og Staden; dernest, da de vare blefne afsonede og forligte, og da dette var aftalt og vis Dag var besluttet at Hyldningen skulle ske, indfaldt u-formodentligen kort tilforn dend Saglige Konges og Herres Død, som det gandske hindrede.
Da nu dend 28de October kom, reed Kongen fra Vandsbek, Hertug Ulrick og sine Raad vare ankommen, og Hertug Johan Adolph med sin Fyrstinde sma Raad og Følge brød op fra Heinbek, hvor hand iligemaade Aftenen tilforn ankom, og holdte de deres Indtog dend 29de Dageb nest efter ind udi Staden Hamborg under Stokkenes Løsning, og det heele Borgeskabs Besætning paa Gaderne udi fuld Rustning og Gevehr. Om Eftermiddagen bleve de uden for Porten imodtagen baade af det heele Raad og de fornemmeste og udvalde af Borgeskabet, som og vare kone til Hest paa det beste udstafferede. Ellers vare med udi dette Følge efterskrevne Høye Fyrstelige Personer, nemligen Chur-Fyrstinde Hedevig af Saxen Kongens Søster. Hertug Johan Friderich Erke-Biskop til Brehmen, Hertug Henrich Julii til Brunsvig Gemahl Hertuginde Elisabeth Kongens ældste Søster, med den unge Herre hendes Søn Hertug Friderich Ulrich til Brunsvig; Hertug Ernst regierendes Herre med sine Brødere Hertuger Augustus, Friderich Magnus, Jørgen og Hans til Zell; Hertug Adolph, Friderich og Johan Albret til Meklenborg; Hertug Allexander af Sønderborg; Hertug Philip og Albret Brødre til Sønderborg; iligemaade Gref Enno af Ost-Frisland, med sin Gemahl; Gref Anthon Gunter af Oldenborg, og Gref Gunter af Svartzborg, hvortil kom dend Muskovitiske Gesandt Ottimasso Wannowitz. Samme Dag bleve Konge og Herugen ag Raadet og Staden efter gammel og sædvanlig Brug beskænkede.
Hyldings – Ceremonier udi Hamborg.
Søndagen som var den 30de October om Morgenen Klokken 6. reede Konge og Hertugen Johan Adolph med de andre Herrer og Fyrster, som til denne Høytid vare komne, samt deres mangfoldige Adel, som gik for dennem ter efter tre udi Rad, og deres Raad efter dennem ril Sancta Peders Kirke, hvor deres Drabantere, som vare klæde udi rød Fløyel hafde slaget Kredtz om dennem, hvor de hørte Prædiken. Efter Kirke-Tienesten reede de udi samme Orden fra Kirken liige til Raadhuuset, at antage Hyldningen; hvor de uden for paa Gaden bleve imodtagne af det gandske Raad tillige med deres Syndicis, Secreterer og de Udvalte af Borgerskabet. Kongen og Hertugen forføyede sig til det øverste Stæd paa dend Sael, hvor de 4 Borgemestere pleye at give Audientz, og satte de sig paa de dertil

194.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

beskikkede Armstole som vare med rød Fløyel beklæde. Paa Herskabets høyre Side af Sahlen stode Kongens Canceller Christian Friis, samt de Kongelige Holstenske Raad, nemligen Gerhart Rantzov Stadtholder, Hans Rantzov Amptmand paa Rensborg, Bendix Ahlefeld Amptmand over Steenborg, Claus Ahlefeld Amptmand og Kadings, Henrick Rantzau til Potlotz, og Balthazar Ahlefeld Amptmand over Flensborg, dernest Diderick Blomme Amptmand over Tøndern, Georg Sehested Amptmand over Steinhorst, Friderich Ahlefeld Amptmand over Apenrade, Diderick von Buchvald Amptmand over Trittov, son vare Fyrstelige Raad. Paa dend venstre Side af Sahlen stode Borgemesterne, Syndici og Raads-Herrerne samt de 60 udvalde af Borgeskabet. Da nu enhver var kommen på sit Stæd giorde Kongens Canceller derpaa en Tale til Borgemesterne og Raadet, samt de af Borgerskabet paa Tydsk af følgende Indhold:
C. C. Raht und Burgerschafft wüsten sich zu erinnern, zu was Ende und Meinung Igro Königliche Majestat zu Dännemark (tot. tit.) und Ihro Fürstliche Gnade zu Schleswig Holstein (tot. titi.) anhero gen Hamburg angelanget; nemlich, die alte und gewöhnliche Huldigung gnädigst und gnädig und gnädig zu empfahn, und darneben sie alles vollenzogenen Tracat und Verlaufs in gerere erinneret, wolten. Demnach Ogrp Königliche Mejestät und Ihro Fürstliche Gnaden C. C. Rahts in Præsentz des Aufscusses der Bürgerscahat unterhänigste Resolution gewartig seyn.

Chat Gpt oversæt: her får du en klar og trofast dansk oversættelse, der bevarer tonen i den tidlige moderne tyske kansellistil, men gør meningen tydelig:
Oversættelse:
C.C. Råd og Borgerskab vidste at erindre, til hvilket formål og med hvilken hensigt Hans Kongelige Majestæt af Danmark (med alle titler) og Hans Fyrstelige Nåde af Slesvig-Holsten (med alle titler) var ankommet hertil til Hamburg; nemlig nådigt at modtage den gamle og sædvanlige hylding, og tillige at de ønskede at blive ihukommet alt det fuldbyrdede traktat- og forløbsforhold. Derfor ville Hans Kongelige Majestæt og Hans Fyrstelige Nåder afvente C.C. Råds allerunderdanigste beslutning i nærværelse af Borger-skabets udvalg.

Hamborgernes Hylding.
Derpaa Joakim Bekendorf, som dend ældste eller worthaltender Burgermesister paa efterfølgende Maade paa pladr Tydsk eller Neder-Saxsike svarede:
Dorchlüchtigster Hr. König, Dorchlüch Hochgebohrner Först tho Holsten gnödigst und gnädige Herren. Nachdem Ju Königliche Majestät tho Dennemark, und Förstliche Hnade tho Holsten dorch den willen Gades de Almöghtigsten m diese gute Stadt gekommen sind, sp erfchynen wy Borgermeister und Raht, samt dem Urschote der gemeenden Börgerschop, und bekennen uns ti wesende gledmaten der Förstenthöme Holsten und Stormarn, und willen uns Ju Königliche Majestát und Fórstliche Gnaden als Fórsten tho Holsten und Stormarn holden, in allen gebóhrlichen Sachen, wo frahmen Lyden be öhren naturlichen gebohrnen Landes F¨rsten und Herren dohne gebóhret, und Unse Vorvahren alle tyndt geholden haben. By also, dat wy by unser Privilegier Gerechtigkeiten, und olden geböhrlichen Gewohnheden blieven unde geladen werden. Wo nun Ju Kónigliche Majestát und de Fórstliche Ganden unds gnádigst und gnódig willen annehmen, unsern Privilegien, Gerechtigkeiten und olde redilichen

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Gewohnheden conformixen, holden und handhaven, uns ok gelik andre Ju Königliche Majestät und Försterlichen Gnaden Untersatten tho recht vorbiden unde verdedingen.

Oversæt Chat Gpt.:
Allernådigste Hr. Konge, allerhøjstbefalede Fyrste til Holsten, nådige og gunstige herrer.
Eftersom Deres Kongelige Majestæt af Danmark og Fyrstelige Nåde af Holsten ved den Almægtige Guds vilje er kommet til denne gode by, træder vi – borgmester og råd, sammen med udsendingen for den samlede borgerskab – frem og bekender os som værende medlemmer af fyrstedømmerne Holsten og Stormarn.
Vi ønsker at forblive tro mod Deres Kongelige Majestæt og Fyrstelige Nåde som vore fyrster i Holsten og Stormarn, i alle de anliggender, hvor trofaste undersåtter skylder deres naturlige, fødte landsfyrster og herrer lydighed, sådan som også vore forfædre til alle tider har gjort.
Ligeledes ønsker vi at blive ved vores privilegier, rettigheder og gamle, hævdvundne skikke.
Når derfor Deres Kongelige Majestæt og Fyrstelige Nåde nådigst vil antage og bekræfte vore privilegier, rettigheder og gamle hæderlige skikke, da vil De også – ligesom over for Deres øvrige undersåtter – beskytte og forsvare os efter lov og ret.

195.
Hvorpaa Hans Kongelige Majestæt saa vel for sig, som for Hertug Johan Adolph self svarede saaledes:
Kongens Svar.
Wir Christian der Vierte König zu Dännemarck (tot. tit.) und Johan Adolph Erbe za Norergen, Herrtzog zu Schleswig Holstein (tot. tit) nehmen euch Burgemeister Raht und Gemeine der Stadt Hamburg, als Gliedmassen der Hertzogthumb Holstein und Stormarn; wollen euc auch dey euren Privilegien Gerechtigkeiten und alten gebürhrlichen Gewohnheiten gnädigst und gnädig schützen und handhaben, auch dieselben continuiren und bestaätigen; immasen wie Wir euc deroselben Confirmation hiermit m Originali gnädigs und gnädig überantworten wollen; euc auch zu rechte schützen udn schirmen. Wie als das Wir und Unsere Erben dey Unsern alten Erblichen Fürstlichem Regalien, Obrigkeiten, Herlichkeiten bleiben mogen, deren Wir Uns auch hoermit nicht wollen begeben haben.

Oversæt Chat Gpt:
Vi, Christian den Fjerde, konge til Danmark (m.fl. titler), og Johan Adolf, arving til Norge, hertug til Slesvig og Holsten (m.fl. titler), tager jer – borgmester, råd og menighed i byen Hamborg – som medlemmer af hertugdømmerne Holsten og Stormarn.
Vi vil også nådigt beskytte og opretholde jeres privilegier, rettigheder og gamle, hævdvundne skikke, og vi vil fortsætte og bekræfte dem; ligesom vi hermed nådigt overgiver jer den originale bekræftelse derpå.
Vi vil også beskytte og værne jer efter lov og ret.
Ligesom vi og vores arvinger skal forblive ved vore gamle arvelige fyrstelige regalier, myndigheder og herligheder, hvilke vi heller ikke med dette vil have opgivet.

Hyldingen skeer ved et Haandslag.

Herpaa gave Borgemesterne og det gandske Raad Kongen og Hertugen Haand, saa vel som de udvalde af Borgerskabet; saa at ingen Eed blef aflagt; og som allerede tilforn, da høyloflige Kong Christian dend Tredje og hans Brødre bleve Aaret 1538 af Staden hyldede, var sluttet og aftalt; eftersom dend sidste Greve af Holsten Gref Adolph dend 8de ikke anderleedes end ved Haandslag og mundtlig Løfte var bleven for Stagens Herre kiendt og antaget. Da saadan Hylding og Forpligt paa begge Sider med haandfast Tro var befæstet, blef dennem givet Stadfæstelse paa deres Privilegier.
Da dette var skeet, reede Kongen og Hertugen i forrige Orden og Maneer til deres Herberge igien, hvor et kosteligt Maaltid var anrettet, dig alle Fyrtslige, Greflige og Adels Personer, som did vare komne, tillige med deres Fruentimmer herligen bleve bespisede. Denne Hylding er bleven af Johanne Woverio, en meget lærd og indfød Hamborger, ved en statelig Latinske Tale til Kongens Ære bleven meere bekiendt og berømt, hvilken Tale og siden udi Trykken er udgangen. Dernæst skeede adskillige Optoge, Ring-Renden, Tornering og anden Spil, hvormed de holdte ved indtil den 6te Novembris, da de igien udtoge af Hamborg paa samme Maade som deres Indtog vare.
Kongens og Hertugens Reyse fra Hamborg.
Kongen og Hertugen med deres Følge reysde lige til Rensborg, hvor de fremmede Herrer og Fyrster, som hafde æret deres Ind- og Udtog udi Hamborg, efter faa Dages Forblivende toge deres Afskeed, og enhver reysede hiem til sit.
Land-Dag holdes udi Rensborg, og hvad der fornemmeligen forhandles.
Strax efter deres Bortreyse blef udi Rensborg holdet en Land-Dag, hvor iblant andet Hertugen begierte af det Slesvig Holstenske Adel, Raad og Hielp til at stille dend U-eenighed, som nyeligen og udi dette Aar var begyndt imellem hannem og hans Broder Hertug Johan Friderich Erke-Biskop udi Brehmen; som paastod, at Hertugen burde deele hans Andeel udi Fyrstendommene med hannem efter dend brugelige og imellem deres Forfædre vedtagne Maade og
196.
Maneer; helst samme Paastand allereede ved Rettergang for dend Keyserlig Hof-Ret var bleven giort anhængig: Men saasom Hertugen siuntes ikke hans Broder herudi at ville været meget føyelig, blef paa Land-Dagen udnæfnt 5 af de fornemmeste Holstenske Raad, som alleneste Hertugen her udi baade med Raad og Daad paa deres vegne skulle gaae tilhaande, men end ogsaa derved skulle udi agt tage deres egen Gafn: Saasom saadan Deeling ikke ville geraade til andet, end Landets Undergang hvorved deres Privilegier ville blive fordervede. Ellers blef paa samme Land-Dag af de Holstenske Raad besluttet, at de ville forebringe Hertugen dend store Misbrug, som forefaldt udi hans Cancellie til Gottorph, hvor mange Sager som eigentligen til Lands Lov burde henviises, bleve ved en og anden Befalings og Forklarings Udfærdigelse hindrede og hemmede: Hvorved denne eene Part, som det kunde angaae, gierne leed Skade og kom til kort; desligeste at bede Hertugen, at saadan Misbrug, som var landet høyst skadeligt, maatte indstilles.
Hertug Johan Adolph til Holsten Gottorph og hans Broder forlehnes med Slesvig og Femmeren udi Hadersleb.
Strax derpaa forføyede Kongen sig tillige med Hertug Johan Adolph til Hadersleb; hvor og sig indstillede Erke-Biskoppen af Brehmen: Da Kongen paa samme Tiid med sædvanlig Maade belehnede dennem begge med Slesvig og Femmeren. Efter at denne Forlehning var overstaaet,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

kom dend Slesvigske Adel frem, med en deres Modsigelse udi Meening, at ingen maatte tage Fyrstendommet udi Lehn, uden de som vare regierendes Herrer, sigendes ellers, at det var dennem til Skade udi deres Privilegier.
Den Slesvigske Adel vil paastaa at ingen uden den regierende Hertug skulle tage Lehn;
Men Kongen sendte dennem til Skade udi deres Privilegier.
Men Kongen svarede dennem derpaa.
Men Kongen sendte dennem paa dette deres Indgivende strax i Begyndelsen af nestfølgende Aar, da de vare forsamlede til Kieler Omslag, der at holde deris Ridder-Dag, et Svar af temmelig skarp Indhold; forestillendes dennem, at om endskiønt Kong Christian dend Førstes Privilegier mældede, at Landstæderne maatte udvælge sin en Herre; saa og at dend som det tilkom, saa fuldte dog ingenlunde derpaa, at de andre Herrer, som ikke til nogen virkelig Regiering vare udkaarede eller udvalgte, derfor skulle miste medfødte Rettighed til Fyrstendommene udi Lehn at tage: Gaf dennem derhos en skarp Afviisning for saadan deres Dristighed, at de som ikke vare andet end Undersatter, torde saa formaste sig til at ville foreskrive en Konge udi Danmark, om hand kunde eller maatte forlehne Hertugerne af Holsten, som var af dend Oldenborgske Stamme, med Hertugdommet Slesvig, som et gammelt og Kronen Danmark arfveligen tilhørende Kron-Lehn. Af dette Svar, som de mindst hafde formodet, merkede de nok, at Kongen over deres Begiering hafde formodet, merkede de nok, at Kongen over deres Begiering hafde fattet nogen U-naade, hvorfor de besluttede imellem sig, at de med allerunderdanigste Ydmyghed denne Forseelse vilde afbede. Desligeste blef det aftalt, at samme deres Afbedelse skulle underdanigst først viises Hertug Johan Adolph, og hans naadige Betænkning derom indhentes; saa og at Hans Fyrstelige Naade skulle ombedes, saadan deres Erklæring og

197.
Afbedelse med sin Forbøn hos Kongen at befordre. Hvilket og Hertugen giorde: hvormed Kongen sig og allernaadigst lod afsone, og saa vit for dend Gang blef fornøyet.
Grændse-Modet ved Flakebek imellem de Danske og Svenske begyndes og holdes.)*

Forleden Aars Svenske Handel endtes med at fortælle dend Bevilling, som paa begge Sider blef besluttet til et nyt Grændse-Mode ved Flakebek eller Flakesøebek dend 9de Februari i dette Aar at skulle holdes. Da tiden kom, mødte paa det bestemte Stæd 6 af de Danske Rigens Raa, nemlig Canceller Christen Friis, Rigs-Marsk Peder Munk. Steen Brahe, Manderup Partzberg, Breide Rantzov Statholder i Kiøbenhafn, og Eske Brok. Fra de Svenske kom lige saa maneg, nemlig, Svanthe Bielke Sverriges Canceller, Jørgen Eriksøn, Lubert Caur, Jørgen Clausøn, Peder Rynning og Erik Ripping, som alle vare Sverriges Riges Raad. Derforuden blef og forordnet paa de Danskes Side Lauge Uhrne Landsdommer udi Skaane, at hand skulle gaae

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

i Rette paa samme Grændse-Mode med alle Danmarks og Norges Riges Sager imod de Svenske, og svare paa alt hvis de Svenske hafde at sige eller at forekaste. De Danske opholdte sig udi en Landsbye kaldet Valdø, og de Svenske udi en kaldet Vammedal; saa at de begge hafde Flakebek, eller som de Svenske kalde det Flakesøebek imellem sig.
Præliminaria tager noget Tiid bort.
Efter at enhver paa sin Side hafde tilkiendegivet hinanden deres Ankomster med Helsener og Lykynskninger, samt fremviist deres Fuldmagter og Løsgivelse fra deres Eed udi denne Forhandling, blef der først talt om Maaden, hvorleedes Sagerne ved denne Mellemhandling skulle foretages. Og blef da sluttet, at Stædet som Handelen skulle foretages. Og blef da sluttet, at Stædet nemlig Flakebek; dernest at alle Besværinger af begge paa en Tiid skulle indgives; saa og at naar de vare indgifne, skulle derpaa ikkun trende Gange i det høyeste svares, med mindre, at Sagen var af dend Vigtighed eller og saaleedes derom kunde tvistes, at dend maatte tiere foretages; og da skulle det skee saa tit, som fornøden giordes; dog at ej nogen u-nødvendig Ophold derved foraarsagedes. Men da de Danske paastode, at Sagerne skulle fremføres ved en Agent, efter som de ikke baade kunde være Dommere og Sagsøgere, indvendte de Svenske at dette var u-fornødent; og at det var bedre, at mand blef ved dend gamle Maade, som var holdt ved de forrige Grænse-Moder, nemligen; at Gesandterne enhver for sig kunde skriftligen indgive, hvad de hafde at sige, som igien af det andet Partie iligemaade skriftligen kunde imodsiges, indtil ej meere udfordredes. Denne sidste Post opholdte Handelen nogle Dage, saasom enhver blef fast ved sin Meening; dog bleve alle de Danskes Indlægger og Paastand ved Lauge Uhrne indgifne, og af hannem underskrefne. Herforuden beteede de Svenske sig noget vanskelige, self at underskrive hvis de ville forestille: Hvorudi de Danske dog føyede dennem saa vit, at der som de ville lade dennem underskrive af deres Secreterere, skulle de blive antagne. Da nu dette var afgiort, bleve Besværingerne
’

**) Chat GPt: Grænsemødet ved Flakebæk: Dansk-svensk diplomati 1608–1609*
Baggrund:
Grænsemødet ved Flakebæk fandt sted i begyndelsen af 1600-tallet som et formelt diplomatisk møde mellem Danmark-Norge under Christian IV og Sverige under Karl IX. Mødet blev afholdt i Flakebæk, et grænseområde i Holsten, valgt for sin neutrale placering mellem de danske og svenske interessesfærer.
Formål:
Mødet havde til hensigt at:
Forhandle told- og handelskonflikter i Østersøområdet
Diskutere søfartsrettigheder, især Øresundstolden
Afklare grænsespørgsmål i Holsten og de gottorpske områder
Håndtere svenske klager over dansk kontrol med handelen
Imødegå danske klager over svenske forsøg på at underminere dansk overhøjhed

Deltagere:
Udsendinge for Christian IV
Udsendinge for Karl IX
Holstenske og gottorpske repræsentanter
Jurister, diplomater og militære rådgivere

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Forløb:
Mødet blev indledt med høj ceremoni. Begge parter fremlagde skriftlige klager og krav. Forhandlingerne var præget af spændinger og manglende vilje til kompromis. Mødet endte uden konkrete resultater og bidrog til den eskalerende konflikt, der førte til Kalmarkrigen (1611–1613).
Dokumenter og erklæringer.
Flere ceremonielle og juridiske dokumenter blev udvekslet:
En erklæring fra borgmester og råd i Hamborg, der bekræftede loyalitet til hertugdømmerne Holsten og Stormarn
En bekræftelse fra Christian IV og Johan Adolf om beskyttelse af Hamborgs privilegier og rettigheder
Kort over mødeområdet
Et stiliseret kort viser Flakebæk som grænsepunkt mellem dansk og svensk område, med markering af Elben, Hamburg, Kiel, Itzehoe og Lübeck. Kortet er inspireret af 1600-tallets kartografiske stil.
Historisk betydning
Grænsemødet ved Flakebæk illustrerer den diplomatiske kompleksitet i dansk-svenske relationer i begyndelsen af 1600-tallet. Det viser, hvordan ceremonielle møder og juridiske erklæringer blev brugt som redskaber i magtspillet om Østersøens handelsveje og territoriale kontrol.

198.
paa begge Sider paa en Tiid til hinanden udvexlede; og bestode de Danskes Besværinger udi efterskrevne 6 Poster.
Posterne som paa Grændse-Modet blef forestillet af de Danske.
1. Om dend frie Seylatz til Narva, hvilken de Svenske hafde forbuddet, og i dend stæd lagt Stabelen og Handelen til Revel; saa og om dend frie Handel udi Opstæderne udi Sverrig, som pladt var forbuddet.
2. Anlangende Tolden udi de Svenske Søestæder, hvormed de Danske bleve saaleedes besværede; at de Svenske Undersaatter, som med dennem handlede, maatte betale Told af hvis de Danske enten til dennem soldte eller af dennem kiøbte; hvorimod de Danske enten maatte selge deres Vahre saa meget desto lettere, eller og kiøbe af de Svenske deres Vahre meget desto dyrere.
3- Anlangende det Patent som Kongen Aar 1601 hafde indsendt udi Sverrig.
4. At de Svenske hafde taget Lybske Skibe paa de Danske Strømme.
5. At kongens Tienere, som vare indsendte udi Sverrig for at forvalte det Gods, som Frue Giørvel Faders Daatter hafde af staaet til Kongen, derudi baade var hindret, og derforuden var bleven anholdt og arresteret.
6. At de Danskes Undersaatters Fordringer udi Sverrig baade hos Hertugen self og andre bleve beslagne.
De Svenske indgave deres.
Derimod indgave de Svenske deres Besværinger som bestod udi 19 Poster.
1. At de udi det Stetinske Fordrag udsatte Poster til nærmere Afhandling, vare hidindtil af de Danske hindrede og ej afgiorde.

2. At det sidste Grændse-Mode uden nogen endelig Slutning af de Danske blef opbrudt.
3. At Hertug Karl udi det Danske Patent, som udi Sverrig var bleven indsendt, var bleven u-lempet; i det at Kongen ej vilde kiende hannem for Konge over Sverrig.
4. At dend Sag om de 3 Kroner udi det Danske Vaaben, som var det rette Sverriges Skioldmærke, ei endnu efter det Stetinske Freds-Fordrags var afgiort.
5. At Sverrigs Grændser udi Lapland, fra og de Stæder, som Sverrig hafde faaet fra Russerne ved Freds-Fordrag udi bemelte Lapland og Nordlændene, blef af de Norske Befalingsmænd indtrænget og overtraad.
6. At Kongens Stadtholder over Øsell Claus von Ungern Aar 1575, da Freden vaar til Stetin bleven sluttet, overfaldt og indtog Sonneborg med ald Skøt og andet, som der paa fandtes.
7. At Kongen hafde tilladt Aar 1599 Pohlske Orlog-Skibe at gaae igiennem Sundet som var udsendt for at forraske Elfsborg, og indfalde udi Vester Gotland; hvorfor og paafuldte, at Fribyttere har taget Svenske Undersaatters Skibe, og dennem opbragt paa Danske Strømme, og siden overvinteret udi Danske Havne. Foruden

199.
tillodes de Svenske, som for Forræderie vare rømte af Sverrig, at de opholdte sig ude Danmark.
8. At Hertugens Tienere, som reysede med Ærinde igiennem Danmark, vare blefne anholdte og hindrede.
9. At dend Aftale, som blef giort paa Grændse-Modet Aar 1591, bed Knærød og Flakebek, om Farten paa Gammelløse og Nyeløse Elf, blef de Svenske hindrede ved og af Bahuus Slot.
10. At Hertugens Viinskienk var bleven Aar 1597 udi Sundet opholdt med Hertugens Viine; hvor udover Skibet siden nær var kommen til U-lykke.
11. At Befalingsmanden paa Gulland haver forleden Sommer villet beholde det som blef af Skøt, Takkel og Tov bierget af trende Skibe, som der leede Skibbrud.
12. At nogle Harnisker, som vare kiøbte udi Holland til Hertugens egen Brug, vare udi Øresund blefne borttagne.
13. At de Svenske Undersaatter maa betale Told i Øresund.
14. At kongen hafde kiøbt Fru Giøvel Faders Daatters Gods i Sverrig, hvorved hendes rette Arfvinger deres Arf blef fravendt.
15. At en Borger udi Halmstad, under Kongens af Pohlens Nafn, vil fravende Hertugen sit Gods og Arf udi Halland.
16. At de Danske seyle paa Riga udi Krigens Tiid imellem Sverrig og Pohlen.
17. At Kongen, so sagdes, uden Leyde hafde reyst igiennem eendeel Sverriges Riges Lande til Norge; hvorover hand ej er bleven modtaget med den Æres Beviisning, som skee burde: Hvilket lætterligen kunde have foraarsaget U-lejlighed imellem Rigerne.
18. Indgave de een Fortegnelse paa de Svenskes Undersaatters Fordringer til de Danske.
19. Forbrede de en Hoved-Qvittering for Elsborg Løsning, som var bleve betalt, efter det Stetinske Fordrag, og som tilforn var ofte bleven paaesket.
Da nu disse Poster vare blefne indgifne, frygtede de Danske for en fortrædelig og u-endelig Imellemhandling. Hvorfor de strax i Begyndelsen, ikke alleeneste imodsagde saadan en Vitløftighed, men end ogsaa med Stor U-mage bragte det saa vit, at Posterne paa begge sider bleve afskaarne, og omsider aftalte, at ingen uden Magtpaaliggende bleve forretagne. Nemligen paa de Danskes side.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

1. Seylatzen paa Narva efter det Stetinske Fordrag; hvilken var forbuddet, i det de ville tvinge de Danske at gaae til Revel, hvorhen Vandelen og Stabelen af Rusiske Vahre var for flyttet.
2. Om de Danskes Handel udi Opstæderne udi Sverrig; i det dennem blef hindret, der at søge Markederne, og at selge noget offentligen, saa længe de paastode.
3. Anlangende Tolden udi Sverrig; hvormed saaleedes blef forholdet i Sverrig, paa det ej skulle siges, at de Danske dermed bleve

200.
besværede, nemligen at de Svenske, som handlede noget med de Danske, maatte betale dend Told, som skulle gaae af de Vahre som de enten soldte eller kiøbte; hvorimod de Danske bleve tvungne at selge hvad de u Sverrige indførte, saa meget desto lættere; og hvad de igien kiøbte af Svenske Vahre at udføre, maatte saa meget dyrere betale.
4. Om de Lybske Skibes Angribelse og Udplyndring, paa Danske Strømme. Og det
5. Var om de Danske Undersaatters Fordringer udi Sverige. Derimod maatte de Svenske ikkun paatale efterskrevne 5 Poster.
1. Om de 3 Kroner udi det Danske Vaaben.
2. Om Skatten udi Lapland eller Findmarken udi Norge, hvor vit de Svenske der udi Landet tilkom at opbære.
3. Om Slottet Sonneborg paa Øssel, som Danmark efter de Stetinske Fordrag ikke hafde taget udi Lehn af Keyseren; men det med sine Soldater hafde indtaget.
4. Om Seylatzen paa Riga imidlertid Krigen varede, hvor med Staden skeede Tilførsel, allievel dend var Sverriges Fiende.
5. Og om noget Jorde-Gods udi Halland, som en Borgere udi Halmstad paa Kong Sigismunds vegne af Pohlen forvaltede, alligevel hand dertil ej hafde meere Ret end til Sverriges Krone og Rige; hvorfra hand af Undersaatterne var udelukket og opsagt. De øfrige Poster som de paa begge Sider maatte afstaae, bleve aaf dennem erklærede, døde og magtesløse, saa at de aldrig meere skulle paatales.
Da de nu saaledes vare blefne foreenede, forefaldt der atter ny Stridighed, om Handlingens og Forretningens Maade; hvorom de dog ikke bleve eenige. Thi de Danske lode deres Paastand indgive ved Lauge Uhrne, som dertil var beskikket af Kongen, paa Rettergangs Maade: Hvilket de formeente at være rettest efter det Stetinske Fordrag. Med de Svenske ville neppe derimod lade deres Paastand underskrive af deres Secreterer. Da nu 2 gandske Maaneder vare anvendte paa disse Stridigheder, begyndte først Forretningen i sig self, og hvad de bleve enige om, gave de hinandn deres Slutning og Afskeed paa: Men hvad de ikke kunde foreenes om blef udsat til en Opmands endelig Dom og Kiendelse. Det som saaledes blef udsat, var (1.) om de 3 Kroner (2.) om Skatten af Finmarken eller de Norske Lapper, og (3.) om Sonneborg paa Øssel. De Danske udnæfnte strax til Opmand Chur-Fyrsten af Branden borg; De Svenske ville ingen næfne; med udsatte det til de kom hiem, at Hertug Karl self skulle næfne hand ville.
Grændse-Modet tager ende.
Saaledes varede dette Grændse-Mode udi 2 Maaneder til den 6te Dag udi Aprilli.
I Sverrig giøres nu Indvendinger og Hertug Karl vil ikke holde det som var sluttet.
Da mand udi Danmark tænkte, at alleting dermed skulle have været afgiort: Men Hertug Karl fandt strax paa ny Indvendinger, saa at hvad som var sluttet, hverken af hannem blef samtykket,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

ej heller efterlevet: Hvilket herefter skal erfares, naar Historien kommer til de Indsigelser og Paafund, som derimod

201

paa een og anden Maade bleve giorte, og hid indsendte. Derfor holdes det u-fornøden, at bemeldte Slutning bliver her i Historien indført, efter som det ikke anderleedes agtes, end som noget, som var gandske u-giordt.

Der giøres nye Anstalter om den Laplandske Skatters Opbørsel i Norge.

Saa snart som Gesandterne vare hiemkomne, blef Befaling udstædt til Amptmændene udi Nordlandene og Finmarken, er de hverken maatte tilstæde Russerne, ikke heller de Svenske paa Russernes vegne nogen Skat eller Indkomst ved Søesiderne at opbære. Men dend Skat som Svensken opbar førend det Stetinske Fordrag, skulle de alleene lade dennem følge. Dog maatte de ej tilstæde dennem et opbære dend forhøyelse, som de siden bemeldte Freds-Fordrag derpaa hafde sat; hvilket at udgive, Finlapperne ogsaa alvorligen skulle forbydes.

Secreter Claus Dyre sendes til Sverrig for at indkræve de Danskes Gield og Fordringer forgieves.

Kongen udsendte ogsaa Claus Dyre Cancellie-Secreterer til Stokholm med de Danske Undersaatters Fordringer paa hvis Gield de hafde, saa vel til Hertugen self, som og til andre baade Adel og U-adel udi Sverrig, og for at hielpe dennem ved ordentlige Rettergang til deres Betaling; men hand maatte reyse hiem igien med u-forrettet Sag.

Dend Svenske Krigs Tilstand i Lifland.

Det saa meget farligt ud for Svensken udi dette Aar udi Lifland. Thi foruden det de forleeden Aar hafde mist dend Fæstning Fællin, og derved tabt mange Folk; saa blef og dend faste Stad Dorp dennem ved Storm af de Polakker fra taget, hvorinde fandtes over 100 store Skot og Stokker, foruden mangfoldig Krigs-Rustning. Hvor udover Sverrig udi dette Aar ikke kunde giøre andet end besætte Passerne ved Grændserne imod Rusland og omkring Riga: Hvilket foraarsagede Dyrtid og Hungers-Nød udi Lifland.

Tvist om den Engelske Handel og Stabel i det Tydske Rige.

Det er tilforn udi det Aar 1595 fortælt, hvorleedes den Engelske Handel blef ved Keyser Rudolphs dend 2dens Forbud efter Hansestædernes Begiering af det Rommerske Rige udjaget; med videre, som af samme Forbud baade udi Tydskland og Engelland sig reysde. Dette hafde saaleedes henstaaet indtil dette Aar, da det var besluttet, at der om skulle forhandles til Brehmen, naar det sammestæds imellem de Danske og Engelske om Farten og Fiskeriet ved Nordkappen berammede Mode var til ende. Til hvilken Ende Keyseren beskikkede sine Befuldmægtige Gesandter Hertug Johan Adolph til Hosten Gottorph, Gref Ernst af Schaunborg og Baron Minkevitz. Men som denne Forhandling formedelst af Dronning Elisabeths Dødsfald, blef opbrudt, og Keyserens Forbud ikke blef forandret, maatte de Engelske Kiøbmænd viige og gandske forlade Stade udi Brehmen, hvor de sidst deres Nederlag hafde.

Stade Bye mister dend Engelske Handel som Hamborgerne igien tilsniger sig.

Dette vidste de Hamborger saa vel at bruge sig til Nytte, at de lokkede de Engelske Kiøbmænd til sig, og tillod dennem udi deres Stad at have Pak-Huuse, hvilket saa hart fortrød Stade Byes Øfrighed, at de ikke ville siden nogen af deres Middel til de Forsamlinger, som Hansestæderne holdte; beskyldendes de Hamborger, at de hafde imod Stæ-

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

202.
dernes Forbund grovligen handlet. Hvorfor de ville, at de af de andre Stæder skulle tvinges til at give dennem Fornøyelse. Denne Stridighed imellem disse tvende Stæder Hamborg og Stade varede saaledes, indtil Stade Bye udi dend lange og siden paafuldte Tydske Krig af de Svenske blef indtagen, og kom under deres Vold og Herredom.
Dronning Elisabeth udi Engelland døer.
Udi dette Aar døde dend meget berømmelige Dronning Elisabeth udi Engelland og Irland udi 44 Aar, men saa stor Forstand og Forsigtighed og med saa mandigt og kiek et Hierte hafde forsvaret denem fra deres Fienders Overvold, som snart ikkun faa af hendes Forfædre hafde giort. Tillige med hende uddøde og det Lankastriske Huus, som disse Rigers Regiering saa lang en Tiid hafde hængt ved, og nu igien henfaldt paa det Stuartiske Huus udi Skotland, nemlig Kong Jacob den 6te udi Skotland, som var Kong Henrick den 8des Systers Dronning Margaretæ Daatters Søn. Hannem næfnte og Dronning Elisabeth for sin Døde til at være sin eeneste og retteste Arving til sine Riger og Lande.
Skotland samles til Engelland og Irland, og kaldes Stor-Brittannien.
Ved denne Konge blef Skotland knyttet til Engelland, saa at denne store og mægtige Insul og Øe kom nu under en Konge og Hoved. Og eftersom der alletider hafde været et stort Ham og U-eenighed imellem disse begge Kongeriger, frygtede Kong Jacob for at det ville blive større; dersom de merkede, at hand ville holde sig meere til det eene, end til de andet; saa og om det eene Riges Titul ved hans Nafn skulle staae for det andet: Thi fandt hand paa det Raad, at ligesom de vare samlede under een Konge, saa skulle de ogsaa være samlede under et Nafn. Derfor ville hand at begge Kongerigerne Engelland og Skotland skulle herefter kaldes Store-Brittannien.
Kongen sendte Gesandt til Kong Jacob med Lykynskning.
Kong Christian sendte Rigens Raad Henrick Rammel, som Gesandt til Kong Jacob, for at ynske hannem til Lykke og fpr at ære hans Kroning, som skede den 25de Julii:
Kong Christian den Fierde bliver Ridder af Hose-Baandet.
Derimod sendte Kong Jacob Greven af Ruthland med Rider-Ordenen af Hosebaandet til Kong Christian som forkyndede hannem, at saasom hand var hans nærmeste Ven og Broder, saa skulle hand og være dend første, som hand ville med samme Orden begave.
Hertug Ulrick af Meklenborg døer.
Enke-Dronningen Sophia i Danmark mistede og sin Fader Hertug Ulrick af Meklenborg, som døde i sit Alders 76 Aar, og Regierings 50 Aar. Hand var en meget braf, fornuftig, from og særdeles gudfrygtig og lærd Herre, hvorfor hand var og udi stor agt og Ære hos alle Herrer og Potentater udi Europa.
Ligesaa Mark-Græven af Brandenborg Onoltzbak,
Mark-Greven af Brandenborg Onoltzbak, Hertug Georg Friderich døde ogsaa i dette Aar, udi hans Alders 64 Aar; og som hand sig ingen Børn af tvende Gemahler efterlod, gaf hand ved Testamente sin Broder Hertug Jokum Ernst sit Hertugdom Onoltzbak som hand udi 47 Aar med største Berømmelse hafde forestaaet.

203.
Keyser Rudolphs Moder døer. Hendes Berømmelse.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Keyser Rudolphs dend 2dens Moder Maria Augusta døde og udi Spanien udi en høy Alderdom. Hun kunde rose sig af, at hun hafde haft en Keyser, nemlig Maximilian dend 1ste til Far-Faders Fader, og en Keyser nemlig Karl den 5te, til Fader, self var hun en Keyser Maximilian dend 2dens Gemahl, og en Keysers Moder.

Gref Johan af Oldenborgs død.

Gref Johan til Oldenborg og Delmenhorst faldt og af, og efterlod Grefdommet Oldenborg alleene til sin eeneste Søn Gref Anthon Günter. Hvad Delmenhorst angik, da var det endnu udi dend afdøde Gref Johans Søn Gref Anthons Lod. Ikke desmindre da bemeldte Gref Anthons Søn Gref Christian Anno 1647 uden Arfving bortdøde, faldt dog Delmenhorst igien udi bemeldte Gref Anthon Günthers Lod, saa begge Grefdommene under hannem bleve igien samlede.

Dend Hardenbergske Slegt i Danmark udgaaer.

Den Hardenbergske Slegt *) uddøde gandske i Danmark ved Erik Hardenbergs Affald, som var en Slegt høyt elsket af Kongerne i Danmark af det Oldenborgske Huus, og særdeles af Kong Friderich dend Anden.

Tvende brave og lærde Mænds Død udi Kiøbenhafn.

Kiøbenhafns høye Skole mistede dette Ar tvende brave og berømmelige Mænd; Doct Peder Sørensen, som hafde været tvende Kongers Lif-Læge, og Doct Anders Lemvig, iligemaade en erfaren Læge. Dend sidste forærede sit Bibliotheke til dend høye Skole, foruden meget andet som hand forærte til Kirker, Skoler og Fattige.

Dette Aar var et meget frugtbar og velsignet Aar.

Dette Aar var et meget frugtbart Aar for Danmark, saasom Luften udi alle 4re Aarsens beskikkede Tider var sund, og Veyerliget meget timeligt, saa at ældgamle Folk sig saa riig og overflødig Høst af alle slags Korn neppe kunde erindre.

**) Chat Gpt.*

Hardenbergerne er faktisk en af de slægter, hvor en relativt kort dansk tilstedeværelse efterlader et overraskende stort aftryk. Lad mig folde det ud på en måde, der passer til din måde at arbejde med adelshistorie på.

Hardenbergernes rolle i dansk adelshistorie

(en sammenhængende, kontekstuel gennemgang)

1. En indvandret, men hurtigt integreret højadelsslægt

Hardenbergerne kom oprindeligt fra Westfalen, men trådte ind i dansk tjeneste i 1400-tallet. Det særlige er, hvor hurtigt de blev en del af rigsrådets inderkreds og fik adgang til de store len. De blev ikke en "bred" dansk slægt med mange sidegrene, men en kvalitativt betydningsfuld slægt med få, men meget magtfulde medlemmer.

2. Lensmænd og kongelige nøglepersoner

I 1500-tallet — især under Frederik II — blev Hardenbergerne blandt de mest betroede lensmænd i riget. De sad på tunge poster som:

Viborg Slot
Aalborghus
Skanderborg
Hald

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Det er netop denne type len, der viser kongelig tillid: strategiske, indtægtsstærke og politisk følsomme.
3. Kongelig yndest under Frederik II
Frederik II havde en særlig forkærlighed for slægten. Det skyldtes både:
deres militære loyalitet
deres administrative dygtighed
og deres evne til at navigere mellem hoffets fraktioner
I en tid hvor kongen balancerede mellem adelens magt og sin egen autoritet, var Hardenbergerne nyttige som professionelle embedsadelige, der ikke var viklet ind i de gamle danske slægters indbyrdes rivaliseringer.
4. Erik Hardenberg — slægtens kulmination og afslutning
Erik Hardenberg (1534–1604) er den centrale figur:
rigsråd
lensmand på flere store slotte
en af rigets mest erfarne administratorer
deltager i forhandlinger og diplomatiske missioner
Med hans død uddør slægten i Danmark. Det er bemærkelsesværdigt, at en slægt med så stor politisk vægt forsvinder så brat — og det er netop derfor samtidige kilder omtaler det som et tab for kongemagten.
5. Hardenbergerne som eksempel på "embedsadel" før absolutismen
Slægten er et godt eksempel på en type adel, der bliver stadig vigtigere i 1500-tallet:
ikke gammel dansk uradel, men
professionelle administratorer og militærfolk, der vinder kongens gunst gennem tjeneste, ikke gennem slægtsnetværk.
De er forløbere for den type adel, der senere — under Christian IV og især under enevælden — bliver rygraden i statens embedsapparat.
6. Deres betydning i et større historisk perspektiv
Selvom slægten uddør i 1603, efterlader den:
et aftryk i dansk lensadministration
en række reformer og praksisser i slots- og lenstyret
et eksempel på, hvordan kongemagten kunne styrke sig ved at støtte "nye" slægter
en vigtig brik i forståelsen af Frederik II's hof og magtstruktur

Aar 1604.

Kongen lader forskrive Fuldmægtige fra alle Kiøbstæderne i Jylland til at møde i Horsens, for at fornemme adskillige Forslag til deres gafn af Jona Caresio, hvilket dog blef hindret.
Efter at Kongen var kommer fra Hyldningen i Hamborg saa og fra Land-Dagen udi Rensborg, reysde hand med sit heele Hof til Hadersleben: hvor hand forblev indtil midt udi dette Aars Foraar. Imidlertid hand var udi Hadersleb, lod hand et Bref udgaae til alle Kiøbstæderne udi Jylland, at de skulle forsende nogle deres Fuldmægtige til Horsens, der at møde midt i Februario eller Bliide-Maaned, da hand agtede at lade dennem tilkiendegive, hvad til deres

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Letlighed, Gafn og Beste kunde geraade. Da Tiden nu tilstundede, Befuldmægtigte hand Doct. Jonam Carisium sin Raad og Tydske Cancellie-Forvante at skulle reyse hen til samme Kiøbstæds Mode, for at forestille dennem Kongens Villie og sit Ærinde, og til dend Ende medgaf hannem et Bref, at de skulle sætte Troe og Tillid til

204.
hvad, hand dennem sagde og forebragte; saa og til at give hannem Beskeed og fuldkommen Svar paa hvad dennem udi Kongens Nafn forestillede.
Af dend Jyske Adel.
Adelen udi Jylland, saa snart de dette spurte, blev sat udi en stor Allarm og Frygt, for at noget skulle være eller geraade til deres Myndigheds eller Privilegiers Svækkelse. Hvor ud over de skreve alle Rigens Raad til, som her og der udi Landene vare adspridde og boendes, for at erfare hvad dette skulle betyde, og hvad der skulle forrettes. Men som Kongen intet med dennem her om hafde overlagt, kom alle Rigens Raad fra Synder og Nør til Hadersleben for at udspørge af Kongen self des Beskaffenhed.
Og omsider af Rigens Raad.
De bleve ikke af Kongen alt for vel imodtagne, saasom de vare komne uden hans bud og Forskrivelse. Og i hvor vel de bleve underrettede, at hans Forsæt ikke var andet, end at lade Kiøbstæderne forestille, hvorledes de deres Handel udi bedre Flor og Stand kunde sætte, saa at de ikke længere skulle lade Hansestæderne være Mester af deres Handel, som de hidintil hafde været: Saa ville de dog neppe lade sig betage dend af dennem eengang fattede Mistanke, alligevel Carisius self fremviiste sin Fuldmagt og Befalinger, hans herom hafde bekommet. Endeligen føyede Kongen sig dog saa meget efter dennem, at det bestæmte Kiøbstæd Mode og Sammenkomst blef igien opsagt, saa at der blef intet af. Desværre!
Kongen begynder at bygge Tøyhuuset i Kiøbenhafn.)*
Saa snart Kongen var kommen til Kiøbenhafn, begyndte hand at fuldføre sit Forsæt, hand hafde haft siden sin Kroning, med at bygge sig et nyt Tøyhuus i Kiøbenhafn, hvor hand ikke alleeneste kunde have alt Skot, Gevehr og Krigs Rustning udi god Forvaring, men end ogsaa, hvor alle Handverks-Folkene, saasom Bøssemagerne, Klein- og Grof-Smidde, Svertfeyere, og deslige kunde have deres Verkstæder. Særdeles var hand betænkt paa, at indrette det saa mageligen, at et Orlogs-Skib kunde anlægges tæt ved Huuset, og uden stor Besværing og U-mage indtag Stokke og anden Udrustning. For dend Aarsag skyld, lod hand først opkaste en dyb og breed Graf bag ved Slottet saa stort at et temmeligt Orlogs-Skib kunde gaae der ind, og indtage sin Rustning; dernest lagde hand Grundvoldene til Huusene saaleedes, at denne Graf kunde ligge, ligesom udi en Firekandt, midt imellem dennem, og at der var saa stor Rum og frie Platz paa alle Sider af Graven, at der kunde handteres, hvad der burde.
*Rosenborg Slot og Kongens Hauge i Kiøbenhafn anlægges. **)*
Herforuden tænkte Kongen paa at ville bygge noget for sin egen Lyst og Tidsfordriv; helst saasom hverken hand self, ej heller det Kongelige Huus hafde noget saa nær ved Kiøbenhafn, hvor de kunde giøre en Spadseregang. Thi lod hand opkiøbe en stor Deel Huuse og Hauger som laae udi Forstaden imellem Nørre og Øster Portene, for der at anlægge sig en Lyst-Hauge. Hvor hand og dette Aar lagde Grundvollen til det Smukke Slot og Huus som nu kaldes Rosenborg Slot, saa og der anlægge dend store og vitbegrebne Hauge, som endnu hver Aar staaer udi Blomster og bærer Frugt.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

_____

*)
Char Gpt:
Her er en samlet, klar og kildebaseret gennemgang af Christian 4.s Tøjhus (Lange Tøjhus) – bygning og historie frem til og omkring 1604, året hvor byggeriet stod færdigt.
Christian 4's Tøjhus – bygning og historie frem til 1604
Grundlæggelse og formål
Christian 4 ønskede fra sin tronbestigelse at styrke rigets militære kapacitet, især flåden, i rivaliseringen med Sverige om Østersøherredømmet. Derfor besluttede han at anlægge en ny krigshavn på Slotsholmen, Tøjhushavnen, og opføre et moderne arsenal til kanoner, håndvåben og ammunition.
Tøjhuset blev planlagt som en monumental renæssancebygning, der skulle matche kongens ambitioner om et stærkt og centraliseret militærapparat.
Opførelsen (1598–1604)
Bygmester
Bernt Pejtersen/Petersen, kongelig bygmester, blev engageret i 1598 efter at have fuldført kæmpetårnet på Koldinghus.
Byggeperiode
Opført 1598–1604 på Slotsholmen i København.
Arkitektur og dimensioner
Længde: 163 meter
Bredde: 24,3 meter
Murtykkelse ved foden: ca. 3,45 meter
Etager: 2 hovedetager + 3 lofter
Materiale: Rød munkesten
Oprindeligt tag: Bly (erstattet af tegl efter brand i 1647)
Kanonhallen
Hele stueetagen udgjorde én enorm hvælvet hal – Kanonhallen – med to rækker hvælvinger i hele bygningens længde.
Den regnes som en af Europas længste hvælvede renæssancehaller.
Tøjhushavnen og det større anlæg
Tøjhuset var kun ét element i et større militært kompleks, som Christian 4 lod opføre:
Tøjhushavnen: En kunstig havn gravet ud mellem Tøjhuset og Provianthuset.
Galejhuset og Svovlhuset: Beskyttede indsejlingen og havde funktioner knyttet til krudt, salpeter og skibsudrustning.
Proviantgården: Opført næsten samtidig, i samme længde som Tøjhuset, men smallere.
Hele anlægget stod færdigt omkring 1610, men Tøjhuset selv var afsluttet i 1604.

Funktion i 1604
Ved færdiggørelsen i 1604 fungerede Tøjhuset som:
Arsenal for hæren og flåden
Magasin for kanoner, håndvåben og ammunition
Produktionssted for skibsartilleri og militært udstyr
Det var et af Europas største og mest moderne våbenmagasiner.

Selvfølgelig, Niels — lad os fortsætte historien dér, hvor vi slap. Jeg holder det stadig i et roligt, naturligt toneleje, men med den dybde og struktur du plejer at sætte pris på.

Christian 4's Tøjhus – tiden efter 1604
Da Tøjhuset stod færdigt i 1604, var det allerede et af de mest moderne arsenaler i Nordeuropa. Men dets historie efter færdiggørelsen er mindst lige så dramatisk som selve opførelsen.
1647 – Den store brand
I 1647 blev Tøjhuset ramt af en voldsom brand, udløst af uforsigtig håndtering af en granat. Branden ødelagde:
det oprindelige blytag,
store dele af loftskonstruktionen,
og en del af de oplagrede våben.
Efter branden blev taget erstattet af tegl, som stadig præger bygningen i dag.
Svenskekrigene (1658–1660)
Under Karl Gustav-krigene spillede Tøjhuset en central rolle som:
lager for artilleri,
udleveringssted for våben til borgerbevæbningen,
og reparationsværksted for kanoner og affutager.
Samtidig blev Slotsholmen befæstet yderligere, og Tøjhuset var en del af det militære nervecenter under Københavns belejring.
1660'erne – Genopbygning og udvidelse
Efter krigene blev Tøjhuset sat i stand og udvidet:
Man opførte nye værksteder og magasiner omkring bygningen.
Tøjhuset blev integreret i et større kompleks af militære bygninger, bl.a. Proviantgården, Galejhuset og Svovlhuset.
Det blev i stigende grad et produktionssted for artilleri, ikke kun et lager.
1700-tallet – Fra arsenal til museum
I løbet af 1700-tallet ændrede Tøjhuset gradvist funktion:
Det blev stadig brugt som arsenal, men
fra 1740'erne begyndte man at udstille ældre våben og trofæer.
Dette udviklede sig til det, der i dag er Tøjhusmuseet (nu en del af Nationalmuseet).
Det er dermed et af Europas ældste militærmuseer.
1800–1900-tallet – Militæradministration og museum
I 1800-tallet blev Tøjhuset brugt af Artillerikorpset og som krudt- og våbenmagasin.
I 1928 blev bygningen officielt museum.
Under 2. verdenskrig beslaglagde tyskerne dele af bygningen, men den slap uden større ødelæggelser.
***) Selvfølgelig, Niels — her får du den samlede, levende historie om Rosenborg Slot, fortalt som en sammenhængende fortælling fra de første idéer til slottets rolle i dag. Jeg holder tonen naturlig og rolig, men stadig med den historiske dybde, du plejer at nyde.*

Historien om Rosenborg Slot
Begyndelsen: Kongens Have (1602–1604)

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Historien starter i 1602, da Christian 4 beslutter at anlægge en ny lysthave uden for Københavns volde. Haven skulle være et privat fristed — et sted for musik, selskabelighed og kongens mere uformelle liv. Den fik navnet Kongens Have, og den blev anlagt i stram nederlandsk renæssancestil med symmetri, kanaler og parterrer.
I 1604 beslutter kongen at bygge et lille lysthus i sten midt i haven. Det var ikke tænkt som et slot, men som et elegant refugium, hvor han kunne trække sig tilbage fra hoffets ceremonielle liv.
Første byggefase: Lysthuset (1605–1607)
Lysthuset blev opført i rød mursten med sandstensdetaljer og kamtakkede gavle — tydeligt inspireret af Nederlandene, som Christian 4 beundrede. Det var en enkel bygning i én etage, men allerede her ser man begyndelsen på den stil, der senere skulle præge Rosenborg.
I 1606–07 blev lysthuset udvidet med en ekstra etage og forlænget. Det begyndte nu at ligne et lille slot.
Anden byggefase: Slottet tager form (1613–1617)
I 1613 beslutter Christian 4 at gøre lysthuset til et egentligt slot. Det bliver udvidet til en trefløjet bygning med tårne, spir og høje renæssancegavle. Arkitekterne var sandsynligvis Bertel Lange og senere Hans van Steenwinckel den Yngre.
I 1617 står Rosenborg i sin næsten endelige form — et pragteksempel på dansk renæssancearkitektur.
Kongens residens og private hjem (1617–1648)
Rosenborg blev Christian 4's foretrukne opholdssted. Her skrev han breve, holdt intime selskaber, og trak sig tilbage fra hoffets formelle liv.
Det var også her, han døde i 1648, i sit private kammer på første sal.
Tredje byggefase: Udvidelser og forfinelse (1617–1634)
Selvom slottet stod færdigt i 1617, fortsatte kongen med at forbedre det:
nye haverum,
kunstkammer,
kongelige gemakker,
og udsmykninger i nederlandsk og tysk renæssancestil.
Rosenborg blev et sted, hvor kongen kunne vise sin magt og smag — men stadig i en mere privat ramme end på Frederiksborg.
Efter Christian 4: Fra residens til museum
Efter Christian 4's død blev Rosenborg kun brugt sporadisk af senere konger. I 1700-tallet begyndte man at opbevare kronjuveler og regalier på slottet, og i 1838 blev Rosenborg officielt åbnet som museum.
Det gør Rosenborg til et af Europas ældste kongelige museer.
Rosenborg i dag
I dag rummer slottet:
Kronjuvelerne
De danske regalier
En af Europas bedst bevarede samlinger af kongelige interiører
Christian 4's personlige genstande, portrætter og møbler
Og bygningen står stadig som et af de klareste udtryk for hans arkitektoniske vision.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Det kan jeg sagtens, Niels. Lad os tegne et klart og sammenhængende billede af Kongens Have i 1600-tallet, sådan som den så ud i Christian 4's tid — både i 1604, hvor lysthuset (det tidlige Rosenborg) blev påbegyndt, og i de følgende årtier, hvor haven blev udbygget til et af Nordens mest avancerede renæssanceanlæg.
Jeg holder det visuelt og overskueligt, så du kan bruge det som grundlag for dine egne kort og rekonstruktioner.
Kortlægning af Kongens Have i 1600-tallet
1. Haven i begyndelsen (1602–1604)
Da Christian 4 anlagde haven, var området uden for Københavns volde et åbent markland. Den første udformning var enkel, men allerede stærkt præget af nederlandsk renæssance:
En rektangulær have orienteret nord–syd
Symmetriske gange i retvinklede mønstre
En central akse, der løb fra syd mod nord
Små parterrer med urter, blomster og nytteplanter
En kanal eller grøft langs dele af kanten
Lysthuset (det tidlige Rosenborg) placeret i den nordlige del
Haven var i denne fase mere en privat lysthave end et repræsentativt anlæg.
2. Udvidelsen og systematiseringen (1606–1610)
I takt med at lysthuset blev udvidet, voksede haven også:
Haven blev udvidet mod øst og vest, så den fik en bredere form
Flere parterrer blev anlagt i stram symmetri
Alléer af lind og elm blev plantet i rette linjer
Vandbassiner og små damme blev indført
Et tidligt orangeri eller drivhusområde blev etableret mod sydøst
Køkken- og urtehaver lå i den sydlige del
Det er i denne periode, at haven begynder at ligne et klassisk renæssanceanlæg.
3. Rosenborgs udbygning og havens forfinelse (1613–1634)
Da Rosenborg blev udvidet til et egentligt slot, blev haven tilpasset for at matche den nye monumentalitet.
Haven fik nu:
En markant hovedakse, der førte direkte op mod slottets sydfacade
Store parterrer med geometriske mønstre
Lukkede haverum (bosketter) med klippede hække
Lange alléer, især mod øst og vest
Et stort lysthus i træ i den østlige del
Et kunstkammer- og menageriområde i den nordlige del
Vandkunst (springvand) i midteraksen
Haven var nu både et privat refugium og et repræsentativt kongeligt anlæg.

4. Haven i midten og slutningen af 1600-tallet
Efter Christian 4's død blev haven fortsat brugt og udbygget:
Barokke elementer blev tilføjet, især under Frederik 3 og Christian 5
Flere springvand og vandkunst
Et stort lysthus i sten (det senere Orangeri)

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

En udvidet menageri-sektion
Hækkede labyrinter og lukkede rum
Større køkkenhaver mod syd
Haven blev i denne periode mere offentlig og mindre privat.
Hvordan Kongens Have så ud i 1600-tallet (kortform)
Her er en hurtig, visuelt orienteret oversigt, som du kan bruge direkte i dine kortprojekter:
Nord
• *Menageri*
• *Lukkede haverum*
• *Vandkunst*
• *Rosenborg Slot*
Midt
• *Hovedakse*
• *Store parterrer*
• *Alléer*
• *Lysthuse*
Syd
• *Køkkenhaver*
• *Urtehaver*
• *Orangeri*
• *Indgang mod byen*
Øst/vest
• *Lange alléer*
• *Bosketter*
• *Små pavilloner*

205.
Udkast til dend ny Norske Lov- Bog sendes Kongen fra Norge, som det efterseer og hvad derudi blef rettet og forandret sendes op igien til Laugmændenes i Norges videre Betænkning.
Fra dennem, som udi Norge for 2 Aar siden bleve beskikkede til at besse dend gamle Norske Lov-Bog, og at indrette dend ny efter Tidernes Leylighed og Tilstand, blef et Udkast Kongen tilsendt; hvilket efter at det baade af andre vittige og lovkyndige Mænd og allersidst af Kongen self var blevet efterseet, blef det sendt op igien til Stadtholderen udi Norge Jørgen Friis, med Befaling, at hand strax udi Begyndelsen af April Maaned skulle forsamle alle Lehnsmændene og alle Laugmændene til Bergen; hvor de skulle forblive og ikke der fra bortvige, førend de samtlige hafde gaaet det igiennem, det efterseet og overveyet udi alting, om det nu saaleedes var rettet og indrættet, at det kunde uden Fare og med Sikkerhed til Trykken befordres: Hvormed de skulle være færdige indtil St. Hans Dag i Midsommer, da Kongen self med sine Raad og gode Mænd ville være i bemelte Bergen, der at holde Herre-Dag.
Kongen Reyser til de Norske Herre-Dage i Bergen.
Peder Grubbe Lehnsmanden udi Bergen afsættes.
Der Kongen nu kom til de Norske Herre-Dage udi Bergen, og da alle Sagerne vare forhørte og paadømte, skaffede hand Almuen udi Mandals og Rædernæs Lehm Ret over Peder Grubbe Amptmand over Bergenhuus, for dend U-ret dennem var tilføyet ved hans u-taalige

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udpresninger, saa at hand ikke alleeneste maatte betale dennem til Pinds Prikke, hvad dennem med U-ret, var frataget: Men Hand end ogsaa blef sat fra sin Bestilling og maatte lade det til Kongens Naade og U-naade, hvad hand videre for sine For-urettelser skulle liide.

Anders Green bliver Rig. Canceller i Norge.

Til denne Herre-Dag blef Green en Norsk Adelsmand af Kongen sat til at være Norges Riges Canceller, som fik og hafde Gang og Sæde iblant de Danske Rigens Raad, ligesom de vare i deres Bestillinger gamle. Hand kom udi dend forrige Hans Pedersøns stæd, som næsten 2 Aar tilforn ved Døden var afgangen.

Dend ny Norske Lov-Bog bliver ferdig.

Da nu dend Norske Lov-Bog var, som før er meldt, af Lehnsmændene og Laugmændene efterseet; blef dend Kongen overleveret, med hvis de derved hafde et erindre: Da Kongen hafde hørt der om de med sig havende Raads samt de andre gode Mænds Meening, som sadde Retten, sluttede hand self, hvad der skulle staae, og hvad der skulle udelades. Hvorpaa hand tog dend med sig til Danmark for at lade dend trykke, hvilket hand befoel med saadan en Hast og Fliid at skulle skee, saa at dend derefter blef færdig og blef opskikket til Norge førend Aarets Udgang, og giort offentligt bekiendt paa alle Laug- og Bøygde-Tinge til at være efterrettelig for alle oh meenige Mænd i Norge, saa snart tilstundende Nyt-Aar paakom.

Kongen befaler Biskopperne udi Norge at forfatte en Kirke-Lov eller Ordning der i Riget.

Saasom dend Verdslige Lov og Ret nu saaleedes udi Norge, var rettet og sat paa en vis og fast Foed, ville Kongen ogsaa have, at der iligemaade skulle forfattes en Geystlig Lov for Kirke og Skoler udi Norge sig skulle forholde. Til dend Enge hafde Kongen samme Tiid til sig ladet kalde udi Bergen alle Biskopperne udi Norge, Hvilke vare Mag. Anders Bentzen Biskop udi Opslo, Mag. Anders Fotz Biskop

206.

udi Bergen, Mag. Isak Grønbek Biskop i Trundhiem og Mag. Jørgen Eriksøn Biskop udi Stavanger; hvilke hand befoel med Fliid og Vindskibelighed at skulle forfatte en Geystlig eller Kirke-lov, hvor udi de skulle følge dend, som udi Danmark brugelig var, det meeste skee kunde; paa der udi begge Rigers Kirker kunde være en Liighed saa vit Leyligheden det ville tillade. Dette paatoge de sig, og med største Lyst og glad Nidkierhed for GUDs Ære forrettede det, paa det en og anden Misbrug, som dig hafde indsneget, siden Pavedømmet af Riget var blevet udryddet, kunde blive afskaffet.

Hvorleedes eendeel i Norge sender deres Børn ud til Jesuiterne at oplæres.

Samme Tiid foredrog og Bisperne for Kongen, hvorledes enndeel Borgere i Kiøbstæderne hafde faaet Vane, at forsende deres Børn til fremmede og uden Riges Stæder for at oplæres af Jesuiterne som kom fra de Spanske Nederlande. De gave ogsaa tilkiende, at Jesuiterne self kom undertiden med Skibene forklædde som Kiøbmænd eller Skibsfolk, paa det de uden Mistanke og Fare desto snarere kunde lokke Ungdommen med sig; mueligen til dend Ende, at de dennem siden, naar de vare forgifne med Papitiske Lærdom, tilbage igien udi Riget kunde sende, for at faae Klinte iblant Hveeden, og igen udspreede de i Riget de Papistiske Vildfarelser, som med saa stor Fliid og U-mage allereede tilforn vare blefne udryddede.

Kongen befaler Biskopperne, her over at have et vaaget Øye.

Kongen tog sig dette meget til Hierte, og lovede at saa snart hand kom til Danmark ville hand der raade Bood. Imidlertid befoel hand at de tillige med Proisterne saa vel udi Kiøbstæderne,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

som paa Landet skulle alletider have et vaaget Øye og give agt paa, hvo og af hvad Huuse de Børn vare, som saaleedes bleve udskikkede; hvilket de alletider udi deres Kirke-Bøger Tiid efter Tiid skulle optegne, paa det de kunde være kiendte, naar de kom hiem igien, at de ikke enten til nogen Kirke- eller Skole- Tienneste hemmeligen skulle forfremmes. Hand sluttede og derhos, at naar saadanne igien kom til deres Fæderneland, og de sig nogensteds enten i Kiøbstæderne eller paa Landet ville nedsætte, om det ikkun skeede for at bruge nogen verdslig Handtering, da skulle det dennem dog ikke blive tilladt udi Rigerne enten at boe eller bygge.

Saa og have et skarpere Indsenede med Børne-Skolerne.

Ellers foreholdte Kongen Bisperne, at de skulle have nøyere Indseende med deres Skoler, saa vel de Latinske, som de Danske Børne-Skoler; thi hand frygtede for, at de ikke med alt for gode Lærere vare forsiunede, og meente hand, at dette ogsaa kunde være en stor Aarsag til, at Forældrene vare saa villige til at slippe deres Børn fra sig ud til Fremmede. Hvilket Bisperne ogsaa maatte samtykke med Kongen, og særdeeles klagede Biskoppen udi Opsloe og Stavanger, at naar deres Ungdom blef forsendt fra Skolerne til den høye Skole udi Kiøbenhafn, da bleve de der baade forsømte og forførte. saa at naar de kom hiem igien til deres Fæderneland, vare de snart gandske u-dygtige baade til det eene og andet; hvor udover de hafde megen U-mage og Besværlighed for at faae dygtige Personer til Lærere, hvormed Skolerne skulle forsiunes. Hvilket Kongen iligemaade lovede at ville tage til mærke, og see til, hvad boed derimod kunde raades.

Kongen seyler fra Bergen i Norge til Kiøbenhafn.

Kongen med sine Raad og gode Mænd gik til seyls fra Bergen St. Olufs Dag, og kom til Kiøbenhafn Maaneds-Dagen derefter.

Kongen raadfører sig med nogle Biskopper i Danmark om at hindre dend Norske Ungdoms Forføring af Jesuiterne.

Men hans var aldrig saa snart hiemkomen, førend hand for sig kaldede Bisperne udi Siælland Doct. Peder Vinstrup, og udi Skaane Mag. Mogens Matzøn, og i Fyen Mag. Jacob Matzon og dennem foreholdte dend store U-orden, hand hafde fundet udi Norge, og spurte dennem til raads, hvad derved skulle giøres. Hvorpaa de alle Tree faldt ud med at beklage sig iligemaade; hvor rart det var at finde skikkelige og duelige Personer til Skole-Lærere, i hvor stor Fliid de end der paa lagde. Thi de kunde være undertiden saa u-lykkelige, at naar de giorde sig største U-mage for at udvælge de beste Folk dertil; saa i hvor ved de kunde være lærde Mænd nok, saa vare de dig u-beqvemme dertil; saasom eendeel vare ikke fødde og beqvemme til at lære fra sig. Endeel ogsaa ville ikke heller tage sig dend Taalmodighed og U-mage til at oplære Ungdommen: Ja der kunde ogsaa vel være de, som ville finde paa nye og selfgiorde Maader at underviise med, som ikke heller altid ville lykkes.

Streng Forbud udgaer, at ingen maa sende sin Ungdom ud til Jesuiterne *) under høy straf.

Da Kongen nu hafde udspurt alleting, lod hand strax udgaae en Forordning over begge Rigerne, hvorved hand strængeligen forbød, at ingen maatte udsende sine Børn og Ungdom til de Jesuitiske Skoler, og det under Straf ikke alleeneste for dennem som paa saadanne Stæder lod sig underviise, at de aldrig udi hans Riger og lande skulle nyde Brød eller Forfremmelse; men end ogsaa paalagde Forældrene og Vennerne, som dennem til saadanne forbudne Stæder henskikkede, een stor Penge-Straf, hvormed de skulle ansees.

Anordning om Skolerne udi begge Rigerne.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Paa det og Undersaatter ikke formedelst Mangel af dygtige Lærere udi Skolerne, skulle have Aarsag til at forskikke deres Ungdom andenstæds hen for at oplæres; desligeste paa det saa vel GUDs Ære, som Rigets Gafn og Beste kunde forfremmes, og at der alletider kunde være dygtige Folk, til at træde baade udi Kirkens og Raadstuernes Bestillinger, naar de gamle ved Døden bortfaldt, at de skulle giøre en vis og almindelig Anordning, hvorefter Lærerne med deres Med-Tienere, saa vel udi store Dom-Skoler, som udi andre smaae og Børne-skole, sig skulle forholde; og at de, som droge fra een Skole til en anden, ikke skulle begynde at lære paa ny, og der med deres Aar og Alder spile. I særdeeleshed skulle de viise dend rette Maade, hvorleedes Ungdommen self kunde forstaae hvad de læsde, og siden retteligen sig dette til Nytte og Brug kunde føre. Biskopperne bleve og befalede ikke aleeneste alvorligen at have Indseende med Lærernes Flittighed og Maneer, men end ogsaa at de særdeeles og for alleting skulle see til, at saadanne til Skole-Embederne bleve beskikkede, som dertil vare dygtige, og af GUD og Naturen vare begavede, saa og som der udi ville være flittige og u-fortrødne.

De Lybske paa Cantoret udi Bergen vil ej betale tolden efter (208) Told-Rullen, beraabende sig paa nogle gamle Privilegier.

Da Kongen var udi Bergen, blef hand underrettet, hvorledes de Lybske ved Cantoret **) ville unddrage sig fra at betale dend paabudne Told efter Told-Rullen, som tilforn var udgivet; forevendendes

---

**) Chat Gpt:*
Her er en klar og historisk præcis forklaring, vi har fat i et centralt punkt i den dansk-norske konfesionsstat omkring 1604.
Hvem var jesuitterne i begyndelsen af 1600-tallet?
Jesuitterne — Societas Jesu, grundlagt 1534 af Ignatius Loyola — var en katolsk orden, der spillede en hovedrolle i modreformationen, altså den katolske kirkes aktive modangreb på protestantismen. Ordenen var kendt for:
Højtuddannede præster og lærere
Eliteprægede skoler og universiteter
Mission og teologisk argumentation
Ubetinget lydighed mod paven
I protestantiske lande blev de derfor ofte opfattet som farlige, politisk indflydelsesrige og dygtige til at "vinde sjæle tilbage" til katolicismen.
Hvorfor var de forbudt i Danmark-Norge i 1604?
Efter reformationen var Danmark-Norge en strengt luthersk enevældig konfesionsstat, hvor katolicismen ikke blot var forkert, men statsretligt forbudt. Jesuitterne blev betragtet som:
Pavens agenter
En trussel mod statens religiøse enhed
En fare for politisk stabilitet
Derfor blev de allerede i 1580'erne og 1590'erne omtalt som "papistiske forførere", og Christian IV skærpede forbuddene.
Forordningen af 1604
Den tekst som beskrives, beskriver Christian IV's strengeste forbud mod jesuitterne til dato.
Ifølge samtidige kilder forbød kongen:
At nogen sendte deres børn eller unge til jesuitiske skoler i udlandet

At unge, der havde studeret hos jesuitter, nogensinde kunne få embede eller borgerret i riget
At forældre og slægtninge, som sendte unge til sådanne skoler, skulle betale store bøder
Dette stemmer med samtidens generelle frygt for, at unge adelige og borgere kunne blive "forført" til katolicismen gennem jesuitternes højt ansete uddannelser.
Hvorfor netop 1604?
Christian IV var i disse år stærkt optaget af:
At konsolidere den lutherske ortodoksi
At forhindre katolsk infiltration, især via uddannelse
At kontrollere adelens udenlandsrejser
At styrke statens ideologiske enhed før de kommende konflikter i Europa (bl.a. Trediveårskrigen)
Jesuitterne var i hele Europa kendt for deres effektive skolenetværk, og mange protestantiske fyrster frygtede, at unge adelige ville vende hjem som katolikker.
Kort sagt
I 1604 var jesuitterne:
En katolsk eliteorden
Aktiv i modreformationen
Kendt for stærke skoler og intellektuel påvirkning
Af Christian IV betragtet som en statsfjendtlig trussel
***)*
Hvad er "Cantoret"?
I Bergen var Cantoret (eller "Kontoret") betegnelsen for det hanseatiske kontor, altså den store tyske handelsstation på Bryggen. Det var en selvstyrende institution med egne regler, eget retssystem og stærke privilegier, som ofte bragte dem på kant med kongemagten.

208.
nogle gamle Privilegier, som de for 200 Aar hafde faaet af de Norske Konger, som af Kong Oluf Dronning Margretes Søn vare blefne stadfæstede. Hvilken Frihed hand efter Udforskning fornam, da hand var hiemkommen, at de ogsaa paa andre Stæder ville tilegne sig det baade Syndenfields udi Norge, saa og udi eendeel af Stæderne udi Danmark, hvor Fiskeriet faldt, saasom ved Liimfiorden udi Jylland og ved Falsterboe udi Skaane.
Men bliver omsider dertil tvungen.
Thi udsendte hand strax sin alvorlige og strenge Befaling til alle Toldstæderne baade i Danmark og Norge, at de Lybske skulle fortolde deres Skibe og Gods under des Forbrydelse, lige saa vel som andre Fremmede, uden ringeste Forskaansel.
De Lybske sende Kartover til Kongen men bliver sendte tilbage igien.
Da dette rygtedes udi Lybek, tænkte de saadant at ville afvende med Skienk og Foræring; hvorfor de sendte til Kiøbenhafn med et Skib trende halve Kartover med ald sin Tilbehør at tilbyde Kongen. Men Kongen som var paa Kronborg, da de til Kiøbenhafn ankom, befoel Stadtholderen Breide Rantzau, at hand skulle viise dennem af med deres Foræring, som han ingenlunde ville imodtage; og at hand dennem skulle lade forstaae, at hvis de ikke holdte sig Told-Rullen efterretlig, skulle de for deres Opsætsighed vel blive fundne.
Dronningens Fader Chur-Fyrsten af Brandenborg besøger Kongen.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udi Begyndelsen af Høsten kom Chur-Fyrsten af Brandenborg her ind udi Riget, for at glæde sig over Kongens saa og sin Daatters Dronningen samt Rigernes Velstand. Hand blef taget imod ved Giedsøer, hvor hand landede, at trende Rigens Raad saa og Doct. Leonhard Mentzer, Kongens Secreterer og Tydske Cancellie-Forvante, og som til hannem med en ziirlig Tale førte Kongens Ord og Velkomst med største Sømlighed. Da hand kom til Kiøbenhafn, og saa længe hand sig der opholdte; som dog ikke varede over 3 Uger, blef intet forglemt, som kunde være til dend brave gamle Herres Forlystelse og Fornøyelse. Kongen self ledsagede hannem paa sin Hiemreyse med en af sine Fregatter til Traveminde, hvor de med hinanden toge en meget kierlig og venlig Afskeed.

Rigens Raad og Adelen kaldes til sammen til et Møde udi Odense for at undsætte Riget med Skat af deres Gods og Middeler.

Strax derefter forskref Kongen sine Rigens Raad og Adelstanden til Odense, hvor dennem ved Cancelleren Christian Friis, Rigens Marsk Peder Munck og Breide Rantzov efter Kongens Befaling blef forrestillet, hvorleedes det fast allevegne udi omliggende Riger og Lande, og særdeles udi Naboe-Riget Sverrig saa ud til U-rolighed. Hand stillede dennem ogsaa for Øynene, hvad Hertug Karls Forsæt kunde være, idet hand stedse og snart hvert Aar søgte saa mange Aarsager til at begiere og erlange nye Grændse-Moder; men naar noget paa samme Møder var blevet samtykt og sluttet, som mand meente at skulle staae fast til Rigets Fred og Rolighed, da hafde det dog ingen længere Bestandighed, end til hans Gesandter vare hiemkommen; og da søgte hand paa en og anden ny Maade at giøre det til intet, som var afgiort: Af saadant kunde mand lettelige slutte, at dersom hand hafde Hænderne for dend Pohlske Krig, hvorudi hand var indvikler, saa frie, som hand ville, og om hand eengang blef sat fast og sikker paa den Svenske Throne, som hand søgte efter; da skulle det ikke vare

209.

længe førend hand veltede sig ind paa Grændserne. Sverrig og var nu bleven ved et og andet Stæd indtaget udi Lifland mægtigere end tilforn: Hvorfor hand bad Tigens Raad og Adelskab, at de dette ville have udi god agt, og betænkte, hvad som giordes fornøden, og udkrævedes til en tilstrækkelig Modstand, der som nogen sig ville understaae Rigerne og Grændserne at overfalde. Hand gaf dennem derforuden ald nødvendig Oplysning og Forklaring baade om hans Sæe- ogf Land-Magt; besligeste om det som dertil fattedes, og hvor megen Omkostning der udkrævedes til begge, at sætte udi en forsvarligere og bedre Tilstand. Alt dette med meere lod hand over til deres videre Betænkning og Raadføring, og hand med første ville vente deres Svar, hvad de af deres Midler til Fædernelandets Beste ville bevilge.

Adelens Undskyldning.

Efter nogle dages Betænkning indkom herpaa Adelsstandens Undskyldning, paaskydendes at de vel ikke med noget meere kunde bebyrdes, end det, som de nu udi nogle Aar vare blefne satte og taxerede for, helst saasom deres Rotz-Tieneste var langt større og stærkere, end dend nogen Tiid udi Freds-Tider tilforn hafde været. De haabede ogsaa, at mand ikke hafde fornøden saa meget at frygte for Sverriges lykkelige Fremgang udi Lifland, saasom dend blef nok eengang studtzet af Polakkerne: Derforuden var Sverriges Rige self nu udi en stor indvortes U-eenighed og U-rolighed. Hvorfor de meente, at naar Adelen alletider holdte deres Rotz-Tieneste udi god Bereedskab, saa og naar de self og deres Folk med deres Heste og Harniske vare

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

færdige, saa skulle mand vel mene og vente, at de Svenske lode deres Fæderneland udi Rolighed.
Iligemaade indgave og Rigens Raad, som nu vare tilstæde komne, deres Raad og Aarsager, hvorfor de krafteligen fraraadede Konge nogen Krig at begynde; thi at nogle Danske Koffardie-Skibe vare opbragte, hvilket er sædvanligt udi alle Krige, naar de indfalde imellem Naboer, ere derfor ikke af saadan Betydning, at dend med Fædernelandet oprettede Stetinske Fred derfor strax skulle brydes; helst dend derforuden paa sidste Grændse-Mode paa ny var bleven stadfæstet. Ikke heller burde Krig begyndes, fordi Farten paa Narva var forbuddet, og dend til Riga var forflyttet; saasom dette ikke endnu af Sverrig var sat saa fast en Food, at det jo paa bedre Maade, end ved Krig, kunde forandres. Dersom og Danmark nu ville begynde en Krig, da vidstes ikke, hvorfra de Omkostninger, som dertil udfordredes, skulle tages; helst saasom over alt udi klages over Armod, og at nogle Tusinde Bønder-Gaarde ligge øde. Hertug Karl derimod sad nu allereede udi saa fast og udi saa fuld Udrustning, at dersom hand nu af Danmark med Krig blef angrebet, da kunde hand med dend samme strax falde ind udi Skaane, og der forsvare og beskytte det: Tilmed var Sverrig ligesaa vel med en god Orlogs-Flode forsiunet, som Danmark. Dersom og Sverrig nu

210.
med Krig blef overfaldet, da maatte betænkes de store Vanskeligheder som ville følge Krigen, som begyndtes udi et Land, som er befæstet af mange Bierge, tykke Skove, store Søer, farlige hule Veye og deslige; foruden at i Sverrig var stor Mangel paa Underholdning for en fremmed Krigs-Magt, og hvor Fæstningerne var langsomme og vanskelige at erobre. Vilde og Lykken saaleedes føye sig for os, at noget fra Sverrig blef vundet, maatte Danmark frygte for, at Kongen af Pohlen, som endnu er tilligemed retmessig Konge over Sverrig, skulle med sin Pohlske Magt søge at indvinde det igien, som Hertug Karl hafde tabt; og blef Danmark saaleedes indviklet udi Krig med tvende Kongeriger; saa og med en Konge, som er Forvandte med Keyseren, Spanien og andre.
Det er u-fornødent, at Historien skal opfyldes med meere Modstridighed, som denne brave Konge mødte udi sit Heroiske Forsæt til at forsvare sine Riger. Men det gaaer ikke anderledes til udi de Riger, hvor een eller anden Stand ved Forandringer finder Leylighed ved Privilegier at tilvende sig nogen Myndighed, saa at Arfve-Riger og Eenvolds-Riger, bleve ligesom de kunde være Val-Riger, eller og som paa Latin rettest kaldes Imperia mixta. Ellers maa den nu udi disse Tider efterlevende Verden undre sig over Adelstanden, at de stolede saa meget paa deres Rotz-Tieneste, ligesom at deres Naboe-Riger derfor skulle frygte sig saameget, at de ikke torde røre. Mand maa og sig undre over Rigens Raads forestillede Forvarligheder, at Kongen derved blef opholdt denne Gang at hæfne de Indpasser, som Hertug Karl fra første Time, da hand satte sig ved Sverrigs Riges Roer at styre, begyndte at giøre udi dend yderste Kandt af Norges Rige, som og kom til den høyde, at hand og paa det sidste tilegnede sig over samme Lande Titul af Konge og Regentere; hvortil hand neppe hafde vovet sig, dersom hand ikke hafde mærket, at udi Danmarks fandtes saadan u-tidig Forvarlighed. Ellers troer Historien, at Kong Christian ikke saa læt hafde ladet sig drage fra sit Forsæt, hafde hand af Adelstanden efter deres pligtskyldige Underdanighed bleven grebet under Armene, hvortil de ikke vare saa villige som de burde, med mindre de finge Forpligt af Kongen, at de Skatter, som bleve deres

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Gods paalagde, ikke skulle komme dennem udi deres Adelige Privilegier til Forfang. Hvorom nogle Gange tilforn her udi Historien findes Eksempel.
Ridder-Dag holdes til Kiel af Adelen og hvad der blev mest forrettet.
Udi Holsten til Kiel blef holdt udi Novembri en Ritter-Dag, hvor da først blef af Ridderskabet raadslaget, hvorleedes de skulle forsone sig med Kongen, som dennem var bleven u-naadig formedelst dend Modsigelse, som de giorde forleden Aar imod Hertug Hanses og Hertug Johan Friderichs Befaling med begge Hertugdømmene; hvorom tilforn allerede er talt. Dernest blef beslutttet, at de efter- Hertug Johan Adolphs Begiering, giort forlede Aar, ville indsende deres skriftlige Modsigelse til dend Keyserlige Hof-ret imod dend Fordring Hertug Johan Friderich Erke-Biskop til Brehmen der hafde giort

211.
anhængig, imod hans Broder, om hans Andeel af Fyrstendommet Holsten; thi af Fyrstendommet Slesvig torede der ikke tales, fordi det hørte til Danmark. Saa blef der og sluttet, at de ville forestille Hertug Johan Adolph deres Besværing over de Befalinger, som af hans Cancellie uden Sagernes Overlæggelse mod dennem bleve udstæde, hvorfor de forhindredes fra deres Privilegie og Rettighed til at jage paa Geystlig og Closter-Gods; hvilken frihed de fra lang Arilds Tiid u-formeent nydt hafde, og meente dennem med ald rette uden nogen Tvist at tilkomme: Helst saasom de ville beviise, at i hvad Forandringer der end tilforn var skeet ,ed Closter-Godset, saa hafde dog alletider Adelen været forebeholdt derpaa deres Jagt-Frihed. Slutteligen bade de, at dersom det dennem skulle formeenes, der da maatte skee ved ordentlig Rettergang, saasom de heller ville, at det dennem maatte fradømmes, end at det paa saadan Maade skulle forbydes.
Hertug Karl af Sverrig anmoder Kongen at hand vil næfne en anden Opmand udi deres stridige Sager.
Forhandlingen imellem Danmark og Sverrig blef forleeden Aar endt, med den Ophold Hertug Karl derudi indkastede med at næfne en Opmand paa sin Side: Hvilket hand ikke forglemte i Aar at vedblive. Thi anmodede hnd Kongen paa ny om at være betænkt paa at næfne en anden Opmand end Chur-Fyrsten af Brandenborg; eller og drsom hand det ikke ville giøre, om det da ikke var bedre, at paa begge Sider nogle Kongelige Chur og Fyrstelige Personer bleve ombedet, at de ville affærdige nogle at deres gode Mænd, som paa et beleyligt Stæd de tilbagestaaende Stridigheder kunde afgiøre. Men hvis Sagerne derved ikke endda kunde bringes til Endelighed, som hand ikke ville formode, saa kunde begge deres beskikkede gode Mænd samles for at næfne en Opmand.
Kongen vil først ej svare der paa, hvorfor de Svenske Rigens Raad derom bede.
Paa denne Anmodning ville Kongen ikke udi lang Tiid noget svare, hvorfor de Svenske Riges Raad skreve de Danske Raad til, at de ville hos Hans Majestæt anholde om Svar; og med de samme indsendte de ny Besværinger, om Skatten udi Finmarken, som de klagede, at de Norske Befalingsmænd forbød de Svenske at maatte opbære enten af deres egne Søe-Finder, eller og af de, som af Russerne til dennem vare afstaaet: Da det dog blef de Russiske Fogder tilladt, at opbære dend paa de Stæder, som de self til Sverrig hafde overdraget.
De Klage og over Hinder udi Lappe-Skatten, men fleere Besværinger som de indgive.
Desligeste klagede de og, at de Danske Undersaatter finge endnu Passer at seyle med paa Riga, hvilke skulle have rottet sig sammen og angrebet dend Svenske Flode, som de hafde giort

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Skade. Derpaa svarede de Danske Rigens Raad intet. Men Kongen svarte Hertugen, at saasom hans Undersaatter ikke efter sidste Grændse-Modes Slutning hafde faaet Betaling for deres Fordringer, som de hafde til de Svenske Undersaatter udi Nyløse og Stokholm; saa og faa som fremmede Seylende af dend Svenske Flode bleve foruroligede paa Kongens egne Strømme: Saa kunde hand ikke viide hvad det skulle frugte enten for hans Riger udi almindelighed, eller og for hans Undersaatter udi særdeleshed, at nogen ny Handel blef foretaget. Hand forstood ikke heller, hvad det skulle

212.

gafne om nogen Fyrste blef til Opmand udnæfnt. Paa dette Bref svarte Hertugen, at hand ikke vidste, hvorleedes hand saaleedes kunne beskyldes, og bad for saadant at maatte forskaanes.

Hertug Karl giører selv Forslag paa en nye Opmand.

Og begierer et nyt Grænse-Mode.

Hand foreslog derhos igien en ny Opmand udi Chur-Fyrsten af Brandenborgs sted, nemligen Land-Gref Mauritz ril Hessen; saa og at et nyt Grændse-Møde ved Flakebek førstkommende Nyt-Aars Dag maatte holdes, og 6 af hver Rigens Raad did maatte sendes: Men kongen ville ikke svare noget paa dette Kort Tiid derefter skref hand Hertugen til med egen Haand om noget andet, nemligen, at efter som de Svenske Capitainer og Udlæggere hafde tilføyet baade hans Undersaatter sa og fremmede Folk paa hans Rigers Strømme Vold og Overlast, saa ville hand venligen bede, at herefter saadant ikke maa begyndes, saa ville hand venligen bede, at herefter saadant ikke maa begyndes paa det Vitløftighed og U-villie deraf imellem Rigerne ikke skulle foraarsages. Dette Bref blef saaleedes sluttet, at Hertugen ville herefter erindre sig, at Kongen self med egen Haand sligt nu paa det venligste og naboeligst af hannem hafde begiert.

De Svenskes forhold udi Norske Lapland med Skats Opbørsel dette Aar.

Efter denne Braf-Vexling, blef hidbragt fra Amptmanden over Vardøhuus og Finmarken Bref og Underretning, hvorledes Hertug Karl hafde indsendt denne Sommer trende Fuldmægtige tillige med nogle Svenske Field-Fogder, og saa got som med Magt aftvunget de Norske Finlapper, saa og eendeel af Nordlands Almue i Saltens Fogderie Skat, og til desto større Beviis derpaa, skikkede hand tillige med en Udskrift af en Qvitantze, som bemeldte Fuldmægtige hafde givet Almuen for samme Skat, som de hafde opbaaren, af saadan Indhold:

Et Bref som de Svenske Fuldmægtige hafde efterladt sig i Finmarken.

”Saasom paa sidste holdene Grændse-Mode den 9de Februarii Aar 1603, ved Flakbek, var af begge Rigens Raad een helligen sluttet, at Sveriges Krone efter samme Modes Datum u-imodsigeligen skulle beholde dend Rettighed udi Lapmarken og ved Vester-Hafs Søeside udi saa mange Stæder og hos saa mange Finner, som dend af Alder og førend det Stetinske Fordrag sædvanligt hafde været, og det er bleven befundet af Kongens Rente-Cammers gamle Bøger, foruden at Finnerne og self maa bekiende og tilstaae, at Titis-Fiorden og Røtteangers-Fiorden med alle deres Inderfiorde udi Salten-Lehn have været Sverriges Krone Skatskyldige: Derfor vare de tillige med Laugmanden udi Vester-Bothen, saa og med Field-Fogderne udi Pithe og Lula Lapmarker udsendt for at opberge samme Skat, for dette Aar 1604. Saa har Finnerne, som boe udi Titis Fiorden og des Inderfiorde imod de Danske Befalingsmænds Viidenskab same Skat efter deres fattige leylighed godvilligen udgiort, paa det de maa nyde Fred og Forsvar, samt deres Kiøbmandskab med de Svenske Field-Finner. Og efterdi de frygte, at de for denne

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

deres Godvillighed, som de sædvanlig have plejet, af de Danske Befalingsmænd skulle forfølget blivet, saa have de dette Forsvarelse-Bref af dennem Begiert. Hvilket de

213.
dennem ikke har kundet negte. Derfor befalede de alle Sverriges Riges Undersatter, at de samme Finner hielpe at forsvare og handthæve, saasom og forbyde de Danske Befalingsmænd dennem nogen Forfang at giøre nu eller i tilkommende Tider, saa fremt de ville, at det Stetinske Fordrag, saa og det seneste Beslut ved Flakebek Aar 1603 nogen Tiid skal blive holdt, og et got fredsomt Naboeskab skal være imellem begge Rigerne. At dette saa i Sandhed var, trykkede de deres Signet neden under, Kørres den 14 April Anno 1604.
Underksrefen af Isak Brem og Daniels Theodorus. ”
Kongen derimod forbyder Almuen at give Skat til anden end han self, saa og befalet Amptmændene at afviise de Svenske Fogder som kom over deres Grændser med ald optænkelig Magt.
Da Kongen fik dette Bref med hos fuldte Amptmandens Underretning at see, forundrede hand sig særdeeles over, hvorleedes de Svenske torde saa u-besindeligen og drifteligen understaae sig, at indbilde Almuen om det, som aldrig paa det sidste Grændse-Mode ved Flakebek var bleven sluttet og som ikke var sandt, da der dog intet fast paa samme Mode var bleven sluttet. Men for at forekomme saadan Snedighed udi tide, sendte hand u-fortøvet Befaling ved et vist Bud, som maatte reyse Nat og Dag til Amptmændene baade udi Finmarken saa og udi Nordland, at naar nogen Svensk Fuldmægtig paa saadan Maade igien kom at kræve Skat paa de Stæder, hvor det dennem ikke tilkom: skulle de med ald dend Magt, de med Almuen kunde afstæd komme, saadan Overvold hindre; og derhos lod Almuen strengeligen befale og forbyde, at de ikke til nogen anden skulle nogen Skat udgive, uden til deres rette Konge, saa fremt de sig ellers af hannem ville vendte nogen Beskyttelse eller Beskiermelse, og de derforuden ikke ville med haard Straf ansees. Hermed tænkte Kongen at ville hindre saadan Indpas, og vendtede at naar Almuen efter denne Befaling giorde Modstand, Hertugen da skulle begynde med bevæbnet Magt at ville inddrive sin saaleedes indbildede Skat; paa det hand kunde faae Aarsag til iligemaade at gribe til Vaaben og med Magt at igiendrive saadan Vold og Overlast; paa det ikke om hannem skulle siges, at hand reysde Krig imod Sverrig uden Aarsag, og at hand ville tage Kong Sigismundi Partie, som var udi Sverrig sat af Thronen.
Et Søeslag imellem nogle Svenske Orlogs Skibe og nogle Hollandske og Hansestædernes Koffardi-Flode.
Hollænderne og de Vendiske Hansestæders saa vel som de Hamborgske og Embdiske Skibe, 80 udi Tallet, som fore paa Riga, sloge sig sammen dette Aar og giorde Admiralskab, for at gaae under de Preussiske Kuster desto sikkere for de Svenske Orlogs-Skibe, som dennem skulle oppasse. Dennem mødte nogle faa Uger Søes uden for Dantzig, det, de frygtede for, nemligen 11 Svenske Orlogs-Skibe, med hvilke de vovede, et temmelig Søeslag. De Hollandske og Lybske sloge vel fra sig, saa at ihvorvel de mistede ved 30 af deres Koffardi-Skibe, som med Skøt ikke vare forsiunede; saa bleve dog de Svenske meget beskadigede paa deres Seyl, og det løbende Reedskab, og mistede et par 100de Mand og derover. Dette giorde Hertugen saa forbitteret, at hand svoer de Lybske Hævn og U-lykke til. U-agtet denne Hertugens Forbittrelse, giorde de Lybske dog paa deres
214.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

egne og Naboe-grændsende Hansestæders egne hos hannem Ansøgning om frie Seylatz paa Narva og Riga, paa det deres Skibe ikke meere skulle skee Fortreed og opbringes.
De Lybske handle dog med Hertug Karl af Sverig om frie Seylatz paa Narva og Riga; men blive fixerede.
Hermed kom de og saa vit, at der skulle handles om et Stæd, hvor de til dette at slutte skulle samles. Men for at opholde dennem med bare Løfter, giorde Hertug Karl Forslag paa Grændsestædeet Bremsebroe imellem Bleginde og Øster-Gottland, og skref hand Kong Christian til, om Tilladelse dertil.
Kongen vil ej tilstæde nogen Han del mellem de Svenske og Lybske ved Bremsebroe.
Men Konge svarede ikke andet derpaa, end at det var meget selsomt saadant at begiere, og hafde Lybek allerede derom faaet hans Tanker at vide; nemligen, at det der ikke kunde bevilges.
Gesandter komme fra Pohlen til Danmark og begierer et Forbund maatte sluttes imod Sverrig.'
Imidlertid denne Handel saaledes stod paa med de Svenske kom udi Høsten tvende Gesandter fra Kong Sigismund udi Pohlen, nemligen Jørgen Pose hand Raad, og Erik Gyldenstiern hans Cammer-Junker; hvilke efter at de hafde frembragt deres Fuldbragt, og de til Kongen vare blefne fremførte, først aflagde deres Taksigelse fordi Kong Sigismundi troe Undersatter, som maatte rømme fra Sverrig udi Danmark, nøde Beskiermelse. Dernest tilbøde de paa deres Konges vegne et nærmere Venskab og Forbund, end hidindtil hafde været. Og saasom deres Konge hafde udi sinde nestkommendes For-Aar at hæfne dend U-ret. Hertug Karl hannem tilføyede, begiertes derudi Kongens Raad, Hielp og Bistand, og at Hans Majestæt derfore ville beskikke nogle af hans gode Mænd, som herom med denne maatte samtale- Kongen bevilgede det og befoel Rigens Canceller Arild Hvidtfeld og Rigens Raad Henrick Lykke at høre deres Forslag. Da de komme sammen, begierede de Undsætning af 3 Fahner Ryttere, og lige saa mange Fod-Folk, saa og 7 eller 8 veludrustede Orlogs-Skibe, som maatte være færdige til nestkommende For-Aar; og naar de kom udi de Pohlske Hafne og paa de Pohlske Grændser, ville Kongen af Pohlen beskikke disse Folk og Skibe en egen Oberst og Admiral. Til Forsikring for deres Sold og Betaling ville Pohlen pantsætte Kronebierg-Lehn udi Estland; og dersom det ikke kunde være nok; da saa meget af nestomliggende Lehne, som dertil kunde forslaae: Dersom Kongen dette ikke ville undgaae, da bade de at Danmark ville sidde stille uden at giøre nogen af Parterne nogen Undsætning.
Dersom Kongen intet Forbund ville indgaae bage de, at hand ville sidde stille og tilstæde de Pohlske Skibe frie Seylatz paa de Danske Strømme og Hafne.
Og endelig dersom intet af alt dette kunde skee, da forhaabede de, at de Pohlske Skibe og Folk maatte have en sikker og frie Tilgang til Danmarks Grændser, Strømme, Hafne og Lande.
Hertil svare,
Men hertil blef dennem svaret, først at Kongen af Pohlen hafde self slet intet af alt det hand kunde sidde stille; saasom hand fik at skikke sig efter Tiden og Leyligheden. Endeligen kunde det ingenlunde tilstædes en fremmed Krigsmagt at berøre Grændserne, saasom det var til Undersaatternes Skade og Fordærv. Saa ville det og foraarsage suurseende hos Naboerne. Men saadan Besked toge de deres Afskeed.

215.
Stænderne udi Sverrig paa Rigs-Dagen til Nordkøping kiende Hertug Karl for Konge, og erklære hans Søn for Arving til Riget.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udi dette Aar blef holdt en Rigs-Dag udi Sverrig udi dend Bye Nordkøping, hvor Stænderne overdroge Hertug Karl ald Kongelig Myndighed, Ret og Navn, og derforuden forsikrede hannem at hans Søn Gustav Adolph efter hans Død skulle arve Riget; item at Riget og Kronen alletider skulle falde paa hans Afkom være nærmest dertil; og blef af Kong Sigismundus af Pohlen og hans Børn og Afkom fra Sverriges Krone og Rige alletider og til ævigtid udelukt.
Desligeste blef der og sluttet, at ingen maatte tages til Konge som ikke var af dend Evangeliske Religion; saa maatte ikke heller nogen Konge tage sig nogen Gemahl, som var til anden Religion hengivet. Herpaa blef et sært Bref oprettet, som kaldtes Arf-Foreeningen, hvilket siden holdtes som en Rettesnor for dennem, som Regieringen skulle tiltræde.
Kong Sigismund af Pohlen og hans Afkom bliver her ved danske udelukket fra Kronen.
Saaledes blef Kong Sigismundus udi Pohlen og hans Afkom til ævigtid udelukket fra Sverrig, saa at de aldrig derefter kunde have Tanke til at forhverve det igien, uden det skulle skee med Kaarden udi Haanden: hvortil var lidet Haab. Thi Kong Sigismund lagde sig derforuden ud med Cancelleren Zamosti udi Pohlen, som hafde meget at sige.
Hertug Johan blef og derved sat langt tilbage udi Arve-Linien.
De Svenske vare ogsaa forbittrede paa hannem for hans Forhold, med Religionens og Kirkens Skiks Forandring, da hand var sidst udi Sverrig, at ald dend gode Tanke de tilforn til hannem kunde have, som til en af dend gamle Kong Gustavs Afkom, var nu gandske af deres Hierter udryddet; saa blef og Hertug Johan forlangt sat tilbage udi Arve-Linien, hvilket de Svenske ville undskylde dermed, at hans var dend Tiid 14 eller 15 Aar gammel, og at Riget kunde ikke formedelst de besværlige Tider regieres af een U-myndig.
Hvorledes Hertug Johan blef siden aflagt.
Dernest at Hertug Johan self bad Hertug Karl sin Far-Broder, at hand ville tage sig Regieringen an, og være deres Konge. Siden da hand kom til myndige Aar og Alder, tog hans Kong Karls Datter Maria Elisabeth til Egte, og nøyedes med de hannem tillagde Fyrstendomme, Finland og Ost-Gothland indtil hans døde paa Vatsteen, som var hans Residentz, Aar 1618 uden Arving: Og hans Gemahl døde Aaret nest efter.
Hertug Karl vil ej endnu antage Konge-Nafn.
I hvor vel Hertug Karl paa denne Rigs-Dag blef erklæret og kiendt for Konge, saa findes dog ikke at hand har ført Titulen. Thi hand erklærede sig ligesaa vel nu paa denne Rigs-Dag, som tilforn paa dend som holdtes udi Stokholm 1602 og udi Linkøping 1600. at hand endnu noget ville ansee Tiden, om Riget ikke kunde med Kong Sigismund komme udi bedre Forstand, Foreening og Enighed.
Lybek Søger Kongens Naade.
Sidst udi Aaret kom fra Lybek Borgemester Bordingius med en Raadmand Herman Dorn til Kiøbenhafn, for at afgiøre og aftale udi Venlighed dend U-naade, som Kongen hafde fattet til dennem, saa og for at faae deres og de andre Hansestæders Privilegier, som dennem af de forrige Konger vare gifne, stadfæstede. De bleve af Cancelleren

216.
hørte, og deres skriftlige Forslag bleve vel imodtagne, men de maatte reyse hiem igien uden Beskeed. Thi foruden det forrige, var udi dette Aar opkommen ny Stridighed, i det at Hertug Hans af Sønderborg Kongens Far-Broder hafde sendt en Pram til Traveminde ved Reinfeldt, hvilken Lybekker bemægtigede sig, paastaaendes at der var imod deres Privilegier. Men

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Hertugen lod en legge der hen igien, som Kongen skref dem til og befoel, at de skulle lade dend ligge, eller og hand ville have med dem at giøre, saa og fordrede hand forrige Pram tilbage igien, som og blef følgagtig.

Hansestædernes forsamling til Lybek, hvor de forny deres gamle Forbund.

Efterdi her tales om Lybek, kand ej forbigaaes at erindre, at udi dette Aar var der, som udi dend fornemmeste og Hoved-Staden for det Hanseske-Forbund eller Hansestæderne, en mægtig Forsamling og et stort Møde af alle, saa vel de Vendiske, som de Saxsiske og andre udi Forbundet begrebne Stæders Fuldmægtige oh Sendebud: Hvor da deres gamle Forbund igien imellem dennem blef fornyet, forbedret og stadfæstet. Aarsagen til denne almindelige Samling, var først dend Afgang eendeel af disse Stæder, og besynderlige de, som laae ud til Øster- og Vester-Søen hafde taget paa deres saa kaldede, Kantorer, som de hafde oprette for lang Tiid udi London udi Engelland, Brygge udi Flanderen, og siden udi Antverpen; Narva paa de Russiske Grændser, og Bergen udi Norge: Af hvilke nu ingen var udi nogen Floor og Velstand, uden alleenest Bergen i Norge; som og siuntes at ville tage af, formedelst dennem der ogsaa bleve deres gamle Firheder og self tiltagne Myndighed og Vedtægter meget formindskede. Derforuden hafde de ikke endu kundet faae deres Privilegier af Kong Christian stadfæstede, siden hand kom til Regieringen. Dronningen af Engelland hafde og betaget dem deres Skil Huus og Stabel i London, hvorom tilforn meget er bleven talt. Brygges Handel var flyttet til Antwerpen, som Amsterdam nu betog dem og fordærvede. Narva hafde Hertug Karl af Sverrig forbuddet. Foruden dette vare de og svækkede af dend Overlast og U-roe, som de Svenske giorde dennem udi deres Seylatz udi Øster-Søen, saa ogsaa af de skeele Øyne, som eendeel af Fyrsterne udi det Tydske Rige ansaae deres Velstand med; hvilke og paa mange Maader søgte enten med Lift, dennem deres Friheder at afskiere, eller og med Magt dennem dend at betage. Denne Samling hafde nær i Begyndelsen faldet ilde ud.

Dette Møde og Samling i begyndelsen siuntes at ville falde ud til nogen U-eenighed, formedelst et Gesandtskab, som Lybek paa de samtlige Hansestæders vegne hafde udskikket Aaret tilforn til Czaren udi Rusland om deres Privilegiers og Handels Vedligeholdelse og Forbedring; hvilket var ej vel gelinged; thi de hafde overgaaet deres Grændser; hvorfor Stralsund særdeeles fordret Regenskab. Dog bleve de omsider saa eenige, at de ikke alleeneste fornyede deres gamle Forbund; men end ogsaa forbandt sig til, af ald Magt og Kraft at staae hinanden bie der som nogen af dennem blef af nogen overfaldet enten udi deres Friheder, eller udi deres Handel. Til hvilken Ende eenhver Kiøbstæd af disse Hansestæder

217.

blef sat og taxeret for hvor meget dend efter Efne hertil skulle udgive. Paa dette Forbunds Fornyelse og Stadfæstelse var der arbeydet tilforn vel udi 8 Aar, og der hafde ikke endnu kommet dertil, hvis Staden Brunsvig ikke saa stærk hafde drevet derpaa.

Dette var nye Forbund var Grundvold til det Forbund med Holland, som nogle Aar efter blef sluttet.

Thi dend var mest udi Frygt og Klemme, som siden skal fortælles. Ellers blef i dette ny Forbund lagt det første Grundvold til det Forbund, som Hanse-Stæderne siden Aar 1613 og 1616 sluttede med de Foreenede Nederlænder, Danmark til Fortreed.

Russiske Uroligheder i dette Aar.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udi dette Aar begyndte Griska Utrepeja, som var fød af en ringe Adelig Stamme udi det Fyrstendom Jareslov; at spille sit Mesterstykke udi Rusland, og gaf sig ud for at være Demetrius Grotz-Fyrsten Ivan Wasilowitzis Søn, som Borris nogle Aar tilforn udi sin Ungdom hemmeligen hafde ladet myrde: Udi dette Skielmstykke var Griska meget mesterligen oplært af sin Tugtemester, som var en Munk.
Thi nu faldt hand ind med 6000 Cosaker paa Grændsen af Rusland, saa at Grotz-Fyrsten Borres Gudenov maatte sende en stor Krigs-Magt ud imod hannem, efter som hans Magt saaleedes tilvoxede, ikke alleeneste af Cosaker og Polakker, med end ogsaa af Russerne self, hvortil endeel lod sig overtale af Medynk og Godtroenhed til hans listige og løgnagtige Historie og Foregivelser. Eendeel og lode sig dertil bruge ag Hæfngierighed og U-fornøyelse over Borrises Magt og Regiering. Ja hand end ogsaa bekom fra Pohlen Hielp baade af Folk, Penge og Proviant. Videre herom at tale giøres ikke fornøden, saasom derom udi de Pohlske og Russiske Historier meget findes skrevet.

Aar 1605

Princesse Sophia fødes, men døer kort efter.
Ved dette Aars Begyndelse blef Kong Christian Dronning velsignet med en Datter Princesse Sophia, som blef fød paa Kronborg dend 4de Januarii; men hendes Lefnets Maal var ikkun kort: Thi hun døde den 7de Septembris nestefter.
Kongen forærer et Bibliotheke til Academiet.
Hans Majestæt forærede Kiøbenhafns høye Skole med et Bibliotheke til en Nyt-Aars Gave, nestaaende ikke alleeneste af mange med end og af rare Bøger, og af de ældste og beste Prentninger.
Kongen sender 2de Skibe ud for at opsøge Grønland.)*
Først udi Foraaret udsendte Kongen tvende store og med Skøt og Stokker udrustede Skibe, og en Jagt under en Skotske Adelsmands John Koninghams Befaling og Ansøgning, for at seyle paa Grønland, om de det kunde opsøge: Paa der andet Skib var Godske Lindenov, og paa Jagten var en Engeks Skipper Johm Knight. De lettede deres Anker paa Kiøbenhafns Rede, den 19de April, og ginge til Seyls med saa lykkelig en Vind at de dens anden Dag udi

---

*)
Den historiske kontekst: Christian IV's grønlandsekspeditioner 1605–1607
I begyndelsen af 1600-tallet ønskede Christian IV at genetablere kontakt med de gamle norrøne bygder i Grønland og samtidig sikre sig handels- og suverænitetsrettigheder i Nordatlanten. Det blev til tre kongelige ekspeditioner i 1605, 1606 og 1607 — alle med en blanding af danske, skotske og engelske søfolk og navigatører.
Ekspeditionerne var også et prestigeprojekt: Danmark-Norge ville markere sig som arktisk magt, og Christian IV investerede betydelige ressourcer i skibe, udrustning og udenlandske eksperter.
John Cunningham (Hans Kønig / Koningham)
Kildegrundlag: Wikipedia-artiklen om Cunningham og Lex.dk.
Skotsk adelsmand, født ca. 1575.

Trådte i dansk tjeneste i 1603.
I 1605 udnævnt til øverstkommanderende for den første af Christian IV's ekspeditioner til Grønland.
Hans flåde bestod af Trost, Den Røde Løve og Katten, med James Hall som pilot.
Ekspeditionen kortlagde dele af Grønlands vestkyst mellem ca. 66°35′ og 68°35′ nordlig bredde.
I 1606 deltog han igen, denne gang som kaptajn under Godske Lindenovs overordnede kommando.
Senere blev han lensmand på Vardøhus i Finnmark og døde i 1651.
Cunningham var altså både pioner og organisator — en slags arktisk projektleder med skotsk baggrund, men i dansk-norsk tjeneste.
Godske Lindenov
Kildegrundlag: Cambridge University Press-udgaven af James Halls beretning.
• Dansk adelsmand og søofficer.
• I 1606 var han øverstkommanderende for den anden ekspedition.
• Hans flagskib var Frost, og flåden bestod af fire skibe og en pinasse.
• Cunningham sejlede under ham som kaptajn på Løven.
• Ekspeditionen havde både geografiske og politiske mål: kortlægning, eftersøgning af norrøne ruiner og markering af dansk suverænitet.
• Lindenov døde i 1612.
Lindenov fremstår som en mere traditionel dansk officer end Cunningham — men med samme arktiske ambitioner.
John Knight
Kildegrundlag: Wikipedia-artiklen om Cunningham, hvor Knight nævnes som kaptajn på Katten.
• Engelsk sømand og kaptajn.
• Deltog i 1605-ekspeditionen som kaptajn på den lille jagt Katten.
• Var en af de erfarne engelske navigatører, Christian IV hyrede for at styrke ekspeditionernes faglige niveau.
• Knight var kendt for sin arktiske erfaring og senere forsvandt han under en engelsk ekspedition i 1606 (uden for dansk tjeneste).
Knight repræsenterer den engelske ekspertise, som Christian IV aktivt trak på — især i navigation og issejlads.
Hvorfor disse tre mænd sammen?
Christian IV samlede et internationalt hold, fordi:
• Skotterne (som Cunningham) havde erfaring fra Nordatlanten.
• Englændere (som Knight) var førende i arktisk navigation.
• Danskerne (som Lindenov) sikrede kongens politiske kontrol og militære autoritet.
Det er derfor helt naturligt, at din tekst nævner dem side om side — de var nøglefigurer i et af Christian IV's mest ambitiøse projekter.

218.
Maji-Maaned vare komne til dend 69de Grad af Poli-Høyde og Nordleedeingen, og rosede sig af, at de ikke hafde haft uden een Dags Modbør. Det Skib som Godske Lindenov første, kom

hiem igien den 28de Julii, men de andre tvende kom ikke tilbage førend dend 7de Dag udi Høst-Maaned.

Anordning af en Dansk Rixdaler skal gielde 65 Skilling.

Udi dette Aar blef udi dend Neder-Saxiske Kretzes Forsamling, som blef holdt for at eftersee og prøve det Rommerske Riges Myntes Godhed og Værdie til den Handel og Vandel baade udi Øster- og Vester-Søen at drive. Dend danske Mynt blef der ogsaa prøvet, hvor da de Danske 4re Markstykker, som Aaret tilforn af Kongen vare forhøyede til 66 Skilling Danske, kiendtes for at være lige gode og giæve med de Rommerske Rigers Rixdaler.

Den Neder-Saxsiske sætter den Slesvigske Myndt.

Men da bemeldte Kredtz iblant andre Myndt hafde prøvet, hvad dend Slevigske holdte udi sin Godhed og Vægt, blef dend efter befundene Beskaffenged af dennem nedsat saaledes, at et 4re Penge Lybsk, saa at hver Skilling Lybsk-Stykke var ikke mere end 10 Lybske Penge, for hvilket de ikkun skulle være giængse de første 6 Maaneder udi det Rommerske Rige, men siden skulle de der vare afskaffede.

Hvorfor de og nedsættes her i Rigerne.

Derfor fandt Kongen for tienligt saadant at kunde giøre for begge sine Kongeriger, at de sig kunde tage vare for samme Penge, høyere at antage: Eftersom det ikke var at paatvifle, at naar de ikke udi Tydskland kunde gielde meere. de da udi Haabetal skulle blive her indført, og Undersaatterne blive paatrængende for dend høye Priis, som Prægen eller Stempelen udviisde.

Den Synderborgske Mynt blef og nedsat.

Dette gaf Kongen Anledning til at lade prøve den Sønderborgske Myndt, som hans Fader-Broder Hertug Hans hafde ladet slage, og da dend var bleven befundet ved Smeltning, at dend efter Finhedens Udtrækning, og Vegtens Tyngde ikke kunde gielde imod dend Danske Myndt, blef den iligemaade i disse Lande og Riger nedsat; sa at et 4re Skillingstykke ikke skulle gielde meere end 3 Skilling Danske, 2 Skilling skulle gaae for 4re Hvide Danske, og 1 Skilling for 2 Hvide.

Den nye Norske Lov bliver offentlig paa alle Laug-Tinge oplæst.

Den ny Norske Lov blef paa det første Laug-Ting, som dette Aar udi Norge paa et hvet Stæd blef holdt, offentligen oplæst og forkyndt. Hvilket blef med stor Begierlighed og Glæde annammet og imodtaget, saa at aldrig var seet saa stor et Tilløb af Folk paa Tingene, som denne Tiid.

Kongen befaler at Svofl skal virkes paa Island hvor det rigeligen findes, og føres til Danmark.

Kongen kom dette Aar udi Erfaring, af nogle gamle Breve, at paa Iisland fandtes Svofl og et Svovl-Berg Norden paa Landet. Særdeles blef hand derom oplyst af et Forpagtnings-Bref, som med de Lybske var sluttet Aar 1567. Ved hvilket hans Hr. Fader Kong Friderich den Anden hafde dennem forundt samme Svofl- Berg med Vilkaar, at de skulle hver Aar rundeligen og rigeligen forskaffe hannem saa meget Svofl, som hand til sin og Rigets Brug hafde fornøden, og naar det var skeet, maatte de det øfrige forhandle til hvem de ville; naar det ikke skeede hans Fiender til Gafn og Beste.

219.

Denne Tilførsel hafde nu nogle Aar ophørt, formedelst de Lybske ikke længer maatte beseyle Island. Hvorfor Kongen befoel at Bønderne udi nestomliggende Sysseler skulle hvar Aar samle 16 læster har af, og det bringe til Skibene udi Oxefiord, hvormed Sysselmændene skulle have

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Indseende, og dertil være ansvarlige. Denne Nedførsel blef udi mage Aar holdt ved lige, og viides ikke, hvorfor dermed blef siden opholdt, da Svovlet dog, naar det var renset, blef befundet saa dygtigt rigt og got til Bøsse-Krud, som det mand med stor Omkostning lader hendte fra andre fremmede Stæder. Der fandtes og saa stor en Mængde, som mand kunde have nok af. Men det var vel troeligt, at Skibene derudi vel have beviist dend største Modtvillighed at tage det ind! for ej at betages Rummet til deres anden Ladning. Det kand og vel være, at Almuen paa Landet nødig ville samle og arbeyde det ud af Bierget, formedelst de Dunster, som staae op af Jorden, hvilke Hovedpine og andre Svagheder saaleedes for Brystet kand foraarsage.

En Biskop paa Iisland vil tilegne sig den Myndighed, som de Papistiske Bisper fordum hafde. Ellers var hand en berømmelig Biskop, og hand oversatte Bibelen paa Islandsk.

Synden paa Iisland vare i disse Dage en Biskop ved Nafn Mag. Guldbrandt Thorlafson, som blef af Islænderne beskyldt for Tiid efter anden at ville tiltage sig dend Myndighed, som de forrige Bisper udi Pavedommets Tiid sig Hafde anmasset; desligeste og at hand ville bruge sin Myndighed udi verdslige Sager. Men hans blef ikke alleeneste af Kongen forbuddet saadan Formastelse under Straf, at dersom hand befattede sig med verdslige Sager. Men hand blef ikke alleeneste af Kongen forbuddet saadan Formastelse under Straf, at dersom hand befattede sig med verdslige Sager, eller og andet meere end som hans Bestilling vedkom, skulle hand have sin Bestilling fortabt: Men end og Laugmænd og Sysselmænd bleve befalede, ikke at skulle tilstæde hannem noget udi deres Bestillinger og Forrretninger at sige. Om denne Mand herudi u-skyldeligen blef forklaffet, kand snart troes; thi hans ellers var udi hans Biskoppelige Embede en braf og nidkier Biskop.

Bibelen bliver oversat paa Iislandsk, og først ved Trykkeriet giort bekiendt, som denne Bisp der paa Landet indrettede.

Hand var dend første som oversatte Bibelen paa Iislandsk; hand paa sin egen Bekostning oprettede paa Landet et Bogtykkerie, og som der endnu holdes ved lige. Hand lod og der dend Iislandske Bibel og mangfoldige gudelige Bøger til GUDs Ære og Kirkens Opbyggelse trykke; saa at hand var udi alleting en meget berømmelig, nyttig og opbyggelig GUDs og Kirkens Tiener, og hans Nafn bør ikke uddøe; thi hand sørgede for Skolerne og de Fattige troligen, og ikke har fortient andet, end at om hannem jo med største Berømmelse maa tales.

Een Eenhørning fanges under Iisland.

Under Iisland blef dette Aar fanget een Eenhiørning-Fisk, som var af en meget stor Længde. Fisken udi sig self fra Spitsen af Eenhornet til Halen var noget over 15 Allen (Een Eenhørning fanges under Iisland.

Under Iisland blef dette Aar fanget een Eenhiørning-Fisk, som var af en meget stor Længde. Fisken udi sig self fra Spitsen af Eenhornet til Halen var noget over 15 Allen land, med Eenhornet som sad meere paa dend eene Side end midt i Panden, var noget over 3 Siællandske Alen eller 6 Føder lang. Da dend blef ophugget, fandtes der udi Magen og udi Struben en stor Deel af smaae Fiske, og mest af dennem som kaldes Ræger, som den nyligen hafde sluget, at samme Fiks kunde giøre nogen Skade paa de store Fiske, men mindre at det

220.

skulle skee med Hornet. Kiæberne og Hoved-Panden, hvorudi Eenhornet sad blef her holdt af stor Verdie efter dend Priis som der paa sattes udi de Dage, da de vare agtede dyrere end nu

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

omstunder. Thi det blef agtet for sin Rarhed og store Dyd udi Lægedomme høyt over Guld, og blef dette ny fundene taxeret og vurderet for nogle og trefdive Tusinde Rixdalere. Men nu ere de ikke udi saa høy en Priis; siden mand paa Hvalfisk-Fangsten under Grønland og Spitzberget har fanget meere Mænge, af dennem, end mand har seet og haft tilforn. Ved denne Eenhørning bleve Natur-Kyndigere meere oplyste end de vare tilforn, saasom de alletider hafde været udi de Tanker, at en Eenhørning var et firefødede Dyr. Dog ville der endnu mange sige at saadanne firefødede Eenhørninger skal ogsaa findes udi Æthiopia, men skal være saa rare, at ikke mange kand rose sig af at have seet eller fanget dem.

Een Eenhørning fanges under Iisland.
Under Iisland blef dette Aar fanget een Eenhiørning-Fisk, som var af en meget stor Længde. Fisken udi sig self fra Spitsen af Eenhornet til Halen var noget over 15 Allen (*1 alen 62,77 cm altså 9,4 meter*) land, med Eenhornet som sad meere paa dend eene Side end midt i Panden, var noget over 3 Siællandske Alen eller 6 Føder lang. Da dend blef ophugget, fandtes der udi Magen og udi Struben en stor Deel af smaae Fiske, og mest af dennem som kaldes Ræger (*I ældre dansk – og i flere jyske dialekter – bruges ræger som betegnelse for røye, en laksefisk beslægtet med fjeldørred*.) som den nyligen hafde sluget, at samme Fiks kunde giøre nogen Skade paa de store Fiske, men mindre at det (6 fødder = 6 fod = 6 × 30,48 cm = 182,88 cm)

220.
skulle skee med Hornet. Kiæberne og Hoved-Panden, hvorudi Eenhornet sad blef her holdt af stor Verdie efter dend Priis som der paa sattes udi de Dage, da de vare agtede dyrere end nu omstunder. Thi det blef agtet for sin Rarhed og store Dyd udi Lægedomme høyt over Guld, og blef dette ny fundene taxeret og vurderet for nogle og trefdive Tusinde Rixdalere. Men nu ere de ikke udi saa høy en Priis; siden mand paa Hvalfisk-Fangsten under Grønland og Spitzberget har fanget meere Mænge, af dennem, end mand har seet og haft tilforn. Ved denne Eenhørning bleve Natur-Kyndigere meere oplyste end de vare tilforn, saasom de alletider hafde været udi de Tanker, at en Eenhørning var et firefødede Dyr. Dog ville der endnu mange sige at saadanne firefødede Eenhørninger skal ogsaa findes udi Æthiopia, men skal være saa rare, at ikke mange kand rose sig af at have seet eller fanget dem.
Bønderne paa Alsøe og Arøe klage over deres Landsfyrste Hertug Hans af Synderborg for Kongen.
Undersaatterne, eller og dend gemeene Almue af Bønder paa Alsøe og Aarøe indgave udi For-Aaret til Kongen et meget bevegeligt Klagemaal over deres Lands-Fyrste, Hertug Hans af Synderborg fordi hans ikke alleeneste vil formeene dennem hvis Jorder og Ejendomme hafde udi Brug og Fæste, men end ogsaa fordi hand fratog eendeel, som vare Selfejere deres Arf og Eje, som de hafde fremfarne Kongers Breve og Seyl for; med allerunderdanigste Bøn at Kongen, som var deres Herre, og af hvem deres Lands-Fyrste hafde taget disse tvende Øer udi Lehn, ville tage dennem udi Forsvar og Beskyttelse. I hvor vel Kongen nødig ville giøre noget, som kunde være Hertugen som var hans Far-Broder til Misnøyelse; saa maatte hand dog, paa det hverken hans, ej heller hans Riges Høyhed udi nogen skulle forkortes, tage sig dette Klagemaal an: Hvorfor hand befalde Amptmanden over Hagenskov i Fyen Jacob Rosenkrantz, at forføye sig til Hertug Hans, og hos hannem med ald Beskedenhed om dets Sammenhæng erfare, saa og Klagemaalets Beskaffenhed hos Almuen udforske. Da det mestendeel efter dets

Andragende saaleedes i Sandhed befandtes, brugte Kongen alle Middel, Fyrsten derfra udi Venlighed at afraade, som dog ej synderligen meget udvirkede.

Hvorledes Hamborg tilvendte og blef Ejere af Billewerder, som er en Insul udi Elb-Strømmen.

Vores brave Konge Kong Christian giver Historien Anledning til her at underrette efterkommende Tider, hvorledes og ved hvad middels Hamborg bekom Adgang til at tilegen sig dend udi Elb-Floden beliggende Øe eller Insul Bielenwerder, som for nogle 100de Aar tilforn de forrige Grever af Holsted tilhørte; men nu af bemelte Stad ejes og besiddes, nemligen: Ungefær udi det 1400de Aars Tider blef een udi de Tider værende Grever til Holsten af det Schavenborgske og Pinenborgske Huus imod et maadeligt Pengelaan foraarsaget, til Staden denne Billewerder under Indløsnings-Vilkår og Ret at pandtsætte. Denne Indløsning blef siden af de Schavenborgske Grevers Efterkommere forsømt, indtil Aaret 1561 da Gref Otto dend 5te giorde Anfordring paa dend at indløse; hvilket Hamborg imodstod, og det ej ville imodtage; med Forevending

221.

og udi Meening, Pandtets Indløsning ved nogle 100de Aars Forsømmelse at være tabt. Over saadan Strid og Modstand reyse sig udi fornæfnte Aar imellem Greven og Staden ved dend Keyserlige Cammer-Ret en Trette og Proces, som til stor Langdrag og Vitløftighed udsaae. Thi Kong Friderich dend Anden og hans Fættere de Hertuger af Holsten Gottorph giorde udi Keyserlige Cammer-Retten denne Indsigelse udi Sagen, at det ikke tilkom de nu værende Grever af Sahawenborg denne Indløsning at tilbyde eller fuldføre; men at det alleeneste dennnem, som nu vare Hertuger af Holsten; efter det imellem Kong Christian den Første og Gref Otto den 3die tillige med hans Sønner de Grever af Schawenborg og Pinnenborg sluttede Forliig af Aaret 1460 om Holstens Afsstaaelse, tilkom. Udi denne Indsigelse, som af Landets Herrer ved Cammer-Retten Aaret 1565 begyndtes, indmængede sig ogsaa Staden Hamborg med samme Paastand, som tilforn, at Indløsningen, som var forsømt, baade af de forrige Grever, saa og siden af Kongerne og Hertugerne, var nu ved 200 Aars rolig og u-paatalte Hæfd til en fast og fuldkommen Ejendom gandske forandret. U-anseet Forliig herom saavel udi Gref Otto dend 5tes Tiid, som og efter hans Død med hans ældste Søn Gref Adolph (som uden Lifs Arving døde) forgieves var forsøgt, vedholdt dog Processen udi Cammer-Retten, indtil Broderen Gref Ernst af Grefdommet Schawenborg med det Pinneborgske udi Holsten var bleven Arfving. Med hannem fandt Staden Hamborg en anden Vey fra Cammer-Retten at gaae, i det hand blef overtalt at afstaae til Staden ald sin Indløsnings-Ret alleeneste til bemelte Billewerder imod 30000 Rixdalers Foræring, saa og at hand self for sig og sine maatte beholde Tolden, som tilligemed var pandtsat, uden nogen Giengiærd til det Schawenborgske Hof eller Huus, som udi Staden var beliggendes, og som hand der ejede. Da de Hamborger nu saaledes hemmeligen hafde faaet Grevens Afstaaelse paa denne Billewerder, efterlode de hverken Tiid eller Leylighed og U-mage, for at faae Kong Christian, da hand var kommen til Regieringen over Holsted, tillige med hans Fættere Hertuger af Holsten Gottorph overtalt iligemaade at afstaae og efterlade deres Indløsnings Paastand og Tiltale til denne omtvistede Insul, hvortil de i særdeeleshed toge Anledning, da imellem Herrerne af Landet og Staden blef handlet om Hyldingen som Aaret 1603 skulle efterkommes; forestillendes, at dend Indløsnings-Ret ikke var af nogen stor Værdie, lidet at regne imod dend store Omkostning og Tiids spilde, som til sagen at forfølge og udføre ville udkræves; foruden vare de u-viise og ej heller forsikrede, om

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Sagen dennem til Velbehag ville udfalde. Efter at Hyldingen var overstaaet, hængde Hamborgerne fastere ved deres forrige bevægelige Forestillinger; hvortil dette lagdes, at nu hafde de saaleedes ved deres aflagte Hyldning udviist ald dend Underdanighed, som af dennem med Ret kunde udfordres, saa at de derfor levede udi dend Forhaabning, at saadant, som snart ikke var af nogen

222.

Betydning, dennem længere blef nægtet. Hermed vandt Hamborg saa meget, at dennem blef lovet, at til Land-Gerichten, som, først holdtes, skulle deres Begiering nærmere blive overveyet; hvilket dog ikke skeede førend Aaret 1605, da Land-Gerichten udi Hadersleben blef holdt udi Maaneden Januario; hvorom noget her nu maa fortælles, at Historien siden ikke dermed, naar dend Tiid kommer, paa ny skal blive opfyldt. Thi blef da her, hvor Skadens Syndicus Wincentz Müller var og tilstæde kommen, efter Sagens Overlæggelse med nogle af de Holstenske Raad dennem tilstaaet, at denne Billenwerske Proces ved Cammer-Retten, med alt det som derved var anhængig giort, og som bestood af nogle andre smaa og ringe Høyheder og Herligheder udi bemelte Stad Hamborg, skulle være ophævet og ikke meere herefter skulle paatales: Hvorom et Instrument af 16de Januarii 1605 saaleedes blef udstæd, at saadant var skeet af ingen anden bevægende Aarsag, og ikke udi anden Meening, end blot alleene paa Stadens underdanigste Begiering, af særdeeles Raade, og med disse udtrykkelige Vilkaar Kongen og Hertugen forbeholden, at saadant ingenlunde skulle være Hans Kongelige Majastær udi nogen Maade hinderlig udi dend anden Hoved-Sag og Proces, Stadens Frihed og Exemption angaaende, fremdeles ved Cammer-Retten at forfølge. Ikke desmindre at dette dennem saaledes aller og naadigst var bevilget; saa stood dog endnu tilbage, at Hamborg paa sin Side skulle fra sig levere det forrige Hoved-Pante-Bref og andre vedlommende ældgamle Breve denne Rettighed vedkommende; saa og at Staden iligemaade skulle udgive en Revers, hvormed Lands-Herrerne kunde holde sig fornøyede; imod hvilken Kongen og Hertugen paa deres Side erbøde sig, at give et saadant Reversal, at denne Sag for Cammer-Retten ikke meere skulle paatales. Med disse Breves Udvexlinger kom det dog ikke udi Aaret 1605 til Ende, førend paa tredje Aaret derefter, nemligen 1608 og 1609, da alleting dermed kom til Endelighed.

Rigens Raad Christen Holk sendes Gesandt til Pohlen.

Kongen sendte dette Aar trende Gesandter ud af Riget. Dend første var Rigens Raad Christen Holk, som skulle gaae til Pohlen og til Rigs-Dagen som var berammet at skulle holdes til Varskov dend 28de Januarii. Hans Ærinde var særdeles at forestille Kong Sigismund, at saavel de Danske Undersaatter, som og andre bleve over den Krig imellem hannem og Sverrig meget for-uroligede udi Søen, formedelst de Capere og andre udrustede Skibe, hvilket Kong Sigismund hafde givet Fuldmagt til at tage paa de Svenske Skibe, søgte Kongens Strømme og Hafne. Hvilket ingenlunde længere kunde taales; eftersom Kongen af Danmark ikke ville indmænge sig det ringeste udi hvis Stridighed Pohlen kunde have med Sverrig. Saa ville hand ogsaa lade dennem viide at hand derefter ville holde sine Strømme reene, for at befrie saa vel sine egne Undersatters som Fremmedes Skibe af ald Overflod og Last, som dennem kunde vederfares. Til hvilken Ende hand ikke heller ville tilstæde dennem

223.

nogensteds enten i Danmark eller Norge at søge Hafn med mindre det kunne skee udi Rødsfald, haar Storm og U-veyr dennem der indtrænge; dog ikke længere end indtil Vinden ville føye sig for dennem, at de igien kunde udløbe. Desligeste var og denne Gesandt paalagt, at see til hvorledes hand kunde stifte nogen større Fortrolighed imellem Kongen og det Pohlske Raad, som lod sig forlyde med en stor Misnøyelse over det Giftermaal, hand hafde i sinde med hans forrige Dronnings kiødelige Syster, som hand dog siden (hvorvel hand af Raadet og særdeeles af Cancelleren Zomønsky blef afraad) med Pavens Tilladelse fuldføre.

Rigens Raad Mandrup Partzberg og Eske Brok sendes Gesandter til Chur-Sachsen forgiæves.

De andre tvende Gesandter som blev udsendt var Mandrup Partzberg og Eske Brock begge Rigens Raad, hvilke ginde til Chur-Fyrsten af Sachsen, fir at slutte et nærmere Forbund, saafremt nogen Krig imellem Danmark og Sverrig skulle paakomme, og dersom Konge skulle have nogle Tropper fornøden, særdeles til Hest, som hand mest behøvede, at hand dennem til Hielp udi Krigen kunde bekomme. Hvilket dog ikke kom til nogen Virkning.

Tvende Spanske Gesandter komme udi Sundet, som derfra geleydes til Kongen udi Kolding.

Sidst udi Aaret efter Mortens Dag ankom her udi Sundet tvende Spanske Gesandter; hvilke efter de sig ved Stadtholderen udi Kiøbenhavn hafde anmeldet, bleve geyleydet til Kolding, hvor Kongen sig denne Vinter mest opholdte.

Deres Ærinde.

Deres Værf og Ærinde var, at kongen ikke ville tilstæde de Foeenede Nederlænder her fra Rigerne at saae saadan Tilførsel, som de finge, hvormed de mærkeligen udi deres Oprør og Opsætsighed imod deres Herre og Konge, Kongen af Spanien, bleve styrkede: Men at Kongen efter hans Forfædres Maneer, som en troe og fast forbunden Ven, alletiders ville søge det Østerrigeske, eller rettere at sige, det Burgundiske Huuses Tarf og Beste.

Kongens svar.

Kongen herpaa svarede, at forbyde Handelen med de Foreenede Nederlænder, kunde ikke skee; saasom det ville være hans egne Riger til største Skade og Undergang. Men kunde hand ellers udrette noget til dend Spanske Konges Tienneste og Behag, skulle det ikke paa hans Side efterlades. Derfor ville hand tilbyde Kongen af Spanien paa ny, at hand ville paatage sig at være Meglere imellem hannem og de Herrer-Stater. Kongen derforuden ville raade Spanien til, at lade noget af sin Paastand efter; saasom det var ikke at vente, at de Forenede Nederlænder nogen Tiid skulle give efter af dend Frihed, som de nu snart udi 40 Aar hafde fægtet for. Gesandterne efter aflagde Taksigelse for dette Forbund, saaog efter at de vare beskænkede med Guld-Kieder og Kongens Bryst Billede, foretoge Reysen paa Hiemveyen.

U-eenighed imellem Hertugen af Brunsvig og Staden Brunsvig.

Der hafde været en land Tiid nogen U-eeninghed imellem Hertugen af Brunsvig Henrik Julium og Staden Brunsvig, som unddrog sig fra hans Herredomme, og ville agtes for en frie Rigs-Stad. Dette fortrød Hertugen meget, og søgte paa alle Maader at blive Mestre af Staden, og igien at tilegne sig sine Forfædres Ret og Rettighed. Retsforleeden Aar frsøgte hand ved Listighed og Fordeel at

224.

bemægtige sig denne Stad, hvilket hand hafde temmelig ved overlagt med Commandanten; med det blef fortilig aabenbaret, og bemelte Commandant derover ved en Skammelig Død maatte miste Livet. Nu ville hand i Aar forsøge det paa en anden Maade; og for at skiule sit

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Forsæt desto bedre, gaf hand for, at de Folk som hand reysede vare til hands Lands Forsvar; eftersom Spanierne nu allereede hafde beleyret Bingen paa denne Side af Rhin-Strømmen udi Friisland udi hans Naboelaug. Dermed betoeg hand Mistanken hos hans Nabo-Fyrster, hvorom hans ogsaa hafde skrevet dennem Breve til, og særdeles til Chur-Thrier, hvilke Breve offentlig gik igiennem alles Hænder. Men Staden Brunsvig blef indbildet, at disse Tropper blef af hannem samlede, for at tage imod Fyrsten af Anholt, som efter Rygtet skulle være ventedes til Wolfenbyttel, hvor Hertugen holdte Hof, for at slutte et Egteskab med hand ældste Datter. Dette vare de Brunsviger saa meget villigere til at troe, saasom de vare indbildede, at bemeldte Fyrste af Anholdt, som ellers var af den Calvinske Religion, derved skulle blive overtalt til dend Evangelisske at antage

Hertugen søger at forraske Staden.

Til dette Forsæt som handstedse holdte gedult, end ogsaa for hans nærmeste Raad at fuldføre, og i Værk at sætte, udvalte hand en Dag, da dend ældste Borgemesters Hustrue udi Brunsvig med stor Pragt og Følge skulle begraves, idi Meening at alle Folk udi Staden da skulle heller ville see saadan Liigfærd, end tage vare paa deres Volde og Porte. Hand brugte end ogsaa denne Finte, at hand sendte trende store fordækkede Vogne opfyldte med Krigs-Folk, som skulle kiøre ind at Portene, og naar de vare komne igiennem dend første Port skulle de springe af og bemægtige sig den, saa vel som dend yderste Vold, og vende Stykkerne ind paa Byen, hvilket ogsaa gik vel an i dend første Port. Men Vagten, som var ved dens inderste Port, fik i samme udi en Hast tillukket, og lod Gitteret som hængde i Poren udi en Hast nedfalde, saa at de ikke kunne komme viidere: De giorde ogsaa saadan Allarm udi Staden, at alle Folk forløbe Liget, som blef ubegravet dend Dag, og løbe til Volds: Ja Qvinderne og Børn bleve saa behiertede, at de end og bar Mændene til paa Volden, hvad de til Værge og Modstand hafde fornøden. U-Lykken sloges og til for Hertugen, at5 hans Folk som vare uden for, ikke kom dennem, som allereede hafde indtaget dend yderste Port, saa snart, som de skulle, til Hielp: Hvor udover Borgerne finge Mood og joge dennem med stor Frimodoghed ud, som vare indtrufne, som ikke vare over at half Hundrede Mand; saa at Borgerne bleve igien Metsre at deres yderste Port og Volod som vare indtagne. Ikke desto mindre beleyrede Hertugen siden Staden saaledes, at ikke det rigeste kunde ind- eller udkomme. Det var ellers stor Lykke for Staden, at dend eene Borgemester og nogle faa af de fornemmeste Borger vare udi andre deres Eringe ude af Staden, da dette begyndtes; hvilke forsømmende sig ikke med at giøre deres Fæderne Bye dend Tieneste og Hielp, som de kunde optænke og paafinde. Thi de droge omkring til

225. (248)

Og undsættes af de andre Hanse-Stæder.

de næste Fyrster udi dend Neder-Sachsiske Kræds, og særdeles til Hansestæderne; hvile efter at de forgieves ved deres Sende-Bud hafde anmodet Hertugen om at afstaae fra sit Forsæt og Fiendskab, reysde en Krigs-Hør paa 3 imod 4000 Mand, dermed at undsætte Staden, og fir at afvende Bejeyringen.

Kongen undsætter Hertugen med Folk og reyser self Beleyringen.

Udi denne Handel var Kongen saaledes indviklet og overladt af sin Svoger Hertug Henrick Julio, at hand ikke alleeneste hafde lovet at ville undsaætte hennem med Folk, men end ogsaa

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

tog sig self lovet at ville undsætte hannem ned Folk, men end ogsaa tog sig self paa at reyse med 500 Ryttere til Hertugens Leyr for at besee denne Beleyring.
Det Tydske Rige sættes derover udi Allarm.
Dette foraarsagede saadan Allarm udi det Tydske Rige, at endeel baade af dend Neder-Sachiske, saa og af dend Neder-Rihnske Kredtses Chur- og Fyrste begyndte et reyse Folk paa Beene, saa vel for at ophæve Beleyringen, som og for at stille videre U-rolighed, som de frygtede for udi Riget at skulle yppes. Keyseren ogsaa self tog denne Handel til allerstørste Mistykke.
Kongen med andre søger at forlige Hertugen og Staden.
Da Kongen nu dette fornam, tog hand sig paa tilligemed Chur-Fyrsterne af Saxen og Brandenborg og allermeest med Hertugerne af det Lyneborgske Huus at ville forliige Hertugen med Staden; hand formaade det og saa vit, at der blef sluttet 4re Uger Stilstand, for imidlertid at bringe denne Sag til Rolighed.
Staden tager ej imod de tilbudne Vilkaar.
Men Staden ville ingenlunde tage imod de tilbudte Vilkaar; thi dend stolede meget paa dend Medhold, som dend fik baade af Keyseren og de andre Fyrster udi Riget; og særdeles stolede dend paa dend Hansestædiske Undsætning, som ikke alleeneste var allereede udi fuld Tog, men endog hafde faaet en Fyrste af det Lyneborgske Huus til Anfører.
Kongen rejser fra Beleyringen.
Hvorfor Kongen, som noksom mærkede at det ej ville falde ud strax udi Begyndelsen af Stilstanden og udi Enden af dette Aar, begaf sig fra Beleyringen igien ind udi Holsten.
Dog sender Keyseren sine Avocatoria til Kongen.
Men det blef des u-anseet ikke derved. Thi Keyseren sendte ikke alleneste sine Afmanings-Brev med Trusel af Rigs-Act baade til Hertug Henrick Julium, saa og til Kongen, som en Hertug af Holsten og en Rigs-Fyrste; alligevel hand baade hafde forladt Beleyringen, saa og self begyndt at mage paa Fred og Rolighed.
Hertugen maa ophæve Belejringen og lade Sagen komme ind for Keyserl. Cammer-Ret.
Imidlertid holdte dend Hansestædske Undsætning ilde Huus udi det Volfenbyttelske med Brænden og Plyndern, saa at Hertugen blef nød og tvungen til sin Beleyring nestfølgende Aars Sommer, at ophæve, og overlade den ne Stridighed til det Keyserlige og Rigs-Cammers Dom og Kiendelse: Hvor under Sagen hængde udi Trætte udi 10 samfælde Aar, førend dend fik Ende.
Continuation af Forrige Aars handel med Sverrig.
Forleden Aars Handel med Sverrig endtes, som i forrige Aars Historie er optegnet, med det Svar Kongen gaf Hertug Karl paa hans mange Anmodninger om et nyt Grændse-Mode, hvormed hand ikke nøyedes; men jo meere det blef hannem negtet, jo meere ængstede hand der paa. Særdeeles raabte hans paa, at en Opmand maatte næfnes, som kunde sige dem imellem om hvis, som de ei udi Mindelighed kunde foreenes om. Men Kongen forekastede hannem stedse, at hand intet holdte, af hvad mand giorde sig U-mage for at slutte og

blive eenige om, naar Grændse-Moderne blev holdne; og at disse vare frugtesløse; Hvorfor hand holdte dennem for u-nyttige.
Hertug Karl af Sverrig skriver Rigens Marsk Peder Munk og Rigs Raad Mandrup Partzberg til.

Da nu Hertug Karl saae, at hand intet udrettede, og at Kongen ej var at vinde, skref hand Rigens Marsk Peder Munk og Rigens Raad Mandrup Partzberg til, som var tvende af de 6 Danske Fuldmægtige Rigens Raad paa sidste Grændse-Mode, og begiereede af dennem, at de ville formaae Kongen nyt Grændse-Mode, og at hand derom 4 Maaneder tilforn maatte advares. Disse tvende gode Mænd som vare udi Jylland, da de finge dette Bref, bleve saa troehiertige, at de skreve Cancelleren til, at det var vel got, at Kongen samtykkede Hertugens Begiering. Men Kongen lod dennem ved Cancelleren strengeligen forbyde, baade at have saadanne Tanker; saa og at de ingenlunde maatte fordrifte sig til, at svare Hertugen paa hans Bref.
Hertug Johan, Hert. Karls Broder Søn skriver Kongen til om Svar.
Da dette ikke ville gelinge Hertugen, lader hand ved sin Border-Søn Hertug Johan skrive Kongen til, ligesom hand dertil hafde faaet Befaling af Hertug Karl, som nu skulle være ufi Finland, og besværede sig at der ingen Svar var fuldt paa det Bref, som var sendt til Peder Munk og Mandrup Partzberg.
Kongens Svar.
Men Kongen svarede Hertug Johan, at hand længe siden self hafde skriftligen erklæret sig paa Hertug Karls Begiering, hvorved det skulle forblive, og andet Svar var der ikke at vente.
Hertug Karls Titul.
Udi det Bref Hertug Johan skikkede her ind, kaldte hand Hertug Karl Konge til Sverrig. Men Kong Christian udi sit Svar, kaldte hannem ej andet, end efter forrige Sædvane Hertug.
De Svenskes Krig udi Lifland.
Ellers var Sverrig dette Aar meget u-lykkelig med sin Krig udi Lifland, som hand dog meente læt at ville undertvinge, formedelst at hand hafde spurt Polakkernes Misnøyelse over deres Konges Giftermaal med hans forrige Gemahls Syster. Hertug Karl samlede ald den Magt, hand kunde afstæd komme, og udsendte 14000 Mand, under Greven af Mansfeldt, for at beleyre Riga, som og virkeligen skeede.
Dunemunder Skantze indtages af de Svenske.
Hand indtog Dunemunder Skantze, som af de Polakker skammeligen var bleven forladt. Hertug Karl self tillige med Hertugen af Lyneborg, som og fuldte hans Leyr, samlede andre Tropper, hvortil Anders Lindormsøn Sverriges Riges Marsk stødte med 5000 Mand, som hans bragte med sig af Finland, og gik med dennem til Pernov, for at være Mester af Søe-Kanten: Saa at alleting udi Lifland var nu ud i en fortvivlet Stand.
Dend Pohlske Feldt-Herre rykker op imod de Svenske.
Dend Pohlske Feldt-Herre Codkievitz, da hand spurte Mandsdeldts Ankomst, rykte strax op med de Folk hand hafde ved Haanden, og som ej var over 3000 Heste, og et Par 1000 Soldater; med hvilke hand satte sig ved Issel ved Strømmen Dunen, meere for at sætte Mood udi Borgerne udi Riga, som var ikkun 3 Miile derfra, end for at vove noget Feldt-Slag. Hertug Karl derimod brød strax op fra Beleyringen med heele Magt; i Tanjen at ville faa, førend de bleve fleere, og naar det var giort, meente hand med mindre Magt og U-mage at ville indtage Riga. Hans slog sin Leyr ved Kirkhol, lige tvert over for

227.
Polakkerne; saa at Codkievitz ikke kunde undgaae Feldt-Slaget.
Feldt-Herren faar Undsætning af Churland.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Men Codkievitz efter at hand hafde indprædiket Mood udi sine Soldater, satte sig udi Slagt-Ordning. Ret som dend var stillet, oh Slaget skulle begyndes, kom Hertugen af Churland vel til pas med en Undsætning af 5000 Mand over et u-bekindt Vadstæd over Dunen; hvilke Codkievitz lod saa tæt rykke til sine, som hand mest kunde, paa det hand ikke skulle siunes saa stærk som hans var. Udi dend første Skiermytzel lod hand, som hand ville flye, for at lokke de Sbenske ned ag Bakkerne, som de stode paa. Men saa snart hand hafde faaet dennem ned paa Sletningen, vendte hand om, og ikkew alleeneste satte igien, men hand end ogsaa lod sin sammenklyngede Slagt-Ordning stærkke sig udi en længere Linie, for at kunde desto bedre have Rum at bruge sine Stykker. Da mærkede Svensken først at deres Fiender vare stærkere, end de tænkte.
Feldt-Slag hyldes.
Slaget gik an paa begge Sider med stor Fyrrighed, og varede det længe, førend dend eene ville vige den anden, indtil Hertug Karl, som førte selv dend venstre Fløy, satte Tanke at ville med sin Mængde svinge om, for at falde sin Fiende udi Ryggen. Det samme hafde Codkievitz self fra Begyndelsen frygter for, og derfor tilforn hafde befalet Sapieha, som var paa dend Pohlske høyre Fløy, hvad hand skule giøre. Sapieha tog og dette saa vel udi agt, at hand ikke alleeneste slog Hertug Karl med sine paa Flugt, men end ogsaa faldt ind udi Flanken paa de andre, som Greven af Mansfeldt anførte, saa at der blef et stort Blodbad,
Svenske liide et stort Nederlag.
Dog holdte de Svenske dette ud udi 3 Timer, thi de vare 3 imod 1 Polak; men omsider kom de udi saadan Forvirring, at det var u-mueligt at samle og sætte sig igien, men maatte vige; og da gik det først an med at needsable de Svenske, som varede indtil dend mørke Aften; saa ta foruden dennem, som Bønderne udi Flugten dræbte, laae der døde paa Valstedet 9000de.
Hertug Karl saaret.
Iblant dennem vare Hertug Friderich af Brunsvig Lyneborg og Sverriges Marsk Anders Lindormsøn; Greven af Mansfeld blef hart saaret og flyede: Hertug Karl, som var saaret, blef med stor Nød af sine Betienter reddet og bragt paa sin Flode, som laae uden for Riga. Femhundrede bleve levendes fangne, foruden de Saarede.
Den Svenske Leyr indtages.
Af Polakkerne savnedes ikke 200 Mand, men der var mangfoldige saarede, og allermest vare deres Heste af Stykkerne skudte saa at mangfoldige Ryttere maatte gaae til Foeds.
ligesaa Dynemynde, og den Svenske Flode gaaer hiem.
De Pohlske finge dend Svenske Leyr, og 60 Fahner og Standarter, saa og 14 Kartover foruden andre Feldtstykker med andet stort Bytte. Strax efter dette Slag indtog Codkievitz Dynemunde, og dref de Svenske Skibe ud af Riga Hafn, hvilke foruden det hafde alt tillavet sig derfra ar seyle.
Hanse-Stædernes Forbund med Hertugerne af Lyneborg.
Hansestæderne sluttede dette Aar et Forsvars-Forbund med Hertug Christian af Lyneborg og Biskop til Minden, som var dend Neder-Sachsiske Kreedtses Oberst, hvilket meest hensigtede til Stadens Bruunsvig Forsvar imod Hertug Henrick Julium.

228.
Fred sluttes imellem Engeland og Spanien.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udi dette Aar blef dend langvarige Krig, som i mange Aar hafde været imellem Engelland og Spanien ved en ynkelig Fred ophævet. Kong Jacob søgte iligemaade at stifte Fred imellem Spanien og Hollænderne, men forgieves, thi Kongen af Spanien ville ikke indgaae Hollændernes Begieringer, uden hvilket de ikke kunde vente sig nogen sikker Rolighed; hvorfor de ville heller holde det ud med Krigen, for at have siden desto bedre og fastere Fred. Thi de hafde nu vundet saa meget udi Ost-Indien, at de kunde byde Kongen af Spanien Hovedet, i hvor mægtig hand end var. De sloge hans Flode oven for Cannalen, og hafde Tabet blevet større, hvis hans Skibe ikke hafde søgt Hafnen under Engelland.

Forræderiet med at lade Parlements-Huuset i Engeland med Kongen og alle Herrerne sprænge med Krud, blef aabenbaret.

Det skrekkelige Forræderie udi Engelland blef aabenbaret, som nogle Jesviter og Papistiske hafde anlagt med at lade Parlements-Huuset med Kongen, Printzen og alle Parlements-Herrerne, naar dde der alle vare forsamlede, paa eengang ved Krud udi Luften opflyve. Hvilket Kong Jakob self ved sin Skarpsindighed alleene aabenbarede og udfandt, hvorom vitløftigen i de Engelske Historier fortælles.

Biskoppen Mag. Jørgen Eriksøn i Stavanger døer.

Mag. Jørgen Eriksøn Biskop udi Stavanger, som var en nidkier Mand for GUDs Ære, døde i dette Aar. Udi hans stæd blef Mag. Lauritz Skaboe, som først hafde været Professor udi Kiøbenhafn og siden Præst paa Amager forordnet.

Magister Lauritz Skabøe kom i hans stæd.

Kongen udvalte hannem dertil særdeeles formedelst hans Lærdom og u-straffelige Lefnet, paa det at Stiftet kunde blive holdt udi dend gode Afve, som dend forrige hafde sat det udi.

Aar 1606.

Princesse Elisabeth fødes, som kort efter døde.

Dronningen blef udi Foraaret paa Kiøbenhafns Slot forløst og velsignet med en Printzesse kaldet Elisabetha efter Kongens ældste Søster, som dog ikke levede uden 2 Aar.

Hertug Henrick Julius af Brunsvig og hans Gemahl, Kongens Syster vare personligen Faddere ved hendes Daab, til hvilken Ende de hid indkom til Vands og efter 3 Ugers Forblivende igien hiemreysde.

En Jesvit kaldet Lauritz Nørbaae eller Kloster Lasse fordrifter sig her i Riget at indkomme.

Her til Riget ankom en Jesvity som kaldte sig Pater Laurentius, men gemeen Mand kaldte ham Kloster Lasse. Hand var vel fød udi Norge, men siden derfra i hans Ungdom udsendt til de Jesvitiske Skoler udi Preussen var bleven en Tilsiunsmand. Hand kom først til Helsingøer, hvor hand sig paa nogle Ugers Tid opholdte og hafde faaet nogle gemeene Borgere forført; for hvilke hand udi London hafde skrevet paa Dansk og Latin, kaldet Confessio Christiana,*)

**) Det er citeret nemlig en dansk politirapport / indberetning om en jesuit, sandsynligvis fra slutningen af 1500-tallet eller begyndelsen af 1600-tallet, hvor Danmark-Norge var ekstremt opmærksom på katolske missionærer. Og nu giver teksten pludselig mening:*

Den "Confessio Christiana", som han "udi London hafde skrevet paa Dansk og Latin", er ikke et kendt trykt værk — men snarere et lille bekendelsesskrift, sandsynligvis håndskrevet eller trykt i meget lille oplag, beregnet til hemmelig mission blandt danskere.
Lad mig folde det ud.
Hvem var "Lauritz Nørbaae / Kloster Lasse"?
Alt i teksten passer på en nordmand, uddannet hos jesuitterne i Braunsberg (Preussen), som derefter blev sendt som katolsk missionær til Danmark-Norge.
"Tilsiunsmand" = en slags tilsynsførende eller missionær.
"Kloster Lasse" er et folkeligt øgenavn, typisk brugt om omvandrende katolske prædikanter.
At han "fordrifter sig her i Riget at indkomme" betyder, at han forsøger at snige sig ind i landet.
Det er helt i tråd med de danske forordninger mod jesuitter fra 1580'erne og frem.
Hvad er Confessio Christiana i denne sammenhæng?
Det er ikke den kendte Confessio Christiana af Casiodoro de Reina (spansk protestant, London 1559–60).
Det er heller ikke en dansk trykt bekendelse, for der findes ingen registreret sådan.
I stedet er det næsten helt sikkert:
Et lille katolsk bekendelsesskrift, skrevet i London til brug for hemmelig mission blandt danskere.
Teksten siger jo direkte:
Han havde allerede i London udarbejdet et lille skrift, i to sprog, målrettet almindelige danske borgere, som han håbede at omvende.
Det passer perfekt med den katolske missionsstrategi i Nordeuropa:
London havde et aktivt katolsk eksilmiljø
Jesuitter trykte små tosprogede skrifter til hemmelig distribution
Disse skrifter er ofte ikke bevaret, fordi de blev beslaglagt og destrueret
Derfor findes der i dag ingen kendt kopi af denne Confessio Christiana — men vi har altså et vidnesbyrd om dens eksistens i den rapport, du citerer.
Hvor stammer din tekst fra?
Den lyder som noget fra:
Danske Kancellis supplikker og indberetninger,
Rentekammerets relationer,
eller en politirapport i forbindelse med jesuitforfølgelserne.
Stilen er 100 % kancellisprog fra Christian IV's tid.

229.
eller dend Christelige Bekiendelse om Herrens Vey, som var trykt til Brunsvig Aaret tilforn, og var tilskrevet Kongen og Rigens Raad, samt de gandske Adelskab. Hand tilbød sin Tieneste til at stille ald Irring og Trætte udi Religionen, og føre alleting udi en god Foreening, og begierede derhos et frit Leyde-Bref at reyse med til Norge. Men Kongen saa snart hand herom blef vitterlig, befoel Jonam Carisium sin Raad og Tydske Cancellie-Forvante, at hand skulde lade denne Compan kalde til sig paa dend høye Skoles Sahl, hvor hans udi de Høylærdes Nærværelse skulle foreholde hannem hans dristige Formastelse, med at indsnige sig saa hemmeligen her ind udi Riget for at forstyrre Religionen og Fædernelandets Kirkers

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Fredsommelighed; hvortil hans end ogsaa torde offentligen sit Nafn og Tieneste angive: Hvorved Kongen hafde Aarsag nok, hannem for saadanne sine oprøriske Practikker alvorligen at straffe. Dernest blef hand befalet strax u-fortøvet at henbære og nedlægge hos de Høylærde alle de Exemplarer, hans hid med sig hafde bragt af dend Bog, som hand til Cancelleren hafde overleveret; og hvis hand hafde givet noget bort til andre, dennem skulle hand uden ald Forhaling fordre tilbage, saa som saadanne Jesvitiske Rænker her udi Rigerne ikke maatte taales.

Hand forviises Rigerne.

Hans og hans liges Tieneste forlangede Kongen ikke, og derfor gaf Kongen hannem een Dags frist til at rømme Riget med strengeste Forbud, ikke at begive sig til Norge, men at hand skulle pakke sig gandske bort. Og paa det hand pa Veyen sig ikke nogen Ting skulle foretage, som var u-sømmeligt, hafde Kongen beskikket een af sine Eenspendere, som skulle følges med hannem over den yderste Grændser, og hans Practikker, om fornøden giordes, forhindre. Til Beslutning blef hand advaret, at saa fremt hand fordriftede sig til herefter at lade sig finde udi Kongens Riger og Lande, da skulle det koste hans Hals. Denne Advarsel lod Jonas Carisius, strax ved Professorerne føre til Bogs, paa der derom kunde være et ævigt Vidnesbyrd, at Kloster Lasse skulle betages ald Leylighed, til at bagvaske Kongen, eller og Kongens Naade vrangeligen paa andre Stæder at udtolke. Der blef og strax giort Anstalt udi Norge, at dersom hand der kunde opspørges, skulle hand strax angribes og paa Livet straffes. Denne Landløbere hafde faa Aar tilforn været udi Sverrig, og der ville forsøge sine listige Kunster, men hand fornam saaleedes i Begyndelsen af hans Ankomst, at hand der ilde var ankommen, saa at hand strax i Begyndelsen med stor Vanskelighed sig hemmeligen derfra maatte skynde.

Eendeel Præste udi Kirkerne her i Riget begyndte at udelukke Besværelsen af Børne Daabens Ceremonier.

Foruden denne Allarm, som denne Skalk hafde udi finde at ville have stiftet, kom der og en anden Trætte udi vores Kirker, alligevel dend var hverken saa farlig, ej heller af saadan Vigtighed. Eendeel Præster begyndte paa deres egen Haand og af egen Myndighed, tvert imod Ordinatzen, at udelukke af Daabens Ceremonier den Besværgelse som var vanlig at bruges: Hvoraf dend gemeene Mand tog Forargelse, og meente at dend kunde ve udelukkes, saa som

230.

det var alt for hart om de u-skyldige nyfødde Børn.

Bisperne her i Riget og de Høylærde samles herom i Kiøbenhafn.

Der udover befoel Kongen alle Biskopperne udi Danmark, saa og de geistlige Høylærde udi Kiøbenhafn derom at indgive deres Betænkende.

Efter deres meening og slutning befaler Kongen, at dend skal vedblive og ikke udelades.

Da det indkom og Kongen saae, at denne Ceremonie var grundet paa dend første Christne Kirkes Ordinantz of Skik, og at derved var intet Kættersk, men at det alleeneste var en Ceremonie af en christlig of velmeent Eenfoldighed endnu beholden, og som dend Christen Kirke hafde Frihed til at afskaffe, og ved lige holde efter egen Behag; saa holder hand det dog for tienligst, at dend endnu blef ved: Hvorfor Kongen befoel Bisperne i begge Rigerne, at de over denne Ceremonies Brug alvorligen skulle holde.

Tvende Skibe sendes i Aar ud til Grønland

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Dend Grønlandske Reyse gik forleden Aar saa lykkeligen af, at det blef for got befunden did atter at udsende trende Skibe og en Jagt. Over hvilke Gotfke Lindenov blef sat som Admiral. Men de vare ikke aldeeles saa lykkelige, som første Gang: Thi de ginge ud først udi Maji Maaned, og komme ikke hiem igien førend midt udi Octobri.

Kongen lader udgaae adskillige christelige og nyttige Forordninger.

1. Om Straf over Mødre som ligge deres Børn ihiel uforvarendes.

Udi dette Aar udgaf Kongen adskillige nyttige Forordninger, særdeeles om Straf over Mødre, som u-forvarendes ligge deres spæde Børn ihiel, nemligen at de ikke alleeneste skulle første Gang straf- fes med Kirkens Straf og aabenbare Skriftemaal, saa og Penge Bøder til Fattige; men end og dersom det skeede tiere, saa at det kunde med Billighed regnes til en skødesløs U-agtsomhed, skulle de straffes paa deres Hals.

2. Om Løsgængere.

Paa det og at GUds Velsignelse og Landets Frugtbarhed ey skulle af dend gemeene Mand blive misbrugt til Ørkesløshed og Dovenhed, blef befalet, at Løsgængerne allevegne, saavel udi Kiøbstæderne som udi Lands-Byerne, skulle eengang om Aaret opsøges og sendes til Kiøbenhavn til Kongens Skibsholm; der at arbeyde med Timmer at slæbe til Kongens Flaade eller andet strængt Arbeyd, som kunde forefalde. Men løse Qvind-Folk skulle straffes med Spinde- Huuset.

3. Om Gields-Breve over 20 Aar gamle.

Kongen fandt og for got dette Aar at lade udgaae en Lov, hvorved hand befool at alle Gield-Breve, som vare over 20 Aar gamle, skulle være u-gyldige, med mindre de enten ved Opsigelse, eller udi tide med Skyldenerens Paaskrift vare blefne fornyede, eller og Skylderne førend de 20 Aars Forløb, ved Lovmaal eller Rettergang for Gielden vare tiltalte. Til denne Lov blef Kongen bevæget af tvende Aarsager, dend eene, at Gieldenerne derved kunde tvinges til at paaminde sin Skyldener til at tænke paa Raad og Middel sin Gield at aflægge og betale. Dend anden var, at naar Gieldeneren hafde faaet af sin Skyldener dend billige og tilladte Rente, som var dend 20de Penge af sin udlaante Hovedstoel ude 20 Aar, saa hafde hand faaet lige saa meget, som Hovedstolen beløb sig. Lad andre Riger og Lande rose sig af deres Love, hvorefter jo ældre Gield-Breve agtes for de beste; men Danmark og Norge roser sig af denne Lov, hvor ved de sig siden alletider have vel befundne.

231

Stor U-sikkerhed ved Søe-Farten udi Vester-Søen og de Spanske Kyster.

Det var udi disse Tider meget vanskeligt med Søefarten og Handelen udi Vester-Søen, Canalen og paa de Spanske Kyster, formedelst Krigen som endnu varede imellem Spanien og de Foreenede Nederlænder; hvilke søgte at giøre hinanden ald dend Afbræk, som de kunde paafinde. Dette strækkede sig og til andre, som ikke udi Krigen vare indbegreben; Thi at et Skib fra andre Hafne kunde ikke komme paa de Kyster uden at blive op- og anholdt udi dend aabne Søe for at giøre Regnskab, hvorfra det kom, hvor hen det ville, og hvad Ladding det førte, saa og hvad Folk de hafde omborde; hvor udover et u-partisk Skib og Kofardifarer ikke kunde seyle saa frit sin Handel og Næring at søge, som de ville og burde. De Nederlænder hafde alle- reede udrustet en temmelig Flode, som ikke giorde andet, end krydse fra Canalen indtil det Hoved i Søen, som kaldtes Capo Finis terræ, for at oppasse alle Søefarende om de hafde nogen Krigs-Rustning inde udi Deres Skibe, og saa fremt de noget saadant fandt, da

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

bleve saadanne Skibe opbragte. De Spanier og Portugiser vare ikke heller meget bedre, thi de hafde udsendt fra de Flamske Kyster alle Kappere, som de afstæd kunde komme, som krydsede ikke alleeneste paa deres Fienders Skibe, men end paa de U-partiske, og søgte iligemaade ikke alleeneste efter Krigs-Rustning, men der som de end ogsaa fandt en Skipper eller Styrmand, som var en Hollænder, paa et Dansk Skib, saa bleve de antastede og opbragte. Hvorfor Kongen lod udi alle sine Riger og Fyrstendømme advare alle Kiøbstæderne, at de skulle see sig fore med saadanne Folk paa deres Skibe at antage, saa og Krigs-Rustning til Ladning at indtage, saa fremt de ikke ville selv tilskrive sig hvis U-lempe derpaa kunde følge.
Kongen lod derfor forbyde at ingen paa de Farvande maatte indehave andre end indfødde Søe-Folk, saa og at de ey maatte føre nogen Krigs-Rustning inden Borde til Ladning.
Kongen vil besøge Kong Jacob udi Engelland.
Hans Kongelige Majestæt hafde sat sig for at ville besøge sin Svoger Kong Jacob udi Engelland, hvilket hand ogsaa fuldkommede. Udi begge Rigerne bestillede hand alle ting, saaleedes for sin Bortreyse, at hand kunde være sikker paa, at intet skulle forstyrre dend Rolighed, som hidindtil og saa lang en Tiid ved GUds naadige Forsiun og Forsvar i Rigerne var erholdet.
Anstalt udi Rigerne førend hans Bortrejse.
Thi gaf hand de trende Rigens Raad Breide Rantzov Stadtholder udi Kiøbenhavn, Arild Hvidtfeld Rigens Canceller, og Henrick Lykke udi Danmark; men udi Norge Stadtholderen Jørgen Friis, Cancelleren Anders Green, og Krigs-Obersten Steen Malthesen, Fuldmagt med alle ting udi hans Fraværelse tilbørlig Opsigt og Opagt at have. Rigens Raad Mandrup Parsberg og Henrick Belov bleve befalede at have Indseende udi Jylland, Axel Brahe udi Fyen, Christen Holk udi Smaalændene, og Oluf Rosenspar, med Predbiørn Gyldenstierne udi Skaane Halland og Bleginde; og dersom noget u-formodendes sig kunde tildrage, da skulle de anmelde det til de 3 forordnede Rigens Raad udi Kiøbenhavn, og tillige med dennem saa vel som med de Tilbetroede i Norge efter deres Eed og Troskab afværge ald paakommende Fare og U-rolighed. Da dette saa velsom alt andet var vel bestilt, seylede hand ud af Sundet dend 10de Dag udi Midsommer-Maaned med 7 Orlogs- Skibe.

232
Kongen reyser af Sundet.
Kong Christian dend Fierdes Skibe under Rigens Marskes og Admiral Peder Munkes Befaling. Hans Majestæt var og selv paa Admiral-Skibet, og hannem fuldte Cancelleren Christian Friis, Rigens Raad Steen Brahe, Gerhard Ranzov, Henrick Rammel og Eske Brok foruden mangfoldige andre af Adel. I særdeeleshed hafde hand med sig taget Doct. Hans Povl- sen Resen, som var dend Tiid øverste Theologus og Mag. Jonas Jacobson Venusin, iligemaade Læremester paa Kiøbenhavns Academie, saa og hans Hof-Prædiker, for at viise Engellænderne, at hand og hafde lærde Mænd i sit Rige. De ventedes udi Engelland med største Længsel, saa som de ankrede ikke for Gravesand førend dend
Hans Ankomst til Engelland.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

10de Julii, hvor Kongen blef taget imod af Kong Jacob og Printz Henrick, som hannem geleydede til London. Imidlertid Hans Majestæt var udi Engelland, blef hannem ald Høflighed og Kierlighed med Pragt og Herlighed beviist, som nogen Tiid kunde optænkes; saa at Tiden neppe kunde forslaae til de mangfoldige og adskillige Fyrlystelser, som blef paafundne, at opregne. Hvilket vedholdte hver Dag indtil dend 12te Dag udi Høst-Maaned, da Kongen med ald sit Følge

Hand reyser fra Engelland.

igien reysede derfra; efter at hand af Kong Jacob, Dronning Anna Printz Henrick, foruden andre mangfoldige Engelske Herrer igien til sin Flode blef ledsaget. Paa Hiemreysen føyede Veyr og Vind sig saaleedes efter Ønske, at hand kastede Anker efter 8te Dages Seyllads for Kiøbenhavn. Det er intet deyligere og ønskeligere, end at see Konger og Fyrster saa fortroligen og eendrægteligen at omgaaes med

Hans hiemkomst.

Høye Personers og Potentaters personlige Sammenkomst er fare undergiven.

hinanden uden nogen Misundelse over hinandens Magt og Vælde. Ellers er det meget rart at saadan Besøgelse gaaer vel af. Thi under- tiden blotter dend Svage sig saaleedes for dend Mægtige, at hand siden u-skyldeligen maa vente sig Overlast og Overfald, naar dend Mægtige dertil faaer Lyst. Undertiden kand og dend Svage faae Lyst til ved Snildhed og Sneedighed, at plukke noget fra dend Mægtige, naar hand seer dend Mægtige ikke kiender sin Styrke eller har Forstand til at forsvare sin Ret. Det hændes og vel tit, at en u-for- dig Miine, end sige Skiempt og Lystighed kand sætte saa stor et Had imellem saadanne høye Herrer, at der ikke tænkes paa andet end Van- hævn og Krig. Derfor jo meere Printzer kand holde sig fra hinanden, jo bedre er det; thi det er en stor Lykke, at saadanne Sammenkomster endes med dend samme Fortrolighed og Kierlighed, som de begyndes.

Hollænderne klage for Kongen at de Spanske Nederlænder foruroliger Søen under Norge.

De Foreenede Nederlænder skreve Kongen til, hvorleedes de fornam, at eendeel af de Spanske Stæder i Nederland ikke alleeneste udi Foraaret hafde udrustet en stor Deel Skibe for at røve, plyndre og tage deres Koffardie-Skibe udi Søen under Norge; men end ogsaa hvorleedes samme Skibe udi eendeel langt fraliggende Hafne baade paa Vester-Kandten udi Jylland, saa og høyt op under Norge, baade de paa Øerne saa og udi de Hafne, hvor ingen Folk synderligen boede, lagde sig med deres Priiser, piinede og handlede ilde med de opbragte Skibs-Folk og Kiøbmænd, for at trænge dennem Penge og Vexler af; ja

233.

ja de end ogsaa brugte disse Hafne til nogle Smuthuller, for at lure paa andres Skibe, naar de komme udi Søen. Hvorfor de bade Kongen, at hand, lige saa vel som andre Potentater udi Europa, ville ikke tilstæde saadant udi hans Rige, saa som det var imod alle Folkes Love; og

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

dette var skadeligt og hinderligt for Kongen selv og for dend Handel og Søefart, som paa hans Riger og Lande kunde falde.

Kongens Svar.

Derpaa lod Kongen dem strax svare, at hand meente, noksom at have givet dennem Prøve af sin Nidkjerhed, saa vel over sine Strømme og Hafne at holde reene, som og for sine egne Undersaatters og andre paa- grændsende Naboers frie og sikre Søefart; i det hand hver Aar med saa stor Omkostning sendte sine Skibe ud baade udi Øster og mest udi Vester-Søen, for at befrie og frelse de Seylende fra ald Vold og Overlast; og ihvorvel hand kunde have Aarsag til at mistænke deres Klagemaal, saasom de ikke havde næfnt nogen Hafn, hvor Kaper eller Søe-Røver hafde haft deres Tilhold, enten udi Jylland eller Norge: Saa paa det de dog skulle see, at hand hverken ville give deres Fiender nogen Medhold, ej heller ville undskylde sine Befalingsmænd og Fogder, som paa saadanne Stæder vare anbefalede med deslige at have Indseende; saa bad hand dennem, at de ville nefne hannem et Exempel af saadant at være skeet; thi da skulle de, som bleve befundne udi deres tilbørlig Opagt at have været efterladne, tilbørligen blive straffede. I det øfrige ville hand formode at de tilholdte deres søefarende Undersaatter, at de fraholdte sig enten at fiske paa de Strømme, eller at handle udi de Hafne udi hans Riger, som hand hafde forbuddet, saa fremt de ikke ville tilskrive sig selv dend U-lempe, som derpaa kunde følge.

Breve som fra Sverriges Riges Raad, om de tvistige Sager imellem begge Rigerne efter det Stetinske Fordrag maatte komme til ende.

Svar herpaa fra de Danske Raad. Claus Bielke flyer fra Sverrig til Danmark.

Fra Sverriges Riges Raad kom atter Bref til Raadene i Danmark, og bade at de ville forhielpe de tvistige Sager imellem begge Rigerne efter det Stetinske Fordrag, og de ved Grændsen sluttede Af- stæder til Endelighed: Hvorpaa af de Danske Raad blef svaret, at deres Konge længe siden derpaa hafde svaret, og vidste de ikke hvortil saadan Afhandling kunde tiene, saasom de paa deres Side ikke holdte, hvad som blef forafskeediget. Udi de Svenskes Bref blef Hertug Karl kaldet Konge: Men de Danske bleve endnu ved deres gamle Stiil, og kaldede hannem ikkun Hertug. Noget derefter kom der et Bref til Kongen fra en af Sverriges Raad Claus Bielke, som efter lang udstanden Fængsel var undviget af Sverrig, og allerede var kommen til Ronnebye udi Bleginde, hvorudi hand begierede efter det Stetinske Fordrag Kongens Beskyttelse og Beskiermelse. Hand var een af dennem som var Aar 1600 paa Retterstædet udi Linköping, dog blef paa Livet benaadet, men siden var holdet stedse udi Fængsel.

Hertug Karl belegger Reeden for Danzig med sin Orlogs-Flode.

Udi Midsommer begaf Hertug Karl sig udi Søen med et stort Tal Skibe, og satte sig paa Reeden 4re Miile fra Danzig, hvilket foraarsagede, at de Danziger først udsendte en Trompeter med Sta- dens Secreterer og 4re af de fornemste Borgere for at erkyndige sig, om hand kom som en Ven, eller som en Fiende. De finge Svar, at de

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

234.

Hans Svar til de Danziger, hvorefter det skeede.

Kong Christian dend Fierdes de vare udsendte deres Fiendes Kongens af Pohlens Skibe at opsøge; saasom dend Pohlske General Wenvher hafde ladet sige, at hand med det første og inden kort Tiid ville besøge Sverrig; hvilket de nu ville vente. Med Staden Danzig vare de gode Venner, og hafde ikke udi sinde at ville giøre dennem nogen Fortræd. Med hvilken Be- skeed de Udsendte bortginge fornøyede.

Sex af Hanse-Stæderne giøre et nyt Forbund imellem sig.

Udi forleden Aars Historie blef fortalt om Brunsvigs Beleyring, hvilken nu udi dette Aar blef ophævet. Og ihvorvel ald Fiendskab ved Keyserens strænge Befaling var bleven ophævet, saa ville Hansestæderne dog ikke meget liide derpaa; men for at være desto sikere, sluttede de 6 Stæder, nemligen, Lybek, Brehmen, Hamborg, Magdeborg, Brunsvig og Lyneborg et Forbund, til at staae hinanden bie imod ald fiendtlig Angribelse, saa vel med Folk og Krigs-Rustning, som med Penge; hvilket udi de første 20 Aar skulle staae fast og vedblive.

Om dend falske Demetrius udi Rusland, hans Endeligt.

Det er tilforn anført hvorleedes en falsk Demetrius var opstanden i Rusland, og hafde bemægtiget sig Thronen. Men efterat hand hafde holdet Bryllup med Palatinen af Sendomiren udi Pohlen, som hand tilforn hafde tient, ved Nafn Visicoviski, hans Daatter, som og blef erklæret for Stor-Fyrstinde, blef hand kort efter af Russerne, som allerede om hans Bedragerie vare blefne underrettede, udi et Oprør ynkelig myrd og slæbt udi Skarnet og siden brændt. Da Oprøret var stillet blef Basilius Ivanowski Knæs Zuski igien

Zuski bliver Stor-Fyrste.

med alles Samtykke udvalt til Stor-Fyrste, som kort tilforn af dend Demetrio var skienket Livet paa Retterstædet. Zuski var ellers en brav Mand, baade udi Raad-Stuen og for en Krigs-Hær: Men saa braf var hand ikke, at hand dog maatte siden og inden kort Tid bukke for en anden falsk Demetrius, og omsider omvexlede Kronen med en Munke-Hætte.

Viborg Bye afbrændet.

Viborg Bye udi Jylland hafde dette Aar dend U-lykke, at dend paa saa Huuse nær blef afbrændt. Og blef hverken Kirkerne eller Raad-Huuset for denne U-lykke forskaanede.

Bifk. Jacob Mathisen udi Fyen døer.

Mag. Jacob Mathiasen Biskop udi Fyen, efter at hand med stor Berømmelse og god Yndist baade af Høye og Lave hafde siddet udi samme Biskops-Sæde udi 18 Aar, døde dette Aar. Der var ikke noget Geistlig Embede som hand jo tilforn havde været udi, saa vel udi Skolen, som Kirken og paa Academiet. Hand blef kaldet til at være Biskop, Aar 1588; da hand af dend brave Biskop udi Viborg Mag. Peder Thøgersen Lovenball, som tilforn er omtalt, udi Oden- se Dom-Kirke blef Bispeviet. Efter hannem kom udi Embedet Ma-

M. Hans Knudsen kom udi hans Stæd.

mester Hans Knudsen en Sogne-Præst til Nikolai Kirke udi Kiøbenhavn, som vil siden give nogen Anledning til Historien at formeere.

235

Aar 1607.

Herre-Dagene bleve holdte i Danmark paa deres forord- nede Tiid, og da bleve Steen Malthesen Seehested som længe tilforn havde været Stadtholder over Grændse- Fæstningerne udi Halland, saa og Jacob Ulfeld udi Ri- gens Raads Tal antagne.

Doctor Jørgen Dybvad Læsemester i Kiøbenhavn dømmes fra sit Embede. Hvad Jordskyld agtedes for i gamle Dage.

Iblant Læremesterne eller Professorerne paa Kiøbenhavns høye Skole, var en meget lærd Mand ved Nafn Doct. Jørgen Dybvad, som lang Tiid havde været først Professor udi Mathematiken, og siden udi dend Hellige Skrift. Denne Mand var meget frie udi sin Pen, saa at hand undertiden i sine Skrifter angreb noget u-besindeligen og u-fornufteligen dend høye Øfrighed. Kongen derfor, som saadant ikke ville taale, befool de andre Professorer, at de skulle tage hans Forseelser for sig, som Cancellie-Secreteren Jens Bielke var anbefalet imod hannem at udføre; og naar de dend hafde udhørt og begrebet, da derudi forsvarligen at dømme. Hand blef af dennem dømt fra sin Bestilling, og levede siden nogen Tiid udi en temmelig tynd Lykke og armlig Tilstand.

Hvad Jordskyld agtedes for i gamle Dage.

For at underrette Efterkommerne, hvor høyt Jordskyld er ble- ven taxeret for udi gamle Dage, skal det ikke være af veyen her at an- føre en sær Frihed Kongen dette Aar gaf de Høylærde paa Kiøbenhavns Academie, ved hvilken dennem blef tilladt, at maatte sælge saa- dan Jordskyld, naar Leyligheden dertil sig kunde begive, saaleedes; at de for hver Rixdalers Jordskyld maatte tage 40 Rixdalere, hvilke skul- le giøres til en vis Capital og sættes paa Rente at uddeeles og anvendes til dend Brug, hvortil Jordskylden fra sin første Begyndelse var stiftet. Ellers haver Jordskyld sin Begyndelse af gamle Stiftelser og Gaver, som barmhiertige Christne haver givet til Kirker, Skoler, Fattige eller anden gudelig Brug, hvor ved var stiftet, at af een Jord eller Eyendom skulle gives Aarligen en vis Afgift; hvilket saa fast heftede paa dend Grund, at dend ikke kunde skødes, pantsættes el- ler i nogen Maade, ja end ikke ved Lovens Tvang, ved Namb eller Indførsel kunde formindskes eller forfalde. Dette var saa fast, at dersom Bygningen paa Grunden faldt eller afbrændte, saa kunde dend som saadan Jordskyld tilkom, sig dend øde Plats efter første Stiftelsen tilegne.

Kongen sender Skibe til Grønland og andensteds udi Nord-Søen.

Kongen lod dette Aar udseyle et got stort Skib til Grønland. Saa befool hand ogsaa 3 Skibe udi Vester- og Nord-Søen at krydse baade for at holde Søen reen for de Seylende, saa og at passe

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

paa de, som uden Pas og Forlof torde understaae sig at fiske eller at handle paa Nordkappen og paa hin side af Vardøehuus.

Herre-Dagene holdes udi Stavanger i Norge hvortil Kongen reysede.

Udi Midsommer reysde Kongen op til Norge, for at holde der Herre-Dage, som hand tilforn betimmeligen forud hafde befalet og advaret, at skulle holdes udi Stavanger dend 3de Augusti; hvor hen hand...

269.

Kongen reyser derfra til Bergen.

hand tillige med Cancellern Christian Friis, og efterskrefne Rigens Raad Axel Brahe, Oluf Rosenspar, Steen Malthesen Seehested og Jacob Ulfeld fra Kiøbenhavn seylede dend 24de Julii og landede for Stavanger dend 28de strax derefter. Da alle Sagerne vare til Ende, hørte og paadømte, reysede hand med alle sine Raad derfra til Bergen; hvor hand saae, det første hand kom udi Hafnen, hvorleedes Garperne paa Kantoret hafde været saa dristige, at de hafde langs Bryggen plantet Stykker og Skot med ald sin Tilbehør; hvilke hand strax befool, at tages fra dennem med ald det Krud og Lod, som de der til hafde.

Hvor de Kantorske bliver for deres Egenraadighed straffede. Arfve-Rettighed i Norge.

Og som hand derforuden fornam, hvorleedes de hafde tilkiøbt sig nogle Hauger imellem Bryggen og Slottet; befool hand Byefogden strax at tiltale dennem for Stadens Øfrighed, om samme Hauger ikke burde være forbrudt, og til Kongen være hiemfalden; fordi de uden Forlof og Frihed hafde fordristet sig nogen Eyendom at tilhandle.

Imidlertid Kongen nu var udi Norge, lod hand dend Forordning udgaae, at de som flyttede fra Norge ud af Riget, skulle betale og efterlade af ald deres Gods, saa vel Rørendes, som U-rørendes, dend tiende Deel.

Udi Stavanger Herre-Dage blef dend ny forfatte de Norske Kirke-Lov udgivet.

Til Herre-Dagene udi Stavanger, hvortil Norges Biskopper og nogle Caniker af et hvert Capitel, desligeste nogle Udvalde af hver Stifts Provster og Præster vare iligemaade kaldede, blef dend Norske Kirke-Ordinanze udgivet, og offentligen udi Stavanger Dom-Kirke oplæst. Saa blef og hver Biskop og hver Capitel, samt hver af de Udvalde fra Stifterne medgivet nogle Exemplarer, som de skulle med sig tage, og paa sine tilbørlige Stæder lade forkynde.

Kongen hiemkommer til Danmark fra Norge. Tvende Gesandter fra de Foreenede Nederlænder begiere Kongens Imellemhandling imellem Spanien og dennem til fred og bevilget, og udsendes Gesandter Jacob Ulfeld og Jonas Carisius.

Saa snart Kongen var hiemkommen til Kiøbenhavn fra Norge, som skeede dend 22de Augusti, ankom fra Herrer-Staterne udi de Foreenede Nederlænde, tvende Gesandter, som begierede at Kon- gen ville sende sine Gesandter til dend forestaaende Freds-Forhandling imellem dennem og Spanien. Hvilket Kongen lovede, og blef dertil strax udnævnte Rigens Raad Jacob Ulfeld og Jonas Carisius Kongens Raad og Tydske Cancellie-Forvante, som sig det snareste skee kunde did forføyede.

Et Svensk Skib blef anholdt udi Bergen, som hafde Befaling at seyle til Nordland og Lapland i Norge, og der kræve og opberge Skat.

Kongen var aldrig saa snart seylet fra Bergen udi Norge, førend der indkom udi Hafnen en Pinke fra Sverrig, hvorpaa var en Captain Peder Dunkerken kaldet, som formedelst Storm og Modvind der maatte søge Hafn. Denne, da hand blef overhørt, og hand sit Pas maatte fremviise, blef befunden af Kong Karl udi Sverrig at være befalet sig med samme Pinke Norden omkring Vardøehuus at skulle begive, der samme stæds paa Sverriges vegne af Finnerne, saa vel som af Nordmændene udi Nordland den Skat at opbærge, som Kronen Sverrig ville paastaae sig at være berettiget til. Iligemaade var hand befalet, paa adskillige Stæder i samme Egn at forfare Fiendenes Leylighed med deres Ind- og Udlob, og formane Indvaanerne, som der boe og Fiskerie vilde bruge, at de derfor skulle være udi Kongen...

237.

af Sverriges Minde; og at de skulle udgive til Kongen i Sverrig lige saa meget i Skat, som de gave Kongen af Danmark og Norge. Desligeste skulle hand og tilsige Indvaanerne paa dend Øe Vatzøe, at de skulle skatte og give lige saa høy Tiende til Sverriges, som til Norges Krone; saa og at baade Nordmænd og Lapper, som der ville fiske, skulle lige saa vel give Lands-Leye til Sverrig, som de gave til Norge. Da Lehnsmanden udi Bergen fandt saadanne Breve, og Befalinger hos hannem, lagde hand baade paa hannem selv, saa og paa Skibet Beslag, indtil hand kunde erlange Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling, hvorleedes hand sig med hannem videre skulle forfare. Efter at denne Beretning var indkommet, befoel Kongen hannem strax, at hand skulle tage af Capitainen en rigtig Udskrift af hans Pas og Befaling under hans Haand og Segl. Dernæst skulle hand strængeligen forbyde hannem, sig paa samme Reyse at begive, saa fremt hand ikke, naar hand blef optaget, ville passere og straffes for en Speydere. Derpaa skulle hand viise hannem hiem igen, og befale hannem at tage dend samme Kurs som hand kom. Særdeles skulle hand have Indseende med hannem at hand ikke udi

(Den Anstalt Kogen giør derimod.

Bergen eller Bergenhuus Lehn, bekom nogen Styrmand paa de Farvande udi Nordland eller Finmarken, som hans Befaling lyde paa. Da hvis hand ikke ville forpligte sig til at begive sig Synder paa igien til Elfsborg; men ville fuldføre sin Reyse Nord paa efter hans Befaling; da skulle det hannem med Gevalt forbydes og fratage hannem hans Segl og Roer.

Et Skib befale at oppasse dend Svenske Skibs seylatz fra Bergen.

Foruden denne Befaling til Lehnsmanden opsendte Kongen ogsaa en Befaling til et af sine Skibe, som der laae, at det ufortøvet skulle forføye sig til Karsund, som ligger strax uden for Bergen, og passe paa hvad Kurs dend Svenske tog; saa og opbringe hannem, dersom hand tog anden Vey, end dend Kongen ville hand skulle tage.

Hertug Karl bliver kronet Konge til Sverrig i Upsal.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udi dette Aar blef begyndt en Rigs-Dag udi Upsal udi Bliide-Maaned eller Februario, hvilken endtes med Hertug Karls Kroning sammestæds, som høytideligen skeede i Upsal Dom-Kirke dend 15de Martii.

Hand kalder sig de Lappers Konge i Norge.

Efter hvilken Tid hand ikke alleene ste tog sig Konge Nafn og Titul til Sverrig men hand end ogsaa skref sig Konge til de Lande, som ikke vare under hans Magt og Herredomme; nemligen de Lappers Konge i Nordlandene; thi Titulen hand førdte var denne: Vi Karl dend 9de med GUDs Naade, Sverriges, Gothes, Vendes, Finners, Carelers, Lappers i Nordlandene, de Cayaners og Esthers i Lifland Konning. Hverken Kong CHRISTIAN eller nogen udi Danmark vidste at Kong Karl førte denne Titul, førend da fornæfnte Capitain Peder Dunkerker maatte give Copie af sin Befaling, hand hafde faaet at seyle paa Nordlandene og Finmarken; hvor Hvorledes Kong Christian faaer det at viide.

denne Titul saaleedes stood indført.

Og saasom denne hans Befaling indholdte adskillige Poster, vil det være fornøden, at udtage de fornemmeste og besynderligste Poster, paa det deraf desto bedre kand kiendes Kong Karls Forsæt. Thi var dend Indhold efterfølgende: Først

238

Den udi Bergen anholdte Svenske Skibs-Capitains Befalings Indhold.

at hand skulle udi Elfsborg, saa snart Pintsen var færdig, tillade dend med Meel, Salt og andre Vahre, som paa hans Reyse kunde være tienlige. Dernæst naar dend var tilladt med saa meget som dend kunde føre og indtage, skulle hand gaae lige dermed til Vardøhuus, derfra til Pitsinge, derfra til Badsioka-Elf, hvor hand skulle forsøge Indløbet og tilsige dennem, som der fiske, at Sverriges Grændser vare midt udi samme Elf, hvorfor de som der fiske ville, skulle have det udi Sverriges Riges Minde, og derfor give lige saa megen Rettighed, som de gave til Russerne. Fra Badsioka Elf skulle hand gaae til Urugdoma, og iligemaade der erfare Leyligheden. Naar det var giort, skulle hand gaae der fra til Varanger, og der fra til Vatzøen, hvor hand og skulle forfare Indløbet, og Leyligheden, saa og tilsige dennem, som paa Vatzøen boe, at de skulle ligesaa vel skatte til Sverrig, som til Norge; og de som der fiske ville, enten de vare Nordmænd eller Lapper, de skulle give 5 Daler i Lande-Leye, og hver 10de Fisk lige imod det som de gave til Kongen i Norge. Endeligen skulle hand paa alle disse Stæder, og imidlertid hand besaae deres Leylighed, forhandle hans indtagne Ladding og igien tilkiøbe sig tørre Fisk, og gaae dermed tilbage igien til Elfsborg.

De Danske Rigens Raad skrive de Svenske Rigens Raad til at baade deres Skatteskattevang udi Lapland, saa og den af deres Konge optagne ny Titul maatte afskaffes. Heraf saa vel som af de Klagemaal, som indkom fra Claus Gagge Lehnsmand paa Wardøhuus, over de Svenske Fuldmægtige, som indkom udi Lehnet aarligen udi Haabetal, for at kræve Skat af Finnerne, toge Danmarckes Riges Raad Anledning (thi Kongen selv ville ikke) at skrive de Svenske Riges

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Raad til, med Begiering, at saa vel denne Skatte-Tvang, som dend ny Titul Kong Karl hand brugte, maatte afskaffes, paa det sligt ikke skulle give Anledning til U-fred og U-rolighed *imellem Rigerne.*

De Svenske Raads Svar.

Men de Svenske strax svarede, at ligesom det stood enhver Potentat frit for at kræve Skat af dennem som var deres Underdaner, ligesaa kunde ingen hindre deres Konge at kræve Skat af sine, saasom disse Finner eller Lapper vare rette Svenske Undersaatter. De formeente og at Norge eyede ikke viidere end de Øer, som ligge uden for Norges Rige og havde intet at befatte sig med Indfiordene og Fieldet som kaldtes Ryggen. Hvorfor det og blef paa sidste Møde ved Flakebek besluttet af begge Rigernes Befuldmægtige, at ald dend Rettighed Sverriges Krone af Alders Tiid udi Lappemarken havde haft, det skulle dend u-behindret nyde og beholde i Fielden saa vel som i Fiordene. Derfor haver deres Konge udsendt sine Betientere at indkræve det som hannem kom til med rette; og ville de formode, at de Norske bleve tilholdte at indeholde med deres Truseler og Modstand, som de dennem udi deres lovlige Ærinde giorde. Hvad Titulen angaaer, da efterdi Lapperne udi Nordlandene ere Konningen af Sverriges Undersaatter, saa haver hand og Magt ogsaa at kalde sig deres Konge, og lige saa lidet som nogen kand formeene Kongen i Danmark at kalde sig Konge til de Lande og Folk, som høre hannem og Danmarckes Krone til; ligesaa lidet kand og nogen foreskrive Kongen af Sverrig, hvorleedes hand sig

239.

skulle titulere. Hvorfor de Danske Rigens Raads Imodsigelse imod denne Titul giordes ikke fornøden. Til Slutningen begierede de endnu, ligesom i de forrige Aaringer, at alle disse og andre Stridigheder imellem Rigerne maatte efter det Stetinske Fordrag blive afgiort ved et Grændse-Møde. Imidlertid begge disse Rigers Raad saaleedes vexlede Breve imellem sig, skref Hertug Karl (Hertug Henrick Julius udi Brunsvig til, at hand ville erindre Kongen om de tvistige Sager, som vare Rigerne imellem, at de maatte efter de tit ommældte Fordrag og Afskeeds Indhold udi Venlighed komme til Endskab; og derhos begierte, at hannem maatte forstændiges hvad Kongen dertil svarede

Kong Karl begierter af Hertugen udi Brunsvig at erindre Kongen, om at lade afhandle de imellem dem værende Stridigheder.

Naar dette var skeet, ville hand forskikke Hertugen disse tvistige Sagers Indhold, paa det hand der af kunde erfare, at hand intet ubilligt enten har begiert eller ville begiere. Af dette Bref sendte Hertugen til Kongen en Udskrift med Formaning til Fredsommelighed, og begierte Underretning om Sagerne

Hertugen sender Kongen Copie af Brevet.

Men dette Bref var aldrig saa snart indhændiget Kongen, førend der kommer atter et Bref til Rigens Raad fra de Svenske, fuld af Klagemaal og Besværing over Kongens Foget paa Vardøhuus, fordi hand skulle have hindret de Svenske Fiskere, at bruge deres Fiskerie efter

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

dend Svenske Stadholders udi Lappmarken Balthasar Bækers Befaling udi Kondakiilen, som de sagde af Alders Tiid at have været brugt af de Svenske Lapper; men nu vare af hannem med Vaaben og Værge overfaldene, derfra forjagede og undsagde; ja end og med Jern og Baand derfor belagde

Men dette Bref var ey saa snart kommen til Kongen, førend der især kom Bref fra de Svenske Rigens Raad til de Danske, med mange Klagemaal over Fogden paa Vardøhuus.

Foruden dette, klagede de, at de forrige Befalingsmænd hafde med Vold frataget Field-Finnerne af Kaydakin, naar de komme need til Søesiden, deres Fiskerie; hvorfor de begierte at samme Slots-Foget maatte straffes alvorligen, og saadant herefter hannem forbydes. Derforuden begierte de at de 4re u-afgiorte Sager efter det Flakebekske Mødes Afskeed 1603 maatte under en Opmand til Afhandling foretages

De begierte og at de u-afgiorte Sager maatte komme under Opmand.

Denne Handel som Slots-Fogden beskyldtes for, vidste ingen udi Danmark nogen Beskeed om, hvorfor de hasteligen med stor U-mage søgte des Beskaffenhed fra Finmarken at indhendte

Underretning kom fra Norge Finmarken om de Svenskes Forhold.

Da dend kom, befandtes det, at Kongen af Sverrig hafde opsendt tvende Fiskere med Lare-Garn og Salt udi Altebotens Lare-Elf, og dennem givet Fuldmagt, Laxe-Fiskerie der at bruge. Hvorfor Fogden stæfnte dennem til Lappe-Ting, som da holdtes, at møde og forklare hvad Ret, de dertil hafde, saasom baade Finnerne udi Alten, og alle Nordmændene udi omliggende Egn vidnede og forklarede udi deres Overværelse og Paahør, at Svensken aldrig tilforn der hafde haft noget Fiskerie, langt mindre vovet sig nogen Tiid til at fiske, førend nu; men at dette laae under Norges Krone. Efter at dette var skeet, bleve de af hannem forbudne deres Fiskerie at fortsætte. Men at de enten skulle være fængslede, eller ilde medhandlede, forklarede hand at være dend største U-sandfærdighed. Hvad angik Field-Finnerne af Kaudakin, da hafde det dend Beskaffenhed, at disse Svenske Finn

240.

ner meente, at de vare berettigede til at fiske paa Kongens Strømme uden Tiende deraf at give, hvorfor de brugte denne Maade, at de tiiligen om Aaret begave dennem til Søesiden, og brugte deres Fiskerie indtil imod dend Tiid, de vidste at Fogden kom at kræve Tienden, da de igien hasteligen begave sig til Fields, for at besvige Kongen sin Rettighed. For saadan Aarsag blef det dennem forbuddet ved Søesiden længere eller tiere at fiske, med mindre de ville give Tiende. Da nu denne Efterretning med lovfaste Vidnesbyrd herom var bleven indhændtet, blef det de Svenske Rigens Raad tilsendt; hvorpaa de lod det forblive, og trængte ikke paa nogen Straf over denne Slots-Foget; men alleeneste udsatte alt dette til et nyt Grændse-Møde

Denne Underretning sende de Danske R. Raad til Sverriges R. Raad, hvorpaa de bleve noget roligere.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Men de Danske holdte u-nødvendigt at svare viidere herpaa, end hvis tilforn herom var til Svar givet.

Oprør udi Pohlen

Udi Pohlen saae det ud til en stor Forvirrelse; hvor Adelskabet var meget oprørsk imod Kong Sigismund, saa at det end og brød saa vit, at Adelstanden tog Vaaben op imod hannem, og hvis hand ikke havde været saa lykkelig, og slaget dennem udi et offentlig Felt-Slag ved Gudzovo, hafde hand staaet stor Fare for at have bleven stødt af sin Throne. Alt hvilket vitløftigen at fortælle er ikke sted her, saasom det ikke vedkommer vores Historie. Men dette maatte ej forbiegaaes, at Kong Karl udi Sverrig ved disse U-roligheder vandt det faste Slot Waistein (somme kalde det Weisenstein) udi Estland, som baade af Naturen saa og Konsten var giort saa fast, at det ikke alleeneste kunde have holdt dend heele Svenske Hær ude fra sig, men end ogsaa med faa Folk og ringe U-mag kunde have for-uroligt alle omliggende Stæder

De Svenske tage deres Sag udi agt ved det Oprør, og indtage Weissenstein udi Estland.

Da de Polakker formedelst deres indvortes U-eenighed nu brugte deres Magt imod dem selv, var det deres Fiende en læt Sag saadan Fæstning uden stor Sværdslag at vinde. Da Kong Karl nu havde faaet denne Fordeel, tilbød hand Fred. Men som hand udi Brevet til Kong Sigismund tilkiendegaf, at hand nu var bleven ophøyet paa Sverriges Riges Throne af Undersaatterne, og lofligen kronet; og derforuden bebreidede Kong Sigismund, at det var hans egen skyld, at hand og hans Afkom saaleedes var bleven udstødt fra sit Arfve-Rige, blef Bref-Drageren kastet udi Fængsel. Hvilken Medfart ikke hindrede Kong Karl fra endnu at tilbyde Fred, og bad at et Stæd udi Tydskland maatte udnæfnes, hvor dend kunde forhandles, saa vilde hand dertil sende sine Fuldmægtige og Gesandter.

Chur-Brandenborg faar Preussen i Lehn af Pohlen.

Ihvor u-roligt det var udi Pohlen, saa blef dog dend Handel med Chur-Brandenborg om Preussen at tages udi Lehn af Chur-Fyrsten lykkeligen endt udi dette Aar. Hvilken Stridighed længe havde varet, og til dend at bringe udi Rolighed blef af Kong CHRISTIAN ikke liden Flid og U-mage anvendt

Biskop Magister Anders Fotz i Bergen døer, og Magister Anders Mikkelsøn kommer i hans stæd

Udi dette Aar døde tvende brave Biskopper udi Norge. Dend eene var Mag. Anders Fotz Biskop udi Bergen, som havde længe været Biskop der paa Stædet, Udi hvis stæd kom igien Mag. Anders

241.

Mikkelsøn Kolding tilforn Slots-Præst udi hans Fæderne Bye. Dend anden som døde var Mag. Anders Bendson Dahl, som havde

Biskop Magister Anders Benzon Dahl udi Opsloe døer, udi hans sted kom Magist. Niels Clausen.

siddet udi Opsloes Biskops-Sæde udi 7 Aar. Udi hvis sted kom Mag. Niels Clausen hidindtil Provst og Præst til vor Frue Kirke udi Kiøbenhavn. Begge disse ny Biskopper bleve ikke Bispeviede, førend siden udi Begyndelsen af næstfølgende Aar.
Det kand og erindres her at dend sidste Mand af Vesteny
Den Slegt Vesteny udgaaer i Danmark.
Slegt, som boede paa Sæbye-Gaard, iligemaade udi dette Aar bortdøde, med hvilken det Vaaben, Skiold og Hielm blef nedlagt.

Aar 1608.

Dette Aar begyndte med saa skrækkelig en haard og kaald
Stor Kuld.
Vinter, som dend ældste Mand udi Danmark ikke kun- de mindes, hvilken Kuld end og trængde sig hen til de Lande udi Europa som laae Solen langt nærmere. Faae Aar tilforn havde Kongen med Rigens Raad
Stænderne udi Danmark kaldes tilsammen, for at forsikre Printz Christian at hand skal være Konge om hand overlever Faderen.
aftalt, at hans ældste Søn, Printz Christian af samtlige Rigets Danmarkes Stænder skulle gives Forsikring, at hand paa Thronen skulde opstige, naar dend ved hans Hr. Faders dødelige Af- gang blef leedig. Til dette udi Værk at sætte, blef udi første Begyndelse af dette Aar Befaling til alle Stænderne, saa vel til Adel-Stan- den, som til Geistligheden, desligeste til Borger- og Bonde-Standen udstæd, at de strax, og saa snart skee kunde, skulle tilsammentræde og iblant sig udvælge dennem, som enhver for sig ville befuldmægtige og fremsende til Kiøbenhavn førstkommende Treefoldigheds Søndag til saadan Forsikring tilligemed Rigens Raad at udgive.
Men førend
Kongen maatte her mod give Rigens Raad sin Revers, at Danmark skulle være og blive et Val-Rige, med andet meere.
dette skeede, maatte Kongen udgive til Rigens Raad sin allernaadigste Erklæring: At saadan Stændernes Erklæring ikke skulle komme mee- nige Danske Adels Privilegier og Friheder til nogen Forkrænkelse; desligeste at Danmarkes Rige skulle blive og være herefter, ligesom det nu var, et frit Val- eller Kaar-Rige; saa og at Printzen hans Son skulle være pligtig, naar hand til viidere Aar og Vert var kommen, at lade sig til alle Lands-Tingene her udi Riget af meenige Stænderne hyldes: Desligeste naar hand selv Regieringen tiltraade, da at give Danmarkes Riges Raad og Adel Haandfæstning paa deres Friheder og Privilegier, som hid indtil udi Riget havde været sædvanligt, og som de fremfarne Konger for hannem giort havde. Da nu dend bestæmte Tiid kom, som indfaldt dend 25 Maji, indfunde sig udi Kiøbenhavn alle Stænderne eller deres Fuldmægtige, og godvilligen udgafve deres Haand og Segl, at hvis nu sluttet var, af dennem

fast og u-ryggeligen skulle holdes, og at saa snart dend unge Printz og Herre kom til viiskulle Aar og Alder, skulle de være erbødige og pligtige saadan deres nu

242.
udgifne Forsikring, saa og deres Val og Kaar, naar og hvor det skulle være, med deres Hyldings-Eed at bekræfte. Denne høytidelige Forretning
Hand kaldes Printz til Danmark og Norge.
blef med største Eenighed og Stilhed fuldført: Og blef Printzen efter denne Dag kaldet udvalte Printz til Danmark og Norge; da hand tilforn ej hafde anden Titul end Arfving til Norge. Det maa ikke
Hvo der vare Rigens Raad denne Tiid.
forbigaaes, at Historien jo her opregner de paa denne Tiid værende Rigens Raad, hvilke vare efterskrefne: Cancellere Christian Friis, Steen Brahe, Mandrup Parsberg, Breide Ranzov Stadtholder udi Kiøbenhavn, Arild Hvitfeld Rigens Canceller, Henrick Ramel Tydske Canceller, Jørgen Friis, Predbiørn Gyldenstierne, Axel Brahe, Henrick Lykke, Oluf Rosenspar, Eske Brok, Christian Holck, Steen Malthesen Sehested, Jacob Ulfeld og Envold Kruse; hvilken
Envold Kruse blef Stadtholder i Norge udi Jørgen Friises sted som sig det frasagde.
sidste baade blef indtaget udi deres Tal i dette Aar, saa og blef sat til at være Stadtholder udi Norge udi Jørgen Friises sted, som sig det nyligen hafde frasagt, og derfra blef forlovet. Rigens Raad Jacob Ulfeld var ikke tilstæde ved Udvælgelsen, saa
Jacob Ulfeld og Jonas Carisius sendes Gesandter til at mægle Fred imellem Spanien og de Foreenede Nederlande.
som hand strax i Begyndelsen af Aaret var tillige med Jona Carisio udsendt, som Gesandt til dend Haag udi de Foreenede Nederlande, efter det Løfte, som Kongen tilforn, hafde giort Kongen af Spanien, Gesandt, saa og de Herrer Stater. Aarsagen hvorfor Kongen tøvede saa længe med dette Gesandtskab at udsende, var fordi hand tvi- lede paa, om det var deres rette Alvor at ville have fred. Thi Kongen af Spanien var mistænkt for, at hand søgte ikke Fred; men alleeneste søgte Leylighed under Freds Tilbydelse, at stutse og opholde dend store Fremgang Staternes Vaaben og Magt hafde faaet, baade hos dennem selv, og allermeest udi Indien, hvor hand var ved deres Seylatz og Krigs-Flodes Magt sat fra mange af de Lande og Stæder, som hans Forfædre der hafde opsøgt. Derimod var Staternes af de Foreenede Lande deres Henseende, vel at ville have Fred, men saadan Fred, som de kunde være sikre paa udi Rolighed at kunde nyde, uden at sidde paa Nippet, naar Kongen af Spanien, som nu var træt, lig- lidet hafde udhvilet. Men da Kongen nu saae, at Kongen af Franke- rige og Engelland, som af disse krigende Parter ogsaa var anmodet om at mægle denne Handel, saa og Chur-Fyrsterne af Pfaltz og Branden- borg begyndte at antage sig Sagen, fandt hand det nu først at være dend beleyrlige Tiid, sine Gesandter ogsaa did at sende. De ankom og udi dend Haag faa Dage efter Nyt Aars Dag, hvor de Franske og Engelske Gesandter saa god en Begyndelse og Grundvold hafde lagt

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

til denne Forhandling, at det saae ud til en god og lykkelig Udgang. Thi de Foreenede Nederlænder hafde allereede vundet saa meget, før end nogle af Mæglernes Gesandter ankom; at Kongen af Spanien, førend de ville samtykke til nogen Sammenkomst, maatte tilsige dennem, at hand udi denne Handel ville kiende dennem for en frie Stat og Republique, og ikke som sine Underdaner. Men da Gesandterne vare alle blefne forsamlede, og Staterne nu saaleedes vare for frie erkiendte, yttrede sig strax Spaniens Tanker og Forsæt. Thi hvad hand ikke ville

243.
ville hindre selv, lod hand hindre ved en anden, nemlig Keyseren, som strax i Begyndelsen indsendte til Staterne et Bref, hvorudi hand høyligen
Keyseren vil hindre denne Freds-Handling.
undrede sig over at de torde begynde nogen Handling med nogen Potentat, uden at give hannem et Ord tilkiende derom; saasom de burde at betragte, at deres Lande var det Rommerske Riges Lehn, og derfor intet, helst udi saadanne vigtige og høyt magtpaaliggende Sager maatte foretages, uden hans, som deres rette Lehns-Herres, Villie og Samtykke. Hvorfor hand dennem paamindte, at de strax og uden Ophold skulle hannem tilkiendegive, udi hvad Tilstand deres Sager stode, og hvor vit de vare komne med deres Forhandling: Saa og forbød dennem derudi viidere at fortfare; desligeste at foretage sig det ringeste, som kunde strække sig til hans eller det Rommerske Riges Hinder eller Skade udi nogen Maade. Dette vidste Staterne meget
Hvad Staterne derimod sagde
vel at igiendrive med deres Svar; hvorudi de særdeeles forkaste- de, at Keyseren og det heele Rommerske Rige selv hafde alletiider og længe tilforn kiendt dem for en frie Stat og Republique. Hvilket aller- meest deraf kunde sees, at Keyseren selv tilforn nemligen Aar 1589 til Coln ville forhandle Fred imellem Spanien og dennem. Med meere som de saaleedes anførte, at denne Keyserens Indsigelse ikke meget blef agtet. Gesandterne fore derfor fort med deres Imellemhandling: Men sidst udi Aaret stutsede det en lang Tiid, formedelst der skulle indhentes Kongen af Spaniens Samtykke udi nogle Poster, førend viidere udi Sagen kunde gaaes: Hvortil en meget snild og klog Munk, ved Nafn Johan Ney (som ellers var General-Commissarie over Franciscaner-Orden udi Nederlandene, og som var dend første der begyndte denne Freds-Forhandling) blef brugt, og som lovede at skulle bringe Svar tilbage igien inden 40 Dage. Men denne Munk glemte at holde sit Løfte, og kom hand hverken til dend belovede Tiid, ikke heller indfandt hand sig nogen Tiid siden. Hvorover alle tilstede værende Gesandter bleve u-taalmodige og ville bryde Forsamlingen. Men ingen af dennem vare meere fortrydelige over denne Spaniernes Ophold end de Danske, som mest hafde troet dend Spanske Gesandtes Spinola hans Tilsagn og Begiering. Hvorfor, da de berettede
Freds-Handling til den Haag brydes af.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Kongen Sagen saadan, som dend var, og at mand havde ingen Aar- sag at sætte nogen Tillid til Spaniens Løfter, og langt mindre til hans alvorlig Forsæt til Fred at slutte; bleve de begge af Kongen hiemkaldede; saa at de sidst i Aaret faa Dage for Juule Helligt hiemkom. Ellers gaf der sig nok tilkiende, at de Danske Gesandter hafde Aarsag til at forlade denne Freds-Handling; saasom dend Franske Gesandt Jeanin reysde derfra noget efter, og Spinola selv forlod dend ogsaa. Historien maa nu igien tage fat paa Indlandske Sager hvorfra dend nu noget formedelst Jacob Ulfelds skyld af sin sædvanlig Vey har viiget. Dend samme Omhyggelighed Kongen hafde haft udi de forbigangne

Kongen udsender Skibe for at holde sine Strømme reene.

Aaringer for at holde sine Strømme reene, bar hand ogsaa i Aar saa vel for sine egne Undersaatters sikkere Søefart og Handel paa

244

andre Stæder, som og til hans Tilforbundnes Handel og Fart, saa vel paa hans egne som paa omgrændsende Lande og Hafne. Thi blef først udsendt Godske Lindenov Holmens Admiral, med 5 Skibe, at ledsage de Danske Spanien-farer igiennem Canal og forbi Sanct Malo. Dernæst blef Matz Gagge uskikket med 4 gode Skibe at kryse baade Synden og Norden for Vardøhuus, og ej tilstæde nogen enten at fiske eller at handle paa Kongens Strømme uden Pas og Tilladelse.

HanseStæderne udsende Skibe for at ledsage deres Koffardi-Skibe i Øster-Søen, som de kalde den Meklenburgske Flode.

Dette Aar havde og de Vendiske Hansestæder udrustet 4 Skibe for at ledsage deres Koffardiefarer udi Øster-Søen, og for at befrie dennem for de Svenske Udlægeres Overlast. Herudi havde Kongen dennem ikke hindret, dersom de ikke havde foretaget sig at udruste en Krigs-Flode udi Øster-Søen uden Kongens Minde eller Forespørgende; og det end under det Nafn, af dend Meklenburgske Flode; saa og derover sat en Admiral, som skulle føre et sær Flag paa det største

Men Kongen ville det ikke tilstæde, saasom det var paa hans Strømme.

Skib som førte 60 Stykker. Dette ville Kongen ikke taale, saa vit hans Strømme sig udi Øster-Søen kunde strække. Thi dette oprettede Admiralskab siuntes at strække sig videre, end de Admiraliter, som Koffardiemænd efter Søemands Maade og Maneer under sig udi Søen undertiden udi Nødsfald oprætte. Derfor

Derfor sender hand 6 Orlogs-Skibe udi Øster-Søen, med Befaling at tvinge den Meklenburgske Flode at tage deres Flag need og at seyle under de Danskes Geleyde.

udsendte Hans Majestæt 6 store vel udrustede og bemandede Skibe med Befaling at løbe af og til under de Meklenburgske samt Pommer- ske Kyster, for at tvinge denne saa kaldede Meklenburgske Flode til, saa fremt dend det ej godvilligen ville, at tage deres Top ned, og siden at ledsage dem 6 a 8 Miile forbi de Blegindske Kyster indtil de siuntes at være over de Farevande udi Øster-Søen, hvor Kongens Høyhed sig kunde strække.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Kongen reyser til Borringholm.
Kongen forlystede sig ogsaa med en seylfærdig Fregat selv at besøge Borringholm, hvor hand beskikkede alleting saaleedes, at hand deelte Landet udi visse Roder og Capitainskaber, og taxerede den- nem for hvor mange Mand de skulle udgiøre baade til Hest og til Fods for at afværge ald fiendtlig Overfald, om nogen paakom, saa at Lan- det sig selv kunde forsvare. Saa forordnede hand og hvorleedes Hammershuuses Fæstning skulle forbedres og bestyrkes, hvortil de Bønder, som ikke var Jord-egne, med deres Arbeid maatte hielpe.
Kiøbenhavns lagges bedre ud og befæstes bedre.
Kiøbenhavns Befæstning blef dette Aar for alvor og med største Flid foretaget, og da blef det Slot Rosenborg med Kongens Hauge samt ald omliggende Platz udi Fæstningens Begreeb med indtaget.
Vand-Konsten blef anlagt.
Iligemaade blef dend kostelige Vandkonst ved Vester Port, med sin store Mølle anlagt og forfærdiget, ved hvilken Staden stedse kunde forsiunes med fersk Vand, som vældede op af Jordens Kilder udi Gravene om Volden, og sig samlede udi en med Cement opmuret Kam, som saa vel og fast var forvaret, at det ikke med det salte Vand, som af Havet indløb, udi Stadens Graver kunde belades: Hvilket Vand igien ved een Mølle blef saaleedes indleed, og inddrevet, at

245.
Staden rigeligen dermed kunde bespises ; og om endskiønt nogen Fiende kom for Staden, saa kunde hand dog ikke betage dem Vandet, med mindre hand skulle være Mester over Gravene. Hvad Nytte Staden her af hafde, blef befundet, da dend af de Svenske siden udi Kong FRIDERICH dend Tredies Tiid var beleyret.
Nyttig Anordning om Guld og Sølf-Arbeid udi Riget
Her kand og ikke forbigaaes en meget god Anstalt, som Kongen giorde for ald Guld- og Sølf-Arbeid her udi Rigerne, til en Forsikring for Underdanerne, som derpaa lagde meget Vind, at de ikke af Guldsmedene skulle blive bedragne. Thi udi alle Hovedstæderne udi hvert Stift blef forordnet en Wardie- eller Probeermester, som for en liden og meget taallig Udgift skulle prøve ald det Guld og Sølf, som Guldsmidene forarbeydede; hvilke til Eyermanden ikke maatte levere deres Arbeid, førend det var af samme Probeermester prøvet og med hans mærke og Stæmpel stæmplet. Derhos var befalet, at intet Sølf maatte arbeides ringere end det som udi sin Fiinhed og Gehalt var tretten og en half Loddig; hvis det var ringere, skulle Arbeydet slages i stykker. Og dersom Eyermanden leverede enten finere eller ringere Sølf til Arbeydet, da skulle Probeermesteren, førend det blef forarbeidet, give det som finere var, sin rigtige Tilsæt af Kaabber; eller og om det var grovere eller ringere, da skulle hand drive det paa Testen, indtil det blef saa lodigt og fiint som Kongen det hafde forordnet. Hvad Guld-Arbeydet angik, da skulle Rosenoble-Guld holde 24 Karat 10 Gran, og Kron-Guld 21 Karat, og ringere Guld

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

maatte der ikke arbeides, hvilket Probeermesteren iligemaade skulle prøve ved Ilden og med sit Mærke sætte paa Arbeydet, hvor fiint det var. Dette var en meget nyttig og gavnlig Anordning, helst de bemidlede Folk her i Rigerne i de Tider anvendte meere paa Guld og Sølf Arbeid, end paa Ædelsteene.

Den nye Kirke udi Bergen opbygges.

Udi Bergen blef dette Aar udvist en Platz til en ny Kirke, som Indbyggerne paa deres egen Bekostning ville opbygge, efter som de vare saaleedes blefne foreenede, at Dom-Kirken var forliden til alle de Folk som hafde nedsat sig udi dette Sogn. Hvorfor og Lehnsmanden fik Befaling at deele samme Sogn udi tvende lige Parter, saa at enhver kunde søge sin Sogne-Kirke. Denne er dend Kirke, som endnu kaldes ny Kirke.

Udi Trundhiem maa ingen fremmed Kiøbmand handle udi smaat uden naar Market var.

Udi Trundhiem blef forbuddet, at ingen fremmed Kiøbmand, maatte der bruge nogen Kiøbmandskab, med Alne-Maal eller smaa Vegt, eller holde nogen aaben Bod, undtagen udi Maji- og Høst- Maaned; da der maatte holdes offentlig Market (Ej heller maatte nogen saadan fremmed Kiøbmand ved sig self eller ved sine Tienere, som de kalde Liggere, blive efterliggendes til at forhandle deres Vahre uden at have dennem forbrudt til Kongen og Byen.

Kongen holdt sit Hof i aar mestendeel i Jylland.)

Saa snart Høst-Maaned var forbi forføyede Kongen sig med ald sin Hof-Stat til Jylland, hvor hand denne Vinter og Begyndelsen af tilkommendes Aar mestendeel holdt sit Hof paa Skanderborg Slot

246.

Hamborgerne ville tilegne sig Rettighed til at opbære Told af Hollænderne paa Elben hvorom de sende nogle af deres Raad til Kongen.

Til samme Stæd ankom og sidst udi Aaret nogle Udskikkede fra Hamborg, som forrestillede dend Tvistighed, som begyndte at yttre sig imellem de Herrer General-Stater udi de Foreenede Nederlande og Staden Hamborg, formedelst dend Neuenverkes-Told, hvilken de Hollandske vegrede sig at betale til Staden af det Gods som de for Svingen en Miil-veys fra Stade paa Elben ville indlade og udlosse, som Hamborgerne holdte for at være deres Rettighed for de Søe-Tønder og andre Vare-Tegn, som Staden maatte vedlige holde udi Munden eller Indgangen af Elben. Men de fik ingen anden Svar af Kongen, end at hand kunde ikke see, hvorleedes de sig kunde anmasse saadan Frihed og Rettighed, helst saasom de nogle Aar tilforn havde haft samme Strid med Byen Stade udi Brehmen, da de Engelske der havde deres Stabel, hvilken Sag de tabte til Spier.

Kongen afviiser dennem med deres Formastelse.

Foruden dette, var der ingen som havde større Nytte af Søe-Tønderne end de selv; thi ville de have noget fremmet Skib skulle komme ind til Staden, saa fik de visseligen selv at give Grundene udi Elben tilkiende med tilbørlige Søe-Tønder og Vare-Tegn. Tilmed skulle de og

betænke, at de først for faa Tider og lidet over en half snees Aar med saadan Paalæg havde besværet de paa Elben seylendes Skibe; saa at de ikke med Føye kunde rose sig af nogen rolig Hæfd der paa, og kunde de ikke strække deres Stabel-Ret saa vit ud, som de ville indbilde sig, eller de lystede. Tilmed var der og Keyserens Forbud udgaaet langt tilforn, at saadan Paalæg aldeeles skulle være ophævet; hvilket de maatte efterleve.

Over denne Hamborgske Told klagede og Gesandter fra Nederlandene og Hertugen af Lyneborg for Kongen.

Imidlertid Hans Kongelige Majestæt var paa Skanderborg kom hid ind tvende Gesandter fra de Foreenede Nederlande, og kort derefter kom ogsaa een fra Hertugerne af Lyneborg af dend Harborgske og Zelliske Linie, hvilke begges Ærinde udgik paa eet, anlangende forommeldte Høyhed, som de Hamborger ville formaste sig til at bruge med Told paa Elben at opbære (Over denne Hamborgske Told klagede og Gesandter fra Nederlandene og Hertugen af Lyneborg for Kongen. Oprindelse til denne de Hamborgers Formastelse vil være først fornøden at fortælle, at dets Sammenhæng desto bedre siden kand vides, som bestaaer derudi: Udi de forvirrede Tider, som varede i Danmark snart fra Kong Erick Menveds indtil Dronning Margaretes Tider, toge Hamborgerne udi Handel og Søefart meget til; og som Vester-Søen meget var opfyldt med Søe-Røvere som giorde Søen u-sikker, udrustede de Skibe dennem dermed at ødelægge *Oprindelse og Anleedning, som Hamborgerne toge til denne Formastelse med Tolden paa Elben.*

Men for desbedre at tvinge dennem, toge de sig for paa en liden Øe, som ligger strax udi Munden af Elben, hvorunder deres Skibe ankrede, at bygge et Taarn, som de kaldte det Rive-Verk, hvilket de besatte med en Vagt af 16 til 20 Mand. Strax derefter finge de Tilladelse af Pave Bonifacio dend 8de, at de udi samme Taarn maatte have et Altare og holde Messe. Da de nu vare saaleedes blefne Mastere af denne Øe, giorde de et Forbund med de Folk som boede paa Handelen og Vorsat, hvorefter de skulle tage dennem udi ligemaade imod bemelte Søe-Røvere udi Forsvar. Under dette Venskabs-Skin spillede de saa længe Mestere over

247

over Elben paa dend Side af Brehmen og Hadelen, at de omsider søg- te Sag med Eyermanden over Ritzbyttel Slot, som ligger udi Hade- len, som var af dend Slegt kaldet Loppe, at hand blef kast udi Fængsel, og for at komme frie, maatte fraskrive sig Slottet, som de indtoge. Over saadan Fremgang bleve de alt jo meere og meere moodige, saa at de paa det sidste for at hindre Byen Stade udi deres store Handel, som dend udi de Dage dref, ville tvinge dennem til at give dennem Told af deres Vahre og Skibe, naar de gik op og need paa Elben, hvilken de skulle betale ved dend Øe, som det Rive-Verk stood paa. Denne Sag blef omsider med dennem forligt. Men nogle Aar derefter begyndte de et nyt Paafund, nemligen at lægge Søe-Tønder langs ad Elben fra Hamborg indtil det Ny-Verk. Hvorved de bragte de Forbiseylendes til at give dennem til en Kiendelse for Tøndernes Vedligeholdelse en vis Penge efter deres Skibs Drægtighed. Da

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

de en lang Tiid hafde bragt dette udi en fast Sædvane, begyndte de og at tilegne sig Stabel-Ret, saa at intet maatte komme forbi deres Stad, enten oven eller neden fra paa Elben, at det jo der skulle losses og forhandles, og det under Skin af et Keyser Karl dend 4des Bref og Privilegie paa et aarlig Market at holde. Dette holdte de saaleedes en lang Tiid med Naboerne, u-agtet deres Klagemaal derover indkom for Keyseren, at de ved Tidens Længde meente at ville faae et Hæfd derpaa, og spille Mester over Elben. Da nu Riget Dan- mark og paagrændsende Fyrstendømme faldt paa dend Oldenborgske Stamme, blef dennem deres Myndighed meget afskaaret paa dend Side af Elben imod Holsteen: Dog hørte de ikke op at aftvinge de paa dend anden Side af Elben ud- og indseylende fremmede Skibe denne Told; hvilket de omsider og særdeeles fra Aaret 1600 imod de Nederlandske Skibe begyndte at øfve. Dette var Aarsagen til disse Gesandtskaber som udi Aar til Kongen indkom, hvorved blef udvirket saa meget, at baade Kongen skref Hamborg et Bref til, med

Kongen sender Skibe paa Elben for at hindre Hamborgerne udi dend Told de ville tilmatze sig af de forbiseylendes at opbære.)

Befaling, at holde inde med saadan Formastelse; saa og at tvende Skibe bleve udsendt paa Elben, som joge de Hamborgske Skibe bort fra det Ny-Verk, hvor de laae, for at opbære denne Told. Herrer- Staterne lode desforuden eendeel Hamborger Skibe anholde udi Holland, indtil de fuldkommen hafde erstattet deres Undersaatter ald tilføyet Skade og Omkostning, saa at de derefter med saadan deres Formastelse maatte holde inde. Tilforn udi dend første Bog har Historien fortalt det Holstenske

Det Holstenske og Slesvigske Ridderskabs Overmood.

og Slesvigske Ridderskabs Overmood, imod deres Lands Fyrster og Herrer, hvilken de stedse havde øfvet siden dend Oldenborgske Stam- mes første Ankomst til Riget Danmark og bemeldte Fyrstendomme, saa vel med at aftvinge deres regierende Herrer større Privilegier og Friheder, end dennem vel tilkom; som og med at lade sig merke med, naar nogen Forandring ved Dødsfald med Fyrsterne forefaldt, at det stood udi deres Magt at vælge, hvem de ville have til Fyrste. Ja de torde og vel indbilde sig at deres Ja og Minde skulle udfordres,

248.

naar Kongen ville forlehne sine Fættere med Slesvig og Femmeren, som allereede for faa Aar skeede, og tilforn sagt er. Saadanne og deslige Formastelser, foruden adskillige Modstridigheder imod de Kongelige og fyrstelige Anordninger og Befalinger, stood baade Kon- gen og Hertugen saaledes for Hovedet, at de begge holdt det tienligt og høynødvendigt derimod beqvemme Raad og Middel at opsinde.

Til dette at dæmpe overlægger Kongen og Hertugen af Gottorph Raad med hinanden i Jylland hvor de samles.

Til dend Ende kom Kongen og Hertugen af Gottorph tilsammen i dette Aar, imidlertid Kongen var i Jylland; hvortil de u-formærket søgte Leylighed ved adskillige Besøgelser og Lyst-Reyser,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Jagt og deslige; hvorved de imellem sig selv, til deres Forsæt at fuldføre, knyttede baade en stærk og fast sammenknyttet Eenighed, saa og en fortrolig Taushed, som endeligen og u-forbigængeligen udi denne Handel

Kongen var selv forvarlig herudi, at de Danske Rigens Raad ej fik noget der af at vide.

udkrævedes, dersom det ellers efter Ønske skulle lykkes. Særdeles maatte Kongen derudi bruge langt meere og større Alvorlighed end Hertugen, i det hand maatte gjemme sine Tanker og Forsæt for Danmarkes Rigens Raad og Adelskab; efter som de udi forrige Kongers Tider hafde spændt een Bue med de Holstenske, for at forsvare og for- meere deres Val-Ret til Riget Danmark, som de ved dend Oldenborgske Stammes Regierings Tiltrædelse sig iligemaade hafde tilbragt. Da

De slutte at ville søge Første-Fødsels-Retten til Hertugdømmet Holsten hos Keyseren.

nu alle Ting imellem dennem paa det beste var overlagt, og det var sluttet, hvorledes hos Keyseren Første-Fødsels-Retten til Hertug- dommene, Holsteen Stormaren og Dithmersken begge Huusene, saa- vel af dend Kongelige som af dend fyrstelige Linie, skulle søges; ble- ve de og eenige, at de begge skulle betroe deres Anslag een eeneste Mand af hvis Troskab, Fornuft og Taushed de hafde saadan Prøve, at de

Ingen betroes dertil uden Jonas Carisius som til Keyseren blev afsendt.

sig derpaa kunde forlade. Vallet faldt derfor paa Jonam Carisium Kongens Raad og Cancellie-Forvante, som alleene og ingen anden udi alle disse Anslage og Raad blef De elagtig. Hand blef udsendt til Keyser Rudolph dend 2den, under det Skin, at være Hertugen Henrick Julii af Brunsvig Kongens Svogers Gesandt hos Keyseren, og hos hannem befordre dend stridige Handel med Staden Brunsvig til Endelighed. Hvorledes denne Handel af Carisio hos Keyseren er bleven begyndt og drevet, ville vel falde alt for vitløftigt at opregne, ikke heller giøres det fornøden nu at aabenbare det, som dend Tid var befalet, at skulle holdes hemmeligt. Thi Historien fuldkommer sin Pligt, naar dend alleneste fortæller Udgangen, som var saa lykkelig

Keyseren giver baade Kongen og Hertugen af Helmen Gottorp Diploma Primogenituræ over Hertugdømmet Holsten for dem og deres Efterkommere.

at Keyseren fandt sig derudi meget villig, og udi ald Stilhed og Taus- hed gaf baade Kongen og Hertugen Første-Fødsels-Ret eller Diploma Primogenituræ over bemeldte Hertugdømme Holsten, Stormarn og Ditmarsken; saa at de efter det Rommerske Riges Lehn- Ret alletider herefter skulle falde til dend Første-Fødde, baade af det Kongelige og Fyrstelige Gottorpske Huus og Linie; efter dend Deeling og de Arfve-Pagter, som imellem dennem begge tilforn vare gjorte og oprettede: Saa at samme Hertugdom Holsten herefter ikke meere imellem deres Børn og Afkom skulle komme til nogen Deeling, men naar det blef ledigt, da skulle dend Første-Fødde, af begge Linier

249.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

alleene sin Anpart af dette sit Arfve-Fyrstendom tiltræde og regiere. Disse af Keyseren udstædde og givne Første-Fødsels-Breve hiembragte Jonas Carisius med sig førend Aarets Udgang, hvilke siden bleve udi mange Aar holdte skiulte og gedulte med samme Taushed og Stilhed, som de tilforn bleve forhvervede og udstædde; saa at ingen hverken af Danmarkes Riges Raad, ej heller af Adel-Skabet udi Fyrstendommet mærkede det, eller finge det ringeste derom at viide, førend 10 Aar derefter; da det var forsildigt, at de sig der- imod kunde sætte. Hvorledes Kongen, som eeneste Lehns-Herre over Hertugdømmet Slesvig, som er et Lehn af Riget Danmark, og som hand alleene kunde udstæde Første-Fødsels-Ret paa, sig herudi forholdte, skal herefter fortælles naar dend Tid kommer.

Ingen enten udi Danmark eller Hertugdømmene finge noget heraf at viide.

Forleden Aars Historie om de Svenske Sager slap med at for- tælle hvorledes Kong Karl havde skrevet Hertug Henrick Julius udi Brunsvig til om de Stridigheders Beskaffenhed med disse Nordiske Riger; saa og hvorledes bemeldte Hertug var saa godtroende, at hand tænkte sig at være af Sverrig overdraget Fuldmagt til at være Mæglere eller Opmand udi samme Sager. Nu maa forfølges, hvorledes det dermed afløb.

Sagerne imellem Danmark og Sverrig.

Kongen svarer Hert. af Brunsvig paa sit Bref anlangende at være Opmand i de Svenske Sager og tager derimod.

Det Bref som Hertug Henrick Julius skref Kong CHRISTIAN til herom blef med høfligste Venlighed af hannem besvaret, og lod sig Kongen derudi forstaae, at ingen Ting var hannem kiærere, end at Hertugen ville sig denne Forhandling paatage, saasom Hans Konge- lige Majestæt dermed var u-sigeligen vel fornøyet, og derhos lovede hand og, at med det første skulle der Kongen af Sverrig tilkiendegives, saa og derhos Forslag giøres om et Handlings-Stæd, enten Ro- stok, Stralsund eller Bismar. Saa snart de om samme Stæd vare foreenede, ville Kongen give Hertugen det tilkiende.

De Danske Rigens Raad give de Svenske Rigens Raad tilkiende at Kongen er tilfreds at Hertugen af Brunsvig bliver Opmand.

Derpaa blef ogsaa af de Danske Rigens Raad, som tilstæde vare, skrevet Sverriges Rigs-Raad til, hvorudi blef dennem forstændiget, at Kongen allereede af Hertug Henrick Julii Bref med Glæde hafde fornummet Kong Karls Tilgenegenhed til de tvistige Sagers Afhandling, og at hand hafde med Fornøyelse imodtages Hertugen som Opmand; der- nest foresloge de bemeldte trende Stæder til Handlingen, og bade der- hos, at Forsamlingen med dennem maatte skee tilkommendes Maji Maaned. Men det biede ikke længe, førend de Svenske svarede, at det som Kong Karl hafde begiert af Hertugen, var ikke skeet udi dend Meening, at hand skulle være Opmand i Sagerne, men alleene en venlig Underhandlere.

Sverriges Raad svarer at det var ikke Kong Karls Meening at Hertugen af Brunsvig skulle være Opmand, men alleene en Mæglere.

Ellers hafde Kong Karl samtykt at Sammenkomsten maatte holdes til Bismar, naar dennem maatte tilmeldes til hvad Tid de Danske Sende-Bud der ville møde. Med det samme svarede de paa dend Norske Slots-Fogets Erklæring paa de over ham indgivne Besværinger, hvor af dennem forleeden Aar Udskrift var tilsikket, at de ville lade det blive ved sit Værdie, og forsage dennem til, at deres Konge og Sverriges Rige ingen Uret maatte tilføyes. Kongen kom det vel noget u-formodentlig for, at Kong Karl

250.

Karl ikke ville kiende Hertugen til Brunsvig for Opmand; ikke desmindre for at betee sig villig til Fred og Rolighed at erholde, lod hand ved sine Rigens Raad svare de Svenske, at hand ville antage Hertug Henrick Julius for en Underhandler, saa og at hand var tilfreds med at de skulle samles til Bismar; hvor hen hand og ville sende nogle af sine Raad:

Kong Christian vil og føye sig derudi, at Hertugen af Brunsvig bliver Mæglere.

Desligeste bestemte hand Tiden til Samlingen, dersom det til dend 12te Septembris kunde være de Svenske beleyligt.

Kongen foreslaaer Bismar til en Handels-Stad, og bestemmer Tiden dertil udi Septembri.

De Svenske toge imod alt dette, og lovede at det paa Sverriges Vegne skulle blive holdet og efterkommet. Ja de trende som til dette Møde af Kong Karl vare udnævnte, nemligen Svante Bielke, Hans Erikson og Hans Åkesson lode de Danske Raad ved Skrivelse fra Calmar sidst udi Høst-Maaned viide, at de vare udnævnte til at møde, og at de vare reysefærdige.

Kong Karl samtykker og herudi, og udnævner sine Gesandter dertil.

Hvorpaa og Kongens Ober-Secreterer Niels Krag med Jochum Hvener Tydske Cancellie-Forvante strax bleve affærdigede med deres Creditiv, Fuldmagt, og Befaling, som og indstillede sig udi Bismar 2 Dage før denne rette bestemte Tiid. Der fandt de for sig Anthon von der Sveithorst Hof- og Land-Raad, Jobst von Adelubsten Land-Drost og Oberst Henrick Grunefeldt, og Henrick Hartvig Cammer-Secreterer udsendte fra Hertugen af Brunsvig og Lyne- borg. (Kongen beskikker og sine befuldmægtigede Gesandter dertil, som tillige med Hert. af Brunsvigs Gesandter møde paa den bestemte Tiid og Stad.) Men hvad skeede der? De forsamlede sig paa bestemte Tiid paa Raadhuset, som Stadens Øvrighed dennem til denne Handel hafde ikke alleeneeste overladt, men det og der til meget ziirlig og smukt hafde indrettet. Der forventedes ikke alleeneeste de Svenske Raads Gesandte dend 12te Septembris fra Morgen til langt ud paa Aftenen, men de alle sammen ogsaa med stor Taalmodighed fortøvede der til dend 16de Septembris var forbi; dog kom der ingen paa Kongen af Sverriges Vegne.

De opbie de Svenske Gesandters Ankomst fire Dage over den bestemte Tiid, men ingen kom.

Hvorfor baade de Gesandter som skulle være Underhandlere, og de Gesandter, som paa Kongens Vegne vare mødte, maatte reyse hiem hver til sit med u-forrettet Sag. (Hvorfor baade de Danske og de Brunsvigske Gesandter reyse hiem igien med uforrettet Sag.) Dog to- ge de

Danske af de Brunsvigske Gesandter et fuldkommen Beviis, at intet paa deres Side enten i dend eene eller dend anden Maade, hafde fattedes til denne Sammenkomstes Fuldbyrdelse, hvis de Svenske efter Troe og Love vare tilstæde komne. De Danske Gesandter vare aldrig saa snart hiemkommen førend der kom et Bref til Danmarkes Riges Raad fra de Svenske til denne Sammenkomst bestilte Gesandter, som vare skrevet udi Bismar dend 27de Septembris, hvorudi de undskyldte deres Ophold og Udeblivelse til rette Tiid med disse Ord: At GUD, imod hvilken ingen Menniske formaae, ikke ville give dennem dend Vind, som kunde tiene dennem at komme udi rette Tiid over med til Bismar.
Efter deres Bortreyse, kom der Bref fra de Svenske Gesandter at de vare udi Bismar og undskyldende sig med Mod-Vind at de ikke kunde komme før.
Dette Bref var underskrevet af de tren- de første, som forhen hafde tilkiendegivet, at de til Mødet skulle vendtes.
Det er for 2 Aar siden anført det skrækkelige Opror som var udi Rusland, og hvorledes dend første falske Demetrius kom af Dage, hvormed det dog ikke blef stillet.
Skrækkelig Opror udi Rusland og falske Demetrii.
Thi der opkom Tiid efter anden endnu andre tvende Skielmer, som gave sig ud for Demetrii, hvilke giorde

251.
giorde dend ny lofligen udvalde Store-Fyrste Jvan Wasilivitz Zujski saa meget deraf, at hand sad aldrigen Time paa sin Throne rolig. Hvortil Pohlen ej lidet hialp, som tog disse Demetrier udi Forsvar,
Polen understøtter Oproret.
alligevel at Kong Sigismundus ikke alleeneeste hafde nok at bestille med Krigen, som de Svenske førte udi Lifland, saa og med det Opror, som de fornemmeste af dend Pohlske Adel, som gave sig det Navn Rokossaner, hafde opvakt imod hannem formedelst Giftermaalet med hans forrige Dronnings Syster. Thi hans Henseende var at faae Zujski af Veyen, og sin ældste Søn og Printz Uladislaum igien sat paa Thronen: Hvilket hannem ogsaa paa det sidste gelingede, alligevel det ikke heller hafde lang Bestandighed. Dette var Aarsag, at Zujski søgte Forbund med Kong Karl udi Sverrig, tagendes Aarsag dertil
Dend Russiske Czaar søger Forbund med Sverrig.
af det Freds-Forbund til Teusin tilforn sluttet Aar 1595 med de Svenske, som iblant andet indholdte, at hver Gang nogen ny Konge eller Regenter kom paa Thronen enten udi Sverrig eller Rusland, da skulle samme Forbund fornyes og stadfæstes. Kong Karl var og vil- (Kong Karl er dertil villig.) lig herudi, og sluttede med hannem udi Wiborg udi Finland, at hand skulle med sine Folk giøre et Indfald ind over de Russiske Grændser hannem til Hielp og Undsætning imod hans mange Fiender, som alle- reede hafde beleyret hannem udi hans Hoved-Stad Muskov. Hvilket

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Sender hannem og en anselig Hær til Hielp under Jacob de la Garde. ogsaa skeede strax udi Begyndelsen af næstfølgende Aar under dend Svenske General Gref Jacob de la Gardes Anføring. Ellers lod Kong Karl i Aar sin Flode udseyle for at ville beleyre Riga, men dend
Kong Karl beleyrer Riga til Lands med sin Flode.
Lithaviske Feldt-Herre Kodkievis fik nogle Engelske Baadsfolk underkiøbt, hemmeligen til at stikke Ild paa samme Flode, og tvang hannem til at forlade Beleyringen, saa og at fly derfra med øfrige Skibe, som
Feldtherren Kodkievis lader sætte Ild paa dend Svenske Flode, som derved maatte tage Flugten.
fra Ilden bleve frelste. Da det var giort gik Kodkievis med sin Krigs-Hær lige til Pernav, som var dend eeneste af de Liflændiske Stæder, som Kong Karl hafde, og med en Hast indtog dend ved en Petard;
Hand indtager og Pernov.
hvorved een af Portene bleve aabnet, og de som laae udi Fæstningen bleve overrumplede og mestendeel nedsablede. Saaledes var Sverriges Tilstand i dette Aar. Videre vil denne Historie ikke derom ta- le, men vil henvise de, som forlange meere derom at viide, til de Skribentere, som derom vitløftigere skrevet have.
Ellers var dette Aar et sørgeligt Aar for det Kongelige Huus
Dronningens Fader Chur-Fyrsten i Brandenborg døer.
her i Danmark. Thi først kom de sørgelige Tidender fra Berlin, at Dronningens Fader Chur-Fyrst Joakim Friderich var af et Slag (Ligesaa Kongens Daatter Princesse Elisabeth.) ved Døden afganget. Dernest døde og udi Octobri Kongens Daatter Princesse Elisabeth paa Skanderborg.
Af lærde Mænd her i Riget døde Jonas Jacobus Venusinus
Jonas Jacobus Venusinus een lærd Mand døer.
paa Soer, af hvis Lærdom gik saa stor Rye og Rygte, at hand derfor høyligen var agtet, særdeles udi Engelland, hvor hand, da hand did med Kongen for 2 Aar siden fuldte, og af de der værende lærde Folk, med Forundring blef imodtagen.
Her har været en adelige Slegt udi Danmark kaldet Baad, som
Dend Slegt af de Baader uddøer i Danmark.
var kommen fra Sverrig, hvoraf dend sidste ved Navn Kield Baad dette

252.
dette Aar bortdøde. Mand kand ikke sige at Nafnet og Vaabenet tillige med hannem blef needlagt, saasom udi Sverrig endnu mange af samme Slegt er til overs.
Stor Sygdom her udi Landene.
Saa vel Siælland, som Fyen, Laaland og Falster vare dette Aar meget med Pest af GUD hiemsøgt; hvilket var Aarsagen til at Kongen med det Kongelige Huus mestendeelen af Aaret opholdt sig paa Skanderborg udi Jylland, og noget paa Haderslebhuus: Desligeste at Enke-Dronningen Sophia maatte flytte fra Falster over til Flensborg. Ellers velsignede GUD Aaret med med Overflødighed af Korn og Kierne.

Aar 1609.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Kongens tredie Søn, som blef siden Konge, og kaldtes Friderich den 3die blef fød.
Dette Aar maa opskrives for et af de Lyksaligste for disse tvende Nordiske Riger. Thi da blef Kong CHRISTIAN velsignet med en Søn og Printz, som GUD hafde beskikket ikke alleeneeste til at skulle sidde paa Thronen efter hans Faders Død, men endogsaa til at skulle bli- ve dend Herre, som igien paa ny skulle oprette og oprejse det Eenevolds Herredom og dend gamle Arfve-Rettighed, som de forrige og fremfarne Konger hafde haft, og som over 150 Aar hafde været Kongerne af dend Oldenborgske Stamme betaget. Her meenes Kong FRIDERICH dend Tredie, som blef fød udi dette Aar dend 18de Dag udi Tord-Maaned eller Martio paa Haderslebhuus, hvor- hen Kongen og Dronningen sig nogen Tiid tilforn hafde forføyet.
Herre-Dagene holdes udi Horsens
Udi Horsens blef Herre-Dagene holdte udi Glug-Maaned eller Januario, hvor Albret Skeel Hermandson til Jungegaard blef dømt fra sit Lif, fordi hand udi Octobri Maaned tilforn ihielslog udi Viborg uden for Dom-Huuset Claus Daaes Foget og Tiener, som udførte en Sag imod hannem paa sin Hosbondes Vegne, da hand gik need fra LandsTinget. Hand blef rettet paa Torvet udi Horsens dend 27de Januarii.
Rigens Marsk Peder Munk bliver entlediget fra sine Bestillinger formedelst Alderdom. Hans Berømmelse.
Da disse Herre-Dage hafde ende, begierte tvende Rigens Raad fra deres høye og besværlige Embede formedelst høy Alderdom og medfølgende Skrobelighed at maatte forloves. Dend første var Rigens Marsk Peder Munk, som Aar 1568 blef først giordt til Ri- gens Raad og Rigs-Admiral, hvilken Bestilling, hand forrettede med største Mandighed og Fornuft udi 36 Aar. Da Kong FRIDERICH dend Anden døde, blef hand udvaldt til at være een af Regierings-Raadene udi Kong CHRISTIANS u-myndige Aar, hvorudi hand tillige med de andre Regierings-Raad viiste sig at være en retskaffen braf Mand, saa at Kongen, da hand blef myndig, og self tog baade Scepteret og Sverdet udi Haand, giorde hannem til Rigens Marsk. Hand var en braf Søe-Helt og en meget sindig og tapper

253.
tapper Krigs-Mand. Efter at hand hafde aftakket, levede hand siden udi mange Aar paa sit Gods udi Jylland udi god Stilhed og Rolig- hed, indtil Aar 1623, da hand døde udi sit Alders 89de Aar.
Rigens Canceller Arild Hvitfeld takker iligemaade af fra sine Bestillinger formedelst Alderdom.
Dend anden Rigens Raad, som aftakkede var Arild Hvitfeld Rigens Can- celler; hvilken Bestilling hand hafde forestaaet siden Aar 1585 udi 24 Aar. Kongen gaf hannem til sidste Æres Minde det Vidnes- byrd, at hand hafde været en reedelig, en nidkier og en vindskibelig
Rigens Raad Jacob Ulfeld bliver igien Rigens Canceller.
Rigens Canceller, og hand foreholdt Rigens Raad Jacob Ulfeld, som hand strax udnævnte til Rigs-Canceller udi Hvitfelds sted; at ligesom hand nu traadde i hans Bestilling, saa skulle hand ogsaa træede udi hans Fodspor.
Kongen lod opbyde ald Ross-Tienesten saa velsom og ald Foed-
Kongen mønstrer dend Jydske Krigsmagt baade til Hest og Foed, og deelte dennem i visse Compagnier.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Folket udi Jylland til at møde ved Wiborg udi Begyndelsen af Maji Maaned, hvor hand dennem ville mønstre. Da de kom paa Pladsen, og efter at de vare blefne mønstrede, deelte hand Ross-Tienesten eller Rytteriet udi visse Compagnier og under visse Fahner, og over et hvert Compagnie eller enhver Fahne beskikkede hand visse Ritmestere, og andre Befalingshavere: Hvilket var det første Compagnierne til Hest her udi Riget bleve indrettede. Thi tilforn reede Rytteriet efter dend gamle Maade, som var udi Brug siden Kong Waldemar dend Andens Regiering, nemligen efter deres Skibs-Reeder, Ampter og Sysseler. Disse ny Compagnier bleve stærke, og bestode de gemeenligen af 600 Mand; hvilke siden igien udi 12 Roder bleve fordeelte, over hvilke Lytenanter med behørige Under-Officerer hafde at befale. Da som Ross-Tienesten ikke var saa fuldkommen, som dend burde (Adelen tæveres paa nye i Danmark til Ross-Tienestens Hold.) være, befoel hand gode Mænd paa ny at taxere Adelen der i Landet baade efter deres Lehn, saa og efter deres Arfve-Gods. Det samme befoel hand og at skulle skee udi de andre Lande, og derhos giorde dend Anstalt, at de Rigens Raad, som boede udi Landene, skulle hver Aar have Indseende med Adelen, at samme Vaaben-Tieneste holdtes fuldkommen. Til hvilken Ende tvende Gange om Aaret nemligen udi Majo eller og Septembri Maaneder over dennem skulle holdes Mønstring.

Efter at dette var overstanden, begaf hand sig til Kiobenhafn og

Mogens Ulfeld bliver Rigs-Admiral.

blef da Mogens Ulfeld beskikket til at være Rigens Admiral; hvilken Bestilling hafde staaet leedig, siden Kongen self tog Regieringen an, og da Peder Munk Dagen før Kongens Kroning blef giort til Rigens Marsk. Under Ulfelds Befaling blef strax udsendt en Flode 9 store

Hand gaaer ud med en Orlogs-Flode i Øster-Søen, for at hindre de Svenskes urolighed.

Orlogs-Skibe stærk, foruden Pinasser og andet, udi Øster-Søen at holde af og til, uden at begive sig udi nogen Hafn, med mindre det skee- de af Nød, for at hindre de Svenske, eller hvo det kunde være, at overfalde og forurette de Søefarende. Saa fremt hand saadant kunde overkomme, skulle hand først med det gode overtale dennem til at give de Fratagne deres igien: Men ville de ikke, da skulle hand med Magt opbringe dennem og føre dennem til Kiobenhafn. Desligeste skulle hand og imod de Svenske, der som de noget fiendtligt begyndte

254.

paa Danmarkes Riges Strømme, viise sig, at hand var en Krigs- Mand og fægte som hand burde. Skulle hand og kunde spørge i Søen, at de Svenske ville for-urolige andre Nationers Seylatz og Fart, da maatte hand beflitte sig paa at overtale de fremmede Kiøb- mands-Skibe som kom udi Øster-Søen og vare med Folk og Stor forsiunede, at de med hannem under hans Flag ville følge. Deslige- ste blef hand befalet at tilholde alle, som hannem udi Søen mødte, der maatte være af hvad Folk, Land eller Flag de være kunde, at stryge deres Top og sende deres Pas over Borde, med Beskeed og Regen- skab, hvo de vare, hvorfra de komme, og hvor hen de ville. De- som de sig der udi skulle veigre, da skulle de dertil tvinges. Med den- ne Befaling, seylede Admiralen ud og saaledes holdte hand Søen ind- til Begyndelsen af Novembri; da hand imidlertid fra de Svenske, dog uden nogen Modstand, tog tvende Hollandske Fartøy, som de paa Farvandet til Riga hafde opbragt. Da dend Svenske Flode faae hvad dend Danske Flodes Forsæt var, holdte dend sig stille, og lagde sig udi Munden af Indløbet af Riga, som de saaledes til Bands holdte indsluttede dend heele Sommer; hvilket dennem ikke kunde hindres. Men dend Danske Flode var aldrig saa snart indkommen paa

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Kiøbenhafns Reed, at de Svenske jo opbragte tæt under Borringholm et Amsterdammer Skib, som kom fra Dantzig med en riig og meget god Ladding af Rug og Hvede, samt Thornst Ulld og andet.
Saa snart hand sidst udi Aaret med Floden var indseylet begyndte de Svenske deres forrige Uroe.
Da denne Flode udi Foraaret var udseylet, forføyede Kongen sig atter igien til Dronningen, som hand nogen Tiid hafde efterladt sig paa Haderslebhuus, for at tage imod de Høye Fyrstelige Personer, som hand hafde indbuddet til at være hans nyfødde Printzes Faddere. Hvilke vare hans Fru Moder Enke-Dronningen, Hertugen af Hol- sten Gottorph med sin Gemahl Kongens Syster, Hertug Hans af Sønderborg Kongens Far-Broder, og Hertugen af Brunsvig Lyne- borg, som dertil hafde sendt sine Gesandter. Da nu alleting med Printzens Daab var overstaaet, og de fremmede Giester hafde taget Afskeed, forføyede det Kongelige Huus self sig med en Hast fra Jylland igien til Siælland.
Printz Friderichs Daab skeer udi Hadersleb med stor Høytid.
Det er for nogle Aar (1605) blevet fortalt, om de Klagemaal som meenige Almue af Bønder paa Alsøe og Ærøe hafde indgivet over Hertug Hans til Sønderborg, formedelst hand ville fratage den- nem deres Arf og Eye, hvorfra Kongen hannem udi Venlighed fra- raadde.
Bønderne paa Alsøe og Ærøe klage atter over Hert. Hans paa Sønderb. Hvorfor tvende gode Mænd sendes af Kongen did hen for at afhandle Tvistigheden.
Men som det siuntes, at saadant ikke meget frugtede, og Bønderne bleve ved deres forrige Klagemaal, fandt Kongen for got, at sende Axel Brahe Rigens Raad og Jacob Rosenkrantz Amptmand paa Hagenskov Gesandviis til hannem, og udi Kongens Stæd med Myndighed samme Sag enten i Mindelighed eller efter Lands Lov at afgiøre. Da Hertugen dette fornam at det var Kongens Alvor, føyede hand sig udi alle ting, saa at Almuen blef klagesløs. Dog kom dervaa ingen fast Slutning, førend Hertugen self kom til Kongen udi Hadersleben.

255
Noget førend St. Hans Midsommers Tider landede et Svenskt Skib formedelst Storm paa et meget u-sædvanligt Stæd under Jylland ved Thye, hvilket indehavde hen imod 600 Engelske og Skotske Soldater som Kongen af Sverrig hafde ladet værfve. I Begyndelsen brugte dette Folk vel nogen egensindig Frihed; men Amtmanden viiste dem strax dend Maade, som de burde at holde og leve med udi et fremmet Land, saa at de bleve nødde til at holde sig inden deres Leyer under Tælte ved Strandsiden, indtil der kom Befaling fra Kongen, hvorledes med dennem skulle forholdes.
Et Svenskt Skib lander under Jylland paa et usædvanligt stæd med 600 Engelske og Skotske værnede Soldater, som gaae udi Land, og ville giøre sig noget u-nyttige.
Omsider bekom de Forlof at maatte gaae til Tisted og derfra til Aalborg, hvorfra dennem gaves Tilladelse at fragte Skibe, derfra at fare til Elfsborg.
Men de bleve lærde at holde Skik ved sig.
De bleve saaledes oppassede paa Veyen, at de torde ikke røre en Kylling udi en Bondes Gaard, og de maatte betale hvad de hafde fornøden.
De seyle siden fra Aalborg til Elfsborg.
Af disse finge mand at høre, at der vare fleere paa samme Maade fra Skottland ventendes; hvilket gaf Aarsag til, at Bønderne udi Wensyssel bleve befalede at holde flittig Strand-Vagt;

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

saa og alle vegne imod Søe-Kanterne, hvor Skibe kunde anlægge, at opsætte Bafner, som de skulle antænde, naar de faae eller mærkede nogen paa u-sædvanlige Stæder at ville hafne eller lande.

Stærk Strand-Vagt blef holdt ved Wensyssel, fordi fleere saadanne vare ventendes.

Det varede dog ikke længe derefter, førend der igien kom tvende andre Skibe opfyldte med Folk, som et par Dage efter hinanden seylede af og til under Landet paa dend Vestre Kandt, og pæglede her og der Dybet og Grundene saa vit de kunde komme. Men da de faae Almuen at samle sig med Vaaben og Værge; seylede de hasteligen derfra: Hvor de siden landede, spurtes ikke. Dend samme Anstalt, som blef giort udi Jylland med Strand-Vagt og Bafner, blef og giort udi Norge; hvor de blef befalede, at de skulle tage vare paa Spanske Skibe, som skulde have udi Sinde at lande enten paa de Norske eller Svenske Kyster.

Paa samme Maade blef og holdt Strand-Vagt udi Norge. Anledning dertil var et Rygte, at Spanien sendte Kongen af Pohlen Folk imod Sverrig.

Anledning til denne Varetægt gaf dend Svenske Befalingsmand paa Elfsborg ved Nafn Søfren Jenson, som skref dend Danske Befalingsmand paa Bahuus Steen Madsen et Bref til, hvorudi hand lod hannem viide, at Kong Sigismund udi Pohlen hafde besøgt Kongen af Spanien om Hielp og Undsætning imod Sverrig og Rusland; hand forsikrede hannem ogsaa i samme Bref, at en Spansk Flode var visseligen udi vente. Paa det saadan hans Advarsel kunde finde desto større Troe, sendte hand med Brefvet en Udskrift af et Bref, som en Jesuit udi Prag hafde skrevet til en stor Herre udi Pohlen, med Underretning om alle forreskrefne Sager. Kong CHRISTIAN ville vel ikke sætte nogen Troe dertil udi Begyndelsen, men tog det op for noget opdigtet Snak, der med enten at spilde dend Fortroelighed, som var imellem hannem og Pohlen, eller og for at besmykke Kong Karls Forhold med de fremmede Tropper, som saaledes u-advaret hafde landet paa Jylland. Ikke desto mindre holdte hand det nødigt at være aarvaagen og sin Post vel at oppasse.

256

Gottenborg Stad og Fæstning, som Aar 1603 var bleven anlagt udi Wester-Gottland, ved dend Øe Hisigen, tvert over for Elfsborg, var nu ikke alleeneeste kommen til sin Fuldkommenhed, men end ogsaa begyndte temmeligen at blive Folkerig, formedelst de Privilegier og Friheder dend af Kong Karl var benaadet med.

Dend nye Stad Gottenborgs Privilegier at fiske udi Nordlandene og Norske Finmark imod Tiende til Sverrig.

Iblant disse Friheder var ogsaa denne, at Borgerne blef givet fri Magt og Forlof til at fiske, ikke alleeneeste udi Nordlandene, men end ogsaa udi dend Norske Finmark lige fra Titis-Fiorden indtil Varanger og Vadsoe; og af saadan Fiskerie skulle de levere Tiende udi Gottenborg, naar de kom tilbage igien; og naar samme Tiende blef betalt, skulle alting være Toldfri. Dette spurtes strax i Danmark, hvorfor Anstalt blef giort til at ertappe saadan Seylere, som lykkedes saa vel, at en Hollandsk Skipper under Svensk Flag blef i Søen paagrebet, som med saadan et Svenskt Pas var forsiunet.

Et Skib med saadan Svensk Pas opbringes.

Og det artigste var, at da hand skulle beviise sig at være Borgere i Gottenborg, fandtes der udi hans Borger-Bref, at hand ikke skulle agtes for Borgere eller nyde Byens Friheder til dette

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Fiskerie, uden hand hver Aar lod samme sit Borger-Bref fornye. Hvoraf kunde sees, at de Svenske end ogsaa ville give Fremmede Forlof til Danmark eller Norge Skade at tilføye.
Forleden Aar blef opskrevet, hvorledes Kong Karls befuldmægtigede Raad og gode Mænd til det Møde, som var berammet at skulle holdes udi Bismar, ej til rette Tiid komme, hvor over alle ting afgik frugtesløse.
Kong Karl skriver Hertugen af Brunsvig til at formaae Kong Christian til at bevilge et nyt Grændse-Møde.
Ikke desmindre skref Kong Karl nu udi Aar igien paa ny til Hertugen af Brunsvig, og bad hannem indstændigen, at hand ville formaae Kongen til at bevilge en ny Sammenkomst, paa Grændserne af begge Rigerne, og at Hertugen Sagerne der ville ved sine Gesandter underhandle. Herom lod Hertugen af Brunsvig fornemme Kongens Meening: Hans Kongelige Majestæt lod Hertugen høyeligen betakke, fordi hand atter paa ny sig denne Underhandling ville paatage:
Kongen undskylder sig der for hos Hertugen af Brunsvig.
Men som Kongen af Erfarenhed saa ofte hafde lært de Svenskes Maneer udi saadanne Forsamlinger, undslog hand sig fra videre Forsamling at samtykke. De Svenske Rigens Raad skref og adskillige Breve her ind udi Danmark om det samme; men de finge ingen Svar derpaa fra de Danske, uden at de saae ikke hvor til det var tienligt, saasom intet blef holdt af det, som paa de forrige Grændse-Møder var bleven forafskeedigt.
Kong Karl skriver self Kongen til og klager over de Danske Raad at de ej ville svare de Svenske Raads omstændeligen.
Siden skref Kong Karl self til Kong CHRISTIAN, hvor udi hand beklagede sig over de Danske Raad, at de ikke ville omstrændeligen svare hans Rigens Raad paa deres Breve; og bad at Kongen ville giøre dend Anstalt, at hvad som tilforn var afhandlet og udi Venlighed sluttet, maatte blive udi Værk stillet.
Dette blef u-besvaret. Dette Bref lod Kongen ogsaa blive u-besvaret.
De falske Demetriers Partie med Pohlens Hielp og Undsætning var allereede bleven saa mægtig udi Rusland, og særdeles udi det Land Coporien og Novogrod, som grændser nærmest paa Finland, at det snart var over de nærmeste Grændse-Fæstninger mægtig:
Dend falske Demetrius bliver mægtig i Rusland.
Saa at

257.
at dend rette Stor-Fyrste Zujski hafde intet meere tilbage udi dend Egn af Nougarden, som hans Syskende-Barn Michael Vasiliivi Zujski, som Historierne ellers kalde Scopie, holdte hannem til at dend rette Stor-Fyrste Zujski hafde intet meere tilbage udi dend Egn af Nougarden, som hans Syskende-Barn Michael Vasiliivi Zujski, som Historierne ellers kalde Scopie, holdte hannem til gode med stor Troskab: Hvorfor Svenskens Hielp og Undsætning meget af Zujski søgtes efter det Theusiniske, som og kaldes Tarsatske Forbund og Fordrag sluttet Aar 1595. Svensken self var og meget villig hertil, eftersom Saphieha, som anførte dend Pohlske Undsætning paa dend falske Demetrii Vegne, hafde slaget de Russers Hær af Marken.
Sverrig slutter et nærmere Forbund med Czaren til Wiborg udi Finland om Undsætning.
Hvorefter de Svenske Befuldmægtigede kom med de Russiske tilsammen udi Wiborg udi Finland. Hvor blef sluttet (1.) at Kong Karl skulle undsætte Stor-Fyrsten med 5000 Mand, 2000

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

til Hest og 3000 til Fods, for hvilke hver Maaned skulle betales 100000 Rubler; og de Fæstninger som de indtoge skulle høre Stor-Fyrsten til. (2.) Det Theusiniske Fordrag og Forbund skulle i alle Maade stadfæstes og holdes, hvor Russerne hafde afstaaet til Svensken ald dend Ret og Tiltale de kunde have til Lifland eller noget Stæd udi det Land.
Russerne overlade til Svensken ald deres Tiltale til Lifland. (3.)
Dette Forbund skulle imellem dennem være Evindelig imod Polakerne, som ikke med noget andet Freds-Forbund maatte forandres uden hinandens Vidende. (4.) Om Nøden trængte, skulle Zujski undsætte Kong Karl med ligesaa mange Folk, og paa samme Vilkor. Dette Forbund blef sluttet dend 28de Februarii, og strax derpaa anførte Gref Jacob de la Garde disse 5000 Mand, hvormed hand meget forrykte dend falske Demetrii og Polakernes Anslag; ja hand frelste Zujski og Staden Muskov self fra dend Beleyring, hvorudi de vare indknefne. *Jacob de la Garde rykker ind med den Svenske Undsætning udi Rusland.*
Ellers blef imellem dennem hemmeligen sluttet, at Kerholm med sit Slot og Lehn evindeligen skulle tilhøre Sverriges Krone; saa og at alle de Stæder, som Svensken med sin Magt kunde indtage, skulle hand beholde til Under-Pant for Omkostningerne. Videre vil Historien ikke blande sig udi disse fremmede Sager, saasom det er nok, at dend viiser Efter-kommerne udi Danmark, hvorledes deres Naboe udi Styrke Tiid efter anden tiltog. Ellers stood det ikkun slet til udi Aar med de Svenske udi Lifland, saasom de der intet kunde udrette.
Forleden Aar blef fortælt hvorledes der begyndtes udi dend Haag at handle om Fred imellem Spanien og de Foreenede Nederlande; saa og hvorledes samme Forhandling formedelst Spaniens u-stadige Forhold blef brudt, og saa vel af det Danske som af det Franske Gesandtskab forladt; helst de Spanske Fuldmægtige Spinola med sine Staldbrodre dend og self forlod.
Freds-Handlingen imellem Spanien og de Foreenede Nederlander begyndes igien til Antwerpen.
Ikke desto mindre holdte dend Engelske Gesandt dog ved uden ringeste Fortrydelse at overtale Herrer Staterne, og særdeles Zeelænderne til at samtykke dend Stilstand, som de Spanske tilforn hafde foreslaget: Hand bragte det og saa vit, at dend Franske Gesandt kom tilbage igien; men ikke til dend Haag, hvor Handelen i fior foretoges, men til Antwerpen. Hvor det blef bragt saa vit, at de Foreenede Nederlandes Fuldmægtige, som til dend Ende opholdte sig udi Bergen op Zoom, omsider samtykte
gode med stor Troskab: Hvorfor Svenskens Hielp og Undsætning meget af Zujski søgtes efter det Theusiniske, som og kaldes Tarsatske Forbund og Fordrag sluttet Aar 1595. Svensken self var og meget villig hertil, eftersom Saphieha, som anførte dend Pohlske Undsætning paa dend falske Demetrii Vegne, hafde slaget de Russers Hær af Marken.
Sverrig slutter et nærmere Forbund med Czaren til Wiborg udi Finland om Undsætning.
Hvorefter de Svenske Befuldmægtigede kom med de Russiske tilsammen udi Wiborg udi Finland. Hvor blef sluttet (1.) at Kong Karl skulle undsætte Stor-Fyrsten med 5000 Mand, 2000 til Hest og 3000 til Fods, for hvilke hver Maaned skulle betales 100000 Rubler; og de Fæstninger som de indtoge skulle høre Stor-Fyrsten til. (2.) Det Theusiniske Fordrag og Forbund skulle i alle Maade stadfæstes og holdes, hvor Russerne hafde afstaaet til Svensken ald dend Ret og Tiltale de kunde have til Lifland eller noget Stæd udi det Land.
Russerne overlade til Svensken ald deres Tiltale til Lifland. (3.)

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Dette Forbund skulle imellem dennem være Evindelig imod Polakerne, som ikke med noget andet Freds-Forbund maatte forandres uden hinandens Vidende. (4.) Om Nøden trængte, skulle Zujski undsætte Kong Karl med ligesaa mange Folk, og paa samme Vilkor. Dette Forbund blef sluttet dend 28de Februarii, og strax derpaa anførte Gref Jacob de la Garde disse 5000 Mand, hvormed hand meget forrykte dend falske Demetrii og Polakernes Anslag; ja hand frelste Zujski og Staden Muskov self fra dend Beleyring, hvorudi de vare indknefne. *Jacob de la Garde rykker ind med den Svenske Undsætning udi Rusland.*
Ellers blef imellem dennem hemmeligen sluttet, at Kerholm med sit Slot og Lehn evindeligen skulle tilhøre Sverriges Krone; saa og at alle de Stæder, som Svensken med sin Magt kunde indtage, skulle hand beholde til Under-Pant for Omkostningerne. Videre vil Historien ikke blande sig udi disse fremmede Sager, saasom det er nok, at dend viiser Efter-kommerne udi Danmark, hvorledes deres Naboe udi Styrke Tiid efter anden tiltog. Ellers stood det ikkun slet til udi Aar med de Svenske udi Lifland, saasom de der intet kunde udrette.
Forleden Aar blef fortælt hvorledes der begyndtes udi dend Haag at handle om Fred imellem Spanien og de Foreenede Nederlande; saa og hvorledes samme Forhandling formedelst Spaniens u-stadige Forhold blef brudt, og saa vel af det Danske som af det Franske Gesandtskab forladt; helst de Spanske Fuldmægtige Spinola med sine Staldbrodre dend og self forlod.
Freds-Handlingen imellem Spanien og de Foreenede Nederlander begyndes igien til Antwerpen.
Ikke desto mindre holdte dend Engelske Gesandt dog ved uden ringeste Fortrydelse at overtale Herrer Staterne, og særdeles Zeelænderne til at samtykke dend Stilstand, som de Spanske tilforn hafde foreslaget: Hand bragte det og saa vit, at dend Franske Gesandt kom tilbage igien; men ikke til dend Haag, hvor Handelen i fior foretoges, men til Antwerpen. Hvor det blef bragt saa vit, at de Foreenede Nederlandes Fuldmægtige, som til dend Ende opholdte sig udi Bergen op Zoom, omsider samtykte

til 12 Aars Stilstand, og blef Fordraget og Artiklerne herom endeligen sluttede og underskrefne dend 9de Aprilis ny Stiil, og siden 5 Dage derefter af Ertz-Hertugen Albret, som var Stadtholder udi de Spanske Nederlande, samt Herrer-Staterne stadfæst og kiendt ved Magt. *Tolf Aars Stilstand sluttes imellem dennem.*
Men Kongen af Spaniens Stadfæstelse kom ikke førend efter 3 Maaneders Forlob. Udi denne Forhandling lod dend gamle Barnevelt, som var Staternes Fuldmægtige og Raad-Pensionarius merkeligen see, hvad braf Mand hand var, og hvorledes hand vidste baade at paastaa saa og at forsvare sit Fædernelands Frihed; saa at de Spanske, i hvor kloge de end vare, maatte efter de andre Gesandters Domme viige hannem i dend Fornuft og Standhaftighed, hand sted- se tilkiendegaf. Men hvorledes hand siden blef lønnet af sit Fæderneland, i det hans høye Alderdom ved Bodelens Sværd blef forkortet, maa de i Holland self forsvare.
De Foreenede Nederlande bliver kiendte for et frit Folk af Kongen i Spanien.
Ved denne Stilstand efter 40 Aars førte Krig, blef de Foreenede Nederlande af deres forrige Her- re og Konge kiendte fri for ald dend Underdanighed og Lydighed, de hannem tilforn hafde været skyldige. De beholdte og alt det, som de udi Indien sig hafde tilvundet, med andet meere

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

som angik deres Handel og Vandel udi Kiøbmandskab og Søefarten, hvilket vedkommer ikke her at opregne.
J det Rommerske Rige begyndte det at see noget braaget ud.
U-rolighed yttrer sig i det Romerske Rige formedelst Religions-Frihed.
Forleden Aar blef der vel holdt en Rigs-Dag om Rigets Rolighed og Religionens Frihed, men der blef dog intet forrettet andet end snart ved Ord-Vælling og smaa Klammer. Hertug Mathias, som Tiden blef forlang at opbie hans Broders Keyser Rudolphs Død, værver Folk, og bringer en temmelig Krigs-Hær paa Beenene, med hvilken hand efter at hand først hafde sluttet Forbund med de Ungerske Stænder drager ind udi Bøhmen og der med sætter sig lige for Prag, hvor Keyseren holdte sit Hof:
Ertz-Hertug Mathias falder sin Broder Keyser Rudolph noget fortrædelig.
Thi tvang hand Keyser Rudolph, alligevel de Bøhmiske Stænder og det heele Rige holdte hans Partie, til at af- staae til hannem ald Ungern, Østerrige og Mæhren, saa og Bøhmen udi fremtiden, dersom hand self døde uden mandlig Lifs-Arvinger. Neppe var hand kronet til Konge i Ungern, førend hand forandrede gandske sit Sind: Thi saa mild som hand lod sig ansee tilforn, saa haard blef hand da imod de Lutherske, som hand i Østerrige begyndte at nægte deres Religions Frihed; hvorved baade deres og de Unger- skes Sind og Hiertelag blef hannem gandske fravendt, og deres Vaaben og Værge igien blef hannem med Spidtsen imodvendt. De Bøhmer, som saae sig udi Speyl i dette, lode ikke deres Keyser have Rolighed, førend dennem blef bevilget en Rigs-Dag eller Møde, og hvis de ikke hafde faaet Keyserens Bref og Segl paa deres Frihed udi Religionen, hafde der skeet Opror. *Dette kaldes Majestæts Bref.* Lige saadan Religions-Tvang som Kong Mathias begyndte, hafde Hertugen af Bayeren forleden Aar sat udi Værk udi dend Stad Donaverth. Disse vare de første smaae Gnister som længe efter laae og glimrede udi Asken, men de fandt siden Aar efter andet saa meget Tønder for sig, at derved blef optændt

259.
tændt dend forfærdelige store Krigs-Lue udi det Tydske Rige, som siden stood udi fuld Blus udi 30 Aar. Foruden dette gaf og Johan Wilhelms dend sidste Hertug til Gullich og Cleve hans Død Leylighed til en ny Krig udi det Tydske Rige.
Strid om Arve-Rettigheden til Gulich og Cleve efter Hertug Johan Wilhelms Død imell. hans Arvinger.
Hand var dend sidste af dend Gullichske og Cleviske Stamme, og efterlod sig ingen Børn, hvorfor adskillige Fyrster tilholdte sig disse efterladte Fyrstendomme efter Arve-Ret: Hvor iblant var Mar-Greven af Brandenborg, Wilhelm Wolfgang, Pfalz-Gref af Neuborg og Chur-Fyrsten af Saxen.
Keyseren vil med Forbud dæmpe denne Strid, men de stridende Parter agte det ikke.
Men Keyseren forbød Stænderne udi begge Hertugdømmene, at de ikke maatte kiende nogen af dennem for deres Fyrste, og paalagde de stridende Fyrster at sidde udi Rolighed. Dette Forbud foraarsagede meere U-rolighed. Thi Brandenborg og Neuborg forligte sig strax sammen, saa at dend første beholdt Cleve, og dend anden Gulich. Men som de begge frygtede at det Østerrigske Huus skulle bemægtige sig disse efterladte Fyrstendomme, saa ville de først spille Mestere og derfor bemægtigede sig enhver Hovedstæderne udi begge Hertugdømmene, og lode sig af Undersaatterne hylde. Dette fortrød Keyseren, som forkastede det giorde Forlig,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

og sender Ertz-Hertug Leopold derhen med Fuldmagt til at bemægtige sig disse Lande; men hand blef ikke antagen. Her af kom trætte, saa og nogle smaa Krige, som dog ikke varede længe, alligevel at denne Stridighed, saa vel med dend eene, som med dend anden, ikke kom engang til nogen ret Endelighed, førend ved dend Foreening, som skeede over 50 Aar derefter imellem Chur-Fyrsten af Brandenborg og Hertugen af Pfalz-Neuborg.
Hansestæderne ville holde en sindig Krigs-Magt og derover selffætte en Krigs-Oberst.
Hansestæderne havde nær staaet Fare for at have draget sig snart dend heele Neder-Saxiske Kretz paa Halsen. Thi de vare blevne saa overmodige over dend Undsætning, som de sendte Staden Brunsvig imod Hertugen, ved hvilken dend blef befriet fra Beleyringen, og hvor ved Hertugens Lande bleve meget fordervede; saa at de lode sig mærke med, at de selff alletiider ville holde en Krigs-Oberste eller Feldt-Herre, saa og at de ville have en stadig og vis Magt paa Beenene til hinandens Frelse og Forsvar, naar noget paakom.
Kongen og dend Neder-Saxiske Kretzes Oberste satte sig derimod.
Men de fandt herudi saadan Modstand af Naboe-Fyrsterne og særdeles af Kongen og dend Neder-Saxiske Kretzes Oberste, saa at de udi det heele Tydske Rige bleve meget mistænkte. For disse Beskyldninger ville de giøre sig reene med et Skrift, som de lode gaae udi Tryk, hvilket dog ikke kunde stille dend Mistanke, som om dennem var fattet; hvorudi saa vel som og i andet de selff vare Aarsage med deres Forsamling, som de Aaret næst efter holdte.
Skrekkelig Pest udi Jylland, som endnu kaldes dend liden sorte Død.
Dette Aar blef Jylland særdeles hiemsøgt med saadan en skrekkelig Pestilentze, at gemeene Mand og Bønderne endnu, dend Dag i Dag er, erindre dend med det Nafn, af dend liden sorte Død; til Forskiæl af dend farligere Sygdom som var her i Riget udi Kong Woldemar dend Tredies Tiid omtrent Aar 1350. Hvilken kaldes udi de gamle Historier dend sorte Død eller dend dyre Død.

Side 260.
denne første blef Jylland saaledes blottet for Folk, at snart dend fierde Part af Landet blef u-dyrket, og da begyndte Heeden saaledes med Lyng i Jylland at opvoxe, som dend endnu findes.
Kongen var dette Aar meget haart syg.
— Det var ikke langt fra, at GUD udi dette Aar havde hiemsøgt disse Riger med et langt skarpere Riis. Thi Kongen selff blef saa heftig siug at der var ikkun lidet Haab tilbage om Lifvet, saasom Sygdommen havde hannem betaget ald Fornuft, Sands og Kræfter. Men GUD saae dog udi Naade baade til Kongen og Fædernelandet i det hand frelste hannem og gaf hannem sin Helbred igien snarligen. *Rigens Canceller Arild Huitfeld døer.* — Det er tilforn bleven fortalt hvorleedes dend brave Rigens Canceller Arild Hvitfeld blef forlovet fra sin Bestilling formedelst Alderdom og Svaghed. Hand levede ikke heller længe derefter. *Hans Berømmelse.* Thi hand døde dette Aar dend 13de Decembris paa Herlofsholm udi en høy Alder, med god Forstand og Fornuft til det yderste. Det er tilforn bleven sagt, hvad Skudsmaal hans Konge selff gaf hannem, da hand bekom sin Afskeed fra sine Bestillinger, som var saa stor og kostelig, som ikke kunde begieres større eller bedre. Men som dette Kongens Vidnesbyrd var alleneste om det som hans Embede og Pligt udfordrede, saa vil Historien lægge noget til dend brave Mands Berømmelse, for dend Tieneste hand giorde sit Fæderneland af egen Tilskyndelse, uden nogen Befaling, og uden nogen Belønning, men blot alleeneste af Nidkierhed for sit Fædernelands Ære og Berømmelse.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Hvorledes hans Danske Kongers Historie skal optages alligevel at dend ikke i alle maader er saa fuldkommen, som den burde.
Her meenes dend Historie, hand haver skrevet om vores Danske Konger indtil Kong CHRISTIAN dend Tredie paa vores eget Tungemaal, hvilken hand med allerstørste Fliid og U-mage haver samlet ud af de gamle Brefve og Skrifter, som hand opsøgte saavel i Kongens Cancellie, som udi Dom-Kirkernes og Kiøbstædernes gamle Kister og Skrine, og førte dennem udi Orden, saa vidt mueligt var, efter Aarenes og Tidernes Løb og Gang. Der høres vel undertiden af een og anden skarpe Domme om denne hans Historie, ligesom dend ikke var skrevet og samlet med dend Næthed og Ziirlighed som en Historie udkræves: Saa og at hand sig selff derudi ofte imodsiger: desligeste at hand derudi meget har formindsket Kongernes Magt og Myndighed, saa og deres gamle Arve-Ret til Riget. Men mand maa betænke, at udi de Tider hand levede, var Regieringens Form og Maade saaledes, og hand som een af Rigens Raad tænkte dend at ville forsvare. Dernæst begyndte hand dette Arbeide, da hand var kommen til en god Alderdom; og da hand var belad udi hans høye Embede, med mange magtpaaliggende Rigens Forretninger: Hvorfor hand letteligen kunde forglemme det eene Aar hvad hand havde skrevet det andet. Over alt synes det noksom, at hand haver hastet dermed, saa at Skriftet derfor er ikke med dend sidste Pen blevet poleret, saaledes som vel skee burde; thi hand af yderste Fliid og Magt har stræbt at faae det færdigt, dend korte Tiid hand kunde tiltænke sit Lefnets Time-Glas endnu ville rinde. Naar mand undtager det første, nemligen at hand har skærpet sin Pen imod Kongernes Myn...

Side 261.
dighed, som tilskrives de Tiders Tilstand, saa maa mand dog forlade ham denne Forseelse imod de andre Nytter og Gavn, mand deraf haver. Thi hvis hand sig ikke denne U-mage havde paataget, maatte mand vel spørge og leede efter vores Danske Histories Fuldkommenhed siden dend Tiid Saxo Grammaticus holdt op at skrive. Monne de brave Konger som havde regieret siden Kong Knud dend Siette eller Aar 1186, da Saxo sin Historie endte, ikke havde været forglemte og gandske u-bekiendte, hvis denne brave Mand Arild Hvitfeld ikke havde været? For saadanne og andre Aarsager fleere bør hand ikke lastes, eller hans Skrifter at forkastes: Men hans møjefulde, ja godvilligen paatagne Arbeide og Fliid med at opleede, hvad saa mange hundrede Aar før hans Tiid var skeet, bør at roses og elskes.
Biskop Magister Jacob Holm udi Aalborg døde.
Biskop Magister Jacob Holm udi Aalborg, som særdeles i de Dage for en meget andægtig og sød Prædikant blef berømt, døde dette Aar.
Magist. Christen Hansen kom udi hans sted.
Udi hans stæd kom Mag. Christen Hansen, som nogle Aar med Berømmelse havde været Professor eller Læse-Mester udi adskillige Videnskaber udi Kiøbenhavn.
Det store Spiir paa vor Frue Kirke i Kiøbenhavn som Kong Christian dend Anden havde ladet bygge, blef nedtaget, som var skævt og skeeft og af Kongen et andet større og bedre opsatte, paa Kirkens Bekostning.
Endnu staaer tilbage førend dette Aars Historie endes, at optegne hvorledes Kongen lod udi Aar gandske nedtage vor Frue Kirkes Taarns Spiir udi Kiøbenhavn, som udi Kong CHRISTIANS dend Andens Tiid og Aar 1514 var blevet bygget, fordi at Tapperne og Rokkerne udi Timmeret vare løse og forraadnede: Til med var det og noget krumt bygget. I steden derfor

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

lod hand igien opbygge et nyt, som endnu staaer dend Dag i Dag er.* Hand lod det og betække med Kaabber fra det øverste til det nederste, hvortil gik ikke mindre end 96 Skippund Kaabber, uden at besvære Kirken med ringeste Udgift eller Bekostninger dertil.
Det nye Spiir paa St. Peders eller Tydske Kirkes Taarn i Kiøbenhavn bleff opbygt og opsat.
Iligemaade lod Hans Majestæt bygge og opsætte det Spiir, som staaer nu paa St. Peders eller dend Tydske Kirkes Taarn, hvortil hand brugte det Timmer som tilforn var udi det gamle Spiir paa vor Frue Kirke, saa vit det kunde tiene.**
Høye Vande udi Kiøbenhavn, og høyere udi Holsten og Hamborg.
Juule Aften var der saa høye Vande udi Kiøbenhavn, at Søen gik høyt op udi Veyer-Huuset over halvtredie Alen. Men tredie Juule Dag giorde Storm og høye Vande en u-sigelige stor Skade paa Digerne udi Holsten, og Kiøbmændenes Pak-Huuse i Hamborg bleve af Vand meget fordervede.
Nu fatte Kongen alvor til Krig imod Sverrig at begynde.
Ved dette Aars Udgang fattede Kongen alvor til at hæfne dend Vold og U-ret, som Hertug Karl udi Sverrig fra dend Tiid, hand der antog Regieringen udi Kong Sigismundi Fraværelse havde begyndt imod de Norske Undersaatter og Norges Krone tilhørende Søe-Finner udi Saltens, Seniers, Tromsøes Fogderier, og udi Finmarken og Wardøehuus Lehne, iideligen vare forsøgte; thi nu blef med Rigens Raad besluttet, at Kongens Lehnsmænd der sammestæd

* Denne Kirke og Taarn blef gandske af dend forfærdelige og ulykkelige Ildebrand Aar 1728 in Octobri ødelagt,
** Dette er skrevet førend Kirkerne ved den u-lykkelige Ildebrand Aaret 1728 bleve ødelagde.

Side 262
skulle advare de Svenske Fogder og Befalingsmænd, at indeholde med saadan Vold og U-ret, som de der havde begyndt at bruge; saa fremt ikke imod dennem Gevalt med Gevalt skulle af ald Magt hindres. Iligemaade blef der og tænkt paa, hvorledes dersom de Svenske der noget fiendtligt Indfald skulle fordriste sig til at begynde, derimod i tide ald fornøden Anstalt kunde giøres, efter at alle lempelige Middeler forgiæves vare forsøgte; og skulle saadan Anstalt udi saadan Skynding være udi Beredskab, at de ikke skulle rystedes, førend mand var færdig med et Krigs-Tog at giøre: Og skulle saadant, som nu var sluttet, med god Forsigtighed hemmelig holdes. Udi tilkommende Aars Historie vil og vel fornemmes eendeel af de Anstalter, som her og der hemmeligen giordes. Der blef og tænkt paa Anstalter at giøres imod de paa Norske Grændser for nogle Aar af Russerne imod Ret forøvede Indtrængseler: Men eftersom det Russiske Rige nu var udi fuld Oprør, saa at mand ikke vidste, hvo der var den rette Czar og regierende Grov-Fyrste, saa maatte det dermed saa længe berøve, indtil det dermed var kommen udi saadan Rolighed, at mand ved Skrivelser, Gesandter eller andre lempelige Middeler kunde søge saadant at bielegge, førend Gevalt blef brugt.

Aar 1610.

Til Printz Christians Hylding, som skulde skee i Kiøbenhavn dend 24de Martii blive Adelen og Bisperne ved Kongens Bref indkaldte.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Ved dette Aars Begyndelse blef der tænkt paa Printz Christians Hylding og stadfæstelse paa det Kaar og Val som Stænderne for nogle Aar (1606) siden hannem havde samtykket. Thi lod Kongen aabne Breve udgaae til alle Landene udi Danmark, at Adelen og Bisperne personligen sig skulle indstille, og af de andre nemligen dend Geistlige Borgerlige og Bonde-Standen skulle udvælges visse Fuldmægtige, som sig til en vis Tiid udi hver Hoved-Kiøbstæd skulle indstille, der til Printzen sin Huldiskabs og Troskabs Eed at aflægge. Hvilket ogsaa udi allerunderdanigste Lydighed med Glæde blef efterkommet. Thi de Siællandske, Falsterske og Laalandske Stænder indstillede sig udi Kiøbenhavn nogle Dage førend dend 14de Martii, som til denne Høytid var berammet. Det agtes fornøden her noget vitløftigere at fortælle, hvorledes med samme Herrefærd her udi Kiøbenhavn i de Dage tilgik, paa det Efterkommerne derom ogsaa noget kand være videndes, eftersom alt saadant nu ved Regieringens Forandring er gandske af- og nedlagt, og vendtes aldrig meere udi Brug at komme.
Hyldings Ceremonierne beskrives.
Førend denne Høytids Dag sig nærmede, blef der paa det Ny Torf opbygt et aabent Pallatz; hvor Hyldingen skulle aflægges og hvorpaa blef anrettet tvende Kongelige Sæder. Nogle Dage tilforn var allerede de tvende Siællandske Adel...

Side 263
Adels Fahner, som efter at de vare munstrede, rykkede ind udi Staden for at være tilstæde med Vagt-hold og anden Tieneste som til denne Gierning kunde giøres fornøden. Saa snart dend bestemte Dag opgik, blef Gaderne allevegne og særdeles paa Veyen fra Slottet til Torvet, besat med Vagt af Borgerskabet under flyende Fahner og udi fuld Gevehr og Rustning. Torvene saavel det gamle som det nye blef med Rytteriet besat, saa at Stænderne kunde staae frie for Trynge og Overløb. Da det var giort, forføyede hver Stand sig fra deres Forsamlings-Sted udi god Orden, een efter anden til Torvet, og indtog hver sin Plats, som dennem blef anvist. Strax derpaa kom baade Enke-Dronningen og Dronningen udi deres Karosser med deres Fruentimmer og Følge opkiørendes, som bleve imodtagn af nogle dertil udnævnte Rigens Raad ved Raadhuset, og opfuldte paa det derværende Gallerie, som med rød Fløyel og Klæde kosteligen var udpyndtet.
Kongen og Printzens Optog.
Noget derefter kom Kongen og Printzen udi saadan Optog. Først kom en Fahne Rytterie, siden Pauker og Trompetter, og efter dennem de tvende Herolde, hvilke Rigens Raad fuldte Par og Par ridendes. Efter dennem kom ridendes Rigens Raad Steen Maltheson, som Dagen tilforn blef giort til Rigens Marsk, førendes Blod-Fahnen; omkring hvilken reede adskillige Oberster og andre høye Krigs-Betientere. Næst efter hannem reed Rigens Raad Mandrup Parßberg, som førte Æbelet paa en rød Fløyels Pude. Hannem fuldte dend ældste Rigens Raad Steen Brahe med Scepteret eller Spiiret udi Haand. Kort efter kom Rigens Raad og Rigs-Admiral Mogens Ulfeld med Sværdet, og allersidst Kongens Canceller Christian Friis med Kronen. Efter alle disse reed Kongen selff med Printzen ved sin venstre Side udi ald Kongelig Pragt omringet af deres Drabantere og Eenspændere, kosteligen udstafferede. Da de komne til Pallatzet bleve de store Kongelige Klenodier først opbaaren og lagte paa tvende Borde med borderede Fløyel bedækkede, som stode paa hver Side af de Kongelige Stole; men Rigens Marsk stood stedse ved Kongens høyre Haand med Fahnen. Dernæst traadde Kongen og Printzen først op og satte sig, efter dennem fuldte Rigens Raad, som fordeelte sig paa begge Siderne af Pallatzet. Efter

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

at Paukerne og Trompetterne havde ophørt og Herolderne havde raabt Liud, traadde Cancelleren Christian Friis frem, og med en kort og ziirlig Tale til Stænderne gaf tilkiende Aarsagen til denne høytidelige og store Forsamling, med Taksigelse at de sig saa horsommeligen dertil havde indstillet; foreholdendes dennem nu at fremtræde een efter anden udi deres Orden og ligesom de bleve opkaldede, at aflægge dend udvalde Printz deres Huldiskabs- og Troskabs-Eed. Derpaa traadde Cancelleren frem, og med bøyede Knæ og oprakte Fingre soor, at hand ville, saa længe hand levede, være Printz Christian udi allemaader lydig, huld og troe, og hannem kiendte for dend eeneste til at være Konge, naar GUD behagede hans Hr. Fader her fra til det ævige Rige at kalde; med videre som ald Huldstabs- og Tros...

264

Troskabs-Eeden indeholdte; hvilken Eed hand selv oplæste. Da hand var opstaaet, traadde de andre Rigens Raad frem een efter anden, og giorde ligesaa: Men Cancelleren læsde Eeden op for dennem, som de eftersagde. Da de nu saaledes havde aflagt deres Eed, traadde de hver til Side og satte sig paa de til dennem satte Bænke. Derefter blef Adelen opkaldet af een dertil bestilte Secreterer, saa mange, som paa eengang kunde sidde paa dend dertil for Kongens og Printzens Fødder satte Knæ-Skammel, hvilke og efter Cancellerens Foresigende giorde deres Eed. Nest efter dennem fremtraadde Biskoppen i Kiøbenhavn med Clericiet. Hvormed det saaledes holdte ved indtil de alle saavel Geistlige og Borgerlige, som Bønderne og Boedemænd havde sovet Printzen Lydighed, Huldskab og Troskab, saa og at ville kiende hannem for deres Konge, naar GUD det saaledes beskikkede. Da alt dette var overstaaet, og Dronningerne med deres Fruentimmer sig med det snareste til Slottet igien havde forføyet, stood Kongen og Printzen op, og reede udi samme Orden og Hof-Følge tilbage til Slottet, som de kom; hvor alle Rigens Raad bleve ved Kongens Taffel herligen tracterede, og for Stænderne var bereed et stort og kosteligt Panket paa Raadhuset, saa mange som der kunde faae rum, saa og udi Compagnie-Huuset for de øfrige, indtil Dagen blef endt og det var mørk Nat, da et konstigt Fyrverk blef afbrændt.

Kongen og Printzen reyser selv til de andre Lande udi Riget, for at antage Hyldingen der.

Da dette var bestilt saaledes udi Kiøbenhavn, forføyede Kongen selv sig med Printzen til de andre Lande udi Riget, for at antage Hyldingen der, som skeede udi Lund udi Skaane dend 15de Aprilis, udi Odense udi Fyen dend 29de Aprilis, og udi Wiborg udi Jylland dend 11te Maji.

Herre-Dagene holdtes udi Kiøbenhavn.

For Herre-Dagene, som udi Aar i Kiøbenhavn blef holdt, forefaldt en mærkværdig Sag med en ved Nafn Christopher Rosenkrantz som nok fortiener at optegnes.

En mærkelig Sag med Christopher Rosenkrantz for Herre-Dagene.

Denne Rosenkrantz havde faaet een som efter de Tiders Lov og Ret kaldtes, Rigens Domb og Forfølgning over afgangne Christen Juuels Frue, Karen Stranges Daatter og hendes Gaard Dumlund udi Jylland for tvende Gields-Breve og Fordringer tilsammen paa 5000 Rixdaler; hvilke Gields-Breve hun med stadig Benægtelse og dyreste Sandhed beskyldte at være falske, saa og at hverken hendes afdøde Mand, ej heller hun selv nogen Tiid havde faaet Skilling eller Skillings Værdi derfor af Rosenkrantz, ikke heller vidste hun hvorledes hand kunde være kommen til disse Gields-Breve. Det værste var, at naar hun eftersaae baade sin Mands og sin egen Haand under Brevene, kunde hun ikke negte, at de jo lignede deres egne Hænder saa lige,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

som Vand kunde være Vand ligt; men hun vidste aldrig, at hun havde skrevet sin egen Haand der under. Nu hændede det sig, at da Kongen forleden Aar var udi Jylland paa Skanderborg, kom denne arme Enke needfaldendes for Kongens Fødder, og med Hylen, Graad og Bøn, raabte om Hielp og Redning, saasom hendes Modstandere ville nu efter de af hannem forhvervede Domme ved Rigens Deele- og Laase-Bref tage Gaard og Gods fra hende.

Side 265.

Kongen spurte hvorledes hand kunde redde hende, saa længe hendes Mands og hendes Gields Breve laae for Gielden, som ingen kunde see eller sige andet end at de jo af dennem selv vare underskrefne. Dend arme Enke vidste intet andet at svare, end dette: GUD haver givet Kongen Magt til at hielpe, hand skal og give Eders Majestæt Viisdom og Raad til at udfinde, at Brevene ere falske. Dette tog Kongen sig til Hiertet, og lod Christopher Rosenkrantz kalde til sig med begge Gields-Brevene, saa og forbød, at Dommene ej skulle forfølges førend videre Befaling. Da Kongen nu fik Gields-Brevene at see, overhørte og udspurte hand Rosenkrantz saa skarp om alle Omstændighederne til denne store Fordring, som hand allermest kunde; men dend anden var saa viis paa sine Svar og Erklæringer, at hand ej udi sine Ord stood til at fanges. Omsider da Kongen holdte hver af disse Gields-Breve imellem sig og Liuset, for at ville see om der kunde ingen Falskheds-Tegn enten paa een eller anden Maade sees ved Nafnenes Underskrivelse og Forsegling, mærkede og fandt hand u-formodentligen udi Papiret, som det eene Gields-Bref var skrevet paa, Papiir-Mesterens Nafn og Mærke, som udi Papiret var indvirket; hvilket begge Kongen meget vel kiendte.

Kongen alleene mærkede forsiden store Falskhed og Skielmstykke udi Sagerne.

Thi Kongen selv havde faa Aar tilforn ladet opbygge for Mesteren een Papiirs-Molle paa Friderichsborgs Gods udi Siælland, hvor det var arbeydet, og da hand Dagen og Tiden, da Brevet var udgivet efterregnede, fornam hand, at der var underskrevet snart 2 Aar og længere, førend Møllen blef bygt, og 2 Aar førend sammestæds nogen Tiid et Blad Papiir var bleven forarbeydet. Kongen taug stille og lod sig ej mærke med hvad hand havde seet; men gaf Rosenkrantz dend Beskeed, at hand ville beholde Brevene noget hos sig, og de skulle blive vel forvarede; hand skulle ikkun reyse hiem og komme igien om 3 eller 4 Uger og hendte Beskeed. Imidlertid sendte Kongen hastig Bud til Siælland efter Papiir-Mageren eller Mesteren, som var en Hollænder, for at fornemme om hand nogen Tiid førend hand kom udi Kongens Tienste havde arbeydet noget Papiir med sit Mærke og Nafn paa. Mesteren nægtede med Sanddruheds-Eed, at hand ingen Tiid tilforn havde arbeydet for Mester, førend i Danmark, men vel tiente for Dreng og Svend paa Papiir-Møllen udi Holland og Frankerig. Da Kongen viiste ham Brevet, om hand kunde kiende, at det var hans Papiir eller ikke; sagde hand at det var hans Arbeyd, og lagde dette dertil, at det var af det første Vinter-Papiir, som hand havde giort paa Møllen, hvilket hand viiste med et sært Tegn udi Mærket paa Papiret, som var en stor Krone, hvorunder hand havde sat det Himmel-Tegn af Vandmanden, fordi det var giort udi Januarii Maaned. Derpaa havde Kongen nok, sin Retfærdighed at vedhæfte; dog befoel hand hannem at hand skulle udi Cancelliet eftersøge om hand kunde finde af samme Slags, og i samme Aar arbeydede Papiir; hvilket ogsaa lykkedes, saa at alt saadant Papiir som havde dette Mærke og Tegn var af hans Ar...

Side 266.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Arbeyd paa Friderichsborgs Papiir-Molle det Aar, og dend Maaned forfærdiget. Dette ville Kongen have til Beviis, i fald Mesteren førend Sagens Uddrag kunde bortdøe. Derpaa blef Papiir-Mesteren forlovet hiem; men Rosenkrantz blef igien kaldet til Skanderborg. Kongen ville ikke aabenbare det udfundene Skielmstykke for nogen. Men saasom Adelens Privilegier befriede dennem fra at fængsles, førend Sagen dennem var overbeviist, tænkte Hans Kongelige Majestæt paa, hvorledes dette Skielmstykke kunde ret straffes: Hvortil meget hialp Rosenkrantzes egen Overmood. Thi da hand kom igien til Skanderborg, og hannem af Kongen udi Cancellerens Christian Friises, Rigens Raad Steen Brahes, Henrick Rammels og Christen Holkes Overværelse blef udi Naade foreholdt, at lade sin Forfølgning falde, og hand skulle selv overveye med sin Samvittighed om herved ingen Underfundighed var, saa og betænke, hvad Havr GUD havde sig forbeholdet over U-ret imod fattige Enker, hvis Forsvar Kongen ville selv være, og frygte for at denne Enkes Hylen, Graad og Suk engang ville blive bønhørt; blef hand alt jo meere og meere trotzig, og truede at forfølge sin Ret til det yderste og haardeste for at viise sin Ærlighed. Kongen duldte endnu alle-ting; men kort Tiid derefter rygtedes paa Skanderborg, hvorledes denne Rosenkrantz, hvor hand kom, rosede og puffed af sin store Ret, saa og lod udfalde adskillige u-besindige Ord imod Kongen og Kongens Myndighed. Dette blef Kongen vidnesfast forebragt, som ikke ville taale saadan letfærdig Snak og letsindig Foragt. Thi befoel hand at denne Rosenkrantz strax skulle paagribes, og fængsligen føres til Skanderborg, og beordrede derhos at hans Boe skulle registreres og forsegles.

Rosenkrantz findes udi fleere Skielmstykker.

Ved samme Registrering fandtes udi hans Skrine falske Breve, ikke alleeneste med adskillige Adels og andre got Folkes Nafne og Segl under paa nogle Tusinde Rixdalere, men særdeles fandtes ogsaa et opdigtet Konge-Bref, som skulle have været skrevet Aar 1602 med et u-ret Segl derfor paaklinet, got Folk til Skade. Da nu dette blef fundet, antog Kongen sig og alvorligen dend arme Enkes Sag, og befoel dend Skyldige ved en af sine Secreterer at indstæfnes for Herre-Dagene, som dette Aar holdtes, saa og lod ham fangen føre udi Bolt og Jern til Kiøbenhavns Slot; hvor hand blef sat i det blaa Taarn.

Rosenkrantz blef dømt fra sin Ære og Hals.

Hand blef for disse Herre-Dage dend 17de Martii dømt Æreløs, og som en Falskener at straffes paa hans Hals. Ved det Forhør, som blef holdt over hannem udi Skanderborg, udlagde hand en Herre-Skriver, som havde tilforn været hans Tiener, at hand havde skrevet disse falske Breve, hvilken blef dømt og hængt udi Jylland.

Maaden paa denne Doms Fyllistgiørelse.

Rosenkrantz blef rættet og halshugget paa Kiøbenhavns Slots-Platz. Der fortælles, at da Dommen over hannem skulle afsiges, ville Kongen, at hand skulle møde for Retten med sin Guld-Kiæde om sin Hals, som var i de Dage Adelens Ære-Dragt, og sin Kaarde ved sin Side. Men da Dommen var afsagt, blef hannem Guld-Kiæden ved en Drabanter af Halsen frataget, og Kaarden fra Side: Derefter blef hand

---

Side 267.

ført baglæns ud fra Retten, og stødt ud af Døren, og derpaa ført til Fængselet igien, hvor hand sad i 2 Dage, førend hand blef henrettet. Saaleedes kunde der findes en kroget Green paa et got Træ: Eller som var hand dend sidste Mand af dend ældste Green paa de Rosenkrantzers Stamme-Træ.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Gesandter sendes til Chur-Saxen og Brandenborg for at fornye forrige Forbund, og at oprette fastere.
Imidlertid disse Herre-Dage paastode, blef Jacob Rosenkrantz Lehnsmanden paa Hagenskov, og Secreterer Kjeld Krabbe Gesandter udsendte til begge Chur-Fyrsterne af Saxen og Brandenborg, for med dennem saa vel at fornye forrige Forbund og Venskab, som og særdeles at oprette et nyt Forbund, hvorved Kongen og begge Chur-Fyrsterne forbandt sig til at staae hinanden bie med et vist Antal Folk saa vel til Hest som til Foods, saa fremt deres Lande udi det Tydske Rige beliggendes af nogen anden fiendtligen blef overfaldet. Hvilket Forbund skulle vare udi 7 Aar. Men derudi blef undtaget dend Stridighed, som allerede var begyndt imellem begge Chur-Fyrsterne, angaaende deres Tiltale, som de kunde formeene sig at have til Hertugdømmene Gulich og Cleve, som vare leedige formedelst dend sidste Arvings-løse Hertuges dødelige Afgang.
Hvad som udi dette nye Forbund blef udeladt, og undtaget.
Hvilken Stridighed Gesandterne havde ogsaa udi Befaling at bringe til et mindelig Forlig, om skee kunde: Men derudi vare de ikke saa lykkelige, som de ønskede.
Efter Printzens Hylding i Riget Danmark, var overslaaet reyser Kongen med Printzen til Norge at hand der skulle hyldes.
Saa snart Kongen var hiemkommen fra alle Hovedstæderne udi Landene, hvor Printzens Hylding var skeet, lavede hand sig til at reyse til Norge efter dend Advarsel hand først udi Aarets Begyndelse havde opsendt, at alle Ridder-mænds Mænd, og alle som fri og frelste kiendes, Bisperne, Laugmænd, Prælater, Caniker, Provster og Præster, Borgemester og Raad, Borgere, Fogder, Laugretmænd og meenige Bønder, skulle enten selv eller ved deres Befuldmægtigede indfinde sig udi Opsloe dend 15de Julii, for at hylde og svære deres Arve-Printz, Printz Christian; saa og, naar det var overstaaet, da at holde Herre-Dage. Thi begaf Hans Kongelige Majestæt sig med sin Printz og nogle af sine Rigens Raad paa sin Flode dertil udrustet, bestaaendes af 8te fuldkommen Orlogs-Skibe, foruden andre sætte Fartøye. De ginge af Sundet til Seyls dend 7de Junii eller Midsommer, da hand lættede Anker, og med fuld Vind udi Seylene kom paa Opsloe Reed dend 11te Junii. Kongen og Printzen fandt for sig efter det ergangne Advarsels-Bref alle de som vare forskrefne, som med saa stor Glæde toge imod deres Konge og særdeles mod dend unge Printz, at naar hand lod sig see paa Gaderne, kunde hand neppe komme frem for dend gemeene Mand og særdeles Bønderne, som sig over Hans Kongelige Hoyheds Person med Lykønskninger og Velsignelser hoyligen frydede.
Hyldingen skeet udi Opsloe.
Da Dagen som til denne Hoytid var bestemt fremkom, indstillede de sig alle udi god Orden og med allerunderdanigste Ærbødighed og Redebonhed aflagde hver sin Huldskab- og Troskabs-Eed, og at de kiendte Printzen for deres rette Konge, naar GUD beskikkede det saa, at hand skulle efter sin Herre...

Side 268
Herre-Faders Død træde op og sætte sig paa sin Fæderne Throne. Dette skeede med saa stor en Skikkelighed, at ald Norge og besynderligen de Gamle, som kunde rose sig af snart at have overlevet 3 Konger, ikke vidste at erindre sig store Fryd og Glæde, end denne. De bleve alle samme Dag, da Hoytiden var endet, af Kongen paa det kosteligste, saa vit enhver Stand kunde tilkomme, tracterede.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Herre-Dagene holdes udi Opsloe efter at Hyldingen var overstaaet.
Herre-Dagene begyndtes strax anden Dagen derefter, da tog Kongen dend unge Printz og lod hannem sidde Retten hos sig; hvilket befaldt saa vel dend gemeene Mand, at end og de 6 Finnelapper, som til denne Hoytid vare skikkede, begierte, at komme for Kongen og Printzen, og da det blef dennem tilladt, førte dend ældste Ordet, og sagde paa Finsk, som Claus Gagge deres Lehnsmand udtolkede, disse Ord: Konge vor, skulle vi vel give Svenske Konge Skat, da du est saa braf en Konge og lærer Sønnen din, saa ung, Ret og Retfærdighed. Ikke skal det skee. Thi vi vide til fulde du est vor rette Konge, og saaledes sommer det sig Norges Konge at være, som du est, og skal Sønnen din, som du nu lærer Lov og Ret, vel blive din Liige; thi du est en fuld naadig og retfærdig Konge. Da dette var sagt forærede de Kongen og Printzen hver med Finske Lap-Mudder eller Kiorteler, Huer, Handsker og Støfle, som vare saa fine og bløde, som de kunde have været af Sabel eller Maar, og derforuden efter deres Art og Maneer saa nætte syede og med Tin borderede, at mand ej kunde see dennem uden Forundring. Derforuden bare de frem deylige sorte Maar-Skind, som mange toge an for Sabler, desligeste kostelige kulsorte Ræfve-Skind, foruden Skind af Feelfras, Ulfve og saa vel hvide som kulsorte Biørne. Men enhver af dennem forærede udi særdeleshed Printzen med en Fin-Bue med 9 Piile, og bade hannem at hand ville lægge Vind paa vel og vist at skiude. Hvor naadigt dette blef baade af Kongen og Printzen optaget, kand vel eftertænkes. Thi bleve de ikke alleneste udi saadan Underdanighed og Troskab med naadigste Ord, som af Kongen optænkes kunde, meere opmuntrede og stadfæstede; men Kongen lod og enhver give 3 Gang 9 Rixdalere med sit Billede paa for sig, og ligesaa mange for Printzen; saa giorde hand og dennem alle 6 Skattefrie deres Lifstid. Denne Finne som førte Ordet kaldte sig Halstein Lygistue, som var udi sine Ord meget snild, og udi sine Gebærder efter dend Lappiske Maade meget hofvisk og skikkelig.
Kongen Forlehner sin Broder Hert. Ulric Biskop af Schwerin paa nye med Swabest. Ampt sin Lifstid.
Det er tilforn ved det 1602 Aars Historie bleven optegnet, hvorledes Kongen dend Tiid forlehnte sin Broder Hertug Ulric, Biskop til Schwerin, med det Ampt eller Stift Swabestæd udi 15 Aar til Brugelighed, imod dend Forpligt, som Rigens Raad dend Tiid toge af Kongen, at samme Forlehning ej skulle komme Danmarkes Rige til nogen Forfang eller Formindskelse udi nogen Maade. Men nu udi 8 Aar var dend Kierlighed, Kongen bar til sin Broder, saa og dend Omhyggelighed Hans Majestæt havde for Hertugens rigelige og hans hoye Person anstændige aarlige Udkomst, voxet til dend Hoyde, at hand med samme Ampt eller Stift og des Indkomster blef forlehnte sin...

Side 269.
gandske Lifstid. Rigens Raad havde intet derimod at indvende, saasom de ligesom tilforn bleve af Kongen forsikrede, at Danmarkes Rige ved denne Forlehning ingen Indpas udi Fremtiden skulle vederfares eller til Skade hentydes. Men Hertug Johan Adolph til Slesvig-Holsten Gottorph, og hans Broder Hertug Johan Friderich Erke-Biskop til Brehmen og Eutin ville gierne have hindret det, hvis Kongens Standhaftighed deres Fortrydelse derover ikke havde forekommet.
Forordninger udgivet udi dette Aar.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Kongen lod udgaae dette Aar tvende Forordninger som ere værd at optegne. Dend første var imod dend store Overdaadighed, som baade af Adelen og af Geistlige og Verdslige blef brugt saavel i Klæde-Dragt som til deres Bryllupper, Barseler og Begravelser og deslige.

1. Mod Overdaadighed i Klæde-Dragt Bryllupper og deslige.

Dend imod Adelens Overdaadighed gik ud først, og dend imod Borger-Standens Overdaadighed kort efter. Saa hoyt ligger det og Magt paa for et Kongerige, at det ikke bliver enhver tilladt, at misbruge det de self eje, og det de self ere raadige over, til Øselhed og Overdaadighed.

2. Om Mynten hvorved Rixdaleren blef opsat fra 66 Skilling Danske til 74 Sk.

Dend anden Forordning som udgik var om Mynten ved hvilken en Rixdaler som tilforn ikke gieldte meere end 66 Skilling, skulle nu herefter gielde 74 Skilling; og saasom her i Landet blef indført mange slags Rixdalere, som ikke enten vare alle lige vigtige ej heller gyldige af Skrot og Korn imod de Danske Rixdalere; saa blef udi samme Forordning trykket Afritzningen af adskillige slags Tydske og Neder-landske Rixdalers Præge, med Værdien hos, hvor hoyt de skulle antages, paa det Undersaatterne ej skulle blive bedragne. Det vil falde for dennem som nu udi disse Tider dette læse, noget sælsomt, at en Rixdaler dend Tiid ikke gielte meere, da de nu gielder 96 Skilling; og de maaskee vel skulle tænke, at Pengene iblant Folk have været udi saastor Overflødighed, at de derover udi slet Priis ere blefne holdte, eller at Rixdalere da have været enten lettere udi Vegten eller ringere udi Sølvets Fiinhed end de nu ere. Ney ingenlunde. Thi nu ere Rixdalere hverken lættere eller finere end tilforn; og nu ere der fleere Penge til, frem for udi forrige Tider, da Handel og Vandel, Seylatz og Kiøbmandskab ikkun blef drevet udi Europa alleneste, og ikke udi de andre Verdens Parter; hvortil fleere Penge behøves, og meere Sølv og Guld til Mynten udfordres; hvor udover og disse Metaller udi Priisen stige, lige saa vel som andre Vahre, som til Ophold og Fornødenheden behoves. Overdaadigheden stiger ogsaa, ligesom Priisen baade paa det eene og det andet slags Vahre forhøyes.

Laugholm blef befæstet.

Kongen lod Laugholm udi Skaane dette Aar saaledes befæste, at det kunde for en Fiendes Overrumpling være befriet.

Wardberg Slott Fæstning bliver med større Besætning af Folk forsynet.

Saa befoel hand ogsaa, at af de udskrefne Knægte udi Halland skulle indlægges udi Wardberg Fæstning Toe Hundrede Mand til Besætning, foruden at Borgerne bleve tilsagte stedse at have deres Gevehr udi Beredskab.

Side 270

Salt-Kaageriet paa den Øe Langøe udi Norge var kommen til den Fuldkommenhed at det kunde bespise Danmark. Hvorfor Lyneborg. Salts Indførsel forbødes.

Det er bleven tilforn optegnet, hvorledes Kongen Aar 1602 tilkiøbte sig en Øe udi Norge kaldet Langøe, hvor Sylt- eller en Salt-Kilde opvældede, og hvorledes der blef indrettet et Salt-Kaagerie, hvilket nu var komet udi saadan Fuldkommenhed, at Kongen forbød alle Kiøbstæderne udi Danmark at de herefter ikke meere maatte handle med Lyneborger Salt; men skulle hendte deres smaa Salt fra Drammen udi Norge, som de skulle handle og forbruge; eftersom det ved sin Prøve var befundet af liige Kraft med det Lyneborgske. Hvor længe dette Salts Afhændtning er bleven holdt ved liige, kand ikke siges: Men saa vit, som haver været at

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

finde, at Kiøbstæderne og særdeles de Nordeste udi Jylland, har stedse holdt ved med at hendte det, indtil Aar 1622.

En Svensk sniger sig til at opslaae paa Told-Boden i Helsingøer om Natten Kongens af Sverrigs trykte Forbud paa Sejlatzen paa Riga og andre Stæder i Øster-Søen, som blef strax needrevet.

Sidst udi Februario eller Bliide-Maaned, havde Kong Karl udi Sverrig beskikket en, som om Nattetide hemmeligen sneeg sig til paa Helsingøers Toldboed at opslaae et trykt Placat, hvorved hand lod forbyde at ingen Skibe maatte fordriste sig til at seyle paa Churland, Libav, Mittav, Riga og andre Liflandske Søestæder og Hafne, under deres Skibes og Godses Fortabelse; dersom de af hans Krigs-Flode og andre hans Udliggere bleve opbragte. Hvilket strax igien om Morgenen blef afrevet, og i det sted lod Hans Kongelige Majestæt befale Tolderen i Oresundet og Beltet, at de skulle advare de som der kom seylendes, ej at gaae videre udi Øster-Søen, men at de skulle blive der noget beliggendes; indtil de vare saa mange forsamlede, som de kunde tænke gemeenligen hver Foraar kunde komme til saadan Øster-Søeske Reyse: Thi hand ville betimeligen anordne de Middeler, hvorved de sikkerligen kunde paa deres Fart beskyttes: Men ville de ikke saa længe fortove, maatte de udstaae deres egen Fare.

Kongen derimod lod advare alle ankommende Skibe i Sundet at de skulle der blive liggendes indtil de alle vare samlede, da hand ville sende Orlogs-Skibe med dem til Beskyttelse.

Derforuden befoel hand Tolderne udi Sundet og de begge Belter, at saa fremt et eller fleere Svenske Orlogs-Skibe skulle søge at ville gaae igiennem enten Sundet eller Belterne, for at gaae videre udi Nordlandene eller Finmarken for at ligge der paa Vagt, da skulle hand holde dennem an, saa at de ikke fortsatte deres forehavende Reyse; eller og tvinge dennem til at fare samme Vey tilbage, som de vare komne.

Kongen giør og Anstalt, at de Svenske Skibe som ville sejle paa Mosdland og Finmarken kand blive hindrede.

Strax derpaa blef Rigens Admiral Mogens Ulfeld befalet med 15 Orlogs-Skibe og trende Pinasser at gaae ud og ledsage de Skibe som samledes i Sundet, saa at hand samme Tiid ledsagede hen imod halvandet Hundrede Nederlandske Skibe foruden andre som stødte til udi Øster-Søen fra Hansestæderne, saa at de uden Fare drefve deres Handel og Søefart paa Lifland og omliggende Lande og Hafne.

Rigens Admiral gaar med en sterk Flode i Øster-Søen for at forsvare de Søefarende Koffardi-Skibe for Svensken.

Efter at Admiralen dette havde giort, holdte hand af og til udi Søen med Floden, for at forsikre deres Udløb igien af Havnene; og gaf dennem derhos Befaling, at naar de havde faaet deres Hiem-Ladding, saa skulle de samles igien ved Dunnesnæs, som var paa Hans Kongl. Majestf. egne Strømme imellem Øsel og Churland, hvor Kongens Flode St. Hans Dag Midsommer ville komme, naar de alle vare forsamlede, og ledsage dennem igien med Sikkerhed til Øresund.

Side 271.

paa Hiemreysen, seer Admiralen langt ude, hvorledes en Svensk Udligger antaster en Koffardiemænd, hvilken hand reddede ud af hans Gevalt, og tog dend Svenske self fangen, som hand førte med sig til Borringholm; hvor hand lod hannem igien fare, imod Forpligt at saa fremt hand lod sig saaledes finde udi Søen, skulle hand blive medhandlet, som en Søe-Røfvere.

De Svenske Rigens Raad besvar sig ved Breve til de Danske Rigens Raad over dend Danske Flodes Forhold.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Neppe var denne Flode hiemkommet, førend der kommer Bref fra Sverriges Rigens Raad til de Danske, hvorudi de besværede sig over dend Danske Flodes Forhold med at ledsage disse fremmede Kofardifarer, ligesom at det var tvert imod det Stetinske Fordrag. Men paa det at mand skulle see deres Foyelighed til Fred og Eenighed, ville de ikke alleneste lade saadant gaae forbi; men de ville end ogsaa lade 8te Hollandske Skibe, som endnu laae udi Riga, og som ikke kunde blive færdige at løbe ud med de forrige, som de Danske havde ledsaget, fri passere hiem igien.
Og beder at den Danske Flodes saadant maatte efterlade.
Hvorfor de formodede at Kongen af Danmark ville efterlade dend Flode, som de havde spurt allerede at udrustes, til at ledsage fleere Skibe til Riga, som af dend Svenske Flode var til Søes indespærret.
Admiral Gotske Lindenov sejler ud med en anden Flode for at ledsage dend anden Sommer-Flode i Øster-Søen.
Dette Bref ankom trende Dage efter at en ny Flode, 12 Skibe sterk, var afløben fra Kiøbenhavn under Admiral Gotske Lindenovs Befaling, for at ledsage dend Nederlandske og Engelske Sommer-Flode udi Øster-Søen, hvoriblandt vare ogsaa endeel store Floyter med maadeligt Skot udrustede og temmeligen bemandede.
De Svenske sende Bud til Admiralen udi Søen, at hand vil staae fra sit Forsæt.
Da de Svenske nu fornam at denne Flode var udi Søen, affærdigede de en let Seylere til Admiralen, og lader ham viide, at det Forsæt som hand havde efter hans Konges og Herres Befaling, at ledsage hans Medfølge paa de Liflandske Kuster, var tvert imod det Stetinske og Flatebekste Fordrag og Afskeeder, og ikkun hafde Udseende til U-fred og U-eenighed imellem Rigerne. Hvorfor de og hafde skrevet de Danske Rigens Raad til, og begiert saadant at maatte indeholdes. Af hvilket Bref de sendte Udskrift; udi Formoding at Admiralen skulle frastaae sit Forsæt, og at hans medfølgende Skibe ikke bleve ledsagede enten til Riga, Mithov, Libov, eller andre Hafne, hvilke vare deres Konges Fiender. Paa det og ald Verden skulle fornemme deres Konges Tilgenegenhed til Fred og Eenighed, saa hafde hand efter deres Raad allerede indkaldet sin anseelige Skibs-Flode af Øster-Søen til Calmar Sund, der ved paa deres Side at hindre ald u-formodentlig Vitløftighed imellem Rigerne.
Admiralen Lindenov efterlever sin Befaling undtagen at hand ingen lader sejle paa Riga, fordi den var beleyret.
Formodede derfor at hand intet foretog sig noget videre. Men Admiralen, u-agtet dette Bref, fortsatte sin Reyse efter Befaling: Dog ville hand ikke ledsage noget Skib til Riga, efterdi dend virkelig en var beleyret.
Kongen af Sverrig skriver self de Danske R. Raad til, at de ville for- maae deres Konge til at bevilge et Grændse-Møde.
Da de Svenske nu saae, at deres Skrivelser vare ikke bevægelige nok til at afvende Kongens Forsæt med at holde Øster-Søen reen, og de noksom mærkede, at Danmarkes hidindtil misbrugte Taalmodighed var paa det yderste at briste ud til en offentlig Krig og Feide; skri...

272.
skriver Kongen af Sverrig self Rigens Raad til udi Danmark: Hvorudi hand dennem først forekaster, hvorledes de aldrig snart udi 2 Aar haver villet svare paa de Svenske Raads indstikkede Breve; men alleneste meddeelt det udstikkede Bud og Bref-Dragere et Beviis af

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Cancelliet, at de der vare blefne leverede og imodtagne: Alt hvilket hand ville lade gaae forbi. Men paa det hand kunde lade ald Verden see sin Foyelighed til Fred og Eenighed, saa ville hand nu denne Gang af dennem fornemme, hvad hand kunde sig til dennem forlade; særdeles om de kunde troste sig til at overtale deres Konge til et Grændse-Møde inden 2 Maaneder, at de imellem dennem svævende Irringer enten i Venlighed kunde afgiøres, eller ved Rettergang adstilles. Naar hand fik derom deres Svar, saavelsom om Tiden, Dagen og Stædet, ville hand lade paa sin Side 6 af hans gode Mænd dertil beskikke.
Herpaa svares intet, men kort derefter sender Kongen et prentet Skrift udi Sverrig, hvorudi hand forklarede Aarsagerne til sit Forhold.
Herpaa blef ikke heller svaret andet, end at Buddet som med Brevet var indstikket, fik et Beviis af Cancelliet, at det der var leveret. Men en Maaneds Tiid derefter lod Kong CHRISTIAN udi Tryk udgaae et Skrift, hvorudi var forfattet alle de Forhindringer Kongen af Sverrig og Sverriges Rigens Raad, hafde giort til at hindre og afvende, at de udi det Stetinske Freds-Fordrag affatte Poster ikke skulle komme til en ynskelig Endskab: Desligeste var og der udi anført alt hvad som var paafundet til at stifte ny U-eenighed og Misforstand; hvilke bleve opregnede, ligesom de Tiid efter Tiid vare forefaldne. Dette Bref eller Skrift som blef udgivet, var meget vitløftigt, hvorved var og tilføyet Udskrift af alle Beviser, som det paaraabte. Det agtes u-fornødent her at indføre dette Skrifts Indhold, saasom allerede tilforn udi Historien ved hver Aar er bleven optegnet alt hvad sig imellem disse tvende Riger hafde tildraget, hvorfore Efterkommerne dertil henvises.
Brefvet bliver sendt til de Svenske Rigens Raad ved et fart Bud.
Dette Skrift skikkede de Danske Rigens Raad udi Octobri Maaned til de Svenske, med en Skrivelse ved et særdeles Bud, bedendes dennem, at de det udi god Meening ville optage, og deres Raad og Idrætter derhen vende, at Rigernes samt Undersaatternes Gavn og Beste maatte haves i god agt, og det som sligt kunde forhindre eller afvende, udi tide maatte afskaffes.
Kong Karl skriver Kongen til paa ny hans Klagemaal.
Efter at dette Bref var dennem bleven tilbragt, skriver Kong Karl self Kongen et meget vitløftigt Svar til, hvorudi hand besværede sig meget over Hans Kongelige Majestæt, i det hans Breve paa nogle Aars Tiid vare blefne u-besvarede, og særdeles hvorledes hans Hoff-Canceller Doctor Niels Chnesnedophorus, som fra Sverrig var skikket til Danmark Aar 1609, ikke engang maatte tilstædes at komme paa Grændserne eller og at komme til Forhør, eller hans medbragte Bref maatte annammes. Dernest beklagede hand sig, at hans ofte og mange Gange giordte Tilbudder om et Grændse-Møde, saa og om en Opmand vare blefne forkastede: Desligeste at dend Danske Flode hafde ledsaget de Hollandske og andre Kiøbmands Skibe til hans Fienders Kyster og Hafne, hvorved de imod hannem vare blefne forstærkede: Endeligen

Side 273.
anførte hand ogsaa hvorledes Hartvig Bilde og Claus Gagge Amptmændene udi Nordland og Finmarken hafde med Magt og væbnet Haand bortdrevet og forjaget de Svenske Fogder, som af hannem vare udsendte dend sædvanlige Skat at kræve og inddrive. Ved hvilket alt sammen, hand sagde, sig og det heele Sverriges Rige var tilføyet saa stor Foragt og Forkleining, som aldrig tilforn nogen Danmarkes Konge Sverriges Rige tilbuddet hafde: Hvorfor hand begierte alt saadant maatte afskaffes, og at et Grændse-Møde og een Opmand maatte bevilges. Lige saadant et Bref lod hand og skrive til Rigens Raad; dog med dend Forskiæl, at derudi lod hand

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

lægge en Fortegnelse paa alle de Besværinger hand hafde imod Danmark og Norge, som med en temmelig skarp Pen var skrevet.
Hand skriver og til Rigens Raad.
Paa alt dette lod Kongen svare ved Rigens Raad, at disse Breve vare indhændigede, og at derpaa var intet andet at svare, end det samme, som det udi Sverrig indsendte trykte Skrift indeholdte.
De Danske Rigens Raad svarede alleene paa begge Brevene.
Imidlertid dette saaledes imellem Danmark og Sverrig foreløb, blef af Herrer-Statterne udi de Foreenede Nederlande, paa eendeel deres Undersaatters og Kiøbmands Ansøgning og Bekostning sendt en Gesandt til Sverrig for at faae deres udi Øster-Søen opbragte Skibe frigifne, hvilken Gesandt venligen blef imodtagen, og var saa lykkelig, at hand med velforrettet Sag hiemkom.
De Foreenede Nederlandes Gesandt sendes til Sverrig om deres Skibes Frigivelse.
Kort efter sendte Kong Karl et Gesandtskab til de Herrer-Statter, som udi Høstens Tiid ankom til dend Hag, og med en meget ziirlig Latinske Tale forklarede, hvorfor Sverrig hafde forstødt Kong Sigismund udi Pohlen, og igien antaget Kong Karl til deres Konge: Saa og begierte at hand ville træde udi Forbund, med disse Nederlande, enten det skulle være almindeligt imod alle, hvem de end være kunde; eller og imod een eller anden udi særdeleshed, som nogen af dennem med Fiendskab skulle angribe.
Kong Karl sender Gesandter til de Foreenede Nederlande.
Om Forbund.
Og saasom det var at befrygte, at Pohlen ville blive Russerne for mægtig, hvorved de siden end kunde faae Lyst til at undertvinge sig Sverrig, begierede hand, at Herrer-Statterne ville undsætte Kong Karl med 1000 Heste til Hielp imod Kong Sigismundi Forsæt: Til hvilket desto snarere at anholde, hand tilbød sig at ville erstatte de Nederlandske Undersaatter dend Omkostning, som de hafde anvendt paa deres opbragte Skibe at faae frigifne, saa og herefter dennem fri Fart paa Riga tillade.
Om Undsætning imod Pohlen.
Dette de Svenskes Tilbud undsloge de Herrer-Statter sig fra, undskyldendes sig ikke at kunde paatage sig saadant et almindeligt Verk, med mindre andre Konger og Herrer ville og tage Haanden med derudi; saasom de fandt sig allene dertil ikke mægtige nok.
Herrer-Statterne undskylde sig derfor.
Dersom dette deres Forslag blef giort for Kongerne af Danmark og Engelland saa og Fyrsterne udi det Tydske Rige; og mand fornam, at de til dette Forbund ikke vare u-tilgenegene, ville de ikke være de sidste, som dertil skulle samtykke. Thi uden disse Kongers sammenstemmende Meening, ville de Nederlanders Undsætning ikke være Sverrig til stor Hielp. Det kunde og vel skee, at de andre Herrer skulle undslaae sig for at træde udi...

Side 274
udi Forbundet, naar de spurte, at de Nederlænder hafde sig derudi begivet. For saadanne og fleere Aarsager kunde de ikke heller paatage sig at giøre Kongen udi Sverrig dend Undsætning som hand saaledes imod Pohlen forud begierte, saasom de ikke vare allene mægtige nok saadan en vit udseende Sag at udføre. Det ville blive alt for vitløftig her at optegne hvorledes Lifland var nu mestendeel igien geraaden i Polakkernes Hænder, saa og hvorledes baade Pohlen og

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Sverrig vare blefne indviklede udi dend Krig og det Oprør, som var opvakt udi Rusland. *Tilstanden udi Lifland.*
Ikke heller er det det Stæd, omstændeligen at berette, hvor mange falske Demetrii sammestæds een efter anden opdagedes; saasom de vare saa mange, at de rette Historier som der om have skrevet, med største U-mage maa tage sig vare, at de ikke self løbe vild iblant dennem, med at fortælle det om dend eene, som dend anden er vederfaret. *Tilstanden udi Rusland.* Nok skal det være for os i Danmark at mærke, at i dette Aar blef dend rette Stor-Fyrste Zuuski stødt udi et Kloster; hvor hand døde Aar 1612, og blef saaledes af en kronet Herre giort til en kronraget Munk.
Store-Fyrsten i Rusland Zuuski blef stødt i et Kloster.
Desligeste at de Russere som meente deres Fæderneland vel, og ikke hængte ved det falske Demetrianske Partie; som Kongen i Pohlen og self nu hafde forladt, vare tvisraadige, enten de udi dend affatte Zuuski Stæd ville udvælge een af Kong Karls Sonner udi Sverrig, hvortil dend yngste Hertug Karl Philip udi Sverrig var udi Forslag, eller og Kong Sigismundi af Pohlens ældste Son Printz Uladislaum, som omsider kom dertil; ihvor vel det varede ikke længe; og de faa Aar hand besad dend Russiske Throne, vare ikke meget rolige.
Kong Sigismundi af Pohlens ældste Son Printz Uladislaus bliver Stor-Fyrste udi Rusland men det varede ikke længer end til 1613.
Dend liden Kiøbstæd udi Hertugdømmet Slesvig Aabenrae er udi Maji-Maaned med Kirken og Raadhuset gandske og endeligen paa faa Huuse nær lagt udi Aske, hvilken Ild med villie Byen var bleven paasat en Aften sildig af en Skytte og Mordbrænder, som 4re Uger tilforn efter hans egen Hustrues Forældres Tilskyndelse skielmsk viis hafde skudt Borgemesteren ihiel. *Aabenrae opbrændes af Mordbrændere.*
Dend rette Gierningsmand rømte, men de andre, som udi denne forfærdelige Gierning vare Stiftere og Medvidere, bleve paagrebne, og siden deres velfortiente Straf ved Sværdet, Steyle og Huul udstode.

Aar 1611.

Danmarkes Tilstand.
Det er vel venteligt, at Efterkommerne ville falde udi største Forundring over vores brave Konges store Taalmodighed, i det hand ikke findes hidindtil saa fyrig og saa hastig, som mand vel havde ventet, til at hæfne og afværge ald dend U-ret og Fortreed, som Kong Karl udi Sverrig udi adskillige Maader et Aar efter andet havde forlystet sig disse Riger at tilføye.
Men saadant maa de ikke lade sig undre, naar de ville betragte de Tiders Tilstand, som hannem derudi vare

Side 275.
hinderlige. Thi Regieringen i de Tider var ikke saaledes, at hand kunde udskrive Skat til at føre Krig med, naar hand ville, uden det skeede med Rigens Raads og Adelens Villie og Samtykke, som tilforn er ommeldt. Naar det hannem og blef samtykt, maatte Kongen give dennem sin Forsikring og Skadesløs-Bref, at saadan Samtykke og Bevilling ikke skulle komme dennem

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

udi fremtiden til Skade og Forfang udi deres Privilegier og Friheder, hvoraf Exempler tilforn er anførte. Thi formedelst Haandfæstningen vare Hænderne saaledes bundne paa Kongen, at hand uden deres Ja og Minde ikke kunde paalægge deres Bønder, som vare de fleeste udi Riget, dend ringeste Skatte-Skilling, til at værve en Mand for. Skulle der og udskrives Soldater, saa skulle de og give deres Samtykke dertil. Adelen holdte vel deres Ross-Tieneste, men dend blef saa slet holdt af dennem, da hand kom til Regieringen, at dend ikke kunde være slettere. Derfor maatte Kongen først tvinge dennem Tiid efter Tiid, at holde saa mange som de skulle; hvilket skeede ved dend idelige Taxering, som skeede Aar efter Aar, paa hvad de skulle holde, saa vel af deres Arve- som deres Lehn-Gods. Dernest maatte hand holde dennem stedse udi Øfvelse ved de mange Munstringer, de maatte møde til. Baadsfolkene bleve udskrefne af alle Kiøbstæderne udi Danmark og fra Strandsiderne udi Norge, hvilke dertil fandt sig velvillige. Der fattedes og erfarne Krigs-Oberster, som Tiid efter anden for at lære Handverket, maatte forsøge sig anden stæds hvor Krig var. Thi af Fædernelandets Børn vare der meget faa, som gave sig dertil udi deres unge Aar, saasom de længtes formeget efter Fædernelandet, hvor de kunde leve bedre og roligere. Saadanne og fleere Vanskeligheder fandt dend brave Konge for sig, som hand maatte overstride, førend hand kunde komme til at hæfne dend U-ret hannem af saa u-roelig en Naboe paa sine og Rigernes Strømme og Grændser vederfores. Kong Karl var derimod udi mange Aar Krigs-Væsenet vant, og hafde allerede saa stor en Krigsmagt paa Beenene, at hand ikke alleneste kunde føre Krig imod sin aabenbare Fiende som var Pohlen, men end ogsaa sende Stor-Fyrsten udi Rusland baade imod hans indvortes og udvortes Fiender Hielp og Undsætning.

Kongen finder det udi Aar først beleylig Tiid til at begynde Krig imod Sverrig.

Paa alt dette hafde Kongen nu udi 7 Aar siden det Flakkebekkeste Grændse-Mode ponset, og nu først fandt hand det at være rette Tiid at begynde, da hand hafde sat sine Grændse-Stæder imod Sverrig udi saadan en befæstet Stand og Forsvar, at de kunde baade holde en Fiende ude, og byde hannem Hovedet. Hans Flode var og nu først saaledes besat baade med Skibe og Folk, at hand dermed sine Fiender baade udi Øster- og Vester-Søen Trotz kunde byde. — Hand hafde nu tvende Krigs-Hær paa Beenene, dend eene udi Danmark bestaaende af 20000 Mand, og een udi Norge af 8000de, og Nordenfields 4000de Mand. Iblant disse vare snart ikke een fremmed Mand, men alle vare indfødde Norske. Iblant hine vare ikke fleere end 4000de fremmede værfvede,

---

Side 276

nemligen tvende Regimenter Engelske og Skotske til Foods, og tvende Regimenter Tydske til Hest. — Kongen hafde og nu faaet nogle gode Krigs-Oberster, hvoraf eendeel vare af hans egne Undersaatter, som hafde giort sig Krigs-Væsenet temmelig bekiendt paa andre Stæder ved deres Tienester. U-fornøden er det at berømme Rigens Marsk Steen Maltheson Seehested, som hafde tient saa længe og saa vel under dend brave Printz af Oranien, at hand ikke alleneste under hannem var bleven ophøyet paa Ærens Trapper, men hand end og til en Ihukommelse for sine brave Gierninger nød af Herrer-Statterne sin Lifstid en aarlig Ære-Skienk.

Rigens Marsk Steen Maltheson Seehested, en forfaren Krigs-Oberst og Feldt-Herre.

Foruden hannem vare der og efterskrefne brave og erfarne Krigs-Oberster, Gert Rantzov Stadtholder, Otte Brahe som hafde tient baade Hollænderne for Capitain, og siden udi Brandenborg for Oberst. Gottske von Ahlefeld en Holstensk Adelsmand, som iligemaade i lang

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Tiid hafde tient under Hollænderne. Steen Maasson Oberst og Slots-Herre paa Bahuus, som ved lang Tieneste under Spanierne saa og udi Frankerige hafde faaet stor Bidenskab udi Fyrverkerie saa og Fæstninger at anlægge, alligevel hand var ikkun fød af ringe Forældre i Jylland.
Fleere brave Krigs-Oberster.
Mikkel Gynge, som var en stor og lykkelig Vovehals paa Parthier, og af Kong FRIDERICHS dend Anden var Adelet med fleere andre, som siden her og der skal blive erindrede. Iblant de fremmede maa særdeles berømmes Anders Sinklar som var fra Skottland, og hafde faaet Lyst til at tiene Danmark formedelst sit Giftermaal med Jomfru Anna Kaas som kom til Skottland med Dronning Anna, hvem hun tiente for Kammer- og Stats-Jomfru. Hand satte sig siden fast her udi Riget og af hannem have de Danske Sinklare deres Herkomst.
Hertug Georg af Lyneborg gaf sig udi Kongens Tieneste.
Derforuden holdte Hertug Georg af Lyneborg, som først burde være nævnt, sig ikke for god til, sig under Kongens Krigs-Hær at indstille.
Den tredie Konges Søn Hertug Ulric fødes paa Kiøbenhavns Slot.
Dog førend Historien begynder af Krigen, som nu var udi Giære, maa først fortælles dend store Glæde det Kongelige Huus vederfores over dend Kongelige Printzes Hertug Ulricks Fødsel, med hvilken dend meget dydige Dronning blef forløst paa Kiøbenhavns Slot Kyndelmisse Dag. Dernæst maa der ogsaa fortælles hvad Anstalt der blef giort førend Krigens Begyndelse.
Anstalter førend Krigen begyndes imod Sverrig. Paa Gulland.
Lehnsmanden paa Gulland Brostrup Giedde blef befalet, at have alting udi god Agt; og holde Vagt ved Søekanterne med Varder og Ild-Baner; saa og at fordeele den unge Almue udi visse Roder, og lade dennem vel øves udi at omgaaes med adskillige Krigs-Gevehr; og at stille sig udi Orden og Raderne at forduble med andet meere. Det samme blef og foranstaltet paa Borringholm; paa det at om Fienden nogen steds skulle ville vove sig til, der at giøre Land-Gang, de da kunde finde Modstand.
Paa Borringholm.
Udi Bleginde.
Bønder-Knægtene udi Bleginde finge Befaling med deres Vaaben og Berge at møde paa Grændserne, naar de af Jens Sparre som dennem havde under Befaling, blef tilsagt.
Udi Skaane.
Her blef oprettet Proviant- og Korn-Huuse baade udi Helsingborg og Christianopel, saa og udi Halmstæd

Side 277
Laugholm. Det unge Mandkiøn over alt udi alle Herrederne udi Skaane bleve fordeelte til at holde Vagt paa deres Grændser, eendeel under Major Corfitz Ruds og eendeel under Oberste Anders Bildes Befalinger.
Udi Norge Syndenfields.
Udi Norge blef Stadtholderen Envold Kruse, og Canceller Anders Green tilligemed Oluf Goalle, Peder Iversen, Alexander Vopenheim, og Herlof Nettelhorst anbefalede, hvorledes de alleneste med dend Krigs-Hær, som var Syndenfields, skulle holde Grændserne udi god Forsvar, og modstaa Fienden, om hand der noget vilde begynde. Men at bryde ind over Grændserne i Sverrig blef dennem forbuddet, uden der ankom videre Befaling og Anstalt.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Ligesaa bleve alleting beskikkede og bestilte imod Grændse-Stæderne Nordenfields. *Nordenfields.*
To af Kongens Skibe hindrer Tilførsel fra Lybek og andre Stæder af Rustning og Fatallie til Calmar.
Over hvilke Amptmændene Jens Bielke over Bergenhuus Lehn, og Steen Bilde over Trundhiem, Jæmteland og Hærdalen bleve satte at være Tilsiunsmænd. Men hvorledes Steen Bilde forholdt sig, skal siden ikke blive forglemt at fortælles. Tropperne bleve her og der udi Landet beordrede, saa snart Søen udi Foraaret blef aaben, at være færdige at indskibes og være paa Skaane, saa at de alle kunde være forsamlede ved Helsingborg vor Frue Dag udi Fasten. Hvilket ogsaa meget vel, formedelst Vinterens Mildhed lykkedes.
Kongens Danske Krigs-Hær samles ved Helsingborg udi Skaane.
Midt. udi Tord-Maaned blef udsend tvende gode Skibe, for at ledsage nogle Galioter og store Skuder tilladte med Stykker, Fyrverker, Krud og andet til Christianopel, og naar det var giort, skulle de stedse og ideligen krydtse uden for Calmar-Sunds Gab, for at hindre ald Tilførsel fra de Tydske Stæder til Calmar; og skulle der forblive indtil større Flode kom, som sig med dennem skulle samle. Hvilket blef af dennem saa vel forrettet, at nogle Hansestædernes Skibe, 16 udi Tallet, som agtede sig til Calmar baade med Fættalie og Krigs-Rustning, maatte med u-forrettet Sag vende tilbage igien, saa fremt de ville ikke medhandles som Fiender. Thi Kongen hafde kort tilforn og førend de udløbe af deres Hafne i Lybek, Wismar og de andre Søestæder udi Meklenborg og Pommeren, ladet dennem skriftligen forbyde, ikke at maatte føre noget saadant til de Svenske Stæder, som af hans Folk eller Skibe enten til Lands eller Vands vare berændte. Derfor hafde disse saaledes hastet udi Meening at ville forekomme det; men i hvor meget de end hastede, kom de dog forsildige.
Land-Dag udi Hertugdømmene var villig at skatte til Krigen..
Udi Holsten blef holdt en Land-Dag, hvor Kongen begierte Hielp af Stænderne til Krigen at udføre. Dend blef bevilget af dem alle: Men Ridderskabet fordrede for deres Stand, at Kongen skulle give dennem sin Forpligt, at saadan deres godvillige Tilskud ikke skulle komme dennem udi fremtiden udi deres Friheder til nogen Hinder og Forfang, som dennem blef bevilget. Men de begyndte at oprippe deres gamle Tiltale og formeente Frihed til at jage paa Geistligt, Clostre og Kiøbstædernes Marker, Gods og Eenemarker; udi Meening, at Kongen, nu hand hafde dennem fornøden, skulle desto snarere samtykke det. Men de finge ingen anden Beskeed derpaa, end

278.
at de derved skulle blive beskyttet, saa vit de dertil Rettighed kunde have.
Øresunds Told blef forhøyet saa længe Krigen varede, som førtes, til Øster-Søens fri Seylatz.
For at finde nogen Hielp til de store Udgifter, som udfordredes til at udføre dend store Krig med, og særdeles til at forskaffe Seylendes Sikkerhed og fri Handel udi Øster-Søen paa de Liflandske Kyster, fandt Hans Kongelige Majestæt for got, at forhøye Tolden udi Øresund og Beltet; som dog ikke skulle vare længere end denne Krig og Feyde stood. Iligemaade blef og Kongens Told, Siise og anden Rettighed udi Havnene af alle andre Kiøbstæder forhøyet, som ogsaa tillige med Krigen igien skulle ophøre.
Kong Karl sendte Spendere udi Danmark og Norge, desforuden og Breve til Kongen og Rigens Raad.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Imidlertid alle disse Forbereedelser i Danmark skeede til Krigen, var Kongen i Sverrig meget omhyggelig for at viide, om noget for alvor skulle følge paa det trykte Skrift, som forleden Aar blef udi Sverrig indsendt, eller ikke. Thi hand var vel vant ved Kongens Taalmodighed, at hand meente i Begyndelsen, at det ikke kom til nogen alvor. Hand blef ved først udi Aaret efter gammel Sædvane at indsende Breve, et efter andet, for at vilde indbilde saa vel Kongen self, som og Rigens Raad, at hand ingenlunde var sindet at ville træde fra det Stetinske Fordrag, og derfor alleneste begierte at viide, om Kongen ogsaa ville blive derved. Men Kong CHRISTIAN ville ikke svare et Ord derpaa, og Rigens Raad som gave Svar, svarte ej andet, end at de henskøde sig til det forleden Aars trykte og i Sverrig indsendte Erklæring. Hand lod sig og ikke mærke at hand vidste noget af denne indsendte trykte Erklæring, førend paa det allersidste udi et Bref, som hand sluttede med de Ord, at dersom Konge i Danmark ville bryde det Stetinske Fordrag, saa haabede hand at Gud skulle straffer derover. Dette Bref ville Kong CHRISTIAN ikke lade u-besvaret; men skref Kong Karl til, at hand ikke meget kunde troe hans Breve og Skrivelser, hvorudi hand vel sagde sig at ville blive ved Fordraget, og dog tvert imod udi Gierningen, forsætligen, og uden Ophør for-urettede saa vel hannem self, som hans Undersaatter: Hvilket ikke syntes at følge got Skiel, eller komme over eens med dend Hellighed som udi hans Breve fandtes.
Kongen svarede K. Karl self meget kort.
Saaledes holdte Kong Karl det med Bref paa Bref at skikke de 3 første Maaneder udi dette Aar, udi hvilken Tiid hand stedse opholdte sig udi Ørebroe nær ved de Hallandske og Norske Grændser, for desto nærmere at være ved Haanden, og desto lettere at faae at vide, hvad som der blef bestilt. Omsider sender hand Spendere ud, men de bleve ved dend gode Anstalt, som var giort, strax, og saa snart de havde sat deres Food over Grændserne, alle med hinanden anholdte.
Speyderne bleve paa Grændserne anholdte. K. Sigismund af Pohlen sender en Hof-Sinde ind med Breve og beder at ingen Krig maa begyndes førend hand bliver sit Rige Sverrig mægtig.
Imidlertid denne Bref-Vexling med Sverrig foregik, skikkede Kong Sigismund en sin Hofsinde her ind, ikke alleneste med Skrivelser men end ogsaa med mundtlige Værf og Ærinde, for at overtale Kongen at intet fiendtligt imod hans Arve-Rige Sverrig maatte begyndes eller foretages. Udi Brevet til Kongen undskyldede hand meget at Kong CHRISTIAN skulle være af hans Faders Broder givet...

Side 279
Aarsag til Feyde, og sagde at være saadant u-kiært. I det øfrige beraabte hand sig lige saa stærk, som Kong Karl paa det Stetinske Fordrag, og bad at Tvistighederne maatte beroe saa længe, indtil hand self kunde blive sit Rige mægtig, saa vilde hand gierne underkaste sig Fordragets Indhold, saa og en Opmands endelige Afskeed. Men Kongen tog det op saaledes som det i sig self var; nemligen, at Kong Sigismund ikke kunde undlade i det ringeste at giøre saadan Begiering og Indsigelse, for at tilegne sig sin Arve-Ret og Tiltale til Sverriges Rige, hvorfra hand af Kong Karl og Stænderne var udstødt. Men som Kong Sigismund i samme sit Bref lod sig forlyde, ligesom dend samme Deel af Nordland og Finmarken, som Kong Karl skref sig at være Konge til, med rette skulle høre til Sverrig, saa blef samme Bref af Kong CHRISTIAN meget fortrydeligen optaget.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Udi samme sit Bref beder hand at den Strid om Norske Lapland saa og Titulen af Konge dertil maa og saa længe opstaae.
Ikke desto mindre blef det meget venligen besvaret, og blef Aarsagerne tilkiendegifne, at det fattede Forsæt til Kong Karls Fortræd og giorde Indpas med Krig og Vaaben at hæfne, ikke kunde forandres. Men for at viise Kong Sigismund dend Fortrydelse Kongen bar, at hand ligesaavel, som Kong Karl, ville tilegne sig noget af Nordlandene og det Norske Finmarken, blef hannem hverken inden udi Brevet, ej heller udi Paaskriften eller Opskriften givet Titul af Konge til Sverrig; dermed givendes tilkiende, at hans formeentlige Tiltale til de Stæder og Strømme udi Norge uden for Sverriges Grændser, som hverken hans Fader Kong Johan, ikke heller hans Far-Fader Kong Gøste nogen Tiid for hannem sig havde tilegnet, var bygt paa et meget svagt Grundvold, og at hand først maatte være mægtig over Sverriges Rige, førend hand kunde tale paa noget, som var uden for dets Grændser.
Kongen svarer hannem meget venligen, men fordi hand ogsaa vilde tilegne Ret til Norske Lapland, udelod hand i Kong Sigismundi Titul Konge-Nafn til Sverrig. Fordi hand først maatte være Konge til Sverrig førend hand kunde tilegne sig saadan Tiltale.
Da nu Brevet kom til Pohlen, og Kong Sigismund saae sin Titul forkortet, ville hand ikke tage derimod eller aabne det, men sendte det tilbage ind til Danmark med Kongens Segl u-brudt.
Kongen af Pohlen vil ej tage imod Brevet, fordi hans Titul derpaa var forkortet.
var skrevet paa Latin, som Kongen lod siden trykke, eendeel for at lade ald Verden see, hvor stor Skiel og Føye hand havde til at drage Sværdet af Skeeden imod Sverrig. Eendeel for at give tilkiende Kongen af Pohlens U-betænksomhed.
De Foreenede Nederlande vare saare vel til freds med denne Krig, at de lovede at ville indrette deres Handel i Øster-Søen og med Sverrig uden at foraarsage Klagemaal.
Ved denne Maade og Maneer at hæfne sig vandt Kongen hos andre fremmede Potentater stor Berømmelse og særdeles blef dend begyndte Krig imod Sverrig af alle holdt for at være lovlig og billig. De Foreenede Nederlande, lode sig mærke med denne Krig ikke at være ilde tilfreds udi deres Svar til Kongen paa hans Bref, da hand gaf dennem tilkiende, sig at have i sinde dend at begynde, og derhos begierte, at de intet ville med Sverrig foretage at handle eller vandle, som kunde være hannem til Skade og Fortreed; thi de lovede saaledes at ville indrette deres Handel i Øster-Søen og i synderlighed med Sverrig, at Hans Kongelige Majestæt ikke skulle gives nogen Aarsag derover at klage.
Offentlig Feyde-Breve sendes ved Herolden udi Sverrig.
Saa snart Paaske Hellig Dage var forbi, sendte Kongen sine offentlige Feyde-Breve med sin Herold og Trompeter til Sverrig.

Side 280.
Og som denne Maade med at forkynde Krig nu er aflagt, maa ikke forbigaaes at beskrive, hvorledes dermed udi Norden i de Dage tilgit.
Maneer at forkynde Krig her i Norden.
Herolden, naar hand udi saadan Ærinde blef skikket, skulle have sin Herolds-Kappe paa, som paa Bryst-Stykket, saa og paa Ryggen var med Rigernes Vaaben paa det prægtigste bordhyret. Saa skulle hand og have sit Sølf-Spiir udi Haanden, som her og der var forgyldt og paa Enden med Kongens Nafn, Vaaben og Krone ziiret; hvor med hand skulle riide over Grændserne, og søge til det Stæd, hvor dend Potentat sig opholdte, hvor hand var udskikket til. Trompeteren

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

som hannem medfuldte, skulle have sin Trompette udstafferet med sine bordhyrede Fahner hængendes paa sin Ryg: Dog maatte hand ikke blæse udi Trompetten uden hand saae det giordes fornøden. Naar de begge kom paa Grændserne, skulle de begiere sikker Geleyde til det Stæd, hvor de vare henskikkede. Blef samme Geleyde dennem negtet, skulle Herolden paa første Stæd hvor hand kom, hænge Brevet som hand med sig førte, paa Enden af Spiiret, og lade Trompetteren blæse 3 Gange: Derefter skulle Herolden raabe hoyt til de Nærværende og give tilkiende til hvad Ende hand var udsendt, og siden kaste Brevet af Spiiret fra sig til de Hosstaaende, og naar det var giort ride dend Vey tilbage, som hand kom. Paa denne Maade blef Herolden som sagt er, affærdiget.

Herolden føres fra et Stæd til et andet uden Geleyde.

Paa det første Grændse-Stæd fik denne Herold vel Geleyde, men der hand var kommen noget dybt ind i Sverrig over Grændserne ville de ingen Geleyde hannem meere give. Men derimod førdte de baade hannem og Trompetteren her og der omkring, indtil hand omsider ikke uden Livs-Fare endeligen midt udi Maji-Maaned kom til en Lands-Bye eller Præste-Gaard, kaldet Weynoke, hvor hand fandt for sig Printz Gustav Adolphs Hofmester og Sverriges Riges Canceller, som paa deres Konges Vegne, med største Ærbodighed toge imod Feyde-Brevet, som var dateret dend 4de April: Dog holdte de baade Herolden og Trompetteren, imod alle Rigers Krigs-Brug fast, og førte dem længe fra et Stæd til et andet, indtil dend 22de Octobris, da de sendte dennem begge tilbage igien paa Grændserne.

Omsider tages hand imod af Rigens Canceller udi en Lands-Bye. Herolden fængsles, Sendes omsider tilbage.

Saa snart Herolden var affærdiget, befoel Kongen Jørgen Daae Admiralen med en dertil bestilt Flode paa 7 gode Orlogs-Skibe og Jagter at gaae til Vester-Søen; der ikke alleneste at holde Elfsborg og Guldborgs Fæstninger tillige med dend ny anlagte Gottenborgs Bye brændt, for at hindre dennem ald Tilførsel til Vands; men end ogsaa enten at bemægtige sig de 6 Svenske Skibe, som laae der uden for, eller og drive dennem ind i Hafnen, og see til hvorledes de siden kunde skyde Ild paa dennem. Til hvilket sidste Slots-Herren paa Bahuus Oberste Steen Madson blef beordret, at være hannem udi alle Maader behielpelig baade med Stykker og Fyrverk, om Fornødenhed det udkrævede.

Kongen sender Jørgen Daae Admiral med en Flode i Vester-Søen for at berænde Elfsborg, Guldborg og Gottenborg.

Erik Uhrne sendes med en liden Flode til Calmar Sund.

Dernæst blef en Flode paa 5 Skibe udsendt under Erik Uhrnes Befaling til Calmar-Sund for at samle sig med de 2ve forhen udskik

Side 281

kede Skibe, baade for at hindre ald Tilførsel til Calmar, saa og for at holde Farten for de Seylendes fri for de Svenskes Overfald.

Nogle R. Raad beskikkes til at opagte Rigens Sager i Kiøbenhavn

Da dette nu til Søes saa vel var bestilt, beskikkede Kongen een-deel af sine Rigens Raad som skulle stedse forblive i Kiøbenhavn, for at have Opsigt med alleting, saa vel Inden- som Uden-Rigs, og særdeles med at have Opsiun og Omsorg med ald det som behovedes til Krigs-Hærerne, saa vel til Lands som Vands at forsiune, naar derom Bud og Befaling dennem blef tilskikket. Disse vare Cancelleren Christian Friis, Rigens Raad Steen Brahe og Christen Holk:

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Hvilken sidste desforuden blef befalet at opvarte Rigens Cancellerens Jacob Ulfelds Tienste, imidlertid hand Kongen paa dette Tog fuldte, hvortil hans Tienste særdeles var udseet.. Rigens Admiral Mogens Ulfeld blef og tilbage for at udruste Hoved-Floden, med hvilken hand var befalet midt udi Maji-Maaned at begive sig udi Øster-Søen. Udi de andre Lande, saasom Jylland, Fyen, Laaland og Falster bleve de andre Rigens Raad fordeelte for at have Opsiun og at giøre Anstalt saa vel til Landenes som til Krigs-Hærernes Nytte og Befordring, naar Fornødenheden det udkrævede, og de derom finge Befaling.
Rigens Admiral Mogens Ulfeld gaaer siden ud med Hoved-Floden.
En saadan Foranstaltning forføyede Kongen sig med Rigens Marsk Steen Maltheson, Brevde Rantzau Stadtholder udi Kiøbenhavn, Gert Rantzau Stadtholder i Holsten, Axel Brahe, Eske Brok, og Jacob Ulfeld alle Rigens Raad til Skaane, hvor hand først munstrede dend heele Krigs-Hær, som var forsamlede ved Helsingborg, og befandtes at være over 20000 Mand stærk, hvoraf de 7000 Mand til Hest. Da nu ald Hæren var mynstret, deelte Kongen dennem i tvende Deele, hvoraf hand self tog dend største Deel, som bestood udi 5000de Heste og 8000de Food-Knægte, og gik lige dermed til Christianopel, hvor Artilleriet stood, og Proviant-Husene var oprettede. Dertil stødte de opbudne Knægte af Malmøhuus Lehn og Bleginde som var 1600 Mand. Med dend anden Deel befoel hand Rigens Marsk Steen Malthesen Seehested, at gaae til Halmstad dend 23de April. Og saa snart de tvende Tydske Regimenter af værfvede Food-Folk, som vare udi vente, komme til Halland, skulle hand sig med dennem begive til Jonkoping, og sig det bemægtige. Hvilket Forsæt ikke ville lykkes, som siden skal blive fortælt, naar Kongens eget Tog forst til Enden er beskrevet.
Kongen mynstrer Krigs-Hæren som var stærk 20000 Mand til Hest og 12000 til Foods. Hand self bryder op med 5000 Heste og 8000 Food Folk samt 1600 opbudne Knægte, og gaar til Christianopel. Rigens Marsk bryder op med de fleeste 4000 Food Folk til Halmstad, hvortil stodte siden de 2 Regimenter Tydske værfvede Food Folk.
Da nu Kongen var kommen til Christianopel, og hand hafde stood til sit Artillerie, som hannem der opbieede, brød hand op udi fuld Tog over Bremsebroe og Grændserne, og satte sig dend 1ste Maji med dend heele Hær for Calmar, som hand ved en Trompetter lod opfordre, som ej blef besvaret med andet, end nogle Canon-Skud!
Kongen sætter sig med sin Krigs-Hær for Calmar som hand lader opfordre.
Strax efter Opfordringen giorde en Ritmester med 150 Ryttere af Byen et Udfald mod de Danske For-Tropper; som afviiste de Svenske med et stort Forliis baade paa Folk og Heste. Men da Kongen alt nærmere og nærmere til Byen, giorde de ej andet end et ud...
Af Calmar skeer udfald paa Ud fald.

Side 282.
Udfald efter et andet, baade til Hest og Foods; hvilke strax blef jager ind igien. Saa at Kongen omsider satte sig bag ved Radeberg og beskantzede sig imod dend Vestere og Nordere Port paa adskillige Stæder det beste hand kunde.
Kongen bemægtiger Steensøe.
Majestæt bemægtigede sig samme Dag en Holm kaldet Steensøe, som ligger en Fierdings Vey Synden for Slottet, og der næst satte hand sig saa nær rundt omkring Byen, som hand kunde komme, og kastede Jord og Skantzer op for sig, det snareste mueligt var; u-agtet at af Byen

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

med de grove Stykker blef skudt meget hæstigt; hvormed de dog ingen anden Skade giorde, saasom Skuddene mestendelen fore over Hovedet.
Erik Uhrnes Flode lagde under Calmar Slot.
Dernæst lagde sig dend tilforn ommældte Danske Flode under Erik Uhrne, under Slottet tvert over for Slottet, for at hindre ald Kundskab. Besætningen udi Byen derimod stak Ild paa alle de Huuse, som stode ude paa Malmen og Reberbanen over Stadts-Gravene, saa og opfyldte Stadts Portene med Jord.
Udfald ved St. Eriks Skantze, hvor skeer een stærk Skærmydsel.
De giorde og adskillige Udfald fra Slottet ud ved Strandsiden, dog uden nogen synderlig Skade. Men de sidste og største forsøgte de ved St. Eriks Skantze, hvor der blef et temmelig Skærmydsel ved Heste-Haven, da Rytteriet vare hinanden saa nær, at de vendte deres Pistoler om, og sloge hinanden med Kolbene udi Ansigtet.
Løbe-Gravene aabnes og Stokkene plantes ved Vester Rondelen.
Efter at disse Puster de 3 første Dage vare overstandene, fik Kongen omsider nogen Rolighed at plante sit grove Skyt, som kom af Skibene, paa det opkastede Værk imod Vester Port, og at aabne Løb-Gravene til dend Vester Rondeel, som skeede uden ringeste Forliis.
Toe Skibe bag Slottet beskydes hastig, og det eene skydes i Grund af de Danske.
Ved Overholmen stood et Svensk Skib kaldet Scepteret, paa Grund, og bag ved Slottet laae og et andet stort Skib, som begge bleve af Leyeren og af Skibene angrebene. Det første ragede løs ved dend idelige Skyden, og lagde sig bag ved Slottet; men det andet blef skudt gandske udi Synk. Efter at Byen nu udi 3 Dage havde været beleyret, fattede de Svenske Mood til at udføre dend Søe, som ligger ved St. Eriks Skantze, for at sætte Løb-Gravene under Vand; men det blef udi tide opdiget, saa det kom ikke videre.
De Danske tragte efter at op- brænde 13 Skibe som laae bag ved Slottet, men forgieves.
Derimod havde de Danske Anslag paa at opbrænde 13 Skibe som laae bag ved Slottet, med et Fyrverk som dertil var bereed paa en Skude ved Steen søen, hvilken de med Strømmen og Vinden lode løbe lige op; som dog blef hindret af de Svenske Baads-Folk, hvilke udi tide sprang udi deres Baade, og med store Bielker og andet vendte det af, saa at dend Danske Skude løb paa et Skiær, og brændte ingen uden sig self. Men anden Dagen fandt Kongen paa en anden Maneer, saa at et andet stort Skib kaldet St. Peder, blef fra Heste-Havnen gandske skudt udi Grund, og de øfrige bleve gandske skamferede.
Byen for alvor beskydes.
Men dend 25 og 26de Maji gik det først an for alvor med Byen at beskydde, som lykkedes saa vit, at de Danske Soldater u-agtet alle de Peeg-Krantze og andet som af Voldene bleve udkastede, saa og de mangfoldige Food-Angler, som for dennem laae udi Byen, nærmede sig alt jo meere og meere til Vester-Porten, hvor de nedhuggede Staketværket eller Pallisaderne om Voldene, og Brystværnet samt Ring-Muren blef gandske nedkastet.

Side 283.
De Danske efter 3 Timers mægtig Storm blive Mestere af Byen med 400 Mands Forliis..
Derpaa gik Stormen ret for sig, som begyndte dend 27de Maji om Morgenen heel tiilig imellem 1 og 2, som varede indtil Klokken 5. Da de Danske bleve Volden og Staden mægtige, og aabnede Porten, saa at Hof-Fahnen kom ind, som satte sig paa Vester-Gaden. Udi denne Storm blef mange paa begge Sider. De Danske mistede udi alt imod 400 Mand, men ingen af

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Befalhaverne, undtagen en Hopman over dend, som kaldtes Fri-Fahnen, ved Nafn Caspar Milditz en Saxer, saa og hans Fændrich Melkior Rantzau. Men af Borgerskabet blef udi Beleyringen og Stormen, hen imod 300, og saa vel paa Volden som paa Gaderne og i deres Huuse lige saa mange, desligeste af Baadsmændene og Soldater mistedes 400.
De Overblefne Borgere og Soldaterne i Byen flyede paa Slot- tet og Baadsmandene flyede paa Skibene bag Slottet.
De som bleve til overs af Baadsmændene, flyede til Skibene som laa bag ved Slottet, og Soldaterne søgte ind udi Castellet, hvor de meste og beste Borgere havde for Stormen ogsaa taget med Qvinder og Børn saa og det beste af deres Gods, som kunde flyttes, deres Tilflugt. Slottet eller Castellet blef derover proppet saa fuldt, at det Fætallie, som der var inde, desto snarere opgit; hvilket blef en af Hoved-Aarsagerne til dets hastige Overgivelse, som siden paafulgte.
Kongen giver Staden til Priis, men de fandt in- tet udi Huusene uden forgiftet Brød hvoraf Soldaterne blef rasende. Kongen gaf Staden, efter at dend var indtaget, til Priis for Krigs-Folket fra Klokken 6 om Morgenen til 3 slet om Eftermiddag, men de fandt de fleste Huuse tomme, formedelst det beste var tilforn bortflyttet. Dog fandt de udi mangfoldige forladte Huuse Brød; men det var saaledes forgiftet, at de som aade deraf, bleve strax rasende og galne, saa at Borgerne havde største U-mage med at faae dennem bragt til deres Sands og Fornuft igien.
De Svenske skyde med forgiftede Kugler af Byen da Stormen skeede.
Deres Bly-Kugler som de havde brugt at skyde med paa Volden, vare og saaledes forgiftede, at Skaden derefter snart var u-lægelig, og de arme Qveste kunde snart hverken leve eller døe. Hvilket foraarsagede saadan Forbitrelse hos de Danske, at de svoere, at de aldrig skulle skienke nogen Svensk Livet.
Taksigelser til GUD for Byens indtagelse og Castellet opfordres.
Efter at Staden nu saaledes var indtaget, og Taksigelse til GUD udi Stadens Kirke var skeet og siunget, lod Kongen strax Slottet eller Castellet opfordre; men dend der indeværende overste Stadtholder Boe Gustafson lod svare, at saadan Fæstning stood ikke saa lættelig til at overgives.
Stadtholderen begierer Tiid at betænke sig, men nægtes ham.
Dog begierte hand 8te Dages Tiid til at betænke sig derpaa; men hannem blef tilsagt ikke een Time; og ville de give sig strax, skulle dennem blive tilladt med alt, hvad de ville, at udgaae. Derpaa anholdte de igien om 4 Dages Ophold, udi Meening at Kong Karl inden dend Tiid skulle komme med Undsætning: Hvilket dennem iligemaade blef afslaget. Derefter skeede der et Skud som rammede Trompeteren, som rammede saaledes Trompeten, som hand holdte i Haanden, at dend blef skudt udi stykker uden nogen Skade hannem self at tilføye.
Hvo der vare udi Castellet.
Udi dette Castel eller Fæstning vare foruden forbemældte Boe Gustafson efterskrefne Befalingsmænd: Jacob Jacobson Øverste Admiral, Henrick von Kohlen Stadtholder, Peder Mikkelson Ritmester, Jacob Falkenberg og Didrik Jamrensbak tvende Liflandske Adel, som Fæstningen og ald Anstalt

Side 284
Løbe-Gravene aabnedes til Castellet.
var anbefalet, foruden andre Hopmænd som over Knægterne og Bøsse-Skytterne havde at sige. Følgende Dag som var dend 28de Maji, befool Kongen Løbe-Graverne til Castellet at skulle

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

aabnes, som og bleve anden Dagen derefter saa nær færdige at de strax begyndte at kaste en Styk- eller Skyde-Skanze op for Slots-Porten, hvorpaa Stykker og Mørser bleve plantede.
Otte Brahe bliver skudt.
Imidlertid dette skeede, blef dend brave Oberste Otte Brahe, som førdte Skanze-Graverne alle død skudt, hvis Død blef baade af Høye og Lave meget beklaget. Der vovede sig ellers en om Natten ud af Castellet, som blef fangen med Breve fra Besætningen til Kong Karl om Undsætning af Krud, hvorpaa de leede Mangel, saa og paa ferskt Vand, saasom de maatte koge deres Spise udi salt Vand; desligeste havde de Mangel paa Møller; eftersom deres Haand-Qværne ikke nær kunde strække til. I det øfrige klagede de sig over, at der var ikke fleere Krigs-Folk udi Fæstningen end 400 Mand, saa og at de vare meget besværet af de mange Borgere med deres Hustruer, Børn og Tieneste-Tyende, som der vare indflyede, da Staden overgik. Mand optog og derforuden en anden, som ville snige sig ind udi Castellet om Natten, for at bringe dem Kundskab, at Kong Karl var udi vente med sin heele Hær.
Et udsendt Partie Danske under Hertug Georg af Lyneborg og Rigens Raad Breide Rantzov, treffer lige paa den Svenske konge med sin heele Magt.
Hvorpaa Hertug Georg af Lyneborg og Rigens Raad Breide Rantzov gik ud om Morgenen med et fiendtlig Partie paa Kundskab; som kom ikke langt, førend de fandt Kong Karl med sin heele Krigs-Hær ved en Lands-Bye Riisbye. Da disse Tidender kom udi Leyren, spaaede Danske Ild paa Ladegaarden og en liden Lands-Bye Bergen, som laae ikke langt fra deres Leyr, paa det Fienden ikke der skulle have noget Hinderhold.
Kongen var den Tid noget tilforn reyst til Kiøbenhavn.
Nogle Dage tilforn var Kongen reyst fra Beleyringen til Kiøbenhavn udi høymagtpaaliggende Forretninger, men før sin Bortreyse havde hand overladt Leyren og Beleyringen til Hertug Georgs, Gert og Breide Rantzovs Omsorg og Befaling.
Kong Karl kom med 18000 Mand for Calmar Slot og slog sin Leyr omkring den Danske Leyr.
Omsider kom Kong Karl dend 11te Junii fra Jønkøping med en Krigs-Hær 18000 Mand stærk, og imidlertid hans For-Tropper 300 Ryttere treffede med dend Danske For-Vagt ved dend afbrændte Ladegaard temmelig skarp, slog hand Leyr tvert over for, og rundt om de Danske.
Dend Svenske Rigs-Marsk Jaspar Matzon Krus kom strax derpaa med 6000 Mand til Kong Karl.
Dagen derefter stødte der atter fleere Folk fra dend Krigs-Hær som Sverriges Riges Marsk Jaspar Matzon Krus anførte paa de Svenske Grændser imod Norge og Halland til dend Svenske Leyr, saa dend blef skatteret paa 24000 Mand, og da forefaldt der en temmelig Skermytzel, hvorved ikke alleneste 2 Svenske Regimenter Ryttere saaledes bleve hilsede af Stykkerne, at meere end halvparten af dennem bleve paa Stæden, men end ogsaa en stor Deel til 2 a 300 Soldater maatte bide i Græsset.
Skermytzel holdes imellem de Danske og Svenske, de Svenske mistede en stor Hob Folk. De Danske mister 2 brave Oberster og 400 Mand.
Paa dend Danske Side blef talt imod 400 Mand, iblant dennem saunftes mest, 2 brave og forstandige Krigs-Oberster, nemligen Lucas Krabbe, som blef paa Stædet, og Thonne Brahe som blef saaledes forvundet at hand døde 3die Dagen derefter; Johan Friis blef fangen og Joachim von Bylow Ritmester blef hugget ilde udi sin Arm, hvoraf hand døde.

Side 285

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Kong Christian haster med Undsætning fra Siælland til den Danske Leyr.
Saa snart Kong CHRISTIAN spurte i Kiøbenhavn Kong Karls og dend Svenske Hærs Ankomst, forføyede hand sig med Hast derfra for at undsætte Calmar, og da hand havde faaet vis Kundskab at de Svenske vare meget stærke, eragtede hand det tienligt at befale Rigens Marsk Steen Maltheson Seehested strax at bryde op fra Elfsborg med sin Krigs-Hær, efter hand vel havde besat Passerne paa de Hallandske Grændser, og forføye sig hen til Calmar, for at samle sig med dend der staaende Leyr, paa det de kunde være mægtige nok at byde Kong Karl Spidsen, hvad heller hand enten ville angribe Leyren, eller og hand ville vofve et Feldt-Slag.
Rigens Marsk Steen Maltheson Seehested befales at opbryde med sin Krigsmagt fra de Hallandske Grændser, naar de vel vare besatte, og samle sig med Kongens Hær for Calmar.
Men Rigens Marsk, med Axel Brahe, Eske Brok, og Jacob Ulfeld alle Rigens Raad, som vare hos Steen Maltheson, holdte derom Krigs-Raad, og som de vare allerede saa vit komne med Elfsborgs Beleyring, at de umuligen kunde bryde op derfra uden største Skam og Spot, undskyldede de sig paa det allerunderdanigste og beste de kunde.
Steen Maltheson undskylder sig derfor, uden hand med Spot skal ophæve Beleyringen for Elfsborg.
Med hvilket Svar Kongen maatte lade sig nøye, og være omhyggelig, hvorledes hand sin Leyr med Folk fra Malmøe og andre langtfra liggende Fæstninger kunde forstærke.
Kong Karl havde nær overrumplet den Danske Leyr.
Kong Karl efter at hand ved sin Ankomst havde udkundskabet hvor stærk dend Danske Leyr var, satte hand sig for, dend med sin Mængde at ville overrumple; hvilket og visseligen havde skeedt, hvis Admiral Boe Jacobson ikke var kommet til hannem.
Admiral Jacob Jacobson, som var sluppen ud fra Calmar raadde Kong Karl fra sit Forsæt.
Thi hand havde vovet sig selv slette ud af Slottet paa en Baad og lykkeligen kom over til dend Svenske Leyr, ved Jytte-Nebbe samme Tid, som Kong Karl lod iblant sine Soldater uddeele Storm-Penge; og da hand saae det, raadde hand Kong Karl derfra, saaledes, at hans Forsæt blef holdt tilbage. Imidlertid finge de Danske Leylighed deres Leyr bedre og fastere at beskantzede.
De Svenske gjorde et Anløb paa den Skyde-Skanze, som de Danske havde opkastet paa Qværnholmen.
Siden vovede nogle Svenske Soldater og Baadsfolk sig paa Baade fra Slottet over til Qværnholmen, hvor dend af dend Danske Skyde-Skanze eller Batterie ikke endnu var fuldkommen besat, og tog derfra et Stykke med sig, hvilket de siden paa Slottet plantede imod det Stæd, hvor det stod tilforn, og dermed beskød igien Qværnholms Skanze, som dog varede ikke længe. Thi 2 Dage derefter sprang det samme Stykke, og slog Under-Admiralens Christopher Olussons Been i smalder, og skamferede hannem saaledes, at hand blef for død bortbaaret.
De Svenske giør en Skibbroe fra Slottet til Qværnholmen og vil atter anfalde de Danskes Skanze for at føre Undsætning ind udi Castellet.
Nogle Dage derefter sloge de Svenske udi en Hast en Skibbroe fra Malmen til Qværnholmen, men Admiralen Boe Jacobson giorde Natten derefter med mange Baade et Anfald paa Qværnholmen udi Meening at ville brække igiennem, og føre Undsætningen paa Slottet. Dette Anslag havde de Danske faaet om Aftenen tilforn at viide ved Overløbere.
De Svenske bleve afslagne og Skibbroen brast, hvor over de leede stor Skade.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

I Begyndelsen derfor, vege de Danske noget tilbage, indtil de Svenske i temmelig Mængde paatrængte: Da tvende Fahner Ryttere kom dennem saaledes paa Halsen, at de strax gik tilbage til dend tilforn giordte Skibbroe, hvilken brast under dennem, saa at hvad som ikke kunde svømme, enten druknede eller bleve nedsablede.

Side 286
Admiralen kaste sit Harnisk for at flye desto bedre.
nedsablede. Deres største Ulykke var, at de paa Slottet havde udi Mørke og uvidendes stillet deres Stykker saaledes, at naar de skulle skyde løs med Skrot, treffede de mest deres egne Folk, som af de Danske bleve forfuldte, hvor udover mangfoldige bleve døde og qvastede. Admiralen som var deres Anforere, maatte kaste sit Harnisk fra sig, for desto bedre at undkomme.
Et Anslag med Undsætningen til Castellet lykkedes.
Udi denne Træfning blef Eiler Grube dødelig qvæst; men de Svenske mistede vel over 200 Mand. U-anseet dette Anslag mislingede de Svenske, vovede dog Las Bromse en Capitain sig med 500 Mand Dagen derefter ud af dend Svenske Leyr, og kom lykkeligen paa Slottet med Baade. Iligemaade vovede sig og nogle Fartøye fra Slottet fulde med Baadsfolk til Steenøe, hvor de borttoge en Stralsundiske Boyert, som havde giort de Danske Tilførsel udi Leyren.
Admiral Gotske Lindenov kom med nogle Skibe fra Hoved-Floden udi Calmar-Sund.
St. Hans Dag ankom dend Danske Under-Admiral Gotske Lindenov udi Calmarsund, med sin Flode, bestaaende af 9 gode Orlogs-Skibe, med hvilke hand havde skilt sig fra Hoved-Floden, som Rigens Admiral Mogens Ulfeld førte udi Øster-Søen og som endnu var 15 Skibe stærk foruden andre lette og smaae Skibe, for at opsøge dend Svenske Hoved-Flode, som hver Dag ventedes fra Stokholm.
Printz Gustaf Adolph indtager Christianopel ved et Krigs-Puds, og god Kundskab om Stadens Besætning.
Men Natten efter St. Hans Dag blef Staden Christianopel af Printz Gustaf Adolph, som førte 2 Fahner Ryttere, uformodentligen, ved et behændigt Krigs-Puds indtaget. Thi Capitain Jens Biornson som var en Hallandsk Adelsmand, og havde Byen udi Befaling, havde nogle Dage tilforn, udsendt een med et Brev til Oberste Anders Bilde om fleere Folk, saasom hand frygtede for at Staden af Fienden skulle blive overrumplet, formedelst Mangel af Besætning; efter som hand efter Befaling havde sendt en Fahne Ryttere og 2 Fahner Knægte til Calmar, og nu havde ikke meere tilbage, end til at besætte Vagterne: Hvormed hand ikke kunde viide sig sikker, eftersom de Svenske ideligen med deres Parthier sværmede over Grændserne. Dette Bud og Bref blef af Printz Gustaf Adolph optaget, efter at hand af en Dansk Adelsmands Ridefoget, som var en Forræder, baade derom saa og om Byens slette Tilstand var tilforn bleven advaret; hvilket gaf Printzen Mood og Hierte til at vofve denne Overrumpling, som ogsaa gik an. Thi da Printz Gustaf Adolph nu var paa en halfanden Miil Veyes nær Byen, sendte hand for sig udi Veyen denne Ridefoget ind udi Byen, og lod Capitain Biornsen vide, at dend begierte Undsætning var paa Veyen fra Oberste Bilde, og at hand visseligen maatte vente dennem samme Aften eller Morgen derefter heel tidlig. Capitain Biornson borgede paa denne Forræderes Udsigende, og lod derfore samme Aften ikke opdrage dend yderste Broe, som var for det yderste Hornverk uden for Porten. Printzen kom anridendes med sine Tropper om Midnats tide uden Hinder til samme Broe, og da hand blef anraabt, svarte hand sig at være Ven.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Men som hand fandt Porten for sig tilsluttet, havde hand en Petard til reede, hvormed hand sprængede Porten. Capitain Biornson med de faa Folk hand

287.
Printz Gustaf Adolph indtager Christianopel og fanger hverken Qvinder og Børn.
hand havde, værgede sig længe mandeligen udi Porten, med deres Slag-Sværde, og blef der nogle af de Svenske nedhuggne. Men omsider blef baade hand og tvende af hans andre Officerer nedskudte, saa at Printz Gustaf Adolph trængte ind med begge sine Fahner. Hand reed selv ind og holdte med dend eene Fahne paa Torfvet, imidlertid hand lod dend anden Fahne plyndre Byen og uden nogen Forskaansel nedhuggede baade Soldater, Borgere, Qvinder og Børn, saa at der blef et meget ynkelig Nederlag. Foruden de som saaledes bleve medhandlede, bleve der mange som ville redde sig ud af Porten paa dend anden Side med Baade, enten af sig selv nedtraadde, eller druknede med Baadene, som med deres Gods og Folk vare overladte. Mange sprunge og over Voldene og spildte Livet.
Da Byen var udplyndret og de Svenske finge et stort Bytte, blef dend opbrændt.
Efter at Byen nu var gandske udplyndret og de havde samlet et stort og meget rigt Bytte (thi der havde Obersterne og de Kongelige Betienter, som vare for Calmar, efterladt deres beste og rigeste Sager) satte de Ild paa Byen og forlod dend med en Hast. Da dend Svenske Leyr uden for Calmar saae Røgen, skøde de Fryde-Skud af alle Stykkerne udi Leyren.
Skermytzel imellem Danske og Svenske Partier.
Derover blef og nogle Fahner Ryttere af dend Danske Leyr befalede at rykke ud for at udkundskabe Aarsagen til denne store Glæde, hvilke geraadede udi en Skermytzel med nogle Svenske, som havde sat en anden Fahne og nogle Food-Knægte, udi et Hinderhold, hvorover det kom til en haard Træfning, og bleve en stor Deel paa begge Sider, iblant hvilke var Kongens Hof-Skienk Henrick Wulf en Liflands Adelsmand, og paa de Svenskes Side en Adel af de Ribbinger, hvis Liig siden blef afhentet. Erik Juul blef Hesten skudt under, saa at hand med største U-mage kom derfra.
Christianopel som af Fienden var forladt besættes med nye Folk.
Da Kongen nu fornam af Fangerne Christianopels U-lykke, bestikkede hand strax Falk Lykke til Oberst der inde, og gaf hannem saa mange Folk med sig, som Byen kunde for Overvold forsvare.
De Svenske indtager en liden Øe eller Klippe Sviine-Øe bag Qværnholmen.
Dend første Dag udi Julii Maaned indtoge de Svenske en Øe eller liden Klippe kaldet Sviine-Øe liggendes ved Qværnholm Norden for Calmars Slot, udi Meening at skyde dend Danske Flode udi Brand, hvorudover imellem begge disse Skantzer og Øer skeede en forfærdelig Skyden som varede over 4 Timer: Men deres Anslag mislingede.
Geert Rantzov som med friske Folk i Leyren, hvilke de Svenske ville oppasse, men de bleve slagne.
Nogle Dage derefter kom fra Kiøbenhavn udi Leyren 1500 friske Soldater, og siden derefter kom Geert Rantzov Stadtholder udi Holsten med de Holstenske Ryttere og Food-Knægte 3000 Mand stærk, hvilke de Svenske paa en eng Patz ville oppasse; men Rantzov betog dennem Fordeelen, at der blef udi en Træfning mangfoldige Svenske.
Dend Svenske Rigs-Admiral Niels Gyldenstiern kom med den Svenske Ho-ved-Flode under Skægnæs, hvorover de 4 Danske Skibe som der laae maatte vige.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Imod Aftenen af dend 8de Julii, kom 16 Svenske Orlogs-Skibe under Admiral Niels Gyldenstierne fra Stokholm, som mestendeelen havde seylet inden Skiers, at undgaae dend Danske Flode som var udi Søen, hvilke satte sig under Skægnæs, imod hvilke 4re Danske Orlogs-Skibe lagde sig under Qværnholm midt udi Sundet, for at afskiære Passen imellem Slottet og dend Svenske Leyr. Disse

Side 288
hindrede ogsaa lang Tiid de 8te Finniske Galleyer, som havde lagt sig ved Færgen under Øeland, og vare tilladte med Brød, Øl og andre Fættallie, som de ville føre til Slottet, hvorpaa var største Mangel. Men tidlig, om Morgenen efter, seylede de Svenske Orlogs-Skibe paa benæfnte 4 Danske Skibe, saa at de maatte lette Anker, formedelst de andre vare dennem forstærke, og satte sig hos dend anden Danske Flode. Udi Forbiløbet, bleve de af Slottet meget efterskudt, men de gave dennem Skud for Skud, hvorved mange Svenske paa Slottet, og særdeles udi Stuerne bleve dødede og ilde qvæste.
Slottet Undsættes med Fættallie.
Da disse nu havde forladt deres forrige Post, finge de 8 Finske Galleyer Raad og Rum til at føre deres indehavende Fættallie paa Slottet, som kom dennem meget vel til pas; saasom de havde ikke meget til overs. Men derforuden kom ogsaa Oberste Christen Som eller Sum og en Capitain, Jacob Godberg ind paa Slottet; og saa snart de vare ankomne, bleve Borgerne med deres Qvinder og Børn og andre Fremmede jaget af Slottet paa Skibene, og ført til dend Svenske Leyr.
Borgerne med deres Qvinder og Børn føres fra Castellet til dend Svenske Leyr.
Desligeste brugte de andre Baadsfolk, som vare paa Slottet, denne Leylighed, at de gik til Grim-Skiærene, hvor de opkastede en Skanze og derpaa bragte 5 Metalstykker, samt nogle Soldater med Uldsakke.
Castellet faaer Undsætning af Folk.
Nogle Dage derefter bemægtigede sig Kong Karls Drabantere nogle Skuder og Baader ved Stranden, og med Gesvindighed fyldte dennem med 2000 Soldater af Franzoser, Skotter og Irlænder, saa og med endeel Storm-Stier og andet Krigs-Redskab, med hvilke de om Natten kom ind paa Slottet.
Franske Overløbere fra de Svenske haver Forræderske Anslag paa dend Danske Leyr og Byen Calmar.
Saa kom der og nogle Franzoser overløbendes fra de Svenske i dend Danske Leyr, hvilke bleve udi Tieneste antagne; men det havde nær bekommet baade Leyren og Calmar Bye ilde: Thi de havde Forræderske Anslag at ville stikke Ild udi Krudet udi Leyren, og sætte Calmar Bye paa eengang udi Brand.
Anslag med at stille Ild paa Calmar Bye gik den an, men de bleve paagrebne og straffede og Ilden dæmpet.
Det første blef betimeligen opdaget og hindret, det andet satte de virkelig udi Værk, men dog ved GUDS Forsiun, og mange Folkes Tilløb blef det i tide dæmpet. De Skyldige bleve alle grebne og straffede med dend Straf de havde fortient, som var Døden.
De Svenske giøre nogle Hoved-Angribelser paa Staden og dend Danske Leyr efter hinanden.
Faa Dage derefter, giorde de Svenske nogle Hoved-Angribelser; men de Danske som nogenledes derom af Fangerne tilforn vare advarede, toge stedse vel vare paa deres Poster. Det

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

første begyndtes dend 18de Julii om Morgenen tidlig, da de Svenske Food-Knægte, ret som Dagen gryede, faldt udi fuld Anløb med et forfærdelig Anskrig; hvortil de af de Svenske Ryttere med Kaarden udi Haanden bleve drevne: Eendeel ved Øster-Stranden, hvor Capitain Bellirius stod: Eendeel ved Vester-Stranden, hvor Friderich Molzan laae; nogle derforuden falde ud af Slottet ved St. Eriks Skanze, saa at de paa det sidste bleve saa mange og stærke, at de omsider dreve de Danske Soldater ud af Løbe-Graverne til Slottet, og kom imellem St. Eriks Skanze og Byens Vester Bolverk; hvor de kastede dend Danske Fahne af, og opreyste igien dend Svenske, ja de vendte Stykkerne om paa de Danske. Men dette Spil varede ikke længe.
De dreve de Danske af deres Skantzer og Løbe-Gravene, og kom imellem St. Eriks Skanze og Byens Vester-Vold.

Side 289
Men det varede ikke længe, saa som de Danske Ryttere kom over den saa at faa af dem kom tilbage igien.
Thi de Sjællandske Ryttere under Ritmester Peder Basse faldt dennem ind udi Flanken, og Capitain Soren Bugge kom og straks med nogle Soldater dennem imod ved Vester Porten, og forfuldte dennem derfra til Norre Porten, hvor de alle, som mestendeels vare Engelske og Irrer med hinanden bleve slagne, saa at der kom ikke een Levendes derfra. De andre som vare imellem St. Eriks Skanze og Vester Bolverket, bleve af nogle Rytter Knægte samt Trosset saaledes imodtagne, at Veyen imellem benæfnte Skanze og Norre Porten laae saa fuld af Døde, at mand neppe kunde komme frem. Af Slottet blef og giort et Udfald, som dref Soldaterne iligemaade af Løbe-Gravene, hen til Byens Volde; men Hertug Georg af Lyneborg faldt ind paa disse af Slottet Udfaldne med et Half Regimente Ryttere og slog dem gandske af. Imidlertid skøde de af Slottet Ild paa Byen, saa at mand neppe kunde bierge sig udi de enge Gader, og tog Ilden saadan Overhaand, at dend gandske Bye tillige med Ring-Taarnet og dens øverste Hvælfning gik op udi Røg.
De Svenske af Slottet skøde Ild paa Byen Calmar saa at dend gandske afbrændte.
Da denne store Ild stod paa, bemægtigede de Svenske sig igien de Danske Løbe-Grave til Slottet, thi de Danske Folk søgte at slukke Branden.
Imidlertid Byen brændte bemægtiger sig de Svenske de Danske Løbe-Grave til Slottet. Hvilke de beholdte nogen Tiid, men Byen kunde de dog ikke faae.
Men Kong CHRISTIAN self reed og formante dennem at de skulle søge Fienden og forlade Ilden; hvilket de og adlydede, saa at de i en Hast fik en Half Maane opkastet inden for Portene, og ved St. Eriks Skanze finge en Grøfte afskaaret, saa og dend liden Port imellem dend Vestere og Nordre Port tilstoppet, hvorover de Danske beholdte denne Dag Byens Volde, og de Svenske Løbe-Gravene for Slottet. Udi alle disse forefaldende Anløb bleve over 1500 Mand af de Svenske, men de Danske mistede ikkun lidet over 300, foruden de Qvæstede.
Udi alle disse Anløb mistede Svensken 1500 Mand og de Danske 300 Mand.
Kong Karl kom imidlertid ind paa Slottet og satte Christen Som til Stadtholder og giør Forandring ved de andre Befalingsmænd der inde, og derefter farer bort igien.
Imidlertid dette stod paa, blef Kong Karl seet paa en liden Baad tillige med Stadtholderen Boe Clausen at fare ind paa Slottet; men hand var der ikke over 3 Timer, og efter at hand havde indsat Oberste Christen Som eller Sum, som var høyt agtet og elsket af hannem for hans mandige Gierninger imod Russerne, til Oberst og Befalingsmand paa Fæstningen, gik hand

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

derfra igien med Boe Clausen, Admiral Boe Jacobson, Ritmester Peder Mikkelson og Henrick von Kohlen, som hidindtil havde ligget der inde. Førend hand gik bort, befool hand, at de uden for Slots-Porten ved Løbe-Graverne skulle opkaste en Half Maane, til at plante deres grove Skot og Stykker paa imod Byen.
Kong Christian self fører fleere Folk udi Leyren.
Da nu dette var saa vit overstaaet begaf Kong CHRISTIAN self om Middags Tiid sig ind udi Calmar Bye med 3 Compagnier Soldater, og forordnede Skantzer her og der at opkastes, hvor fra Fienden paa Slottet Skade kunde tilføyes.
Nogle Tropper kom fra den Hallandske Leyr Kongen til Undsætning.
Imod Aftenen kom fra dend Hallandske Hær Jørgen Lunge, Christian Friis, Holger Rosenkrantz, Tiels Parssøv, Mauritz Galt og Peder Hynemark med deres Regimenter og 3 Compagnier an. Saa snart enhver af disse havde fattet deres Poster paa Byens Volde og St. Eriks Skanze, og et Stykke til Løsen bag ved St. Eriks Skanze var skudt, faldt de an

Side 290
paa Fienden, og joge hannem af Lob-Gravene som vare nærmest ved Porten, og kastede Bredderne af Broerne til Slottet, hvorover mange Svenske faldt i Slots-Graverne, hvor de med Pikkerne bleve igiennemborede.
Lob Graverne igien til Slottet, og kastede Bredderne af Broerne til Slottet, hvorover mange Svenske faldt i Slots-Graverne, hvor de med Pikkerne bleve igiennemborede.
Dette Anfald varede til om Morgenen Klokken 3 og havde de paa Slottet gierne hiulpet deres Staldbrodere, men de kunde ikke komme til, hvorover 600 Mand bleve paa Stædet.
Der blef 600 de Svenske.
Tu Dage derefter seylede dend Danske Flode under Gotske Lindenov noget nærmere ind imod de Svenske, som tilforn havde lagt sig ved Qværnholm.
Nogle Skibe af den Danske Flode nærmere ind imod de Svenske, som tilforn havde lagt sig ved Qværnholm.
Men de Svenske biede ikke længe førend de hifvede Seyl og forføyede sig til deres Hoved-Flode, som laae ved Skægenæs.
De Svenske biede ikke længe førend de hifve den bort fra Slot tet.
De Danske fuldte saa nær efter, at det kom til en Canonering, hvorved Frantz Brokenhuus uformodendes med sit Skib Stiernen kom paa Grund at staae ved Grim-Skiærene, men formedelst dend stærke Skyden, kom dog snart løs igien. De ragede omsider saa hart sammen, at de Danske erobrede et stort Skib Melke-Pigen kaldet, som førte 48 Metal Stykker som var kommen paa Grund, og under dend liden Øe Målholmen en Galleye med 4 Stykker.
De erobrede omsider et Svensk Skib paa 48 Metal Stykker og en Galley.
Omsider toge de Svenske Flugten, hvilke de Danske ikke sikkerligen torde følge, førmedelst de mange ubekiendte Skiære og Grunde, som laae dennem udi Veyen. Dog satte de deres Folk udi Land paa Sviinøe, hvor de indtoge paa dend yderste Holm en Skanze ved Jattenæbbe, hvor de fik til Bytte alt det Calmars Borgere havde bierget og flyt med sig ud af Staden.
De Svenske Sti give sig paa Flugten, og de Danske satte Folk paa Land paa Sviinøe, hvor de indtoge paa dend yderste Holm en Skanze ved Jattenæbbe, hvor de fik til Bytte alt det Calmars Borgere havde bierget og flyt med sig ud af Staden.

Paa begge Skantzer, foruden de som flyede og bleve ihielslagne, bleve der 60 Mand fangen, og deres Fahner bleve erobrede.
Efter at Kongen nu igien var blevet Mester af sine Lob-Grave til Slottet, og dend Svenske Flode saaledes var bortjaget af Calmar Sund, saa og med Folk, som Rigens Marsk Steen Maltheson bragte med sig fra Halland, var forstærket bleven, rykkede Hans Majestæt ud med sin gandske Hær af sin Leyr dend 23de Julii heel tilig om Morgenen, og holdte dend gandske Dag udi fuld Slagt-Ordning uden for dend Svenske Leyr;
Kong Christian rykker ud med sin gandske Leyr og setter sig udi fuld Slagt-Ordning uden for dend Svenske Leyr.
men de holdte dennem inden deres Fordeel gandske stille.
Men de ville ikke ud af deres Fordeel.
Hand skikkede og nogle Compagnier Ryttere ned imod Stranden, hvor de Svenske Skier-Baader laae, for at optage de Vagter som derved var satte, hvilket og saaledes lykkedes, at Baterne bleve mestendeel paa Stædet needsablet, og de Baade, som vare udygtige, bleve opbrændte, men de dygtige bleve førte til Floden; hvor Folkene finge et skiønt Bytte.
De Svenske Stier-Baade erobres, og een Skanze indtages.
Capitain Christian Friis og Mauritz Galt satte og siden over for Engholm med sine Compagnier, og da de Svenske udi Skantzen saae det, gave de sig fangne, som mesten vare Finlænder, hvor de fik 2 Fahner, 4 Stykker og adskilligt Gevæhr til Bytte, som blef bragt paa Skibene, og Skantzen blef omslæbt.
De Svenske opbrøde i Stilhed af deres Leyr, men forfølges af Kong Christian.
Natten derefter brød Kong Karl op med sin gandske Leyr uden Feldt-Skrig, Spil eller Løsen. Saa snart Kong CHRISTIAN derom fik Kundskab, brød hand iligemaade op med sin Leyr udi fuld

Side 291
Slagt-Ordning, lige til dend Svenske Leyr, som de fandt saaledes udi en Hast forladt, at Tælterne vare refne fra Knapperne, og Stængerne paa Stædet efterladte.
De Svenskes forladte Leyr sættes i Brand af de Danske.
Kongen befool Gert Rantzov, at hand med tvende Regimenter Ryttere skulle sætte Fienden efter, saa og at sætte Fiendens Leyr udi Brand. Rantzov kom og Fienden saa nær udi Hælene, at hand bragte 4 gode Metal-Stykker tilbage igien med sig til Bytte.
De paa Calmar Slot tabe modet over Kong Karls hastige Undvigelse.
Da de paa Calmar Slot spurte deres Konges hastige Undvigelse, faldt deres Mood meget, saasom hand saaledes forlod dennem uden Undsætning enten af Krud og Lod, eller og af Fættallie.
De self stikke Ild paa de Skibe som ligge ved Slottet.
Ikke desmindre for at lade see, at de ville værge sig, stak de Ild paa endeel deres Skibe som laae ved Slottet, paa det de Danske dennem ikke skulle blive deelagtige.
Kong Christian bryder atter op med sin Leyr at forfølge Fienden, som hand finder forskandset ved Risbye.
Nogle Dage derefter, brød Kongen atter op med sin Leyr, for at søge sin Fiende, og fandt hannem omsider ved Risby Skanze, hvor Kongen satte sig for at ville gribe hannem an, i hvor vel hans Leyr temmeligen vel var forskandset. Derfor blef Gert Rantzov befalet, at hand med

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

800 Ryttere, og 3 Regimenter Knægte skulle rykke bag omkring, og der indbrække imedens Kongen selv ville giøre Anfald paa Skantzen. Men Kong Karl havde saaledes beskandset og bepælet sig, at mand ikke uden megen Folk spilde kunde komme an; hvorfor Kongen lod dem rykke tilbage.

Kong Karl giør selv et Udfald af Skantzen, men mistede mange af sine Folk, og var selv nær bleven fangen.

Da Kong Karl dette saae, rykkede hand hasteligen ud, for at falde de Danske udi Ryggen; men det Danske Rytterie, som sluttede Tropperne, svingede sig saa snart om, at hand mistede 300 af hans beste Folk, som de kaldte Kongens Drabantere, til Hest, og finge deres Standart, ja Kong Karl blef baade hugget og skudt igiennem Klæderne, dog uden Skade paa Legemet, og hand havde nær bleven fanget af Oberste Marqvard Pentz, dersom 3 Compagnier Ryttere ikke af Leyren hannem havde hasteligen kommet til Hielp; igiennem hvilke Pentz siden slog sig løs med sine Folk saaledes, at af dennem kom ikke 40 med dend Svenske Konge tilbage levendes eller usaarede. Paa dend Danske Side blef Capitain Bendix von Hagen og Adolph Blohm, som dog ikke døde førend nogle Dage derefter, alligevel de havde mange Saar, særdeles dend sidste, som var ikke mindre end 5 Gange dødeligen udi sit Hoved hugget. Der blef ellers paa Valstædet nogle og Fyrgetiuge. Marqvart Pentz self fordte med sig halfparten af et Slagsverd, som sad fast udi hans Hielm oven over Viseren eller Tralverket.

Kong Christian rykker tilbage igien og forfølger Calmar Slots Beleyring, og med magt beængstes det.

Da Kong CHRISTIAN nu saae, at hans Fiende ikke ville holde hannem nogen Stand, eller vofve sig til et offentlig Feldt-Slag, som hand gierne ønskede, drog hand tilbage til Leyren, og ængstede saaledes Calmar Slot med iidelig Skud, at det varede ikke længe førend hand skød et stor Hul udi Rondeelet. De af Slottet gave ikke noget efter, men fyrede stærk af St. Eriks Skanze. Omsider vofvede sig nogle af de Danske Soldater op udi Hullet med Peeg-Krantze, og stak Ild udi Bulverket, hvilket betog Besætningen meget Modet, helst der var ikke uden et Par Tønder Krud til overs paa dend gandske

292

Fæstning. Da Stadtholderen eller Oberste Som (Sum,) dette fornam, stak hand dend hvide Fahne ud, og begierte at nogle maatte indsendes til Gissel; saa ville hand komme udi Leyren og slutte med

Stadtholder Christen Som stikker den hvide Fahne ud af Slottet, og begærer Gieseler af de Danske til at handle, som bleve givne.

Kongen om Fæstningens Overgivelse. Derpaa blef Jorgen Lunge, Palle Rosenkrantz og Peder Honnemark indstikket, hvorimod Christen Som eller Sum self kom ud. Da det blef aftalt og bevilget, at hand og ald dend heele Besætning maatte udgaae med Over- og Un-

Christen Som de giver sig self af Fæstningen for at handle med Kongen.

der-Gevæhr, med flyvende Fahne, spillendes Pibe og Tromme, samt med Sak og Pak som dennem self tilhørte, og at de skulle føres til Øland, hvorfra de siden med hvad Fartøy, de der kunde

Slottet opgives og Besætningen gaar ud med Sak og Pak.

faae, for den Danske Flode ubehindret maatte lade sig oversætte til Sverrig.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Saaledes gik denne Fæstning over udi Kongens Vold dend 3die Augusti Klokken 8te om Morgenen, hvorudi fandtes 127 Metal-
Slottet indrømmes Kong Christian, hvor der fandtes Mangel paa Krud; men Kongen fandt der 127 Metal-Stykker og megen anden Rustning.
Stykker, foruden en stor deel Jern-Stykker og Basser. Udi Overgivelsens Puncter bleve og begrebne 4 Skibe som laae under Slottet hvoraf det største førte 24 og det mindste 16 Stykker. Der var overflødig Forraad af Korn og andet for et heelt Aar. Men af Krud var der ikke meere end halvanden Tønde, desligeste var der ogsaa Mangel af Brændeved. Kugler og andet Gevæhr var der nok af. Der fandtes og nogle Standarter og Fahner. Ellers var der ikke meget andet som kunde komme Soldaterne til Bytte; thi Borgerne, som vare flygtede op paa Slottet fra Byen, toge deres Gods med sig til Øland, da de bleve derover førte, hvor de dog siden kom de Danske Ryttere til Deel, som tilforn sagt er; og hvad, som var paa Slottet af Pen- ge, Sølf og andet Kostbarhed, hafde Kong Karl ladet føre til sin Leyren, undtagen saa mange Penge som til Besætnings Besoldning for et halv Aar kunde forslaae, hvilke Obersten uddeelte blant dem, førend de Slottet overgave. Obersten Christen Sum frygtede sig for at
Oberste Christen Sum tør ej komme til Sverrig til Kong Karl med Besætningen som gik ud; men blef hos Kong Christian, som giver ham saa meget hand aarligen kunde leve af.
komme til Sverrig, og hvis hand hafde kommet der, hafde hand aldrig beholdt Livet; thi Kong Karl blef saa forbittret over denne Fæstning, at hand lod Trompetteren som bragte hannem denne Tidende her om, strax ophænge. Af Frygt for lige Medfart blef Sum tilbage og gaf sig udi Kong CHRISTIANS Tieneste. Kongen gaf hannem 1000 Rdlr. til aarlig Genant saa længe hand levede som hand skulle opbære af en Gaard udi Hertugdømmet Holsten, kaldet Nolss-dorph, med hvis Rente og Jndkomst hand blef forlehnt, og lagde end dette dertil, at dersom samme Gaard ikke kunde indbringe aarligen 1000 Rdlr. saa skulle saa meget, som derudi fattedes, til hannem hver Aar af Kongens Rente-Cammer rigtigen erlægges. Denne Gaard skulle hand saa længe have og beholde, indtil hand igien ved Fredens Slutning kunde bekomme sit eget Gods, som hand udi Sverrig for- lod. Heraf toge de Svenske Anledning at beskylde hannem for Forræderie. Thi dend Mangel af krud, som var største Aarsag til Slottets Overgivelse, sagde de at være usandfærdig Paaskud som hand brugte: Hvorimod de lod udspreede, at, da Kong Karl undsatte Slot

293
tet udi dend Skærmytzel som skeede i Løbe-Gravene, blef der og ligesaa meget Forraad indbragt af Krud til et Aars Fornødenhed, som af Fæ- tallie. Hvorfor de beskyldte hannem, at hand hafde ladet det kaste i Vandet. Men det var kundbar nok, at Kong Karl self fattedes Krud udi sin egen Leyr Sommeren igiennem; og foruden dend Mangel, som var paa Slottet, var der og ikke stor Forraad udi de Skibe, som laae under Fæstningen.
Dagen derefter, som var dend 4de Augusti, blef baade udi Slots
Taksigelse til Gud skeer for denne Seyer.
og Byens Kirker, saa og udi dend heele Leyr holdt Taksigelse til GUD for dend Seyer-vinding, og Frydenfyr blef skudt af alle Stykkerne paa Voldene og udi Leyren. Derforuden gaf Kongen sin heele Hær saa vel Befalhaverne som de Gemeene 2 Maaneders Sold til en Belonning for deres udi denne Beleyring beviste Kækhed og Manddom.
Strax derpaa blef baade Almuen paa Øeland opbudet at hylde

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Øeland opfordres af Kong Christian.
Kongen under dend Straf, som Krig med sig førte. De begierte nogle Dages Betænkning ; men Kongen sendte strax Oberste Anders Sinclar med nogle 100de Soldater paa Landet, som ginge løs lige *Fæstningen Bork- holm paa Øeland opgives og indtages.*
paa dend Fæstning, kaldet Borkholm, hvilken efter Opfordring maatte give sig, dog fik Stadtholderen Johan Mogenson forlov med Besætningen at drage ud med Over- og Side-Gevæhr, Hest og Har- nist, og med havende Gods, hvor de lystede. Siden dette var skeet, *Almuen paa Landet svarer Kongen.*
mødte dend heele Almue godvilligen og aflagde deres Huldskabs- og Troskabs Eed, undtagen nogle faa af de Geistlige, som tillige med Borkholms Besætning bleve tilladte sig til Sverrig at forføye.
Saavel Calmars Byes og Castels, som Øelands og Borkholms
Over denne de Danskes Fremgang blef Kong Karl u-besindig, og fordrer Kong Christian med et u-beskeeden Bref til en Duelkamp.
Indragelse, bragte Kong Karls Gemyt saaledes af skik, at hand skref Kong CHRISTIAN en meget u-beskeeden Skrivelse til, ved hvilken hand hannem til en sær Kamp udfordrede : Nemligen at Kong CHRISTIAN skulle møde hannem til Hest paa et vist Stæd og en flak Mark uden Kolert, Harnisk eller Storm-Hat, og med sit Under- Gevæhr ikkun i sin Haand, og hand maatte ikkun tage tvende Riddere med sig, iligemaade til Hest, hvilke begge maatte være Harnisket, og have deres Side-Gevæhr ; dend eene af disse maatte have begge sine Pistoler, og dend anden maatte foruden begge Pistolerne have en Musket. Saaledes sagde hand sig self med sine tvende Krigs-Geseller at ville møde ; og naar de komme sammen, ville de tvende allene efter gamle Grækiske Art og Maade kæmpis om hvis, som dennem var imellem. Dette Bref var skrevet udi hans Leyr for Risbye dend
Kong Christian svarede hannem og afslog saadan Daarlighed.
12te Augusti. Men Kong CHRISTIAN svarte hannem strax derpaa anden Dagen derefter med samme Beskeedenhed, som det andet var skrevet, og slog hannem saadan daarlig og u-besindig Forslag plat af. Begge disse Breve skulle vel her indføres ; men det agtes u-fornødent ; eendeel fordi der er snart ikke skrevet een Historie om de Tider, at samme Breve jo der udi findes indførte Ord fra Ord ; een- deel og for adskillige fremmede Skribentere nok som have forlystet sig udi at fælde deres skarpe Domme om disse store Herrers begangne

294.
Skrobeligheder: Hvorfor denne Historie vel kand efterlade, at stille dennem meere for Efterkommernes Øyne og Domme, end allereede skeet er. Ellers var dette ikke dend første Gang Kong Karl hafde brugt denne u-beskeedelige Maade med skænden at hævne sin Harm, naar det ikke kunde skee ved Sværdet : Hvoraf det Exempel med dend brave og paa de Tider udi Europa høyt berømmelige Pohlske Feldt- Herre og Canceller Zamoski tilforn er bleven anførrt.
Nogle Dage efter denne Bref-Vexling viiste Kong CHRISTIAN en bedre Vey og Maade til at ende Krigen paa, end dend som Kong Karl efter de gamle Grækers Skik og Maade ville foreskrive
Kong Christian rykker op med sin heele Krigs-Hær til Risbye imod Kong Karl.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

hannem. Thi rykkede hand op med sin heele Leyr, og tog hand Veien lige til Risbye, 2 Miile fra Calmar udi fuld Forsæt at tvinge Kong Karl enten til at forlade sin Leyr, eller og at vovse sig til at tage imod et offentlig Feldt-Slag. Men førend Kongen kom saa vit, var Kong
Kong Karl var allereede derfra opbrudt.
Karl alt opbrudt, saa at Kongen paa sin Vey ej mødte andet end nogle smaae Skærmyssler af nogle Svenske, som her og der laae paa luur udi de tykke Skove ; hvilke hafde saaledes eengang omringet Gert Rantzov med 200 Ryttere paa en Pas, at hand var udi allerstørste Fare : Dog slog hand sig med sine saa mandeligen igiennem, at hand
Kong Christian møder paa Vejen mangfoldige Par- thier udi Buske- ne som opholdte den Danske Hær, saa det K. Karl kunde faa vel Tid til at opbryde, og K. Christian kun- de opholdes.
ikke mistede meere end trende Døde, og een Mand som de Svenske fangede; men 13 bleve qvæste. Saadanne Skærmyssler forefaldt der fleere paa denne korte Vey, som meget vel føyede sig for Kong Karl, i det hand derved bekom Rum og Tiid, at bryde op med sin Leyr, og Kongen blef hindret at forfølge hannem saa langt som hand gierne vilde : Thi de Danske For-Tropper, kunde ikke komme en Fier- ding Vey fort uden dennem af Buskerne mødte ny Anfald og Forhindringer. Kongen kom dog omsider til Risbye, men da hand fandt
Kong Christian vender om tilbage til Calmar. dend Svenske Leyr opbrudt for sig, vendte hand tilbage igien til Ca mar ; dog ikke uden Besværlighed, ligesom tilforn, formedelst tykke Skove og Buske, som hand skulle igiennem, saa at Rytteriet stedse maatte ride med Gevæhret spændt udi Haanden, og bedække Foed- Folket. Ja det hændede sig ogsaa, at Kongen self med sin Hof-Fane kom udi møde med et stort Parthie, som laae og passede hannem op. Hvilket dog blef saaledes imodtaget, at faa kom tilbage igien, og Kon- gen tog self en Svensk Ritmester Daniel Bagner fangen, efter at hand hafde skudt Hesten under hannem, og hugget hannem en god Flænge i Kindbakken.
— Da nu Hans Kongelige Majestæt var lykkeligen kommen i sit
Kong Christian reiser til Kiøbenhafn efter at hand hafde bestillet alleting udi Calmar og Leyren til Modstand og Forsvar.
Behold igien, bestikkede hand alleting saa vel i Calmars Bye og Fæstning, som og paa Øeland og dens Fæstning, at sætte udi saadan sicker Forsvar, at Fienden sig dennem ej siden saa læt skulle bemægtige. Og som hand hafde udi sinde paa nogen Tiid at forføye sig til Kiøbenhafn, anbefoel hand Breyde Rantzov Rigens Raad og Stadtholder i Kiøbenhafn, Gert Rantzov Stadtholder udi Holsten, og Rigens Can- celler og Raad Jacob Ulfeld, at forblive udi Calmar, og at have Op- sigt med alleting udi hans Fraværelse saa vel paa Fæstningerne og

295.

Øeland som og udi Leyren ; hvilken var plaget ellers af en meget hidsig Sygdom foraarsaget iblant de Gemeene af dend store Tyrke og Heede, de dend heele Sommer tilforn hafde udstaaet.
Stor Sygdom i den Danske Leyr.
Oberste Anders Sinklar blef Calmars Slot og Bye med ald fornøden Besætning Fættallie, Lod og Krud leveret, og hannem derhos befalet Vol
Oberste Anders Sinklar bliver Stadtholder over Calmar Slot og over Byer.
dene at forfærdige og forsiune med Staketter eller Pallisader, hvor Fornødenheden det udfordrede, og særdeles at have Bandsiden imod Grimskiæren udi god agt, og Vandrundelet at

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

forstærke, saa vit mue ligt kunde være. Øeland og dets Slot Borkholm tilligemed Nørre Motet, samt og ald Krigs Folket til Hest og Foods, som derpaa var
Oberste Christen Hansen blef befalet Øeland og Borkholm Slot.
lagt til Landets Forsvar, blef anbefalet Oberste Christen Hansen, og blef hannem derforuden givet nogle Skanze Mestere og Gravere for at opreyse her og der Skantzer, hvor mand kunde finde det til Lan dets Forsvar tienligst. Udi Christianopel forordnede Kongen Jens *Oberste Jens Sparre blef sat over Christianopels Fæstning.*
Sparre til Befalingsmand, og forsiunede dend Fæstning iligemaa de med fornøden Besætning og Fættallie. Da alt dette var nu saa vel bestilt, forføyede Kongen sig over til Kiøbenhafn med sin Flode ;
Kongen reyser til Kiøbenhafn med sin Flode.
hvor hand ankom 3 Dage før Mikkels Dag. Men 3 Uger derefter kom dend Svenske Flode uformodentligen igien ud af Stofholms Skiær, og efter at dend hafde ankret udi Calmar Sund kastede Printz
Den Svenske Flode kom udi Calmar Sund kort derefter og Printz Gustaf Adolph overrumpler og bemægtiger sig Øeland.
Adolph sine Soldater om Natten paa Landet Øeland, som efter Bøndernes Anviisning blef overrumplet, førend de Danske, som her og der udi Landet vare forlagde og adspreede, kunde samles og sætte sig til Modværn. Endeel bleve slagne, saa toge de til fange, men de fleeste undkomme og søgte Fæstningen Borkholm, som Print sen strax beleyrede; hvilken efter 14 Dages mandige Forsvar Ober ste Christen Hansen omsider maatte overgive, med de Vilkaar, at Besætningen udgik med flyvende Fahne, fuldkommen Gevæhr og Spil : Saa blef og alle Fangerne paa Landet fri gifne imod Forpligt ikke at tie ne imod Sverriges Krone udi de første 3 Maaneder. Saa snart Kon gen bekom disse Tidender udi Kiøbenhafn, sendte hand strax en Flode ud igien under Rigs Admiral Mogens Ulfeld, som kom saa lykkelig
Derefter vil den Svenske flode bemægtige sig Calmar Slot, men den bliver der fra jaget af den Danske Flode som Kong Christian strax afsendte.
ind i Calmar Sund, da dend Svenske Flode var saa vit kommen op for at beskyde Calmar Slot, at Printz Gustaf Adolph maatte viige og søge Hafn igien iblant Stofholms Skiære : Men Landet Øeland, var saa stærk besat med Svenske Krigs Folk, at det ikke saa hastig igien kunde indtages. Dog blef ved de mange Udfald, som ideligen skeede fra Calmar og Christianopel dend gandske Vinter, baade Landets Almue og det Svenske Krigs Folk meget medtagne ; thi de Danske kom aldrig tilbage igien, uden de hafde vundet et got Bytte af Heste, Gevæhr, Penge og deslige andet. Saaledes forlader nu Historien Krigs Toget imod Calmar og udi *Krigs-Toget ved Calmar endtes dette Aar.* dend omliggendes Egen, saasom paa dette Stæd ej meere Mærkværdigt er foreløbet ; og vender dend sig her hen til at opregne, hvad som blef forrettet af Rigens Marsk Steen Maltheson Seehested og dend
Krigs-Toget ved de Hallandske og Vester-Gothiske

296.
ser imod Elfsborg og dend Vester Gotthiske Deel af Sverriges Rige fra Begyndelsen af Sommeren, indtil hand med sin Krigs Hær efter Kongens Befaling maatte derfra opbryde, for at støde til Kongens Leyr for Calmar. *Grændser begyndes her at fortælles.* Det er i Begyndelsen af Krigen tilforn bleven sagt, hvorledes Kongen affærdigede benævnte Rigens Marsk med sin

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

undergivende Hær til Halmstad, med Befaling, at saa snart de tvende Tydske værfvede Regimenter Food Folk komme til Halland, skulle hand bry de op og gaae ind udi Sverrig, for at bemægtige sig Jonkøping.
Kongens første Forslag med dette Krigs Tog ville ikke lykkes.
Iligemaade er det og fortælt, hvorledes Jorgen Daa Under Admiral er bleven udstikket med en Flode udi Vester Soen med 7 Skibe baade for at holde Kongens Strømme udi Vester Soen under Nørre reene, saa og for at bemægtige sig dend Svenske Flode, som laae under Elfsborg, eller og, dersom de ikke kunde komme dend saa nær, da i det ringeste at sætte dend i Brand ; hvor udi Slots Herren paa Bahuus Steen Mason skulle være behielpelig med Skot og Fyrverk, som hand dertil paa Admiralens Anmodning skulle forskaffe.
Aarsagerne dertil.
Men ingen af Deelene enten til Lands eller Vands blef efterkommet. Thi Admi ralen formedelst u bequem Vind og Veyr seylede saaledes udi sit For hold, at Rigens Marsk blef derved meget hindret at fuldføre sit For sæt ;
Overflødig Tilførsel af Folk og Rustning kom dagligen fra Halland til Elfsborg.
eftersom der dagligen kom saadan Tilførsel fra de Foreenede Nederlande baade af Folk og Krigs Rustning, saa vel til Elfsborg som og til Guldborg, saa at Rigens Marsk hafde nok at bestille med Grændserne for Indfald at forsvare.
Admiral Daae kom fra Elfsborg og overfaldes af Skærbaade som hand mandeligen afslog.
Da Admiral Jorgen Daa omsider kom for Elfsborg, blef hand overfaldet af mangfoldige be mandede Skiærbaade ; hvilke hand vel saaledes imodtog, at en stor Deel gik til Grunde, eendeel og blef bemægtigede, og resten maatte søge sin Frelse udi Hafnen igien : *Men siden giorde de intet videre.* Men siden giorde hand intet videre. Hvorfor Cancelleren og Rigens Raadene i Kiøbenhafn maatte ud sende Admiral Godske Lindenov med nogle fleere Skibe, for at ha ve de Søe Kyster bedre i agt, og for at hindre dend Forstærkning som Fienden fik paa de Kandter baade af Folk, Skibe og andet ; hvilket hand ogsaa som en braf Søe Hærldt udrettede, alligevel det var noget forsildigt.
Admiral Godske Lindenov sendes i hans siæd for Elfsborg.
J hvor vel Rigens Marsk Steen Maltheson fandt saadanne Besværligheder for sig formedelst Admiral Daaes Forsømmelse, saa ville hand dog efterkomme hans Konges Befaling.
Rigens Marsk Steen Maltheson søger dend Svenske Feldt Marskalk Jasper Mason Kruus paa Grændserne.
Men som hand endnu ventede fleere Folk til sig baade Rytterie og Food Folk, og hand hafde udkundskabet, at dend Svenske Feldt Marskalk Jasper Mason Kruus holdte paa Grændserne med 700 Ryttere, tog hand ud fra hver Fahne 100 Ryttere, og 200 Soldater, saa at hand blef udi alt 800 Mand stærk, og med dennem søgte hand Fienden.
De Svenske bryder op til Nylose.
Men hand var neppe opbrudt og kommen over Grændserne, førend hand fik Kundskab at Jasper Mason var opbrudt 3 Timer tilforn, og taget ha steligen sin Vey til Nylose.
De Danske kom over Bag Tropperne og giøre et got Bytte.
Ikke desto mindre kom de Danske over Bag Tropperne , som de joge paa Flugt og giorde et anseelig Bytte af

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Heste, Øren og andet smaae Qvæg, som skulle føres til dend Svenske Leyers Underholdning ; hvilket kom dend Danske Leyr saa vel til pas, at de hafde nok til 2 Maaneders Fortæring. Faa Dage derefter bemægtigede dend Danske Flode sig et stort Svenskt Skib kommendes fra Holland, som Folkene forlode, og løbe fra under Elfsborg. Laddingen, som var en stor deel Musketter og anden Krigs Rustning, blef Bytte.
Den Danske flode toge et Hollandsk Skib ladet med megen Rustning fra de Svenske.
Paafølgende Dage kom det ofrige Rytterie Tiid efter anden udi Leyren, nemligen Hertug Ernst Ludvig af Sachsen, Hertug Phillip af Holsten, Marqvard Pentz, Iorgen Grubbe med deres Fahner, desligeste Holger Rosenkrantz og andre med deres Soldater, saa at Rigens Marskes Hær hafde nu det Tal, som dertil var bestilt og befalet.
De Tropper af Rytteriet og Food Folk som Rigens Marsk ventede til sin Hær, ankommer omsider.
Og som hand hafde spurt at Fiendens heele Hær 4500 Mand stærk hafde sat sig for Nylose, befoel hand Gert Rantzov, at rykke forud udi Veyen med sit Regimente Rytterie og 4 Compagnier Soldater, til at bemægtige sig nogle For Poster.
Rigens Marsk bryder op med sin Leyr for alvor.
Self ville hand strax følge efter med sin heele Magt. Men da de kom paa Stædet, bleve de var, at nogle Svenske hafde sat sig bag nogle Buske ved et stort Steen Gierde, hvorfor de hafde opkastet Grøfter ; hvilke der de saae de Danske, raabte og trotzede dennem med de Ord : Kom hid Iutra ; men der Ritmester Ulrick Sandberg satte over Grøfterne med sit Rytterie, toge de Flugten lige til Nylose, som Claus Daae forfuldte med 100 Ryttere og needlagde eendeel, uden self at savne een eneste af sine. Rigens Marsk fuldte strax efter, men som hand udi saadan Hast ingen store Stykker kunde med sig føre, og hand fandt de Svenske stærk beskansede, og Byen Nylose vel med Grave og Staketverk forsiunet, blef hand holdendes uden for en gandske Dag, og med Trompetter og Pouker samt anden brugelig Krigs Tegn fordrede Fienden til Feldtslag.
Hand kommer for Nylose hvor den Svenske Hær var, som hand opfordrer til Feldtslag, men forgieves.
Da dette skeede forgieves, og de mange Partier fra Elfsborg og Guldborg stedse foruroligede hans Folk, naar de vare udsendte enten paa Foderase, eller og i andre Maader ; holdte hand det for raadeligt at gaae tilbage igien.
Hvorfor hand gik tilbage igien saasom hand fattedes sine største Stykker.
Men neppe var tvende Dage forbi, førend Tidender kom, at Iaspar Mason var opbrudt med sin gandske Leyr, og taget sin Vey lige ind udi Sverrig.
Tidender kom derefter, at den Svenske Leyr gik ind udi Sverrig.
Hvorfor Rigens Marsk strax udsendte Albret Skeel med sine Ryttere og nogle Food Folk, til Nylose at indtage, hvilket af hannem uden en Mand at miste blef efterkommet, uanseet at Fienden som var ikke kommen længere end 2 Miile derfra, meget vel kunde have undsat dend, hvis hand ikke hafde frygtet sig for Rigens Marsk, som kom strax om Aftenen da Byen om Middags Tiid var indtaget.
Derpaa blef Nylose indtaget af Albret Skeel.
Samme Midnat brød Rigens Marsk op igien for at søge de Svenske, som hand fandt for sig ved Dagningen, paa et meget fordeelagtig Stæd, ved en stor Aa, hvor de afbrøde Broen, saa snart de saae de Danske at ankomme ; og hvor et Badestæd fandtes var saaledes plantet med Stykker, at de kunde beskyde hver dend som Overgangen vilde forsøge.

Rigens Marsk forfølger dend Svenske Magt ind udi Sverrig.
Alt dette uagtet stillede Rigens Marsk ald Anstalt til at gaae over, og om

side 298 .
efter dine regler (ingen linjeskift, ingen bindestreger, små s og gotisk
omsider saa meget som en 3 Fierdings Vey neden for det Stæd, som Fienden hafde sat sig, blef fundet et u-bekiendt Vadestæd. Thi be sluttede hand der om Natten at ville bryde op, og stillede sig an lige maade hasteligen op, og tog sin Vey dybere ind udi Sverrig, saa at de Danske, da de med Solens Opgang kom for dend Svenske Leyr, fandt intet for sig, uden nogle tomme Iord-Hytter. Dog blef udsendt Albret Skeel med 500 Ryttere for at udsporge Fienden, som ei funde spore hannem paa 5 eller 6 Miile dend Dag.
Dend Svenske Magt bryder atter op og gaaer dybere ind i Sverrig for at samle sig med K. Karls Hoved-Leyr til at undsætte Calmar.
Thi saaledes hastede de som siden spurtes, for at samle sig med Kong Karls Hoved-Leyr til Calmars Undsætning, hvis Beleyring de hafde sat sig for med ald Magt at ville anfalde og overrumple.
Rigens Marsk vil beleyre Jonkøping.
Da Rigens Marsk dette spurte, holdte hand Krigs-Raad, udi Tanke med sin Magt efter sin første Befaling at ville anfalde Jønkøping, for at drage dend Svenske Feldt-Herre Jaspar Mason tilbage, at Kong Karls Leyr ei ved hannem skulle blive forstærket. Men da hand nu udi dette Forsæt var opbrudt, kom Befaling til hannem fra Kongen, at naar hand hafde besat Passerne paa de Hallandske Grændser med dend Hallandske og trende Fahner af de Jydske saasom opbuddet Lands-Knægtene under Albret Skeels, Tyge Krabbes, Knud Brahes og Ulrick Sandbergs Opsyn, skulle hand u-fortøvet opbryde med alt sit Folk, og forføje sig til Calmar, hvor de Svenske vare allerede dobbelt saa stærke ankomne, som tilforn, og de endnu Dag fra Dag vendtede fleere.
Men faaer Befaling fra Kongen at komme ham til Hielp for Calmar, naar hand hafde forst forsynet Grændsepasserne.
Thi Kong Karls heele Krigs-Magt blef dend Tiid regnet paa 24000 Mand virkelig stærk at være.
Hvilket hand efterkommer.
Da nu alting efter denne Kongelige Befaling var foranstaltet, brød Rigens Marsk op, og kom omsider med sine For-Tropper for Calmar dend 18de Dag nest efter ; og de ofrige kom strax nogle Dage efter, hvorom tilforn er talt. Saa snart de Svenske udi Elfsborg fornam, at de Danske ei vare saa sterke som tilforn, faldt de ud en Nat og overrumplede Kongsbak, som de afbrændte, og de faa Soldater, som der laae udi Qvarteer, nedsablede.
De af Elfsborgs Fæstning udfalde og overrumple Kongsbak, og siden stander og brænder Landsbyerne.
Siden holdte de stedse ved med Skænden og Brænden udi Lands-Byerne, naar de dertil kunde see deres Hold, indtil omsider de engang af Knud Brahe og Ulrick Sandberg saaledes med 150 Ryttere bleve oppassede, ved en Lands-Bye Boldekirk paa en Sletning eller Eng, kaldet Voldemaye, hvor de saaledes bleve angrebne, at de bleve mesten alle slagne, eller fangne, undtagen faa som søgte Klipperne.
Omsider bliver de overfaldne af de Danske, og ødelagget. Da Stadtholderen i Elfsborg som førte dem an, fanges.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

de Fangne var og Stadtholderen paa Elfsborg Niels Benzon deres Anførere, som Natten derefter hemmeligen ville have sneget sig bort igien, hvilket foraarsagede hannem siden strængere Fængsel udi Vardberg, hvor hand blef henført. Udi ald denne Handel mistede de Danske ikke meere end 3 Mand, og 6 Heste; ei heller bleve fleere qvæstede end 13, hvor iblant var Iver Dyre, som mistede sin Tommel-Finger, i det hand

299

hand værgede sin Standart, som Fienden hannem ej kunde fratage. De Svenske udi Elfsborg bleve saaledes efter dette Slag Modet betaget, at de siden ikke torde vove sig videre ud af Fæstningen, hvorover de Danske Ryttere tit og ofte hafde fri Leylighed at strippe ind udi Sverrig over Grændserne, hvor de giorde stor Skade, og medbragte meget Bytte baade af Qvæg og andet Fættallie, hvormed deres Proviant-Huuse bleve saa opfyldte, at de hafde nok for en lang Tiid paa Vinteren.

Derefter streife de Danske ind udi Sverrig og over altsteder et got Bytte.

førte dend brave Rigs-Marsk Steen Maltheson Seehested Krigs-Toget til Lands imod de Svenske paa Grændserne ved Elfsborg imellem Halland og Norge, førend hand efter Kongens Befaling opbrød, for at samle sig og sin Magt imod Calmars Fæstning og Castel, hvorom alting tilforn er berettet: Saa at intet meere forefalder om hannem nu at fortælle, end at hand siden af dend smitsom Sygdom, som grasserede udi Kongens Leyer, døde paa Øeland udi en høy Alderdom, efter at hand siden Aar 1561 stedse hafde fuldt Krigen og sig giort meget berømmelig først udi Keyserens Tieneste, men siden særdeles under Hollænderne mod Spanien.

Rigens Marsk Steen Maltheson Seehested døer Straa-Død.

Udi Vester-Søen blef Admiral Jorgen Daae med sin der havende Flode, som nu nyligen med 2de Skibe var bleven forstærket, befalet at hand skulde ligge sig saa nær Elfsborg, som hand kunde, og med ald Fliid og Magt stræbe at bemægtige sig dend udi Hafnen udrustede Flode til 7 Orlogs-Skibe stærk, og siden, naar hand var bleven Mester over dennem, forføye sig til Kiobenhafn.

Admiralen over den Danske flode i Vester-Soen lægger sig nær ind ved Elfsborg for at bemægtige sig den der værende Svenske flode af 7 Skibe.

Men hvis det ikke kunde skee skulle hand blive udi Hafnen beliggendes, saa længe som Is ej dref ham derfra: Og dersom det end skeede, skulle hand dog holde Soen det længste hand kunde, for at hindre dennem Tilførsel. Det sidste fuldbragte hand strax, men det første kunde hand ikke saa snart giøre, formedelst de Svenske holdte sig inden deres Fordeel. Men faa Dage førend hand tog det Forsæt at ville gaae hiem med Floden, hvortil hand af Vinteren og Is blef tvungen, vovede hand sig med Floden ind under Slottet og udi Hafnen saa nær som hand kunde; hvortil Strømmen hialp meget. Thi dend 12te Dag udi Christ-Maaned lod hand besætte 16ten store Baade og Espinger med Bøsse-Skyttere, Baads-Folk og Soldater, hen imod 180 Mand tilsammen, for at forsøge, hvad hand kunde udrette.

Hand angriber den Svenske flode.

de Svenske dette saae paa deres Skibe, raabte de til dennem med foragtelige Ord, og bad dennem at de skulle ikkun ankomme. Om Midnatten derpaa gik Admiralen Jorgen Daae self tillige med Gabriel Kruuse Under-Admiral, og eendeel Søe-Capitainer paa disse Baade og Espinger og med Strømmen kom ind under dend Svenske Flode, og angreb det Svenske

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Admiral-Skib Hector og de 6 andre store Skibe, Krabben, blaa Ormen, Jonas, Lamprecten og tvende andre.
Hand bemægtiger sig den.
Folkene paa Admiral-Skibet bleve mesten dødslagne, undtagen hvad som sprang over Borde og druknede: Dog stak de Skibet i Brand, som de Danske siden finge slukket. De øvrige fægtede i Begyndelsen vel, men de bleve dog ind-

300
indtagne og vundene. Med disse Priiser seylede Admiralen hiem og ankrede paa Kiøbenhafns Reed 6 Dage derefter med Seyer og Triumph. Hvormed Krigs-Toget, iligemaade paa disse Grændser for dette Aar blef endt.
-Toget blef endt dette aar paa disse Grændser.
Ellers endtes resten af dette Aars Tog med en temmelig Rolighed, hvortil ikke lidet hialp Kong Karls uformodentlige Død, som hannem paakom udi Nykoping dend sidste Dag udi Octobri eller Sæd-Maaned.
Kong Karl døer udi Nykoping.
Thi dend Sal. Konge tog sig ikke alleneste Calmars Overgang, men end ogsaa hans Bandhæld udi Marken, saa nær, at hand ikke udi sit Sind var meget rolig. Da hand nu var død, lod Sverriges Riges Raad med hans efterladte Dronnings samt Hertug Johans til Øster Gothland Samtykke, forskrive en Rigs-Dag at skulle holdes udi Nykoping for Juul, hvor da ikke alleneste dend afdøde Kong Karls Søn Gustaf Adolph blef erklæret udi hans Faders Stæd, til at være Konge, men end ogsaa til at være fuldmyndig.
Rigs-Dag holdes udi Nykoping strax derefter for Juul, hvor Printz Gustaf Adolph erklæres for Konge i hans Faders Stæd, og fuldmyndig alligevel hand ikkun var 18 Aar gammel.
Thi efter dend Norrköpings Arf-Forening sluttet Aar 1604, saa og efter hans Faders Testamente skulle hans Fru Moder Enke-Dronningen tilligemed eendeel Rigets Raad forvalte Regieringen med hannem, indtil hand opnaaede sine 24 Aar, efter som hand nyeligen hafde indtraadt sit 18de Aar. Hvilken Lov og Arf-Forening samtlige Rigets Stænder ikke ville ansee for hans Person, formedelst de mange Prøver hand hafde ladet see baade af hans Forstand og særdeles af hans Mandighed udi denne Krig imod Danmark.
Hvorimod hand gaf Stænderne sin Forsikring paa adskilligt og særdeles paa Religionen.
Udi dend Forsikring som Kong Gustaf Adolph gaf Stænderne paa deres forrige Privilegier og Rettigheder, da hand var bleven erklæret Konge og fuldmyndig, brugte hand ikke dend Titul, som hans Fader førte, men skref sig allene saaledes: Vi Gustaf Adolph med GUDs Naade, Sverriges Gothes og Vendes udvalde Konning, Stor-Fyrste til Finland, Hertug til Estland og Vesmanland:
Kong Gustaf Adolph vil ikke bruge den Titul hans Fader brugte af Konge over de Norske Lapper.
Men naar Enke-Dronningens Nafn udi samme Rigs-Dags Beslut blef næfnet, blef hende givet dend samme Titul, som hendes afdøde Sal. Herre, førte, nemligen: Sverriges, Gothes, Vendes, Finners, Carellers, Lappers i Nordlandene, de Cajaners og Esters i Lifland Dronning.
Enke-Dronningen førte endnu sin Herres Titul.
Dette erindres her, fordi det siden vil give Anledning videre derom at tale.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Ihvor rolige de Svenske end holdte sig til Lands, efter det Tog Iens Sparre hafde giort imod de Partier som indfaldt over de Bleginske Grændser, saa og efter de Anstalter, som vare giorte med iidelig Vagt paa de Hallandske og Norske Grændser imod Gothland; saa ville dog Kongen ikke troe eller liide meget derpaa:
Kong Christian lader beskandse Aahuus Bye i Bleginde.
Men for desto større Sikkerhed, lod hand opkaste en Skanze omkring Aahuus Bye, saa og lod hand befæste Vardberg Bye, saa at baade Slottet, som allerede nogle Aar tilforn var fastgiort, og Byen kunde holde Fienden ude.
Iligemaade lode han ogsaa befæste faste Vardberg Bye udi Halland. Slottet var tilforn fast.
Saa blef der ogsaa her og der paa de Hallandske Grændser opkastet Skanzer, som kunde forbyde Fienden at indbryde, og Landet at fordærve.
Skantzer opkastes her og der paa de Hallandske Grændser.
Derforuden saasom af Erfarenhed var bleven fornummet, at Bønder-Knægtene ikke tilgafns toge saa vel vare paa Grændse-

301.
Posterne, hvor de bleve satte og befalede, som de burde; Saa lod Kongen forskrive ald dend Skaanske, Hallandske og Blegindske Adel til Landskrone: Hvor hand dennem foreslog, om de ikke vilde heller tilstæde, at deres Bønder udgave en vis PengeSkat, til fleere Soldater at værfve og underholde, som stedse kunde holde Vagt paa Grændserne, end at blotte deres Gods for Bønder-Karle, som dertil bleve opbudne; helst de selv saae, hvor tungt det faldt dennem, og hvorledes Knægtene undertiden, naar høyst Nød var, deres Poster enten forsømmede eller forlode. Hertil bleve de og saaledes overtalte, at de ikke alleneste til Rigets, som og til deres egen Frelse, bevilgede en vis Skat udi Penge at skulle betales, saa vel af deres Bønder, som brugte deres jord, som og af dennem, som ingen Jord udi Brug hafde: Men de end ogsaa bevilgede eendeel af Fættallie, hvilken Skat blef kaldt Giengiær. Med dette fik Kongen reyst udi en Hast halvtredie Tusind Mand; som allevegne paa Grændserne bleve fordeelte og omlagde.
De Skaanske, Blegindske og Hallandske Adel samles i Landskrone og bevilge Kongen en vis Penge-Skat til at værfve Soldater for, til at postere paa Grændserne i stæden for Bønder-Knægtene.
Dernest befoel Kongen, at LandsTinget udi Halland, i stæden for det alletider blef holdt udi Falkenberg, skulle for des større Sikkerhed, saa længe Krigen varede, holdes udi Halmstad.
Lands-Tinget i Halland forflyttes fra Falkenberg til Halmstad formedelst Krigen.
Historien har hidindtil holdt ved at fortælle om denne begyndte Krig, nu vil dend imidlertid Krigs-Folket holde sig rolige udi deres Vinter-Leye, træde til at opregne andre Stats og Regierings-Sager, som i dette Aar ere forefalden. Imidlertid Kongen var for Calmar, kom trende Gesandter fra de Foreenede Nederlande, nemligen Hr. Opdam, Syndicus Hogerbet til Leyden, og Borgemester Bass af Amsterdam til Kiobenhafn, hvor de bleve anmældede først for Cancelleren Friis og de tvende af de Kongen beskikkede og tilstæde værende Rigens Raad: For hvilke de vel vegrede sig udi Begyndelsen, deres Erinde at tilkiendegive; men omsider lode de sig dertil overtale, som var dette: Først erbøde sig paa de Herrers-Staters Vegne at ville hielpe til, at de Stridigheder, som var imellem begge de Nordiske Konger opkomne, kunde bielægges:

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Trende Gesandter fra de Foreenede Nederlande kommer til Kiøbenhafn imidlertid Kongen var for Calmar.
Deres Erinde
1. at de ville være Mæglere imellem Danmark og Sverrig.
Dernest anholdte de hos Kongen, at Toldens Forhøyelse udi Sundet og Beltet igien maatte affkaffes. Slutteligen foredroge de efter de Lybekkers Begiering, at de herefter som tilforn maatte ubehindret drive deres Fahrt i Øster-Søen, uden at blive af de Danske Krigs-Skibe opbragt eller til Priis dømte.
2. Dernest anholdte de om Forhøjelsen paa Tolden i Øresund maatte afskaffes.
3. Om de Lybekkers frie Seylatz og Handel i Øster-Søen uden at blive opbragt.
Efter at dette var Kongen tilkiendegivet, lod hand dennem kalde til sig udi Calmar; hvor hand gaf dennem til Svar; at det var dennem alt for vel vitterligt, hvor hart hand var bleven nød og tvungen til at begynde Krigen imod Sverrig, for at beholde Fred og Rolighed paa sine Rigers Grændser og Strømme, hvilket udi mange Aar udi Mindelighed, men stedse forgieves, var blevet søgt; derom kunde ingen bedre vidne, end de Foreenede Nederlande selv, som forleden Aar maatte ved et Gesandtskab til Sverrig klage, over dend Vold og Overlast, som deres egne Skibe udi Øster-Søen vederfores, saa at de ikke med Sikkerhed deres
Kongen lader dennem kalde til sig i Leyren for Calmar, og giver dennem der Svar.

302
Fahrt og Handel der kunde drive. De vidste og self hvorledes Kong Karl hafde indtrænget sig over Grændserne i Norge, saa og tilegnet sig Titul af at være Konge over en stor Deel af bemeldte Rige, som aldrig nogen af hans Forfædre for hannem hafde giort, hvilket kunde ikke være Kongen anstændig længere at taale; men maatte saadant hæfne, indtil Sverrig det igien afstood, og hand sine Rigers Grændser og Strømme med Fred og Rolighed kunde besidde; thi Krigen som var begyndt, angik ikke Religionen, som Kong Karl foregaf; men dend angik sikker Seylatz igiennem Øresundet og Beltet, og udi Øster-Søen. Hvad angik Øresunds Tolds Forhøyelse, da maatte de self betænke, at hand maatte søge alle lovlige Middel til at stoppe de Udgifter, som Krigen udfordrede; hvilken ikke var begyndt til anden Ende, end for at hæfne dend Hinder, Overvold og Overlast, som ikke alleneste var overgaaet hans egne Undersaatters Skibe, men end ogsaa alle Fremmedes, og iblant dennem allermest, de Nederlandske Skibe, som nu nogle Aar efter hinanden var bleven tilføyet udi deres Handel og Seylatz udi Øster-Søen. Hand bad dennem drages til Minde, hvad Omkostning hand maatte giøre, med at udsende saa anseelige Krigs-Floder udi nogle Aar, for at holde Øster-Søen reen, og for at ledsage saa vel hans egne Undersaatters, som og deres og andres Skibe fra Sundet til de Churiste og Liflandske Hafne, paa det de med Sikkerhed kunde drive deres Handel. Naar de ogsaa overveye de Omkostninger de self har maattet giort i nogle Aar, saa og de vel betragtede dend Hinder og Skade dennem self blef tilføyet, i det deres Koffardie-Flode skulle saa længe ligge udi Sundet, indtil de alle kunde blive samlet, førend de torde løbe udi Øster-Soen uden udrustede Skibes Geleyde. Naar de saadant ville ligne imod dend Forhøyelse som nu var sat paa Tolden; som ikke kunde regnes høyere end neppe en fierde Deel meere, end dend var tilforn; da skulle de vel befinde hvor lidet det var at regne imod deres Omkostninger. Derforuden hafde Kongen allerede forsikret dennem, at denne Forhøyelse ikke skulle vare længere, end denne Krig paastood, og som strax skulle blive ophævet, naar dend var bleven endt. Ellers kunde hand ikke

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

begribe hvorfor Nederlandene sig over denne Forhøyelse meere vilde besvære end Engellænderne og andre Fremmede, som seylede lige saa vel i Øster-Søen, som de; hvilke skikkede sig saa godvilligen udi Tiderne fordi de saae at Krigen blef ført til Handelens Sikkerhed og det algemeene Beste. Dersom de kunde formaae Kongen af Sverrig til Rolighed og saadan en Fred, som Kongen for sig, sine Lande, Grændser og Strømme kunde være sikker paa, skulle de finde hannem gandske villig til saadant at indgaae. Hvad angik deres Begiering og Forbøn for de Lybske Skibes frie Fahrt, da hafde de Lybske ingen Foye til at klage; thi de vare for Krigen begyndtes, advarede, at entholde sig fra ald Tilførsel at giøre hans Fiende, saa fremt de ikke vilde self tilskrive sig ald dend Skade, som dennem derfor kunde paakomme. Dette uagtet hafde de ikke efterladt stedse at giøre Sverrig Tilførsel

303
af Fættallie og Krigs-Rustning, hvor udover deres Skibe med saadan Ladding vare blefne opbragte og ved ordentlig Lov og Dom Priis dømte. Dette formeentes efter alle Folkes Ret udi Krigs-Tider at være lofligt og tilladeligt ; helst de Herrer Stater self dagligen udi deres Krig imod Spanien saaledes fortfoer imod dennem, som deres Fiender nogen Tilførsel giorde. Da de hafde faaet Svar og Beskeed reysde de med Kongens Bevilling til Kong Karl, hvor de af hannem bleve meget venligen undfangede, og efter nogle Dages Ophold med Skienk forærede til Calmar tilbagekom, hvor de bragte saadan Beskeed som Kongen ingenlunde anstod. Efter at hand hafde underrettet Gesandterne, hvor lidet der var at bygge paa saadant Svar, og de self fornam, at ej endnu var noget Haab til Fred at stifte ; begyndte de alleneste at tale om Toldens Afslag, hvilket Kongen ingenlunde sagde sig at kunde tilstæde, saa længe Krigen paastood ; helst saasom dend opbæres til Øster-Soens algemeene Sikkerhed.
De Hollandske Gesandter reyse fra den Danske Leyr til K. Karl udi Sverrig. De kommer tilbage igien fra Sverrig til Calmar.
Derforuden foreholdt hand dennem at de ville saaledes tilsee, og tilholde deres Undersaatter, at de ikke dref nogen forbudden Handel paa Sverrig, saa længe Krigen varede, paa det ej noget skulde forefalde, som kunde være det Forbund og Venskab, som imellem disse Riger og de Foreenede Nederlande var oprettet, til nogen Hinder, Forfang, og Skade. Med saadan Beskeed reyste de hiem, efter at de vare af Kongen med rige Foræringer beskiænkede. Ellers skriver Emanuel von Meteren udi hans Nederlandske Historie at Kongen skulle udi sit Svar til Gesandterne, da de kom fra Sverrig tilbage til Calmar, ligesom have ladet sig mærke, at hand kiendte ikke de Herrer Stater, og at hand ikke hafde noget med dennem at bestille, men hand kiendte allene Kongen af Spanien. Hvilket ingenlunde nogen Troe kand eller bør tilstædes. Thi Kong CHRISTIAN self var een af dennem, som tillige med Kongen af Brittannien ved sin Imellemmægling bragte det saa vit, at Kongen af Spanien kiendte dennem for en frie Statt, og hand siden ved sine Gesandter stræbte imellem Spanien og dennem Fred og Eenighed at stifte, som tilforn er optegnet. Hvorfor denne von Meterens Fortælling ikke fortiener nogen Troværdighed, helst Gesandterne stedse udi dette Gesandtskab blef antaget, opført og forhørt, med alle de Hof-Skikke og Maneere, som saadanne frie Staters Gesandter bør at vederfares, og da de droge bort, bleve de af dennem med Skienk og Guld-Kæder til temmelig stor Værdie beærede ; hvilket von Meteren self maa bekiende. Dennem blef ogsaa af Kongen givet det, som kaldtes Recreditiv til de Herrer Stater ; hvilket altsammen de ikke vel hafde imodtages, dersom deres Gesandter nogen Vanære hafde været vederfaret.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

De forloves hiem fra Kongen med store Foræringer. Emanuel v. Meterens Historie om dette Gesandtskab overbevises u-sandfærdighed.
Til at forlige dend Tvistighed, som nogle Aar tilforn var forefalden imellem Chur-Fyrsterne af Brandenborg, saa og Hertugen af Phaltz Neuburg, som enhver formeente at have Arfve-Ret til Landene Gølich og Cleve, hafde kong CHRISTIAN forleden Aar udsendt tvende Gesandter, nemligen Jacob Rosenkrantz og Kield Krabbe:
Jacob Rosenkrantz og Kield Krabbe blive tilbagekaldet fra deres Gesandtskab og Mægling udi den Tvist imellem Chur-Fyrsten af

304.
Garsen og Brandenborg, saa og Hert. af Pfaltz Neuburg om Gølich og Cleve
Men som dette syntes, at det vilde udbriste til Krig og Feyde, og deres Underhandling vilde blive forgieves, bleve de begge igien hiemkaldet. Dog blef Sagen omsider imod alles Tanke udi en Forsamling, som holdtes til Gutterbach efter Keyserens Befaling af adskillige Fyrster, saa vit stillet og forligt ; at de omtvistede Lande, skulle blive udeelte indtil videre Forhandling, som siden skulle foretages ; og imidlertid indtil derudi af Keyseren og Riget redeligen kunde kiendes, skulle de af Landets egne Stænder, som dertil bleve udvalde, regieres
Biskop M. Mogens Madson udi Skaane døer.
Udi dette Aar afgik ved Døden Mester Mogens Madson Biskop over Skaane udi hans Alders 84de Aar og hans Biskoppelige Sædes 22de Aar, hand var for GUDs Ære og Kirkens Forfremmelse een berømmelig og nidkier Biskop.
Udi hans Stæd kom M. Povel Mortensen.
Udi hans Stæd kaldede Kongen Mester Povel Østrup, som hidindtil een af Læremesterne paa Kiobenhafns Accademie hafde været.

Aar 1612.

Den dydige Dronning Anna Catharina døer til begge Rigernes Hierte-Sorg.
Dette Aar var et meget sørgeligt Aar for Danmark, i det GUD bortkaldede fra denne Verden, dend meget dydige og naadige Dronning Anna Catharina, som døde paa Kiobenhafns Slot dend 29de Dag udi Tord Maaned, udi sit Alders 37de Aar, efter at hun hafde levet med Kong CHRISTIAN udi et meget fornøyeligt og kiærligt Ægteskab nesten udi 15 Aar, og imidlertid været Moder til tre Printzer og 2 Princesser, hvoriblandt dend ældste Printz og begge Princesserne allerede for hende tilforn vare døde og afgangne.
Hendes Børn.
Hendes Majestæt bar sandeligen udi hendes levende live iblant de kronede Hoveder Priisen af en meget dydefuld, gudfrygtig og forstandig Princesse.
Ære-minde og lovlofligste Berømmelse.
hendes Konge var hun høyt elsket, saasom hun og var imod hannem meget føyelig baade udi Ord og Gierninger, saa at Hans Majestæts Villie var alletider hendes, og derfor ville dend brave Konge og Herre aldrig befale noget, som deres Ægteskab, det unge Herskabs Optugtelse, og deres fælles Hof-holdning vedkom, uden det som kunde være hende til Velbehag. Imod Undersaatterne var hun usigeligen naadig, saa at hun ikke gierne skulle lade nogen gaae fra sig

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

uden glad og trøstig. Ia hun afvendte tit hendes Herres Vrede og Unaade, hvor der vel var Aarsag til, at dend burde falde. Geistligheden ærede og elskede hun meget, thi der var en særdeles og inderlig Gudsfrygt hos hende, som hun ofte lod see i Gierninger, og mest imod Enker og faderløse Børn ; iblant hvilke hun aarligen lod uddeele mange Penge, og det saaledes, at ingen snart vidste hvorfra det kom. Hendes Hof-Betiente, som dagligen maatte opvarte Hendes Majestæt, rosede sig af, aldrig at have seet en foranderlig Miine hos Hendes Majestæt til nogen Unaade ; og naar noget kunde forefalder

328.
falde, som kunde foraarsage nogen Forandring udi Gemyttet, lod hun ligesom hun saae det ikke, eller vidste noget deraf. Hun var en Princesse af en høy og rank Vext, deylig af Skabning, yndig og Majestætisk af Ansigt, mild og frimodig af Øyesyun, angenem af Tale. Hun var meget behændig og næt udi det, som kunde sømme saa høy en Person til at tage udi sine Hænder, hvilke snart aldrig vare leedige. Hun vilde ikke gierne være fra hendes Herre, naar hun var paa lange Reyser, men stedse vilde følges med hannem, saasom til Norge, Halland, og udi Fyrstendømmene. Ellers var Hendes Majestæt ikke meere bange for at sætte Food paa Skibe, og fare over Havets Bølger, end Kongen self. Med et Ord, hun var saa fuldkommen, saa naadig, saa god, og saa dydig en Dronning, at hendes Æres Minde døer aldrig, saa længe der er Vand i Beltet, og Klippe udi Norge. Hendes Liig-Begængelse blef med største Pragt holdt udi Kiobenhafns Slots-Kirke, hvor hun og blef nedsat indtil videre.

En Trompetter kom til Wardberg fra de Svenske Rigens Raad til de Danske, som blef u-besvaret.

Hellig Tre Kongers Dag, kom en Svensk Trompetter til Wardberg, med et Bref fra de Svenske Rigens Raad, til Cancelleren Christian Friis samt de andre Danmarkes Riges Raad: Hvorudi de for at undgaae videre Blods Udgydelse, lode tilbyde en venlig Underhandling saa og at staae under en Opmands Dom, angaaende de imellem begge Rigerne svævende Tvistigheder, saa fremt Calmar maatte gives tilbage. Hvis dette ikke kunde skee, ville de befale GUD Sagen. Denne Trompetter meente vel at ville reyse gandske Halland og Skaane igiennem lige til Kiobenhafn; men da hand kom til Wardberg, for at udspyde hvad der blef bestilt, blef hand strax viist tilbage igien, og paa Brevet blef intet svaret.

foruroliger de Hallandske Grændser fra Elfsborg.

efter at dette Bref var kommen, begyndte de Svenske paa ny de Hallandske Grændser at for-urolige, hvortil Vinteren og en bestandig Frost gaf en god Leylighed: Men de Danske og Norske Befalingsmænd paa Grændse-Fæstningerne, toge saa vel vare paa deres Vagt, at de ikke kunde komme vit. Særdeles gaf Steen Viatsen fra Bahuus dennem nok at bestille med at forsvare deres egne Grændser. Stadtholderen Gert Rantzov og Oberste Anders Bille giorde ogsaa et Indfald udi Sverrig fra de Blegindske Grændser, og efter at de hafde afbrændt Wexøe og nogle Lands-Byer, ginge de tilbage igien med et temmelig Bytte.

De Danske for-uroliger de Hallandske Grændser ved Bleginde og afbrændte Wexøe.

Kong Gustaf Adolph falder ind udi Gynge Herret: men var nær bleven fanget.

Til dette at hævne faldt Kong Gustaf Adolph ind igien i Gynge Herret udi Skaane med 3000 Ryttere, og skiændte og brændte saa vit hand kom, lige indtil en liden Flekke eller Kiøbstæd Wæhe, som var det sidste Stæd, hvor hand stiltes. Thi bemeldte Rantzov og Bille kom hannem saa nær udi en Lands-Bye ikke langt derfra, hvor hand hafde taget sit Natte-Leye, at de finge

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

hans Hof-Marskalk Herman Vrangel fangen tilligemed adskillige hans Hofsinde og høye Krigs-Betiente. De finge og til Bytte dend Svenske Hof-Fahne foruden mangfoldige andre Standarter og Fahner, desligeste Kongens egne Herpauker, nogle Handhæste og adskilligt hans Ride-Tøy. Dagen derefter

306
efter greeb bemeldte Gert Rantzov og Oberste Anders Bille med deres Rytterie Kongen self an, ved en stor Søe udi bemeldte Gynge Herret kaldet Vydsøe, ihvorvel hand var 3 Gange saa stærk som de ; dog vare de saa lykkelige, at de ikke uden med halfandet Hundrede Mands Forliis sloge hannem gandske af Marken, saa at hand maatte efterlade paa Valstædet 800de Mand, foruden de som fandtes siden uden Buskerne og paa Veyene her og der ihielsllagne, saa og de som udi Søen druknede. Kongen hafde nær blevet fangen, saasom hans Hæst faldt udi en Iis-Vaage paa dend store Søe, hvor Feldt-Slaget stood. Men hand blef reddet af en Svensk Adelsmand med Tilnafn Banner, som flyde hannem sin Hæst igien, og derover maatte lade sit Lif paa Stædet.
Skærmydsel med Kongen ved Vydsøe, hvor hand miste 800 Mand, og atter var i Fare at blive fangen.
denne holdte Træfning rykkede de Danske midt udi Februario videre fort med største Magelighed over Grændserne, for at hindre et Indfald udi Bleginde, som Kong Gustaf Adolphs Far-Broder Hertug Johan med et temmelig stærkt Antal Ryttere agtede at giøre. Hand hafde posteret sig ved en æng Pas, Horningloie kaldet, hvor hand dennem vilde oppasse. Men de Danske opborede udi Sneen en anden bredere Vey, som de fuldte saa længe indtil de u-formodentligen udi fuld Orden faldt midt ind udi hans Tros og Bag-Tropper, som de sloge og plyndrede lige for hans Øyne, hvilke hand dog ikke kunde undsætte.
De Danske falde ind over Grændserne i Sverrig. De falde ind midt udi Hertug Johans Tros og Bagtropper for hans Øyne.
Derpaa brøde de Svenske op, og fuldte de Danske snart lige-sids langs med Grændserne af Halland paa 3 Dages Tiid, da de atter kom til en meget smal og lang Vey, hvor de Danske maatte noget stille udi god Orden, for at lade Stykkerne og Feldt-Vognene over en temmelig stor Søe eller Iis med et Bierg eller en Klippe passere. Fienden vilde vel forsøge med nogle Fahner at falde Trosset ind udi Ryggen, men de bleve med temmelig Skade afviist. Da de Danske nu var kommen op paa Bierget, som laae ved Enden af Søen, lod Fienden sig vel see paa Søen, udi en temmelig Mængde, thi hand var forstærket baade af Ryttere og Food-Folk, dog torde de ikke vovse, alligevel de vare snart dobbelt stærkere, at angribe de Danske. Hvorfore Rantzov, efter at Stykkerne og Vognene vare udi en god Orden førte over Bierget, forfuldte sit Tog, indtil hand dend 19de Dag udi Bliide-Maaned kom paa de Norske Grændser udi Bahuus-Lehn, hvor hand maatte søge Forfriskning for Folket og Hestene, som meget af dend stærke Kuld og det strænge Tog var udmattede.
Hertug Johan følger de Danske lige-sides til de Hallandske Grændser uden at kand skade hinanden.
De Danske komme ind paa de Norske Grændser ved Bahuusustad.
Imidlertid Feldt-Marskalk Rantzov og Oberste Anders Bille giorde dette lykkelige Vinter-Tog, sad Kong CHRISTIAN ej heller stille. Hans Kongelige Majestæt tilligemed Hertug Georg af Lyneborg, samt andre baade Rigens Raad og adskillige af de beste Krigs-Befalingsmænd hafde

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

forst udi Aaret et Anslag fra Wardberg at ville forraske Fæstningen Guldborg. Kongen rykkede og til dend Ende ud med 4000 Mand baade Ryttere og Knægte og kom for Fæstningen en Morgen tiilig saa lykkeligen, at der blef bragt en Rende-Buk
Kong Christian har i sinde først i Vinteren at forraske Guldborg Fæstning.

307
Buk eller Petard for dend første Port, som vel giorde sin Virkning, men Porten blef ikke aabnet saa fuldkommen som dend skulde; og ved dend anden Port slog dend derfore tilbragte Buk eller Petard feyl; saa at de begge formedelst Befaelhaverens Forseelse og Soldaternes Mattighed samt Kulden mislykkedes.
Men mislykkedes.
Thi Folket maatte vade over Graverne snart til midt paa Beenene formedelst Isen af en hastig Tøe flod fuld med Vand. Udi dette Anfald mistede Kongen vel halfandet Hundrede Mand, hvilke bleve mestendeel dødslagne af store Steene og Bielker, som af Volden paa dennem bleve nedkastede. Ved denne Vanlykke vognede dend Svenske Feldt-Marskalk Jaspar Mason Kruus op igien, som med 5000 Mand mesten parten Svenske og en Part Skotske Folk, hafde Anslag paa et Indfald udi Bahuus Lehn, som hand maatte forlade, og blive inden de Svenske Grændser.
Feldt Marskalk Jaspar Mason Kruus vil giøre et Indfald i Bahuus Lehn, men vover det ikke.
Kong CHRISTIAN ville hverken tabe Modet, fordi det første Anslag gik tilbage med Guldborg ; ikke heller var hand bange for dend Svenske Feldt-Herre: Men hand self vovede sig med 1000 Ryttere, adskillige Gange for at tage baade Elfsborg Fæstning, saa og de fra forleden Aar holdte Søe-Slag udi Havnen tilbage blefne Orlogs-Skibe udi Øyesigt. Da det var giort, forstærkede Hans Majest. sig med de øfrige Tropper, og gik med dennem lige til Bahuus, hvor hand stillede Ordre til ald Modstand ; fordi hand vidste, at Kong Gustaf Adolph med sin største Magt ville udi Norge giøre et Indfald, hvis hand og hans Far-Broder Hertug Johan ikke af Stadtholderen Rantzov ved de Blegindske Grændser, som før sagt er, vare blevne udmattede.
Kong Christian gaaer over de Hallandske Grændser til det Svenske og giør fornøden Anstalt, derfra tilbage igien ind i Sverrig.
Efter at Kongen nu var kommen tilbage fra Bahuus, rykkede hand fort til Nylose, som aabnede Portene for hannem; hvilket Stæd hand besatte med 600 Soldater og 5 Stykker; og efter at det var forsiunet med ald Nødtørft, tog hand videre fort, ind udi Vester-Gothland til et Grefvelig Slot kaldet Grefvisnæs, hvor hen de omliggende Stæder hafde henført det meste og beste af deres Gods, som de ville have frelst.
Indtager Nylose.
Og Grefvisnæs.
Hvilket Stæd hand paa 2 Timers Tid indtog, og giorde et stort Bytte. Derefter rykkede hand bedre fort, til det Biskops-Sæde Skara 10 Miile fra Nylose, som blef afbrændt.
Afbrænder Skara og tager Bytte.
Da Kong Gustaf Adolph ved sine hafde udspurgt baade at Kong CHRISTIAN var udi fuld Tog for at opsøge hannem, saa og at Hans Majest. hafde efterladt en stor Deel af sine Food-Folk baade udi Bahuus, saa og udi Nylose ; brød hand iligemaade op med sin Krigs-Hær, og satte sig paa en snævr Pas imellem en tyk Skov og nogle Bierge, som de Danske ikke kunde undgaae. Ulykken traf og, at Kongen af nogle Bønder blef u-tide ført paa denne Vey, hvorover det kom til en haard Træfning, saa at der bleve paa begge Sider meget Folk paa Pladsen, og eendeel

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

bleve fangne. Kongen mistede hen imod 250 Mand; der iblant var Frantz Rantzov, Christian Vernekov, Steen Rosenspar, Peder Stygge og andre fleere.
Træfningen imellem Kongen og Fienden.
Kongen brød dog igiennem med sine Folk, og kom til Vardberg sidst udi Bliide Maaned.
Kongen kom til Vardberg.
Da dette var overstandet, gik Jaspar Mason løs paa Nylose,

308

m de Danske uden ringeste Modstand skammeligen opgave, uden at betinge sig dend ringeste Fordeel ; hvorover de arme Norske Bøsse-Skyttere, som maatte fra sig levere deres Gevæhr, bleve indjagede udi en Kirke, hvor de Svenske u-christeligen dræbte og nedstøde dennem, dend eene efter dend anden, indtil der ingen fleere var tilovers. Derefter ginge de Svenske til Kong-Elf, som de opbrændte, og siden holdte de sig stadse omkring Gothenborg.
De Danske opgive skammeligen Nylose, og handles ilde med af de Svenske.
Med Tord-Maaneds Begyndelse, endtes paa begge Sider ald Vinter-Tog, formedelst alle Søer og Passer optoede, saa at de ikke kunde fortkomme. Derimod begyndte kong CHRISTIAN krigen til Bands, og udsendte først nogle Skibe udi Vester-Søen for at hindre Fienden ald Tilførsel fra Holland og andre Stæder, som siden under Admiral Daae, med fleere bleve forstærkede, hvormed baade Elfsborg og Gothenborg til Bands bleve beleyrede, saa at intet Skib hverken kunde ind- eller udkomme.
Kong Christian lader beleyre Elfsborg og Gothenborg med sin flode til Bands.
Dernest blef og udsendt 4 Skibe til Calmar, for at hindre Fienden paa Øeland udi sit Forsæt til at forurolige Stædet, hvilket saaledes blef efterkommet, at de optoge alle deres Baade, Pramme og Fahrtoy, og hvad de ikke opbragte, bleve opbrændte. Da dette var bestilt, holdte de Søen reen med Krydsere her og der, og hindrede at ikke dend ringeste Tilførsel kom til Sverrig og særdeles til Risbye Skanze, hvor dend Svenske Krigs-Hær hafde sin Sammel-Platz.
Skibe sendes til Calmar for at forsvare den for de Svenske paa Øeland.
Hoved-Floden kom omsider ud, under Rigens Admiral Mogens Ulfeld, og neppe var dend kommen under Øeland førend dend Svenske Flode kom ogsaa der under Landet, hvor dend biede ikke længe ; thi dend blef udi en Hast udi Skiærene igien indjaget.
Rigens Admiral Mogens Ulfeld jager den Svenske flode ind i Skiærene.
Imidlertid dette skeede, blef paa begge Sider foreenet, at et Møde skulde holdes paa Grændserne ved Knærød, for at slutte en Forening, hvorledes Fangerne enten skulle udvexles eller løses. Men dette varede vel 3 Maaneder, førend nogen af de Svenske bleve udnæfnede.
Møde holdes paa Grændserne af begge Parter om fangernes Vexling og Løsning.
Ved denne Tiid udi Foraaret, sendte Kong Gustaf Adolph trykte Breve til Hansestæderne, hvorudi hand dennem forbød under høyeste Straf om de bleve optagne, at giøre Danmark eller dend Danske Krigs-Hær nogen Tilførsel, eller og at betale nogen Told udi Øresund, hvilket Stæderne ikke efterkom, saasom Magten hos de Danske lærde dennem andet.
Kong Gustaf Adolph forbyder Hanse-Stæderne at giøre de Danske Tilførsel eller og at betale Told i Sundet.
Med April Maaneds Begyndelse rykkede ald dend Danske Krigs-Hær ud af deres Vinter-Leye, og samlede sig udi Skaane ved Helsingborg ; hvor, efter at de vare munstrede og fordeelte, Kongen tog dem til sig, som hand self ville anføre paa de Svenske Grændser ved Halland, og

Feldt-Marskalken Gert Rantzov gik bort med dennem, hand skulle anføre og indfalde med fra Calmar ind udi Smaaland og Øster-Gothland.
Den Danske Hær rykker ud af Vinter-Qvartererne og deles i tvende deele. Kongen tog den ene og gik ind med i Halland, Gert Rantzov gik med den anden udi Smaaland og Øster-Gothland.
Kongen giorde dend første Dag udi Maji-Maaned sit Tog lige paa Elfsborg, som var givet Oluf Straale af Kong Gustaf Adolph
Kongen gaaer lige for Elfsborg.

309.
udi Befaling. Stædet blef udi en Hast, foruden at miste 8 Mand, med Løbegrave og Omkostninger omringet og beleyret ; men som Hans Kongelige Majestæt formærkede, at did hver Nat til Bands blef indskikket fra Guldborg Forfriskning baade af Folk og Krud, befoel hand Capitain Iens Munk med tvende smaae Orlogs-Skibe af de som laa for Elfsborg, at løbe tæt ind og lægge sig udi Munden af Udløbet for Guldborg, hvilket hand med største Lykke vovede uden ringeste Skade, og siden med største Aarvaagenhed holdte ald Tilførsel ude.
Cap. Jens Munk berender Indløbet for Guldborg med 2de Orlogs-Skibe.
Derpaa nærmede sig Beleyringen for Elfsborg til Lands alt jo meere og meere, indtil dend kom for et meget stærkt Staketverk ved en Klippe, som var besat med en temmelig Mængde Folk og Stykker. Alt hvilket uagtet, de Danske dog bleve Mestere af Staktettet, og brød de Porten derpaa op med en Sprengebuk eller Petard, hvor over de Svenske paa Klippen maatte viige, og de Danske sig dend bemærkede og beholdte ; alligevel Fienden siden mange Gange med blodige Pander forsøgte bemeldte Klippe at indtage. Kongen hand tøvede ikke længe førend hand lod beskyde Fæstningen saa stærk, at efter 2 Timers Forløb baade halve Side, og det øverste af det runde Taarn med alle Stykkerne udi Løbe-Graverne nedfaldt ; Fæstningen blef opfordret, men de bade om 2 Timers Frist til at betænke sig. Da Tiden var omme, svarede de, at de ville sig værge saa længe de kunde.
Elfsborgs Taarn beskydes saa at det øverste faldt need i Gravene med Stykkerne.
Hvorfor Kongen igien lod stille alle Stykkerne saaledes, at det allerede begyndte Hul kunde meere udvides, saa og stillede Folket udi Orden til at løbe Storm. Det første Anlob, som af de Engelske værhaftige Tropper blef giort, slog Besætningen af, saa der blef snart 200 Mand paa Stædet.
De Danskes første Storm og Anlob blef afslagen.
Derpaa lod Kongen sit eget Lif-Regimente og Hertug Georgs medbragte Lyneborgske Food-Folk storme. Disse kom vel op paa Taarnet, men Besætningen kastede need paa dennem Beg Kranse og adskilligt Fyrverkerie, saa at de maatte springe need igien.
Ligesaa det andet.
Dog saa som de Svenske vidste ikke retteligen at kaste deres Fyr-Bolde, skamferede de ikke alleneste sig self, men end og med det samme tændte self Taarnet sig an udi en skrekkelig Ild, saa at ingen kunde komme det nær.
Kongen lader skyde Ild udi de andre Slottets Huuse. Derfor lod Kongen mægtig beskyde de andre Slots-Huuse som vare opfyldte med megen Skibs-Takkel og Reedskab for at bringe dem i Brand. Hand lod Fæstningen atter opfordre, med dend Truesel, at saa fremt de nu ikke gave sig, skulle de siden, naar Stædet blef vundet, intet Lif have at forvente ; Oluf Straale begierte Tiid og Anstand til om Morgenen, hvilket hannem bevilget, med Forord, at saa tidlig Dagen

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

grynede, skulle hand give Fæstningen op, og sende tvende Gisseler imod tvende andre, som fra Leyren skulle dennem indskikkes.
Fæstningen atter opfordres. Dette blef holdt, og sendte de en Tydsk Capitain og en Svensk Fendrick, som saae ligest ud til at være en Bonde: Hvoraf mand fornam at de hafde Mangel paa Befalingshavere. Derimod indsendte Kongen igien Rentemester Jens Juul, og Proviantmester Otte Skeel. Da nu om Overgivelsen skulle handles, begyndte de Svenske Gisseler, at foreslaae et og andet:

310.
Men de kunde intet naae, uden at Besætningen maatte gaae ud med hvis de hafde, med klingende Spil og flyvende Fahne, saa og deres Under-Gevæhr, og at de Syge og Qvæste maatte blive der indtil de vare helbrede, og siden føres til det Stæd, hvor de hen skulle. Der- imod skulle Fæstningen leveres med ald Krigs-Rustning, Stykker, Proviant, Krud og Lod; saa skulle og de 6 Orlogs-Skibe, som end- nu laae under Fæstningen, leveres med ald deres Tilbehør u-forrykked
Elfsborgs Fæstning opgives til Kongen, og Besætningen som udgik, var kun 250 Mand.
i alle Maader. Paa denne Maade gik da Fæstningen over dend 24de Maji, da deraf ikke fleere Svenske udginge eller bleve udførte end 250 Mand baade Sunde og Qvæste, som allene vare overblefne af 600 Mand, som udi Begyndelsen af Belejringen der vare indlagte.
6 Orlogs-Skibe under Fæstningen bleve og gifne over, men de Svenske hafde ladet dem løbe fulde af Vand som de Danske i tide fik udpumpet.
De 6 Orlogs-Skibe hafde de ladet løbe fulde med Vand, hvilket de Danske fik strax oppumpet, og Hullerne tilstoppet, saa at de faa Dage derefter bleve besatte med Folk og udsendte til Floden udi Vester- Søen. Saaledes blef Kongen Mester over denne meget fordeelagtige Fæstning som blef kaldet Nøglen til Sverrig imod Vester-Søen, og af de Svenske holdtes saa stærk at dend kunde holde en Fiende over et heelt Aar ude. Men Kongen tog dend ind udi 20 Dage, hvortil meget hialp dend Klippe, som de Danske tilforn med saa stor Tapper- hed og Frimodighed hafde indtaget.
Fæstningen Guldborg bliver belejret.
Efter at denne Fæstning med ald Fornødenhed var forsynet og dend Corfitz Rud udi Befaling var bleven overleveret; desligeste efter at Anstalter vare giorte til at oprette det som var nødskudt; befoel Kongen Oberste Jørgen Lunge, med tvende Regimenter Food-Knægte at gaae til Guldborg, og indtage de Skantzer som der uden for vare anlagte, hvilket samme Nat blef sat udi Verk og udrettet. Kongen følgede næste Dagen efter med dend heele Leyr, og begyndte Belejringen, saa at alleting med Løbe-Gravene, Skyde-Skantzers Opkastelse og Stykkerne at plante udi trende Dage blef færdigt. Førend noget Stykke blef afskudt, lod hand det opfordre. Besætningen svarede at, ihvorvel de saae ikke, at kunde imodstaae Kongens Magt, og de ikke heller kunde trøste sig til at vente nogen Undsætning, alligevel ville de begiere Anstand og Frist til anden Dagen; hvilket Kongen dennem bevilgede, med de Vilkaar, at de da skulle levere hannem Fæstningen med Skot, Rustning, Fætallie og al Tilbehør: Hvorimod det den- nem skulle være tilladt frie at udgaae, og siden faae Geleyde hvor hen
De overgave sig strax godvilligen.
de ville. Dette blef af dennem ogsaa efterkommet, og faldt denne Fæstning dend 1ste Dag udi Midsommer-Maaned, udi Kongens Haand, uden at miste een Mand. Paa denne Fæstning

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

fandtes 80 Stykker, og 70 Tønder Krud, 1500 Musqvetter, og en god Mæng- de af Kugler og anden Rustning. Der var og Forraad af Fætallie
Denne Fæstning lod Kongen strax nedbrydes og aflægge.
næsten for et heelt Aar. Kort efter at dend var indtaget, lod Kongen denne Fæstning gandske needbryde, og alt hvad som fandtes der af Træværk, lod hand opbrænde.
Elfsborgs Lehns Almue svarer og hylder K. Christian.
Saa snart baade Elfsborg og Guldborg nu vare indtagne, bleve Indvaanerne og Almuen udi de tvende der under liggende Herreder

311
befalede at indstille sig til en vis Dag for at svære og hylde Kong CHRISTIAN, nemligen, de af Aale Herred udi Elfsborg, at af- lægge deres Eed til Steen Maxon paa Fæstningen Bahuus, og de af Wette-Herred for Corfitz Rud paa Elfsborg Slot, hvilket ogsaa skeede. Dernæst blef ogsaa Bønderne udi Elfsborg Lehn befalede strax uden Ste Dage at opbygge og forfærdige alle de Broer, som derudi Lehnet vare opbrudte, saa fremt de ikke haardeligen ville straffes; hvorudi de ogsaa fandtes lydige.
Kongen fordeeler atter sin Krigs-Hær i trende Deele.
Derefter deelte Kongen sin gandske Leyr udi trende Deele, hvor- af hand selv ville anføre dend eene, dend anden blef givet Hertug Georg af Lyneborg, og dend tredie fik Oberste Jørgen Lunge. Un- der enhver af dennem blef fordeelt de 15 Fahner Engelske Soldater, som vare værfvede, og udi Bahuus kort for Elfsborgs Beleyring ankomne. Med disse hafde enhver nok at bestille, saasom de stedse ville leve paa deres egen Viis og Maade, og vare meget gienstridige. Udi denne Orden ginge de til Bahuus, og derfra giorde de et Indfald udi Vester-Gothland. Da de kom noget ind udi Landet, finge de Kund-
Med denne falde de ind udi Vester-Gothland.
skab, at Kong Gustaf Adolph var ikke langt fra dennem ved Nybroe; hvorfor de om Natten brøde op, udi Meening hannem at finde; men da hand spurte deres Ankomst, brød hand Broen af, og vigede til en Side. Ikke desto mindre fandt Kongen et Vadestæd, som hand lykkeligen kom over, og tog dend af Fienden forladte Pas ind, som blef besat med et Antal Soldater. Siden rykkede Hans Majestæt videre
De andre Deele støder til Kongen.
ført, indtil hand kom til en Lands-Bye, hvor hand satte sig, og der opbiede Hertugen og Oberste Lunge, som omsider 3 Dage derefter mødte til med deres Folk.
Kongen hafde Anslag paa de Skotske og Irriske Soldater udi Lykiøbing, men de havde ham ikke; hvorfor hand alt gaaer jo meere og meere ind i Landet, og bliver stedse oppasset af den Svenske Konge.
Imidlertid hafde Kongen et Anslag paa en liden Kiøbsted Lykiøbing, hvor nogle Skotske og Irlandske Soldater, som vare udi Svensk Tieneste formedelst deres Besoldning vare blefne oprørske. Men saa snart de spurte de Danske Troppers Ankomst, kastede de Broen af, og biede der ikke længer. Kongen kom siden med sin Leyr til en Lands-Bye Laarff kaldet, hvor blef fornummet, at dend Sven- ske Konge med sin Hær var ikke langt borte. Kong Gustaf Adolph, hafde dend Sædvane, at naar de Danske rykkede op, saa rykkede hand gierne med; og laae de Danske stille, saa giorde hand ligesaa: Dog passede hand altid paa at overfalde de Syge og Trosset: Der- for lod Kong CHRISTIAN ved denne Lands-Bye blive et Hinderhold efter sig,

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

som finge fat saaledes paa et Partie Svenske af 300 Ryttere, at snart ikke et levendes Øye kom tilbage. Kongen kom der- efter til Herstebroe, hvorfra hand gik til Laugholm, hvor hand iligemaade stillede et Hinderhold af Ryttere, som og slog et Svensk Partie
En Trompetter bliver skudt udi en Træfning, hos hvem Breve fandtes, anlangende Mødet om Fangerne Løsning.
halfandet Hundrede Mand stærk, iblant hvilke blef skudt en Trom- petter, som med Bref af dend Svenske Feldt-Herre til dend Danske Leyr, og særdeles til Oberste Lunge var udsendt, anlangende, det forommeldte Møde om Fangerne at udvexle, som ved Knærød dend 20de Julii skulle holdes. St. Hans Dag slog Kongen sin Leyr paa

312.
Hallandsaas, hvorfra hand begaf sig med 3 Fahner Ryttere og nogle Food-Knægte, som maatte sidde op bag ved Rytterne, igiennem mangfoldige vanskelige Stæder til Hiemsøe, for selv at tage denne for saa farligen udraabte Pas udi Øyesium. Da hand kom der, fandt hand
De Danske ind- tage dend Pas Hiemsøe.
dend besat med en Haab Bønder og Skytter, hvilke ikke biede hannem længe, men prisede Flugten; saa at hand tog dend ind, og besatte dend igien med fornødne Soldater. Derpaa lod sig Fienden vel see, men vovede intet, uden hand optog nogle Tross-Drenge, som vare gangne for vit ud. Da alt dette var overstandet, brød Kongen med Leyren op, og efter at dend hafde sat sig ved en Herregaard, Ræsj kaldet, brændte dend alle Træ-Volverker af, som Hiemsøe var befæstet med. Da Fienden ikke ville holde nogen Stand, gik Kongen igien ind
Kongen gaaer igien ind udi Elfsborg Lehn, saasom Fienden ikke vilde holde ham nogen Stand.
udi Elfsborg Lehn, og satte sig paa Guldborgs Egn; hvor en anden Svensk Trompeter bragte Bref fra dend Svenske Feldt-Marskalk Jaspar Maxon Kruus, om forbemeldte Møde at holde imellem Ulfsbek og Knærød, og at Kongen af Sverrig dertil hafde udnæfnt paa
Trompetter ankommer med Bref om Pas, for de Svenske som skulde komme til det Møde om Fangernes Udvexling.
sin Side Friherre Gustaf Steenbuk, Sverriges Riges Raad og Krigs-Commissarie, Henrick Horn, Rigens Raad og Hof-Marskalk og Niels Stierne-Skiold Oberst, for hvilke hand begierte Pas og sikker Geleyde til dend 20de Julii førstkommendes. Feldt-Marskalken forsikrede og, at naar hannem maatte tilkiendegives, hvem Kongen af Danmark dertil ville næfne, skulle de iligemaade med dend Svenske Konges Pas og sikker Geleyde frem og tilbage vorde forsy-
Det begierte Møde holdes imellem Knærød og Ulfsbek.
nede. Dette Tilbud blef af Kong CHRISTIAN imodtaget og næfnte hand dertil paa de Danskes Side Rigens Raad Axel Brahe, Oberste Anders Bilde, og Krigs-Commissarie Tage Thot Eriksen, som kort derpaa fra de Svenske finge Pas, saa at Mødet derefter vel gik for sig. Imidlertid, blef paa begge Sider forbuddet, at ingen Partie maatte en Miil omkring disse tvende til Mødet udnæfnte Stæder, som ligge paa Grændserne tæt ved hinanden, lade sig see, eller nogen U-rolighed foraarsage; som og blef holdt.
En Svensk Oberst med nogle nye værvede agter at vil overrumple Trundhiem til Søes, men blef braf af Borgerne afvist.
Udi disse Tider kom til Norge fra Skotland en Svensk Oberst ved Nafn Munkhaven, med nogle Skibe og Folk ungefær 1400 Sol- dater eller Skotter, som hand der hafde værfvet. Iblant Skibene vare tvende med Skyt, det eene paa 24, det andet paa 16 Stykker. Med disse Skibe og

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Folk, meente hand at ville overrumple og forraske Trundhiems Bye: Men Borgerne toge saa vel imod hannem og hans Skibe med deres grove Skyt af deres Blok-Huuse uden for Byen, at hand skyndede sig tilbage igien det snareste hand kunde. Siden sværmede hand udi Søen omkring ved Trundelauget nogle Dage, og optog alle Fisker-Baade, hand kunde overkomme. Fiskerne tvang hand omsider til, baade at lodtse tvende af hans lætteste Skibe ind, saa og at føre hans Folk meere Vesterlig ind udi Fiorden paa dend an- den Side af Trundhiem, saa at hand omsider satte sine Folk udi Land udi Stordals Præste-Gield ved Stordalen, Wærdalen og Skougen. Almuen giorde aldeles ingen Modstand, alligevel de vare 3 Gange saa

313.

saa stærke, og meget letteligen kunde have omringet og indklemt hannem udi Emager og Kiilsgaardene; men de fattedes Anforere. Thi Amptmanden Steen Bilde hafde hverken efter dend Kongelig Befaling, som hannem udi Begyndelsen af Krigen blef tilsendt, giort dend ringeste Anstalt til nogen Modstand; ikke heller hafde hand Mood udi Hiertet dertil.
Lehnsmanden udi Trundhiem Steen Bildes Freyhed.
Ja hand var saa fey og forsagt, at hand lod Skibene gaae ubehindret tilbage udi Søen igien, og self saae hand paa, at de stak Ild paa en Bonde-Gaard; alligevel hand letteligen kunde have bemægtiget sig disse Skibe, saasom de hafde ingen fleere Folk inde, end de som Seyl og Reedskab kunde regiere. Efter at denne Munkhaven nu hafde faaet sine Folk udi Land, gik hand lige tvert igiennem Landet ind udi Hærdalen, hvor hand først skiændte og brændte saa vit hand fremkom, og tvang Almuen til at svære Kongen af Sverrig:
Den Svenske Oberst kom dog i Land og gik ind udi Hærdalen, hvor hand med skanden og brænden tvang Almuen at svare dend Svenske Konge.
Thi de finge formedelst Steen Bildes slette Anstalt ingen Undsætning, som de ventede. Derpaa forfuldte hand sin Vey lige ind udi Jæmpteland; hvor meenige Almue anstillede sig ikke alleneste motvillige, men end ogsaa oprørske imod deres Høvidsmænd og Befalingshavere.
Siden falder hand i Iæmpteland hvor Almuen var bleven oprørsk.
Thi i steden for at Hans Basse, Johan Wessling og Henning Jenson ville, at de skulle leyre sig udi Ressund og fortove Fienden, som var ikke en Miil fra dennem; droge de motvilligen bort og leyrede sig udi Bryndflod 4 Miil derfra midt udi Landet. Dernæst, da endeligen Undsætningen kom af Norske Bønder, som nogle Fogder paa deres egen Haand hafde samlet, og dermed igien indtaget Hærdalen, og siden leyret sig udi Undersøgen, da ville de ikke engang være fornævnte deres Høvidsmænd følgagtige, men motvilligen holdte sig tilbage. De annammede ogsaa Fiendens Breve, som de fordulte, og siden godvilligen svore Kongen af Sverrig, alligevel de hverken med Mord eller Brand dertil af Fienden vare blefne forfuldte. De bleve og fremturende udi deres Frafald, indtil Freden blef sluttet, og gave Fienden self Anslag paa hvilken af Præsterne og andre af Almuen, som de hafde Had og Nag til, at de dennem af Landet fra sig skulle bortdrive.
Lehnsmanden Steen Bilde lod Kongen intet vide om alt dette.
Om alt dette, som saaledes udi Hærdalen og Iæmpteland var sig tildraget, bekom Kongen ikke eengang Underretning, førend længe efter, da de Svenske Fuldmægtige, som paa Grændserne vare forsamlede med de Danske, for at handle om Fangernes Løsgivelse, sig med største Glæde og Forlystelse deraf roste. Hertil var Steen Bildes slette Forhold Aarsag. Nogle Uger derefter kom atter en Skotsk Oberst Georg Sinklar eller Saint Claire, som landede med tvende Skibe

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

ved Veblungsnæsset udi Romsdalen, hvor hand satte 600 Mand udi Land uden ringeste Modstand, saasom de Syndenfieldske Soldater vare alt gaaet need og samlet sig imod dend Danske Krigs-Hær, som da hafde leyret sig ved Elfsborg og der omkring.
Oberste Sinklar med 600 Skotter bliver slagne saa at ikkun 2 undkomne.
Indbyggerne udi Romsdalen undvigte deres Huuse og Hiem; dog finge de Skotske nogle Norske Bønder optagne, hvilke de strax lode løs; for at tilsige Almuen over alt, at de skulle paa et vist Stæd og en vis Tiid tilbringe dennem

314.
Proviant og Fættalie til Underholdning; dog beholdte de en Bonde tilbage, som skulle være deres Veyvisere. Af disse løsgivne Bønder fik Guldbrandsdalen betimelig Underretning om Fiendens Ankomst, hvor Fogden Lars Gram samlede alle Vaabenføre og værhaftige Bønder af Læssøe, Waage, Lom, Froen og Ringeboe Præste-Gielde ved en Biergkløve eller Kløft, Kringelen kaldet, udi Lande-Veyen beliggendes, hvor Fienden endeligen skulle tage sit Tog forbi. Guldals og Oyer Præste-Gieldes Almue blef sat ved Borges-Kløven udi Ringeboe Sogn, hvor der var bedre Leylighed til at angribe Fienden, end ved Kringelen. Hos denne Almue ville Fogden self være Anfører, men over Almuen ved Kringelen beskikkede hand Bonde-Lehnsmanden i Ringeboe Guldbrand Senglestad og Boelegsmanden i Lessøe Hans Hage. Nogle Dage derefter ankom dend Skotske Oberst op ad Romsdals Kløvene til Læssøe og derfra til Zeehl, hvorfra de endeligen skulle passere Kringelen, hvor de 5 Præste-Gields Almue sig af Fienden uformerkt udi ald Stilhed hafde forskanset. Denne Almue lod For-Tropperne uskad forbi passere; men Bag-Tropperne, saa snart de ankomme, bleve med Skud og Steen angrebne; thi ingen af Fienden, som ikke allerede var kommet forbi, kunde hverken komme frem eller tilbage, formedelst Spanske Ryttere som vare lagde baade Norden og Synden udi Kringelen, og Stædet var ellers paa dend eene Side af Veyen belagt med høye Field og Bierge; og paa dend anden Side med rindende Elve udi dybe Fosser og stride Strømme. Da de nu saaledes først med Skud og Steen vare blefne angrebne, fuldførte Almuen Striden med Øxer og Kaarden udi Haanden, og en stor Deel bleve needhugne og de fleeste bleve udi Elven needstødte og druknede. Obersten self var dend første iblant dennem, som i Begyndelsen bleve needskudte, og paa samme Stæd hvor hand faldt, staaer endnu dend Dag i Dag er, en Steen-Støtte, med denne Paaskrift: Her blef Oberste Georg Sinklar skudt dend 26de Augusti Anno 1612. Da de som vare komne forbi Kringelen, derfore hvorledes det var gaaet deres Staldbrodre, søgte de at undflye; men Almuen indhentede dennem strax paa en Slægtning under Gaarden Solgiem en Fierding Vey Syder for Kringelen; hvor de blef tvungne til deres Gevæhr at needlægge; men da de siden fornam, at Bønderne ikke vare saa mange og talrige, som de først tænkte, toge de Gevæhret op igien og ville slaae sig igiennem; men de bleve af Almuen saaledes imodtagne, at de allesammen bleve ihielsksudte og needhugne, undtagen tvende; dend eene var en Glasmester, som satte sig need i Norge og der døde, og dend anden blef sendt til Skotland, for at fortælle sine Landsmænd, hvorledes det var afløbet.
Kong Gustaf Adolph skref, at Kongen af Engelland ville stifte Fred imellem Danmark og Sverrig.
Da nu paa Grændserne blef handlet om Fangernes Løsgivelse, kom et Bref fra Kong Gustaf Adolph; des Indhold var: At Kongen af Store-Brittannien hafde sendt til hannem sin fuldmægtige Sendebud, Ridder Jacob Spens, for at raade og formane til Fred, og at dend

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

315.
dend begyndte Krig, som endnu imellem dennem svævede, kunde ved bemeldte Kongens og andre Potentaters Imellemhandling afstilles, og ald Feyde kunde nedlægges. Saa endog Kong Gustaf Adolph, Krigen ikke forsagede; ville hand alligevel nu henskyde ald dend Tvistighed, som var begyndt imellem Rigerne, til bemeldte Kong Jacobs og andre Potentaters Chur- og Fyrsters Afhandling. Hvormed hand ikke alleneste ville lade ald Verden see og fornemme hans Tilbøyelighed til Fred og Roelighed, saa og hans store Mishag til videre Blods Udgydelse, samt Landets og Stæders videre Fordrev og Ødelæggelse; men hand end ogsaa derved ville tilkiendegive, hvor høy Pris hand satte paa bemeldte Kong Jacobs store Dyder, samt det Venskab som stedse imellem Sverrig og Store-Brittannien været hafde. Hvorfor hand begierede af Kongen, at vide om hand deromme ville samtykke, saa og om hand ville bevillige et oprigtigt Stilstand til Lands og Vands paa begge Sider med visse og sikkere Vilkaar til en vis Tiid at maatte sluttes og berammes.
Og tilbyder sig at vil antage K. Jacobs Imellemhandling, og til den Ende vil tage imod Stilstand.
Dette Bref som var skrevet udi Jonkøping dend 9de Dag udi Julio eller Orme-Maaned, blef Kongen ikke tilbragt forend snart 4 Uger derefter; da Mødet ved Ulfsbek eller Knærød var til ende. Kongen stood længe udi Betænkning med sig self, om hand ville imodtage og aabne dette Bref eller ikke, formedelst hand var u-vidende, om Kongen af Sverrig derudi hafde tilegnet sig dend samme Titul, som hans afgangne Fader antog sig, nemligen Konge over Lapperne udi Nordlandene, hvilket hand ingenlunde ville taale.
Kong Christian tvister længe paa om hand vil antage Brevet eller ey, og hvorfor.
Men som Kongen ved et andet Bref fra Rigens Raad Axel Brahe, blef forsikret, at det ville blive et fornoyeligt Bref, saa og at Kong Gustaf Adolph udi de Passer og Fuldmægter, som hand hafde givet til Mødet udsendte troe Mænd, ikke brugte samme Titul; brod hand det op, og da hand fandt, at Kong Gustaf Adolph forte sin Titul saaledes, nemligen: Sverriges, Gothes og Vendes uthkorede Konning og Arfve-Fyrste, Stor-Fyrste til Finland, Hertug til Esthland og Vesmanland; blef hans Gemyt og Sindelag strax til fredelige Tanker formildet og forvandlet.
Men da hand blef forsikret ved et andet Bref at Kong Gustaf Adolph hafde forandret sin Titul; brod hand Brevet.
Men som hand sig hafde foresat med et temmeligt Antal Ryttere at rykke bedre ind, til at bemægtige sig en fast Pas ved Dombroe, saa og self at tage Jonkøping Fæstning udi Øyesiun, opholdte hand sit Svar, indtil hand fra samme Tog var kommet tilbage.
Dog rykker hand med sin Magt imod Jonkøping.
Paa samme Tog, efter at hand hafde drevet Besætningen fra ommældte Pas, og Skantzen Dombroe needslæbt, mødte hannem paa Veyen til Jonkøping dend Engelske Fuldmægtig og Sende-Bud Ridder Jacob Spens hans Tienere med et andet Bref, hvorudi hand lod Hans Kongelige Majestæt viide, at hans Konge hafde allerede udsendt til Hans Kongelige Majestæt Robert Amstruther, med samme Ærinde, som hannem udi Sverrig var befalet at forrette, nemligen Freds-Forhandling at tilbyde.
Paa Veyen moder ham den Engelske Gesandtes Tiener med et ny Bref om Fredshandelen. En Engelsk Gesandt kom og til Danmark.
Kongen rykkede derfor tilbage igien til Øreboe, hvorfra hand svarede Kong Gustaf Adolph udi denne Meening: At ligesom Spens udi
Kong Christian rykker tilbage, og svarer Kongen af

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

316.
udi Sverrig om Fred at forhandle var af Kongen udi Store-Brittannien indsendt; saa hafde hand og fornummet, at Roberth Amstruther paa samme Maade var kommen til Danmark. Hand hafde gierne ønsket, at Høybemeldte Konge til saadan Freds Stiftelse hafde været bleven bragt strax efter Kong Karls Død: Ikke desto mindre vil hand ingenlunde undslaae samme Freds-Forhandling; og dersom Kongen af Sverrig vil lade see, at det var hans rette Alvor, saa vil hand vente af hannem skriftligen hvad Forslag, hand ville giøre til samme Freds-Forhandling, hvorpaa hand sig siden ville erklære: Dog med det Forord, at det skeede med Sverriges Riges Raads og Stændernes Samtykke. Hvad Stilstanden angaaer, da kunde hand dend ikke bevilge, saasom deraf kunde vendtes meere Fortræd og Tidsspilde end Gavn og Nytte.
Sverrig at hand vil samtykke til Fredshandling. Men vil ingen Stilstand bevilge.
Efter at dette Bref var bortsendt, mønstrede Kongen sin heele Krigs-Hær, ved Nysserod, som befandtes siden Elfsborg og Guld-borg vare indtagne, ved det tidelige Tog udi Vest-Gothland ikke at være bleven formindsket meere, end hen imod 500 Mand. Efter Mønstringen overlod hand Krigs-Hæren under Hertug Georgs og Oberste Lunges Befaling, og self forføyede hand sig til Kiøbenhavn, saasom hand hafde udi sinde, udi egen Person at ville anføre Hoved-Floden, som var kommen tilbage, og som nu skulle forstærkes til 34 Skibe.
Kongen mønstrer sin Hær, og overlader den under Hertug Georgs og Oberste Lunges Befaling, og reyser til Kiøbenhavn.
Historien vil her lade dend Danske Krigs-Hær udi Vest-Gothland nogen Tiid efterblive, for at fortælle hvad Feldt-Marskalk Gert Rantzov med sin Krigs-Hær udrettede dette Aar udi Smaalandene og Øst-Gothen, fra dend Tiid hand til Calmar ankom.
Hvad Feldt-Marskalk Gert Rantzov forrettede ved Calmar udi Smaalandene og Øst-Gothen.
Ved bemeldte Feldt-Marskalk Ankomst til Calmar, befoel hand Oberste-Vagtmester Peder Hunemark, at gaae ud med nogle 100 Mand af Besætningen, for at forsøge deres Lykke paa dend vidtberømte Skantze Riisbye, hvilken, da hand dertil ankom dend 1ste May om Natten, blef dend funden gandske leedig; undtagen, at nogle faae Folk vare efterladte til at holde Vagt i Porten og paa Broen; hvilke bleve angrebne og fangne saa mange som de vare.
Riisbye Skantze indtages
Da hand af Fangerne hafde fornummet, at ald Besætningen var udgaaet til en anden liden Skantze ikke langt derfra at opkaste; besatte Rantzov denne og forsømte sig ikke længe, med at forsyne sig til denne nye Skantze, hvilken hand opfordrede: Admiral Jacob Jacobson som laae derinde, bød hannem intet andet end Krud og Lod; hvorfor Rantzov lod sine Soldater strax løbe Storm, som toge dend ind, og needlagde hvad de for sig fandt, undtagen nogle faae, som med Admiralen undkomme.
En anden Skantze indtages med Storm
Hunemark ville have sat efter dem, men de komme over en Aa nest derved; hvorfor hand lod det blive, eftersom hand ikke hafde meget Rytterie med sig. Da dend ny Skantze var bleven needslæbt, gik Rantzov tilbage til Calmar.
Som needslæbes
Nogle Dage derefter satte Fienden sig ved Ålum, hvorefter hand dagligen omkring Calmar her og der strippede. Feldt-Marskalk Rantzov rykkede derover op med...

317.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

sin Hær, og sendte for udi Veyen 3 Fahner Ryttere for at omringe Svensken; men da de kom til Ålum, fornam de, at hand allerede derfra var opbrudt med alle sine Stykker: Dog kom de Danske over Bag-Tropperne, hvoraf blef needlagt over et halv Hundrede Mand; de øfrige toge Flugten. Iblant hvilke var forbemeldte Admiral Jacob Jacobson, som sig med neppe Nød derfra med Stykkerne over Passet til en Bye Hoxbye hafde frelst, dersom hand ikke hafde kastet Broen af efter sig. Dog fandtes her og der over 40 Snaphaner udi Buskene, hvilke mestendeelen bleve needhugne.

Den Svenske Admiral Jacob Jacobson jages paa Flugt med sine Land Tropper ved Ålum og neppe undkom.

Da dette var overstandet gik Rantzov med Folkene tilbage for Calmar, for at udføre sit Forsæt med Øeland igien at indtage, som saaledes var overlagt. Admiralen Godske Lindenov lagde an til Calmar med 8 Orlogs-Skibe, og 8 Jægter hvoraf hver skulle indtage en Fahne Soldater. Tvende Skibe og tvende Jægter skulle anfalde Landet ved Norder Odden; lige saa mange ved Fæstningen Borkholm, og det samme Tal ved Færgestædet tvert oven for Calmar; men de øfrige ved Synder Odden. Saa snart enten dend eene eller dend anden hafde faaet fast Food paa Landet, skulle de give Tegn fra sig med Skud og Raketter, at Feldt-Marskalken og de andre sig derefter kunde viide at rette.

Feldt-Marskalk Rantzov rykker tilbage igien til Calmar for at indtage Øeland paa ny igien.

Anfaldet derefter skeede derpaa dend 31te Maji om Morgenen heel tiidig. Admiralen og Feldt-Marskalken satte med alle sine Skibe og Folk ved Morbylag an, hvor en Svensk Ritmester kom med en Fahne Rytterie, en Fahne Land-Folk, og 2 Fahner Food-Folk for at tage imod deres Anfald.

De Danske giøre Anfald paa Øeland.

Men da hand mærkede at de Danske med u-forfærdet Mood sprang paa Landet og Stykkerne naae de hannem, hvorved hand mistede en Deel af sine; tog hand Flugten; og de Danske Ryttere forfuldte hannem 2 Miile Veys til Færgestædet, hvor Fienden ogsaa forlod deres Skantze, som de Folk, hvilke der landede, indtoge. Feldt-Marskalken Rantzov rykkede derpaa fort med Folket, som allevegne vare kommene i Land og sig hos hannem hafde samlet, og dermed brændte Byen Borkholm, som nys var med Volde befæstet.

Landet indtages og Byen Borkholmen brændes.

Ritmesteren Peder Mikkelson mødte hannem paa Veyen med saa mange Folk som hand kunde samle, baade af Ryttere og Food-Folk, saa og med nogle Feldt-Stykker, udi Meening, at som der hos var en stor Underskov, ville hand derfra bryde dennem ind udi Flanken. Men Rantzov hafde sendt for udi Veyen 1000 Musketerer og tvende stærke Compagnier Ryttere; hvilke da det første Anfald skeede, sloge hannem 400 Mand fra, og finge 6 Soldater Fahner og 6 Feldt-Stykker. Resten toge Flugten, som af de Danske Ryttere bleve efterjagede, saa at de endnu foruden de forrige finge nogle Soldater Fahner.

En Svensk Ritmester vil hindre det, men faaer hug.

Derpaa blef Castellet beleyret, hvor inde laae 2 Compagnier Øelænder, et af Smaalænder, og et Compagnie Ryttere under Knud Drages eller Draches Befaling. Fæstningen blef opfordret, men Trompetteren blef skudt efter. Hvorfor Løbe-Gravene, og Styk-Skantzerne bleve opkastede, hvoraf 4 halve Kartover, som fra Calmar vare komne, begyndte at spille, indtil dend 11te Junii da

Borkholms Castel beleyres og beskydes.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

318.
da de skede Hul paa Voldene og Murene, og Anstalt blef giort med Stier til Storm at løbe. Da begyndte Besætningen at sætte deres Hatte paa Pikkerne og bade om Betingingen; hvilket blef bevilget: Hvorover paafølgende Nat og Dag blef handlet; men Ritmester Peder Mikkelson skulle derfra udelukkes.
Anstalt til storm giøres, og da begynder Besætningen at betinge. Hinder der udi indfalder.
Derover begyndte de udi Fæstningen alle at raabe og skrige, at de heller self saa mange som de vare, ville lade sig need-sable, førend dette skulle skee: Saa at de Danske Oberster og Ritmestere ginge self frem og bade for hannem, efterdi hand i alle sine Gierninger hafde holdt sig som en braf Krigsmand og Soldat. Hvorpaa hand omsider blef med indsluttet, og faldt det saaledes ud, at de alle frie og sikker bleve geleydede til Stranden, hvor de skulle indskibes og bortføres, men deres Fahner og Gevæhr skulle de needlægge, saa og efterlade sig ald Proviant, Krigs-Rustning, Krud og Lod.
Borkholm opgives og Besætningen føres af Landet.
Dog maatte Peder Mikkelson forpligte sig til, ikke at fægte imod Kongen af Danmark i de første 3 Aar; hvilket hand ikke holdte i 3 Uger, som siden skal fornemmes. Imidlertid Beleyringen varede, maatte det Danske Rytterie hver Dag udsendes, for at dæmpe Bøndernes Formastelse, og tage deres Gevæhr fra dennem, saa og for at tage Præsterne paa Landet fangne, som dennem dertil ophidsede; hvilke siden bleve sendte til Kiøbenhavn. Da nu Besætningen skulle drage ud af Fæstningen, fordristede sig eendeel hemmeligen at tage nogle Poser fulde med Krud med sig, hvorover de alle bleve oversøgte; og var det ikke langt fra, at de jo alle derfor vare blefne ilde medhandlede. Nogle begyndte og at ville forstikke sig udi Buskene for at blive tilbage paa Landet, som de Danske Ryttere igien udjoge. Men Feldt-Marskalken gaf dennem dog frie, og lod dennem føre til Stranden, hvor de bleve indskibede og førte til Sverrig.
Borkholms Fæstnings Tilstand.
Fæstningen fandtes god Forraad baade af Proviant, Krud og Lod, saa at dend kunde have holdt sig længe; men de hafde ikke Folk nok, fordi der bleve slagne for mange i de Udfald og Skærmyssler Peder Mikkelsen giorde, hvorover Besætningen blef svækket. Tilmed kunde deres Stykker ikke udrette meget imod de store Kartover som vare uden fore. Land-Folket blef atter igien taget udi Eed, under strengeste Truesel, at de skulle holde og efterkomme dend bedre, end de giorde forleden Aar. Oberste Christian Friis blef sat til Befalingsmand over Fæstningen og Landet, og derhos befalet, at lade opkaste Skantzer ved Norder-Odden saa og ved Færgestædet, paa det at Soldaterne udi fremtiden kunde have nogen Tilhold at søge, saa fremt enten Fienden skulle angribe Landet, eller Bønderne skulle blive oprørsk, og dennem vilde overfalde.
De Danske bemægtigede sig Skantzen Mönsteraas i Sverrig.
dette saa lykkeligen var overstaaet, sendte Feldt-Marskalken et Regiment Soldater med nogle Ryttere til Skibs for at bemægtige sig Skantzen ved Monsteraas, som og skeede; og det øfrige Krigs-Folk, som var bleven brugt paa Øeland, bleve iligemaade indskibede for at gaae til Ålum, hvor de øfrige Tropper, som tilforn stode ved Calmar, sig skulle forsamle. Tree Dage efter St. Hans Dag brød Ran-

319.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Rantzov op med ald sin Magt fra Ålum, og gik lige til Høgsbye 4re Svenske Miile derfra, hvor hand fandt for sig et Compagnie fiendtlige Dragoner og 2 Compagnier Ryttere, tillige med en Haab Bønder, som med Gevæhr var opbudne. Disse hafde kastet Broen af for sig, og Passerne hafde de allevegne afskaaret; som gafnede dennem intet.

Feldt-Marskalken Gert Rantzov bryder op fra Ålum.

Thi Vores Ryttere satte igiennem Vandet, og tref paa Dragonerne, som vare Skotter og Irlænder, hvoraf endeel bleve slagne, og de øfrige fangne. Men som dette Stæd blef befunden at være en mærkelig og nyttig Pas, blef efter Krigs-Raad for got befunden Skantzer her at opkaste. Imidlertid dette skeede, blef Proviant-Vognene sendte til Ålum for at hente Proviant, fordi de Tydske Knægte og Ryttere, i stæden for at de efter Befaling skulle have taget 14 Dages Proviant med sig, hafde ikkun taget for 2 Dage. Ia dette var ikke nok, men de og med Knurren formeente, at deres Fættalie burde dennem føres efter paa Vogne, hvorudi de finge Medhold af deres Oberster.

De Tydske Regimenter under de Danske bleve oprørske.

Derover kom der ikke alleneste Misforstand imellem Feldt-Marskalken og disse Oberster, men Feldt-Toget blef end og derved meget hindret og forsinket. Hertil kom ogsaa dette, at en deel af de Tydske Ryttere uden Feldt-Marskalkens Ordre og Videnskab, imidlertid Proviant-Vognene vare forventendes, ginge ud paa Partier og søgte efter Bytte lige Veyen til Vemmerbye. Men da de kom til en stor Skov, hvor Bønderne hafde forhugget og belagt Veyen med Braader, bleve de mægteligen overfaldne, saa at de mistede endeel Folk og Heste, saa og vare udi en temmelig Betryk.

De gaae ud uden Befaling paa Partier, hvorover de kom udi Betryk.

Da nu Feldt-Marskalken herom hafde faaet Kundskab blef Marqvard Pens med 1000 de Musketerer og 3 Compagnier Dragoner udsendt at hielpe de Tydske Ryttere af Snaren, de vare komne udi. Pens self kom her over paa en meget smal Vey, som paa dend eene Side hafde en steyl Klippe, og paa dend anden Side en stærk Strøm; dog vilde de Tydske Ritmestere Bustrov og Veltheimb ikke rykke fort, hvorover Bustrov blef skudt af Bønderne udi Benet, og begge deres Heste bleve skudte under dennem.

Feldt-Marskalken sender dennem Undsætning, men de bleve dog ved deres Opsætsighed.

Efter at dette var skeet, rykkede Pens tilbage igien til Leyren, og gaf Feldt-Marskalken Kundskab om hvorledes var tilgaaet, som over de Tydskes Forhold blef meere forbitret, end tilforn. Vor Frue Besøgelses Dag, rykkede Feldt-Marskalken op: Men kunde ikke komme ret vidt, fordi Fienden allevegne hafde brudt Broerne af for hannem. Ikke desmindre fik hand opspurdt en Omvey, saa at hand kom til dend liden Kiøbstæd Vemmerbye kaldet, hvor Proviant-Skibene kunde lande. Denne Bye hafde Indvaanerne forladt og taget alle edende Vahre med sig, saa at der var intet for Leyren, som leed stor Mangel.

Feldt-Marskalken bryder op og kom til Vemmerbye som var forladt af Indvaanerne.

Derfor maatte Feldt-Marskalken udsende et stærkt Partie baade af Ryttere saa og Knægte paa Vognheste; thi Vognene paa denne Vey kunde ikke bruges, for at hændte fra Riisbye-Skantze baade Proviant og Krud. Disse som mand meente at skulle komme igien i 2 Dage, bleve borte formedelst dend onde

320.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

onde Vey vel i 8 Dage, og da de kom, bragte de ikke noget med sig som kunde forslaae, thi dend halfve Leyr ikke engang dermed kunde forsynes. Derforuden vare Hestene udi en slet Stand, formedelst Hovene paa deres Fødder vare paa dend Klippe-Vey meget forstødte; hvorudover de ikke heller ret vel kunde fremkomme. Ikke desmindre tog Jacob Seehested, som kom med en Fahne Soldater, Vestervik ind, hvilket Huus Feldt-Marskalken lod proviantere paa 2 Maaneder, og besætte med 500 Mand, fordi der var en god Hafn, hvor Kongens Flode naar dend kom, kunde ankre.

Vestervik indtages; hvor var god Hafn for Floden.

Kort derefter kom Ritmester Peder Mikkelson imod sin forrige Forpligt igien her frem med et half Tusinde Soldater og nogle Hundrede Bønder paa nogle Galleer og Jægter, for at gribe Huuset Vestervik an baade til Lands og til Vands; men de Danske efter god Modstand skode hans Iægter i Brand, og sloge ham udi et Udfald, saa at de bleve en stor Deel af hans Proviant mægtige, og hand maatte tage Flugten med de overblefne Skibe.

Svensken med Galleer og Jægter griber Vestervik an, men bortjages med stor Forliis.

Af Fangerne fik mand da Kundskab, at dend Svenske Orlogs-Flode var allerede udkommen af Skiærene for igien at bemægtige sig Øeland, som de giorde sig Forsikring om at vinde; efterdi dend Danske Flode var afseylet til Kiøbenhavn, og Krigs-Magten var saa langt inde i Landet.

Dend Svenske Flode kom ud af Skiererne for igien at bemægtige sig Øeland.

Dette Forsæt blef Kong CHRISTIAN ved Jens Sparre fra Christianopel kundgiort, som befoel Besætningen strax skulle hændtes fra Vestervik til Øeland, saasom baade var det kostbart, dend der at underholde, og det var vanskeligt, dend saa langt inde udi Fiendens Land udi Nøds-Tiid at undsætte; hvilket strax blef efterkommet.

Vestervik forlodes igien af de Danske.

Feldt-Marskalken Rantzov efter holdte Krigs-Raad besluttede derpaa at bryde op fra Vemmerbye, og gaae tilbage igien til Riisbye-Skantze, men da hand efter 2 Dags Reyse var kommen til et Stæd Voldbye og Proviant begyndte at mangle, begyndte Bustrovs og Veltheims Folk igien ikke alleneste self at blive oprørske, men de end ogsaa opviglede de andre Soldater, saa at de lode sig mærke, at naar dennem blef forskaffet Proviant, ville de gaae fort, ellers ikke.

Dend Danske Krigs-Hær bryder op og gaaer fra Vemmerbye tilbage til Riisbye-Skantze.

De Tydske Regimenter blive atter oprørske, hvorover Krigs-Hæren maa ligge stille nogen Tiid.

Derover maatte Leyren ligge stille en gandske Dag, indtil de alle med stor Besværing, vare blefne til freds stilte. Imidlertid spurtes det, at Kong Gustaf Adolph hafde udsendt en stor Deel Soldater og Bønder for at forhugge Skovene imellem Hoxbye og Ålum, og saaledes at afskiære dennem Passen paa Hiemreysen.

Kong Gustaf Adolph er paa Tog for at afskiære de Danske Passen, men bliver hindret.

Til dette at forekomme befoel Feldt-Marskalken Jens Sparres Compagnie som var 500 Mand stærk, at gaae fort, for at komme dennem for udi Veyen, som lykkedes; dog maatte de paa Veyen slaae sig igiennem, hvor udover dend unge Veltheim og en stor Deel andre til 200 Mand ogsaa maatte bide i Græsset. Hvis disse ikke hafde kommet saa tiiligen fort, og hafde med blodige Pander afslaget disse udstikkede Svenske, hafde Kong Gustaf Adolph self kommet med en temmelig Antal Tropper og bemægtiget sig Hoxbye-Skantze, saa at det hafde faldet dend Danske Krigs-Hær vanskeligt, at komme igiennem. Men som Feldt

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Marskalken var saa lykkeligen kommen en Dag for i Veyen, og hand derforuden hafde udkundskabet, at Hertug Iohan fuldte Kong Gustaf Adolph efter med et større Antal Folk, for at anfalde de Danske udi Ryggen paa deres Tog, holdte hand Krigs-Raad, og derefter ødelagde hand Skantzen førend hand brød op, paa det Fienden ikke derudi skulle have nogen Hinderhold.
Høgsbye Skantze ødelægges af de Danske.
Feldt-Marskalken stillede ogsaa sin Krigs-Hær udi saa god en Ordning, og giorde saa god en Anstalt paa sit Tog, at ihvorvel Kong Gustaf Adolph var ikke langt fra, og Hertug Johan end ogsaa allerede var stødt til hannem med sine Tropper, torde de begge dog ikke vove sig til at komme hannem nær: Hvorover de Danske kom omsider lykkeligen til Ålum, hvor de tænkte at skulle finde deres Proviant-Skibe. Men som de formedelst Modbør ikke kunde findes, maatte de forlade Ålum, og stræbe med stor Vanskelighed baade for de udmattede Heste og hungrige Folk at komme til Riisbye-Skantze, hvor hen dennem Fættalie og Foder med god Anstalt og Snarhed fra Calmar blef tilført.
Feldt-Marskalk Rantzov kom til Riisbye Skantze hvor hand fik Forsyning.
Saa snart de vare ankomne, bleve de tvende Tydske Regimenter, som ikke hafde bevist nogen Lydighed paa det heele Tog, men stedse anstillet sig modtvillige og opsætzige, gandske aftakkede; og endeel som ville tage Tieneste af de Gemeene, bleve under Rantzovs og Penses Regimenter understukne.
De Tydske Regimenter aftakkes.
Ingen enten af Ober- eller Under-Officererne maatte igien antages, hvor meget de det end begierede og forlangede; men de bleve til Kiøbenhavn paa Skibe hensendte. Paa dette Tog mistede de Danske en temmelig Haab Folk, som ved Mønstringen beløb sig til 1500de Mand, og noget derover, endeel ved Fiendens Sværd, og endeel ved Mattighed og Sygdom, som temmeligen hafde taget Overhaand.
Hvad de Danske mistede paa dette Tog.
Det er tilforn sagt, hvorledes Kong CHRISTIAN var gaaet til Kiøbenhavn for at træde paa Floden, som hand self vilde anføre.
Kong Christian kom self i Søen med sin Flode, og søger efter dend Fiendtlige.
Thi lettede hand Anker dend 11te Dag udi Høst-Maaned, og seylede med fuld Vind for at søge dend Svenske Flode, som sagdes at være under de Pommerske og Meklenborgske Kuster; men der fandt hand dennem ikke; thi de vare alt bortseylede, saa snart de spurte at de Danske vare komne udi Søen. Derfor satte Kongen sin Kaas lige til Calmar, for at undsætte det paa ny indtagne Øeland, om nogen Nød ved dend Svenske Flode der kunde være paa færde. Men som hand ej heller fandt dend Svenske Flode der, og hand der fornam alleting vare sat udi god Ordning og Sikkerhed, traadde hand i Land ved Calmar dend 16de nest efter, og lod sig underrette af Feldt-Marskalken Rantzov om allerting, som sig hafde tildraget paa Togget udi Sverrig. Efter at Hans Majestæt nu hafde befalet, hvorledes med allerting baade udi Calmar og Øeland skulle forholdes, saa og der taget nogle Soldater om Borde; gik hand igien til Seyls dend 21de udi Høst-Maaned, da hand samme Aften kom forbi dend Svenske Iomfrue, en farlig Klippe uden for Norder-Odden af Øeland; seylede hand om Natten lige til Danzig udi Meening der at finde dend Svenske Flode.
Søger dend op under Danzig.

322.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Men som dend heller ikke var at see, kom hand 2 Dage derefter igien under Øeland, hvor hand biede ikke længe, forend hand seylede lige til Skiærene uden for Stockholm. Da hand kom Elsneben forbi, optog hand tvende Svenske Skuder, af hvilke hand udspurte at deres Flode laae 2 Uger Søes bedre op, ved et Stæd kaldet Dyrhof. Hvorhen hand seylede og fandt dennem Dagen nestefter ligge en half Miil derfra. Vinden var meget stille, og vendte sig om til en Mod-Vind for Kongen.
Finder dend om sider ved Dyrhof uden for Skiærene.
Imidlertid arbejdede dend Svenske Flode sig ind udi Skiærene, og toge sin Tiid vel udi agt, for at komme udi Frelse.
Dend Svenske Flode arbejder sig ind udi Skiærene.
Dog paa det der skulle siges at de giorde noget, sendte de tvende Brandere ud mod Aftenen med en strygende Vind paa dend Danske Flode, som brændte ingen uden sig self. Derimod opbragte de Danske lette Seylere nogle Lybske Skibe, som komme med Viin, Salt og Krud, og andre nyttige Vahre, som de ville føre til Stockholm. Iligemaade finge de en Svensk Galee, som de toge udi Indløbet af Dyrhof. Dagen derefter lagde de Danske sig paa det samme Stæd i Skiærene, hvor de Svenske laae tilforn, og satte nogle Fahner Soldater i Land som opbrændte nogle Skiær-Baader. Kongen self traade paa Land for at besee dend Fæstning Vexholm som ligger ud ad til Søen 3 Miil fra Stockholm; og efter at dend var beseet befoel hand nogle platgaende Skibe, at de skulle lægge dend an, saa nær som de kunde, og dend beskyde, hvilket ogsaa skeede; men forgieves.
Kongen kaster Folk i Land som opbrændte nogle Svenske Skiær-Baader, derover gik Kongen self i Land og befaae Fæstningen Vexholm som af Skibene blef beskudt.
Efter at dend Danske nu nogle Dage hafde ligget og ventet at dend Svenske Flode skulle komme ud, indsendte Rigs-Admiral Mogens Ulfeld en Trompetter til Vexholm, med et Bref til dend Svenske Admiral, og fordrede hannem til et Søe-Slag; men derpaa kom hverken Svar; ikke som Trompetteren heller tilbage, som de holdte hos sig indtil Freden var sluttet.
Dend Danske udfordrede dend Svenske Flode til Søe slag ved en Trompetter som de beholdt.
Hvorpaa Floden seylede bedre ind til Birkhafn, hvor dend laae 2 Dogne. Imidlertid kom om Natten til dennem indseylende nogle Konigsberger Skibe rigeligen tilladte med Viin, Salt, Humble og Tobak, og en stor Deel Hamp, Skibs-Tov, og deslige fra Lifland, som agtede dermed at giøre et got Market i Sverrig, men blef nu til et got Bytte for de Danske.
Den Danske Flode ligger sig ved Birkhafn.
Derimod anrettede de Svenske paa ny tvende store Brandere, som de lode med fuld Seyl og stridende Strøm løbe an paa dend Danske Flode, hvilke sendte deres Skiær- og Skibs-Baade ud imod dennem, saa de bleve afvendte og ligesom de forrige forgieves opbrændte.
De Svenske sendte Brandere ud paa den Danske Flode forgieves.
Efter at Floden nu saae, at Fienden ville ikke ud af Skiærene, holdte dend det ikke for tienligt paa denne Aars-Tiid længere der at forblive liggendes; hizede derfor Anker op, og seylede ud af Skiærene igien. Da dennem mødte langt meere Preussiske Skibe med lige Lading som tilforn, som blef opbragt, og maatte følges med til Øeland, og siden maatte de, som hafde Salt og Korn inde, losse udi Calmar: Men de fleeste som hafde Hamp og Skibs-Tov inde, bleve opbragte til Kiøbenhavn.
Den Danske Flode seyler til Øeland og paa vejen opbringer mange Skibe som vil giøre Sverrig Tilførsel.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Da Floden kom under Borringholm, saae de nogle Skibe, iblant hvilke var dend Svenske Malke-Pige, som forleden Aar blef tagen; hvorpaa var Kongens.
Kongens Broder Hert. Ulrich kom til Kongen under Borringholm.

323.
Broder Hertug Ulrich, som søgte Kongen, for at være med udi dette Tog. Men da det blef mærket, at dend Svenske Flode dette Aar ikke meere torde vove sig ud, blef nogle faa Skibe og Udlæggere befalet at holde sig indtil videre Befaling omkring Øeland og Calmar, for at oppasse de Svenske Udløbere.
Danske Flode seyler hen imod de Mecklenborgske Kuster efter at Kongen og hans Broder paa et andet Fartøy var gaaet ankersteds hen.
Derefter seylede Floden under Jasmund, hvor Kongen tog Afskeed med sin Broder Hertugen, og satte hannem udi Land ved Sandhammer; hvorfra Kongen med en Fregat, seylede til Laaland og der traade udi Land. Udi Søen ved Jasmund bekom Rigs-Admiral Mogens Ulfeld Kundskab, at de Lybske vare udseylede af Travemynde med en temmelig stor Koffardie-Flode, for at bringe Tilførsel af et og andet til Sverrig, hvoriblandt var og nogle udrustede Skibe, som skulle forsvare dennem:
Den Lybske Koffardiflode, som ville bringe Tilførsel til Sverrig, angribes af den Danske Flode uden for Traven, og omsider indjages og indespærres.
Hvorfor hand efter Kongens Befaling sendte nogle af de letteste Orlogs-Skibe til Traven dette at forhindre. Saa snart de Lybske finge de Danske udi Sigte, kappede de deres Anker og løbe paa Grund under deres Blok-Huuse og Travemynde Skantze, saa at de Danske ikke kunde nærme dennem; dog bleve de indspærrede, saa at de nogle Uger hverken kunde komme ud eller ind. Da de udi Lybek fornam, at det var for hart at stampe imod Braaden, udsendte de omsider nogle af deres Raad til Rigs-Admiralen, og med ham efter lang Handling omsider kom til Slutning, og ved en saa kaldet Recess, underskrevet og forseeglet dend 17de Octobris af bemeldte Rigs-Admiral paa dend eene, og Staden Lybeks Øfrighed paa dend anden Side, blef indgaaet.
Forlig sluttes imellem Rigens Admiral Ulfeld og Staden Lybek, for at ophæve Indespærringen.
At de Lybske med deres Flode ikke efter deres forehavende Forsæt udi dette Aar 1612 skulle gaae til Sverrig, og derimod skulle dend Danske Flode begive sig fra Reeden. Saa skulle ikke heller de Danske Udlæggere længere forhindre Ud- eller Indførselen til Lybek, eller opholde de Skibe med deres Ladding paa Traven at udkomme: Derunder skulle ikke forstaaes de Skibe som enten kom fra Sverrig eller did ville gaae. Dernæst naar de Lybske Borgere allerede hafde giort en Bestilling med deres Skibe igien at indlægge og dennem at losse, saa skulle de Danske ej længere holde Reeden indspærret.
De Lybske klage siden over Indspærringen for Keyseren.
Ihvor vel dette nu saaledes var med Staden udi Venlighed forligt; ikke desto mindre fordristede de sig dog at indsende til Keyseren et Klage-Skrift, hvorledes Kongen lod indspærre dennem ald Fart og Handel udi Øster-Søen og lod optage deres Skibe og Gods. Særdeles klagede de over hvorledes de nu udi deres Hafn af Admiralen var bleven overfalden; saa og over Tolden i Øresund, at dend var bleven dennem forhøyet.
Keyseren skriver Kongen til derom, og i samme Bref siger sig at være Herre over det Romerske Riges Øster-Søe.

Af dette deres Klage-Skrift befoel Keyser Mathias et Udskrift at skulle overgives til Kongens Afgesandt udi Wien, Otto von Qualen, og tilligemed give tilkiende at Keyseren derpaa hafde sluttet, at hand som Keyser og Hovet for det Romerske Rige, og derfor u-tvivlagtig Herre over Rigets Øster-Søe, ikke efter hans Keyserlige Ampts Pligt kunde sidde og tie stille til saadan Overvold og vidtudseende Farlighed; ej heller lade det saaledes gaae over, helst hand paa det Keyserlige Val og Kroning til Frankfurt af Chur-Fyrstene

324.

sterne var bleven erindret og formanet, med hvis Overlast, som skeede udi bemeldte Øster-Søe, at have flittig Opsigt. Hvorfor hand forsaae sig til bemeldte Afgesandte, at naar hand kom hiem, hand da ville føre Kongen dette saaledes til Gemytte at herefter saadan Overlast imod Skibsfarten og Handelen i Øster-Søen blef indeholdt. Erindrendes derhos, udi fald det ikke imod Forhaabning skeede, at Keyseren ikke kunde efterlade bemeldte Stad Lybek, som en Keyserlig og Romerske Rigs-Stad efter Rigets Love, derimod ald Hielp at meddeele. Dette Bref kom ikke Kong CHRISTIAN til hænde forend Foraaret nestefter.

Dend Engelske Gesandt, da Kongen kom hiem, overtaler Kongen til Freds-Handling

Til Lands forefaldt siden ikke noget synderligt uden nogle Skermytzel her og der imellem de udsendte Parthier som Historien ikke holder værd at opregne. Derimod vil dend med Kongens og Flodens Hiemkomst til Kiøbenhavn forlade Krigen, og begynde at fortælle, hvorledes der blef paa dend ædle Fred arbejdet. Der er tilforn talt om det Bref, som kom til Kong CHRISTIAN paa de Hallandske Grændser baade fra det udi Sverrig der værende Engelske Sendebud, Ridder Spens, saa og Kong Gustaf Adolph self, hvad der paa blef svaret. Da nu Kongen strax derefter kom til Kiøbenhavn fandt hand for sig Kong Jacobs Gesandt Robert Amstruther, med Forslag til Fred. Særdeles blef hand og af hannem underrettet om det meget skadeligt Forbund for Danmark, som de Foreenede Nederlande tillige med Hanse-Stæderne udi Øster-Søen imellem sig hafde udi sinde; hvilket Barnevelt til dend Haag meget dref paa at skulle sluttes. Dette saa vel som dend Freds-Tilgenegenhed, som fandtes hos Kong Gustaf Adolph, dref Kongen omsider til Freds-Tanker, helst da hand igien fandt for sig ved hans Hiemkomst et Bref fra Kongen af Sverrig, hvorudi hand forsikrede, at hvad som Kongen af Store-Brittannien med andre Chur- og Fyrstelige Herrer, som dertil kunde udvælges, for got ville ansee udi denne Freds-Forhandling, ville hand helligen og stadeligen holde. Stilstand og ald Fjendtligheds Ophold begierte hand endnu som tilforn paa begge Sider at maatte sluttes, saafremt hand skulle forsikres, at det var Danmarkes Alvor og Lyst til Fred at søge.

Kong Gustaf Adolph sender atter et Bref ind i Danmark om Freds-Handling.

Kong Christian svarer Kongen af Sverrig og samtykker til Freds-Handling. At forhandles paa Grændserne ved Knærød med visse Vilkaar.

Kong CHRISTIAN svarede strax herpaa som tilforn, at Stilstand ville hand ingenlunde bevilge, eftersom lige saa midt udi Krigen, som udi Stilstand kunde handles om Fred. Men paa det Kong Gustaf Adolph maatte være sikker paa at hand ej heller hafde Lyst til u-skyldig Blods Udgydelse, men heller ønskede Fred, saa ville hand til førstkommende 28de Octobris sende 4re af sine Raad og gode Mænd til det Danske Grændsestad Knærød, om Kong Gustaf Adolph til samme Tiid og Stæd ville sende lige saa mange til det Svenske Grændsestad Ulfsbek, med hans egen, Hertug Johans, og Sverriges Stænders Fuldmagt saa vel de gamle som de ny Irringer at afhandle: Og dersom de da om alle Hoved-Sager self kunde foreenes, da skulle det derved

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

forblive; men kunde de ikke self forliges derom, skulle Handelen indskydes til Kongens af Store-Brittanniens Slut-

325

Slutning. Hvad Orden og Maade ved Freds-Handelen skulle holdes, maatte Høystbemeldte Engelske Konge sige og raade, saasom hand forlangede ingen anden Mæglere her udi end Kong Iacob. I det øfrige ville Kongen sende med sine gode Mænd, som Freden skulle handle et half Hundrede Heste og ikke fleere: Det samme og forventede hand af de Svenske at maatte udi agt tages. Hand sendte derforuden med dette Bref Geleyds-Bref for de Svenske med aabent Rum til Navnene, som Kong Gustaf Adolph self kunde indsætte, og begierte et Geleyds-Bref igien til sine gode Mænd, som hand hermed nævnte, nemligen Cancellere Christian Friis, Mandrup Parsberg, Axel Brahe og Eske Brok, som alle vare Rigens Raad. Sluttendes saa at Kongen af Sverrig nu ikke længere hafde Aarsag til at tvivle om hans gode Villie og Fredsommelighed, og derfor ville med første saadant et Svar vente, at hand paa sin Side iligemaade sig kunde forlade. Dette Bref som var skrevet dend 18de Septembris kom saa sildig til Kong Gustaf Adolph, at hand ikke saa hastig kunde beskikke sine Fuldmægtige, som til dend bestæmte Tiid og Stæd skulle møde, hvorfor hand og udi sit Svar undskyldte det, og bad at Tiden maatte forlænges indtil dend 29 Novembris.

Kongen sender Passer for de Svenske Befuldmægtige til Fredshandelen og næfner sine.

I det øfrige samtykkede hand udi allesting saa vit Stædet, saa og Tallet af de, som med Fuldmægtigene skulle møde. Hand var og til freds med hvad, som begge deres Fuldmægtige ikke kunde foreenes om, maatte henskydes til Kongens af Store-Brittanniens og fleere hans Venners Kiendelse og Slutning.

Kongen samtykker udi Vilkaarene.

Og efterdi hand vel kunde tænke at forbemeldte Konge allene sig en saa høy en Sag neppeligen skulle ville paatage: Saa ville hand sin Meening om nogle Mæglere, hvilke hand hertil agtede at begiere, ved sine forordnede Fuldmægtige lade tilkiendegive. Iligemaade sendte hand og Geleyds-Bref udi ald fornøyelig Maade for de 4 Fuldmægtige, som Kongen til dette at forrette hafde udnæfnt. Derhos gaf hand og tilkiende, hvem hand af sine Rigens Raad ville udsende. Nemligen Axel Oxenstierne Sverriges Riges Canceller, Niels Bielke, Gustaf Steenbuk, og Henrick Horn Kongens Marskalk, alle Sverriges Riges Raad.

Kongen af Sverrig sender Pas for de udnæfnte Danske Fuldmægtige. De Svenske Fuldmægtige.

Kong CHRISTIAN svarede strax paa samme Bref, at hand med Dagens og Tidens Opsættelse ville være til freds: Men at Kong Gustaf Adolph ville bruge andre Herrer til Hielp med Kongen af Store-Brittannien at afgiøre, hvis begges Fuldmægtige ikke kunde foreenes om, ville komme bemeldte Konge meget slidsomt for; efter som de begge efter hans og ingen andens Herres Formaning vare overtalede til Fred og Forlig at sammentræde.

Kong Christian svarer der paa hvad hand var til freds med, og hvad ikke.

Hand vil at Hertug Johan og Rigens Stænder skal ogsaa give Fuldmagt til Fredshandlingen, hvilket de Danske Rigens Raad give tilkiende.

Foruden dette, fattede hand og et udi Kong Gustaf Adolphs Svar, at det ikke var saa fuldkommet, som Kongen ventede; nemligen at Hertug Johan og Sverriges Riges Stænder iligemaade skulle give de, som til denne Freds-Handel bleve udskikkede, deres Fuldmagt: Hvorom Kongen dog ikke ville lade sig mærke noget udi sit eget Svar, paa det hand ikke ville

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

synes at ville kaste nogen Hinder udi dette gode Forsæt: Derfor befoel hand sine Rigens Raad at skrive de Svenske Raad til, at ihvor

326.

ihvor vel de vare forsikrede, at deres Konge nok som skulle holde og efterkomme, hvad som blef sluttet og bevilget; ikke desmindre efterdi dend Svenske Konge ikke endnu hafde fyldt sine 18 Aar, ej heller endnu var kronet, og det derforuden berettedes, at Sverriges Riges Raad endnu paa nogen Tiid med deres Konge skulle have Regieringen til fælles: Ia deres forrige Konge Kong Karl ville ikke holde dette Forliig som var giort med Kong Sigismund, om dend Tvistigheds Anstand om de 3 Kroner paa nogle Aars Tiid for gyldig, fordi ingen af Sverriges Riges Raad dend med hannem hafde samtykt: Saa ud-fordrede Fornødenheden, at de dennem derom erindrede, forend de sammenkom, paa det deres Forhandling og Forretning siden ikke skulle frugtesløs afbrydes.

Kong Gustaf Adolph svarer intet herpaa, men ved Freds-Handelen faldt alleting af sig self udi god Lave.

Saa vel paa Kongens Bref til Kong Gustaf Adolph, som paa dette Rigens Raads Bref kom ingen Svar. Men da Forsamlingen skeede paa dend bestæmte Stæd og Tiid, faldt alleting af sig self i god Lave. Thi Kong Gustaf Adolph udvaldte ikke nogen anden Mæglere end Kong Iacob, og de Svenske forklarede baade skriftligen og mundtligen at Kong Gustaf Adolph, som nu hafde fyldt sine 18 Aar, ej kunde agtes for umyndig, saasom hand var udi dend Nykøpingske Rigs-Dag kiendt af alle Rigets Stænder for self og fuldmyndig, saa og giort sin Kongelig Eed, desligeste at Kroningen ikke giorde hannem til Konge, som allene var en Ceremonie; men hans Rigers Underdaners Samtykke; derforuden hafde Rigens Raad ingen Geemeenskab med Regieringen, og dersom enten deres eller Danmarkes Rigens Raad Samtykke udfordredes til denne Handel; da kunde saadant udi Slutningen af Freds-Puncterne indføres. At Kong Karl ikke ville holde Kong Sigismundi Aftale om dend Anstand udi nogle Aar med at tale paa de 3 Kroner; skeede fordi hand giorde det udi Pohlen, Sverriges Rige u-afvidendes: Hvilket ikke kunde drages til et Exempel udi denne Handel.

Freds-Handelen begyndtes ved Knærød dend 29 Novembris, hvor til de Engelske vare overværende.

Da de nu kom sammen dend 29de Novembris; og de hinanden med ald optænkelig Høflighed hafde imodtaget, samt overleveret deres Fuldmagter paa begge Sider til Kongen af Store-Brittanniens dertil befuldmægtigede Sendebud, nemligen Robert Amstruther og Ridder Jacob Spens, saa og ald Anstalt var bleven giort ved begge Parthiers Feldt-Marskaller til Sikkerhed for ald U-rolighed, af det der omkring indlagde Krigs-Folk paa 2 Miile, begyndte de deres Handel dend 3 Decembris ved skriftlige Indlægger.

De stridige Poster, hvor om Fred skulle handles.

Poster som bleve forebragte vare (1.) om det Sonneborgske Huus paa Øsel. (2.) Om de 3 Kroner udi Danmarkes Vaaben at bruge og føre. (3.) Om Finmarken og de Norske Lapper, (4.) saa og om dend Told, som udi Sverrig fordres af Dansk Gods, baade ind- og udgaaendes. Det er u-fornødent her at anføre meere om disse Poster, saasom de tilforn nok som Aar efter Aar ere forklarede, undtagen dend første om det Sonneborgske, hvilket Kong Karl u-formodendes, forend Krigen begyndtes, imod alles Tanker oprippede: Hvorfor til Underretning udi

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

327.
Historien dets Sammenhæng korteligen saaledes forklares. Udi det Stetinske Freds-Fordrag Aar 1580 mellem Kong FRIDERICH dend Anden og Kong Johan blef sluttet, at dette Huus Sonneborg til Keyseren som var een af Freds-Mæglerne, skulle leveres, og af Keyseren, igien til Kongen af Danmark alleneste som een Skyts-Herre, skulle overdrages.
Hvad Sammenhæng det hafde med dend Post om Sonneborg paa Øsell.
Nu klagede de Svenske over, at dette ikke blef udi agt taget, fordi Kongen af Danmark sig det ikke lod overlevere af Keyseren, men strax efter at Freden var sluttet, besatte Huuset med sine Krigs-Folk, og ligesom med Vaaben og Værge det indtog. Hvorfor de formeente at dend Hæfd og Eyendom, som Danmark ville sige sig dertil at have, ikke kunde giore Kongen eller Riget Sverrig nogen Forfang udi deres retmæssige Tiltale til samme Huus, eftersom det paa dend rette Maade efter Freds-Fordraget ikke var bleven annammet, og at Sverrig ikke kunde have tabt sin Tiltale dertil, fordi Kong Johan og Kong Sigismund hafde saa længe dertil tiet stille. Imod alt dette beraabte de Danske sig paa, at Sverrig efter Freds-Fordraget til Stetin gandske maatte frasige sig ald dend Tiltale, som de dertil dend Tiid formeente sig at have, og Danmark nu hafde haft det over 32 Aar udi rolig og u-paaanket Hæfd og Besiddelse. Saaledes blef denne Post af begge Parter foredraget.
Dend rette Aarsag hvor for de søgte denne Post om det Sonneborgske Slot.
Men naar Sagen retteligen blef dristet og rengjort, saa var dend rette Aarsag til de Svenskes Paastand, at de ikke ville, at de Danske skulle have nogen Hafn saa nær ved de Liflandske Grændser. Thi de hafde aldrig talt derpaa, hvis de ikke hafde forsøgt, hvad Fordeel de Danske hafde haft ved Hafnene under Øsell Aar 1610. hvor alle de Skibe, som seylede udi Øster-Søen paa Lifland og Churland, hafde deres Sammel-Plats, for at følges under de Danskes Krigs-Skibes Flag og Beskyttelse paa deres Hiemreyse, for de Svenske Udlæggeres Overvold og Antastelse. Historien vil nu en liden Tiid forlade disse udsendte Freds-Forhandlere udi deres Forsamling, som ikke kom til Ende forend udi Begyndelsen af næstfølgende Aar, paa det dend da kand fortælle hvorledes dermed afløb, saa og at dend ikke skal bryde for hastig af med dette Aar at fortælle og optegne, hvis som ellers her udi Rigerne, og som Krigen ikke vedkom, kand være forefaldet. Udi dette Aar begyndte mand udi Norge at fornemme Frugterne af dend onde Skik som sig nogle Aar tilforn der hafde indsneget, med at sende deres unge Born til Skoler Udenlands; hvorover Biskopperne for Kong CHRISTIAN Aar 1604, da hand holdte Herre-Dage udi Bergen, klagede.
De af Norge udsendte Børn for nogle Aar til de Jesuitiske Skoler, komme nu igien og ville strøe Fiendens Klinte iblant Sædemandens gode Sæd.
Thi eendeel af denne udsendte Ungdom var allerede igien til deres Fæderneland indkommet, som vare saa vel af Jesuitterne underviiste og øvede udi at skiule dend Papistiske Lærdom og Suurdey; at de ikke alleneste paa dend høye Skole udi Kiøbenhavn bleve holdte for at have dend rette og sande Meening om GUD og hans Ord, men de end ogsaa formedelst deres Lærdom og Skarpsindighed vare blefne forfremmede til et og andet Præstedomme.

328.
domme udi deres Fæderneland. Nu de hafde faaet Myndighed at tale offentligen udi Meenighederne, begyndte de Tiid efter Tiid at yttre sig: Og hvor snildeligen de end i Begyndelsen meente dermed at ville fortfare, saa var dog dend brave Biskop udi Opsloe

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Magister Niels Clausen saa aarvaagen en Vægtere paa Israels Muure, at hand strax mærkede det.
Biskoppen udi Opsloe Magister Niels Clausen mærker det først, om baade sagde og stræbte det imod.
Dog eftersom disse formedelst udvortes Skikkelighed allerede hafde vundet saa stor Yndist, ikke saa meget hos dend gemeene Mand, som hos eendeel af de Rigeste og derhos noget myndige: Saa lod hand sig derved dog ikke forskrække; men søgte Hielp hos sin Konge, at dette Ukrud med Magt og Myndighed kunde blive udryddet. Kongen beteede sig og herudi saa ifrig, at hand strax lod udgaae en Befaling til Stadtholderen udi Norge Envold Kruse, at hand uden nogen Efterladenhed skulle beviise bemeldte Biskop ald Bistand og Forsvar; og tillige med hannem saadanne Ræfve at lade opsøge, og dennem af GUDs Viingaard lade udjage. *Kongen som Kirkens ypperste Hoved rækker hannem der udi sin mægtige og verdslige Arm.* Hvilket ogsaa meget vel lykkedes, som siden skal blive optegnet. Alligevel dette Aar var formedelst dend brave dydige og allernaadigste Dronnings Død nok saa sørgeligt for Danmark, og at de hafde nok i at begræde deres egen Sorg, foruden at lade sig andre Rigers gaae til Hierte; saa kand dog ikke her forbigaaes, at jo maa optegnes den Sorg som ogsaa traf Kongens Syster Dronning Anna med sin Gemahl Kong Jacob udi Engelland, over deres ældste Prindses, Prindz Henrick Friderichs uformodentlige Død, som opfyldte alle Undersaatternes Hierter og Munde udi Engelland, Skotland og Irland med Suk og Beeklage, formedelst det store Haab, dend unge Herre gaf dennem, om hvad de sig af hannem kunde have ventet, dersom hand hafde naaet Kronen efter hans Herre Faders Død.
Prinz Henrick udi Engelland døer.
Efterdi Historien har begyndt at fortælle fremmede Herrers Død, saa kand ikke heller forbigaaee at erindre om Keyser Rudolphs dødelige Afgang til Prag, som skeede dend 10de Januarii. Udi hans Stæd blef hans Broder Kong Mathias som allerede var kronet Konge til Ungern, kaaret og kronet til Keyser til Frankfurt dend 14de Dag udi Midsommer.
Keyser Rudolph døer.

Aar 1613.

Storm og Jordskælv udi Danmark.
I hvorvel Aarets første Dag begyndte med en forskrækkelig og usædvanlig Storm, hvormed end ogsaa paa adskillige Stæder udi Danmark og særdeles udi Jylland og Skaane fuldte kiendelige Jordskælvet: Saa blef dog Aaret efter mange Phantasters Spaadomme derfor ikke ulykkelig. Thi foruden at det blef velsignet med en deylig Grøde og overflødig Korn og Kiærne; saa blef Krigen, som ellers saae ud til Vitløftighed, dog med en ynskelig Fred velsignet. Det Hvilket nu skal fortælles.

329.
Det er allerede blevet fortæller og optegnet, hvorledes Fredshandlingen begyndtes af de paa begge Sider udsendte Fuldmægtige til Grændse-Modet imellem Knærød og Ulfsbek, med deres Fuldmagters Udvexling, samt at indgive hvad enhver paa sin Herres og Konges Vegne hafde at paastaae, og som skulle afgiøres, tættes og sættes til en ønskelig Fred at stifte.

Freds-Forhandlingen ved Knærød holdes ved.
Da dette nu var giort, ville de Danske ikke indlade sig med megen vitløftig Ordstriid, for at beviise enten deres egen Ret eller de Svenskes U-ret; men de brøde over tvert og strax foresloge Middel om hvis de til Foreening beqvemligst og tienligst kunde eragte.
De Danske bryde over tvert og uden Ordstriid gaae ret an paa Sagen.
Det blef vel udi Begyndelsen noksom mærket, at ingen Fred var at vente, uden Danmark skulle igiengive de Fæstninger som vare indtagne; nemligen Calmar, Borkholm med Øeland, Riisbye-Skantze, Elfsborg og Guldborg; men saa blef derimod det vanskeligste, som faldt iblant Gesandterne at handle om, hvad Kongen af Danmark derimod skulle gives; eftersom det var noksom vitterligt at Kong CHRISTIAN hafde haft skieilig Aarsag til Krigen at begynde. Efter at nu nogle Dage om samme Vederlag imod disse opregnede Fæstningers Afstaaelse var bleven pruttet, bleve dog omsider begge Partier derom eenige, saa at Freds-Fordraget blef forfattet udi Pennen, og det udi trende Sprog, Dansk, Svensk og Latin; hvilket sidste Sprog blef dertil udvalt, paa det Kongen af Store-Brittannien, Fordraget baade kunde forstaae og det siden med hans Haand og Segl kunde bekræfte. Hvilket Freds-Fordrag nu udi det Danske og Latinske Sprog og Tungemaal Efterkommerne til Underretning efterfølger.

330.

Den mest fredfyldte og magtfulde prins og herres transaktion.
Christiani Qvarti
Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum Gothorumqve regis &c. & c.
Kongen af Danmark, Norge, vandalerne og goterne osv. osv.

Og ikke den mest fredfyldte og magtfulde prins og herre
Gustavi Adolphi
Electi Regis ac Hæredis Svecia Gothiæ Vandalorumqve &.&c.
Den valgte konge og arving til Sverige, Gothia og vandalerne osv.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Gennem formidling af den mest fredfyldte og magtfulde prins og herre
Jacobo
Magnæ Britanniæ, France, Ac Hiberniæ Rege, Defensore Fidel.
Til kongen, Storbritanniens, Frankrigs og Irlands forsvarer.

331.
Denne tekst er skrevet på latin og er en officiel proklamation fra Kong Jakob 1. af England (James I). Den omhandler mæglingen af en fredsaftale mellem to nordiske konger: Christian 4. af Danmark-Norge og Gustav 2. Adolf af Sverige.

Dette er sandsynligvis indledningen til Freden i Knærød (1613), som afsluttede Kalmarkrigen, hvor England fungerede som mægler.

Her er en oversættelse til moderne dansk:

Oversættelse
VI, JAKOB, af Guds nåde Konge af Storbritannien, Frankrig og Irland, Troens Forsvarer, gør det vitterligt og bevidner over for alle ved dette brev:

At Vi, gennem Vores udsendte gesandter fra Storbritannien, har fremmet en fredsforhandling med from og religiøs eftertanke mellem de mest ophøjede og mægtige fyrster og herrer:

CHRISTIAN DEN FJERDE, Konge af Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve af Oldenborg og Delmenhorst, Vores kære frænde, broder, beslægtede og medfader på den ene side;

og GUSTAV ADOLF, de Sveers, Gothers og Venders udvalgte Konge og Arvefyrste, Storfyrste af Finland, Hertug af Estland og Vestmanland på den anden side;

Denne forhandling er blevet fremmet således, at alle stridigheder og uoverensstemmelser ved Guds nåde er bilagt og fjernet, og at krig, fjendtligheder og alle uvenskaber, som hidtil er blevet udøvet, er bragt til ophør. En fast, stabil og oprigtig fred er blevet genoprettet og indgået mellem begge parter.

Denne fred skal mellem de nævnte fyrster, deres riger og undersåtter – som det indeholdes i den efterfølgende fredsformular – forblive evig uden afbrydelse og fortsættes i bedste tro.

Historisk kontekst
Mæglerrollen: Jakob 1. af England var ivrig efter at skabe fred i Norden, dels fordi han var svoger til Christian 4. (gift med Christians søster, Anne af Danmark), og dels fordi krigen forstyrrede handelen i Østersøen.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Titlerne: Teksten bruger de klassiske latinske titler. Bemærk f.eks. "Vandalorum" (de Venders) og "Gothorum" (de Gothers), som både de danske og svenske konger brugte i deres titler i århundreder.

332.
Wii Christian dend Fierde, af GUDS Naade Danmarckes og Norges de Venders og Gothers Konning, Hertug udi Slesvig, Hol- steen, Stormarn og Dytmarsken, Greve udi Oldendenborg og Delmenhorst. Giøre alle vitterligt, at eftersom imellem Os og Vore Riger Danmarck og Norge &c. paa dend eene, saa og imellem den Stormægtige Høibaarne Fyrste og Herre Hr. CAROLUM dend Niende, og siden efter Hans kongel. Majest. dødelige Afgang imellem GUSTAVUM ADOLPHUM, Sverriges, Gothes og Vendes udkaarne Konning og Arv Fyrſte til Finland, Hertug til Esthland og Vestmanneland &c. og Sverriges Rige paa dend anden Side, ſig haver tildraget nogle Aaringer, adskillige Uvilje, Misforstand og Irringer, hvilke dend eene Tiid efter anden, ſaa vit ere komne og taget overhaand, at de endeligen ere geraaden til en aabenbare Krig og Feide: Og dend Stormægtigste og Høibaarne Fyrste og Herre, Hr. JACOB med GUDS Naade, Konning udi dend Store-Brittannien, Franke- rige og Irland, Troens Forsvarer; Vor elskelig kiere Svoger, Frende og Naboe, Hans kongel. Majest. af dend gode og trohjertige Affection og Bevaagenhed, som Hans kongel. Majest. haver til alle Christelige Herrer og Potentater, og i særdeleshed til den- nem ſom ere af dend Reformeret Religion, og med slig deres Kirkers enhellige Bekiendelse der udi stemmer over eens, iblant hvilke, GUD være lovet, Vi begge ere med Vores Undersaatter i Danmark, Norge og Sverriges Riger: Og Høystbemeldte Kongel. Majest. udi dend Store-Brittannien først med venlige Skrivelser, til Eenighed og Fred at giøre, Os begge haver flittig formanet; dernæst ogsaa som en venlig Mediator og Underhandler, med Hans Kongel. Majest. udskikkede Gesandter Erlig og Velbyrdig Roberth Anstruther de Amstruther ab interioribus Cubiculis og Jacob Svens de Wormston Ridder, haver største Fliid anvendt, at denne fornæfnte Krig og Feide, som nu imellem Os og Vore Riger ere, og en Tiid lang været haver, maatte ved chriſtelige og billig Middel af Hans Kongel. Majest. Intervention blive foredragen og afskaffet, og i dens stæd Eenighed, god Correspondenz og en bestandig Fred, hver til begge Partier ſig kunde forlade, igien maatte vorde constitueret og oprettet. Anseendes derfore fornæfnte Kongel. Majest. udi dend Store-Brittannien Hans kiære Raad og trofaste Formaning, da ere imellem Os og Høybemeldte og Høytagtede Konning GUSTAVUM ADOLPHUM saaledes forafskeedet, at til dend 29de Dag Novembris udi forleden Aar skulle begyndes og holdes et Møde, ved dend Grændse, som er imellem Knærød og Ulfsbek, hvor ſte af begge Rigers Commissarier skulle møde tilstæde med nøyagtig Fuldmagt og Instruktion, at tractere og handle de tvistige Sager, som imellem Os

333.
Her er en oversættelse af den latinske tekst fra billedet til dansk. Teksten er indledningen til Freden i Knærød (1613), som afsluttede Kalmarkrigen mellem Danmark-Norge og Sverige.

Oversættelse
Historien Anden Part. [Side] 333. [Årstal] 1613.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

VI, CHRISTIAN DEN FJERDE, af Guds nåde konge af Danmark og Norge, de Venders og Goters, hertug i Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, greve i Oldenborg og Delmenhorst. Gør vitterligt for alle:

At da der mellem OS og vore riger Danmark og Norge på den ene side, og den stormægtigste fyrste og herre, Karl den Niende, og efter dennes bortgang, Gustav Adolf, valgt konge af Sverige, Goter og Vender på den anden side, gennem nogle år var opstået forskellige krænkelser og uoverensstemmelser, som fra tid til anden udviklede sig så vidt, at de til sidst brød ud i åben krig.

Og da den stormægtigste fyrste og herre, Jakob [1. af England], af Guds nåde konge af Storbritannien, Frankrig og Irland, troens forsvarer, ud fra sin kongelige værdigheds trofaste hengivenhed og tilbøjelighed, som han nærer over for alle kristne fyrster – især dem, der er tilhængere af den reformerede religion og enstemmigt bekender sig til den rette lære – iblandt hvilke han ved Guds godhed med rette regner OS og vore riger Danmark og Norge samt Sverige etc. og deres undersåtter.

Og da hans førnævnte værdighed først gennem nøjagtige breve, skrevet for den glædelige freds og enigheds skyld, flittigt har opfordret os på begge sider; og endelig på venskabelig vis som mægler og forligsmand har indsat sine kongelige gesandter, de ædle og diskrete herrer Robert Anstruther af Anstruther, kammerherre, og James Spens af Wormiston, ridder, og har anvendt den største omhu for at denne krig, som har eksisteret mellem OS og vore riger i nogen tid, kunne bilægges og ophøre på rimelige og retfærdige vilkår gennem hans værdigheds mellemkomst, og at der i dens sted kunne genoprettes og fastlægges et venligt naboskab, fred og en fast, solid og sikker enighed på begge sider.

Med hensyn til denne trofaste mægling fra hans værdigheds side, er det mellem OS og kong Gustav Adolf blevet aftalt, at der den 29. november i det forgangne år skulle indledes en fælles forsamling ved grænserne, som findes mellem Knærød og Ulfsbæk, hvor otte råder fra hvert rige, forsynet med tilstrækkelige fuldmagter og instruktioner, skulle mødes for at behandle og afgøre de tvister, der er mellem de to riger, samt overveje retfærdige og ærefulde betingelser, hvorunder den førnævnte krig og fjendtligheder...

Forklaring af indholdet:
Afsender: Christian 4. af Danmark-Norge.

Modpart: Først Karl 9. af Sverige, derefter hans søn Gustav 2. Adolf (da Karl 9. døde under krigen).

Mægler: Kong Jakob 1. af England (James I), som ønskede fred mellem de protestantiske magter i Norden.

Sted: Grænsen mellem det dengang danske Halland og svenske Småland (Knærød og Ulfsbæk).

Resultat: Dette førte til Freden i Knærød, hvor Sverige blandt andet måtte betale "Elfsborgs løsen" for at få fæstningen Elfsborg tilbage.

334
Rigerne er, ogsaa at betencke og overveye christelige, billige og lovlige Middel, med hvilke fornæfnte Kriig og Feyde, som Os og Vore Riger imellem er, og været haver, kunde vorde afskaffet og endiget, og haver Vi affærdiget til dette Møde Os Elskelige Erlige og Velbaarne Christian Friis til Borrebye Vor Canceller, Mandrup Parsberg til Hagsholm Høvedsmand paa Vort Slot Aalborghuus, Axel Brahe til Elvith, Befalingsmand udi Dalum Closter, og Eske Brok til Estrup, Høvedsmand paa Vort Slot Dronningborg Vore troe Mænd og Raad. Og paa Høystbemeldte Konning GUSTAVUS ADOLPHUS Side ere og mødte de Edle Velbaarne og Velbyrdige Hr. Axel Oxenstiern, Friherre til Fiiholm, Sverriges Riges Canceller, Hr. Niels Bielke Friherre til Sælstadt, Hr. Gustaf Steenbuk Friherre til Cronebech og Øresteen og Arving til Torp og Lehne og Henrick Horn til Konkes Marskalk, alle Sverriges Riges Raad, hvilke fornæfnte 5te Danmarckes og Sverriges Riges Raad og Fuldmægtige Commissarier, efter dend Evige og Almægtigste GUDS Navns flittig Paakaldelse, som er en Kilde og en Aarsage til ald Fred og god Politie, Overlevering deres Fuldmagter, alle tvistige Sagers grandgivelige Forhøring, overværendes de fornæfnte Britanniske Gesandter, som paa deres naadigste Konnings og Herres Vegne med Fliid disse Sager tracteret og sig antaget haver, formedelst GUD Almægtigstes Forarbejdnings Hielp og Bistand; da er af dennem en endelig og u-igienkaldede Fred imellem Os og Høystbemeldte Konning GUSTAVUS ADOLPHUS, Vore Riger og dessen Indvaanere udi almindelighed besluttet og forafskeeded udi dend Form og Maade, som her efterfølger. Og til en Begyndelse, saa vidt de fem Hoved-Irringer sig anbelanger, nemlig: (1.) Sonneborg. (2.) De 3 Kroner. (3.) Om de Søe-Lapper i Nordland og Wardøehuus Lehne; og (4.) om Tolden: Hvilke forrige 4re Sager, efter de paa det Flakkebekske Møde Anno 1603, vare af begge Rigers Commissarier dømt og per Contrarias Sententias ordelet, og derfore indfat, for en Opmand, der at skulle have taget en Ende: Saa ere de dog paa dette nærværende Møde og Freds-Fordrag i efterfølgende Maade forligte og fordragne.
I.
Eftersom sig haver begivet Trætte og Misforstand om det Huus Sonneborg paa Øsel, da ere vi saaledes derom foreente, at Høystbemeldte Konning GUSTAVUS ADOLPHUS paa Hans Kongelige Majestæts egen og Sverriges Krones Vegne frastaaer og renoncerer samme Trætte og Huus, saa dend Sag aldrig herefter af nogen Konning udi Sverrig skal igien yppes eller repeteris. Men det fornæfnte Huus Sonneborg med sin Tillæggelse, uden ald Disputatz og Indtrang at følge Os og Danmarckes Krone til evig Tiid.

335
Oversættelse af traktatteksten
Indledningen: Parterne og de delegerede "... og det fjendskab, som findes mellem Os og vore Riger, og som hidtil er fortsat, må ophøre og nå sin afslutning. Til det nævnte møde har vi udsendt de for Os oprigtigt elskede, ædle og hæderkronede mænd: Christian Friis til Borreby, vor kansler; Mandrup Parsberg til Hagsholm, lensmand på vort slot i Aalborg; Axel Brahe til Elved, forstander for Dalum Kloster; og Eske Brock til Estrup, lensmand på vort slot Dronningborg, vore tro rådgivere.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Og på kong Gustav Adolfs vegne mødte de ædle og hæderkronede herrer: Axel Oxenstierna, baron til Fiiholm og det svenske riges kansler; hr. Nils Bielke, baron til Salstad; hr. Gustaf Stenbock, baron til Kronebäck og Öresten, arving til Torpa og Länghem; samt Henrik Horn til Kankas, det svenske riges marskal, rådgivere og kommissærer."

Forhandlingerne "Efter inderligt at have påkaldt den evige og almægtige Guds navn, som vi anerkender som kilden til og årsagen til al fred og god samfundsorden, og efter at have fremlagt deres fuldmagter til at drøfte alle sager og stridigheder – under overværelse af de førnævnte britiske gesandter, som ligeledes i deres allernådigste konges navn har forhandlet disse sager – har de endelig ved guddommelig hjælp fastlagt og besluttet en endelig og uigenkaldelig fred mellem OS og den førnævnte kong Gustav Adolf, vore riger og deres undersåtter, på følgende form og vis:
Først, hvad angår de fire primære stridspunkter, nemlig:
Sonneborg,
De tre kroner,
Sø-lapperne i Nordland og Varberg Len, og
Tolden (Telonium).
Selvom disse fire sager på mødet i Flakkebjerg i året 1603 blev bedømt med modstridende opfattelser af begge rigers kommissærer og derfor blev henskudt til en voldgiftsmand, er de ved dette nuværende møde og fredsslutning blevet bilagt og forligt på følgende måder:"
Punkt I: Afgørelsen om Sonneborg "I. For det første: Angående den opståede strid og uenighed om slottet Sonneburg i Estland, er vi blevet enige om denne pagt: At den nævnte kong Gustav Adolf på egne og den svenske krones vegne afstår fra og giver afkald på nævnte strid og slot; således at sagen aldrig i fremtiden skal genoptages eller kræves tilbage af nogen svensk konge. Derimod skal det nævnte slot Sonneburg med alt dets tilbehør, uden nogen diskussion eller hindring, underlægges vor magt og Danmarks krone til evig tid."

Kort forklaring af indholdet
Teksten viser, hvordan Danmark (under Christian IV) stod stærkt efter Kalmarkrigen. Man fik løst gamle konflikter fra 1603, og Sverige måtte formelt opgive kravet på Sonneburg (på øen Øsel), som var strategisk vigtig for herredømmet i Østersøen. De "britiske gesandter", der nævnes, var med som mæglere, fordi den engelske konge James I var svoger til Christian IV.

336.
2. Iligemaade eftersom baade for det Stetinske Fordrag og siden, altid haver været Tvist imellem Rigerne om de Vaaben, de 3 Croner, hvilket Sverriges Konninger formeener, at være det rette Svenske Vaaben eller Skioldemærke. Men Vi tvert imod holder det for et Unions-Vaaben, som begge Rigerne til at føre lige stor Rettighed og Jus haver. Da ere Vi saaleeds om denne fornævnte Irring overeens kommen, at dend fornævnte Disputation om de 3 Croner, skal være herefter afskaffet, og aldrig igien repetereeres, af Efterkommere Konninger i Danmark; men være begge Rigers Konninger over Danmark og Sverrig frit fornævnte Vaaben om de 3 Croner at føre og bruge til ævig Tiid. Dog at Vi og Vore Efterkommere Konninger i Danmark, ikke med det fornævnte Vaaben de 3 Croner skulle tilholde sig nogen Jus eller Rettighed til

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Sverriges Rige. Men dermed at holdes ved dend Renunciation, som det Stetinske Fordrag formelder.
3. Videre eftersom i nogle Aar Irringer og Tvist sig haver tildragen om Høyhed, Herlighed, Jurisdiction, Dominio Maris over de Søe-Lapper ved Vester-Havet, imellem Titis-fiord og Varanger, hvilket hidindtil har været u-forligt. Og Vi nu udi denne Freds Tractation have afstaaet til Konning GUSTAVUS ADOLPHUM, de Fæstninger og Huuse, som Vi udi denne Feyde erobret og indbekommet haver, som herefter videre skal formældes. Da ere Vi om disse Irringer, som sig strækker fra Titis-fiord og til Varanger saaledes forligte og fordragne, at Konning GUSTAVUS ADOLPHUS for sig og Hans Kongel. Majests. Successorer, Konninger udi Sverrig, og dend Svenske Crone frastaaer til Os og dend Norske Crone, ald dend gamle Skyld og Rettighed, som Sverriges Konninger og dend Svenske Crone haver af Alders Tiid haft udi Norge i Nordland og Vardøehuus Lehne fra Titis-fiord indtil Varanger, af de fornævnte Søe-Lapper, som paa de Stæder langs Vester-Havet boer. Iligemaade da frastaaer Hans Kongel. Majest. ald dend Rettighed som Sverriges Krone udi dend Tractu i Vardøehuus-Lehn indtil Varanger af Nyßen ved dend fornævnte Freds-Contract bekommet haver; hvorfore dend da renuncierer, og Høystbemeldte Konning GUSTAVUS ADOLPHUS, dend Jus, Høyhed, Dominium Maris og anden Herlighed, som Sverriges Krone sig paa de fornævnte Stæder i Norge udi Nordland og Vardøehuus Lehne ved fornævnte Vester-Havet anmodede; saa at Høybemeldte Konning GUSTAVUS ADOLPHUS Hans Kongel. Majests. Successores eller Sverriges Krone aldrig til evig Tide dennem skulle anmode noget ved Søesiden i Norges Rige, udi fornævnte Nordland og Vardøehuus Lehne fra Titis-fiord indtil Varanger; men den fornævnte gamle aarlige Sverriges Krones Rettighed, dend Jus og Høyhed, udi Geistlige og Verdslige Sager og Dominium Maris og dend fornævnte...

337.
fredsaftalen i Knærød (1613) efter Kalmarkrigen. Teksten er skrevet på latin.
Her er en oversættelse af de to hovedafsnit på siden:

II. Ligeledes, eftersom der både før og efter freden i Stettin har været strid om emblemet *De Tre Kroner*, som de svenske konger har anset for at være det retmæssige emblem for Sveriges våben, mens VI [den danske konge] har anset det for at være et symbol på Unionen, som begge riger har lige ret til at bruge; så er der angående denne uoverensstemmelse ved denne lov indgået aftale mellem OS om, at enhver tvist om disse *Tre Kroner* herefter skal anses for ophørt. Det skal ikke fremover være tilladt for de efterfølgende konger i Danmark og Sverige at genoptage striden: Men det skal være frit for både de danske og de svenske konger at bruge og nyde godt af det førnævnte emblem, *De Tre Kroner*, uden hindring til evig tid. Dog er det sikret, at hverken VI eller vore danske efterfølgere ved brugen af disse *Tre Kroner* tilskriver os nogen ret, men forholder os til det, som blev fastlagt i traktaten fra Stettin.
III. Da der desuden i løbet af nogle år er opstået uoverensstemmelser og tvister om overhøjheden over de lapper (samer), der bor ved Ishavet mellem *Titis-fjord* (Tysfjord) og *Varanger*, som hidtil er forblevet uforsonlige: Så har VI ved denne fredsaftale afstået de fæstningsværker og lejre i dette område, som VI havde indtaget under krigen, til kong Gustav Adolf (hvilket vil fremgå tydeligere af det følgende). Derfor er der angående disse uoverensstemmelser om området mellem *Titis-fjord* og *Varanger* indgået en sådan aftale

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

mellem OS, at kong Gustav Adolf for sig selv og sine efterfølgere som svenske konger og for Sveriges krone giver afkald over for OS og Norges krone på alle gamle indtægter og skatter, som de svenske konger og den svenske krone i tidligere år har været vant til at modtage i Norge i området Nordlandene og i Vardøhus len fra *Titis-fjord* helt til *Varanger* fra de førnævnte bosiddende lapper. Ligeledes afstår Hans Højhed alle de rettigheder, som er erhvervet fra russerne i det førnævnte Vardøhus-territorium frem til *Varanger* af den svenske krone gennem traktater. Desuden giver den førnævnte kong Gustav Adolf afkald på retten til og overhøjheden over havet, og andre kongelige rettigheder i Norge, Nordlandene og i Vardøhus-distriktet ved det førnævnte hav, som han havde gjort krav på. Således skal hverken den førnævnte kong Gustav Adolf eller hans efterfølgere eller den svenske krone til evig tid tilskrive sig noget i det norske hav i det førnævnte Nordland og det distrikt i Vardøhus, som grænser op til området fra *Titis-fjord* til *Varanger*, udover den førnævnte skat til den svenske krone. [Han afstår også] retten til overhøjhed i disse sager, såvel kirkelige som verdslige, samt herredømmet over havet...

Kort forklaring af indholdet:

1. Punkt II: Omhandler den langvarige strid mellem Danmark-Norge og Sverige om retten til at bruge "Tre Kroner" i rigsvåbenet. Man blev enige om, at begge lande måtte bruge symbolet uden at det betød, at de gjorde krav på hinandens territorier.
2. Punkt III: Omhandler grænsedragningen i de nordligste områder (Finnmark/Nordnorge). Sverige opgiver sine krav på kystområderne mellem Tysfjord og Varanger til fordel for den dansk-norske konge (Christian IV) og anerkender norsk overhøjhed over havet og de samiske områder i nord, mod at de stadig måtte opkræve visse skatter.

338.
næfnte Russiske Skat , det altsammen at følge Os og dend Norske Krone for Eyendom til evig Tiid ; og skal hermed ikke være meent de Finne-Byer eller Lappe-Byer som ligge til Fields og udi dend fornæfnte Tractu, anseendes at de denne Irring ved Søe- Siden intet vedkommer , udi hvilken Vi Os, Vores Rettighed ville have forbeholden.
4. Belangende dend Irring og Disputation om Tolden, derom ere Vi saaledes forligte, at det skal være alle Vore Undersaatter udi Danmarkes og Norges Riger og des underliggendes Provindser , frit fore og uforbøden at handle og kjøbslaae udi Sverrig, og des underliggende Provindser, saa at ingen Told eller Besværing skal lægges paa deres Personer eller Gods, som der enten kiøbes eller selges i nogen Maade, som nu , eller i fremtiden kunde optænkes eller paafindes. Udi ligemaade skal det være alle Sverriges Riges, og des underliggendes Provintsers Indvaanere og Indbyggere friit og uforbøden at handle og kiøbslaae i Danmark og Norges Riger , saa som og føre deres Gods igiennem Øresund frem og tilbage, saa at ingen Told eller Besværing skal lægges paa deres Personer eller Gods i nogen Maade, som nu kand være eller i fremtiden optænkes. Dog have Vi Os paa begge Sider forbeholden, at ald fremmede Drik som føres i Rigerne, deraf skal gives Accise, som andre Rigers Indbyggere giøre &c.
5. Belangende dend Titul over de Lapper i Nordland, er saaledes forafskeedet, at saa fremt Konning GUSTAVUS ADOLPHUS, eller hans Successorer, samme Titul igien ville optage, da skal dermed ikke være meent de Søe-Lapper ved Vester-Havet imellem Tits- Fiord og Varanger

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

boendes i Nordland og Vardøehuus-Lehn i Norges Rige, men allene at være meent og forstanden, de Lappe-Marker som Sverriges Krone allene tilkommer.
6. Om dend Stad Gottenborg er saaledes forafskeedet, at saafremt fornæfnte Stad, som nu er destrueret, herefter igien opbygges og privilegeres, at da samme Byes Privilegier bliver Os og paa Vores Regale i Øresund upræjudicerlig.
7**.** Om Rigeske og Churlandske Seylatzen angaaende, paa det dend fremdeles ikke skal nogen Misforstand imellem Rigerne foraarsage, da ere Vi om denne Sag, saaledes foreente og fordragne, at saa fremt dend Stad Riga blef af Hans Kongel. Majest. udi Sverrig beleyret, da skal Vor Undersaatter imedens Beleyringen varer, fra samme Rigiske Seylatz sig entholde, og hvo derhen løber udi værende Beleyring, da det giøre paa deres eget Eventyr. Men ellers skal dend fornæfnte Rigiske Seylatz være frie og ubehindret, baade for Vore Rigers Undersaatter og fremmede Nationer som løbe igiennem Øresund, uden

339.
Oversættelse af traktatens artikler fra Latin
IV. Om Told (Telonio) Hvad angår striden om told, er det aftalt: At undersåtter i rigerne Danmark og Norge skal have fri og uhindret ret til at handle i Sverige og dets provinser uden nogen form for told eller afgifter, hverken nu eller i fremtiden. På samme måde skal undersåtter i Sverige have fri og uhindret handel i Danmark og Norge. De må passere gennem Øresund med deres varer på rejse frem og tilbage uden afgifter på personer eller gods. Vi (Danmark) forbeholder os dog retten til at opkræve told af fremmede varer, der importeres til vores riger, som landets øvrige indbyggere også betaler.

V. Om titlen "Lappernes Konge" i Nordland Vedrørende titlen "Lappernes Konge" er det aftalt: At hvis kong Gustav Adolf eller hans efterfølgere ønsker at bruge denne titel, skal den ikke anses for at omfatte sølapperne ved havet mellem Tysfjord og Varanger i Nordland og Vardøhus-distriktet. Titlen må kun gælde de lapper (samer), som udelukkende er underlagt den svenske krone.

VI. Om byen Göteborg (Gottenborg) Vedrørende byen Göteborg er det aftalt: At hvis den i fremtiden genopbygges (da den var ødelagt), skal det ske med privilegier, der ikke er til skade for vores (Danmarks) rettigheder i Øresund.

VII. Om sejlads til Riga og Kurland Hvad angår sejlads mod Riga og Kurland, er det aftalt for at undgå fremtidige konflikter: Hvis byen Riga bliver belejret af den svenske konge, skal vores (danske) undersåtter helt afholde sig fra at sejle dertil under belejringen. De, der gør det, gør det på egen risiko. Ellers skal passagen gennem Øresund være fri og uden hindring for både vores og andre nationers folk.

Historisk kontekst
Teksten er meget vigtig, da den fastlægger de økonomiske og territoriale forhold i Norden i 1600-tallet.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Øresundstolden: Punkt IV bekræfter svensk toldfrihed i Sundet, hvilket var et stort stridspunkt i århundreder.

Nordkalotten: Punkt V handler om grænsedragningen og retten til at beskatte samerne i det nordligste Skandinavien.

Göteborg: Punkt VI nævner genopbygningen af Göteborg, som danskerne havde brændt ned under krigen.

340.
uden saa er, at Høybemeldte Hans Kongel. Majest. udi Sverrig anderledes derom kand foreenes, efter det Venskab Os nu imellem er.

8**.** Og eftersom Vi Konning CHRISTIAN i Danmark og Norge oc. for Fred og Eenigheds skyld, desligeste og Vores Elskelige kiere Hr. Broder Svoger Naboe og gode Ven Kongel. Majest. udi dend Store-Brittannien til Villie og Velbehag nu udi denne Freds-Fordrag , frastaae ald dend Jus og Rettighed, som Vi jurebelli kunde have til alle de Fæstninger, Skantzer, Provintzer, Stæder og Territorier , som Vi udi denne Feyde ved GUDS Almægtigstes Hielp og Krigs-Magt haver indbekommet , at dennem dog til Høybemeldte Konning GUSTAVUM ADOLPHUM og Sverriges Krone overleveret , saaledes , nemlig : At Calmar , Riisbye-Skantze, Borckholm og Oeland med alle de Stæder , Herreder og Jorde-Gods som til samme Fæstninger og Huuse ligger , de skulle Tredie Paaske-Dag nestkommendes overantvordes til Konning GUSTAVI ADOLPHI Fuldmægtige de blotte Fæstninger med Jorde-Godtz og intet andet , og det efter dend Dag siden u-behindret at følge Hans Kongel. Majest. udi Sverrig og dend Svenske Krone. Og Høybemeldte Kongel. Majest. GUSTAVUS ADOLPHUS derimod først afstaaer til Os og dend Norske Krone Jæmpteland, med hvis meere som kand være udi dend Feyde indtagen , samt det Gods udi Nordland, om hvilket tilforn er formeldet.
9. Udi ligemaade da gratificerer Hans Kongel. Majest. Os fornævnte Fæstningers Restitution med 1000000 Rixdaler, som inden 6 Aar efter Brevenes Datum skulle Os erlægges. De 3 første Terminer paa Elfsborg Slot, og dend sidste Termin udi Vor Kiøbstæd Halmstad , efter det Gields-Brefs Lydelse og Indhold, som H. Kongel. Majest. Os derpaa givet haver , hvilket Gields-Bref , dend Høybaarne Fyrste og Herre Hr. Johan Sverriges Riges Arf-Fyrste, Hertug udi Øster-Gothland og Sverriges Riges Raad ratificeret, beskæftiget , og med forseylet haver; udi hvilket Bref formeldes, at Vi dend Fæstning Elfsborg, med de Kiøbstæder, Nyløse, Gammelløse og Gottenborg og med disse efterskrefne Herreder og Gods, som ere Sunedahl, Askinis, Hising, Ballebygd, Ølle, Vetle og Flundere, med hvis Told , visse og u-visse Indkomst , som udi fornævnte Stæder og Herreder aarligen falde kand, som et brugeligt Pandt, for samme Summa Penge beholde skulle, og med slig Condition, at saa fremt Terminerne ikke holdes , og fornævnte Summa Pendinge efter Hovet-Brevets Lydelse ikke bliver fornøyet og afbetalt, da skulle dend fornævnte Fæstning Elfsborg med underliggende Stæder, Herreder og Gods, ligesom det forefundet er , være til evindelig Eyendom forbrudt , til Os og Danmarckes Krone, efter fornævnte Gields-Brefs ydermere Formelding. Dog skal dend Geistlige Jurisdiction administreres

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

341.
Teksten er skrevet på latin, som var datidens diplomatiske sprog.
Her er en dansk oversættelse af de to punkter (VIII og IX) på siden:

VIII.
Eftersom Vi, Christian den Fjerde, Konge af Danmark og Norge osv., med hensyn til fred og enighed, og ikke mindst af kærlighed til Vores kære broder, frænde, nabo og ven, Kongen af Storbritannien osv., i denne fredsslutning afstår fra enhver ret og herredømme, som tilkommer Os i kraft af krigens retfærdighed over de fæstninger, skanser, provinser, byer og territorier, som med den højeste Guds velsignelse og krigens magt er blevet besat; og Vi tilbagegiver disse til førnævnte Kong Gustav Adolf og Sveriges krone på denne måde: At Kalmar, Risby slot, Borgholm og Øland med alle dertil hørende byer, egne og territorier samt de nævnte skanser, tilbageleveres til Kong Gustav Adolfs fuldmægtige senest den tredje hverdag efter næste påske, således at de fremover uden hindring kan anses for at være under Hans Serinitets og den svenske krones magt. Til gengæld afstår den førnævnte Kong Gustav Adolf til Os og den norske krone Jemteland, og alt hvad der i denne krig måtte være blevet besat sammen med det, som vedrører Nordlandene, som tidligere nævnt.

IX.
Ligeledes godtgør Hans Serinitet Os for tilbageleveringen af de nævnte fæstninger med en sum af en million daler [Decies Centenis Millibus Thalerorum], som skal betales inden for seks år efter udstedelsen af gældsbrevet. De tre første betalingsterminer skal finde sted på fæstningen Elfsborg, og den sidste i Vores by Halmstad, i overensstemmelse med de gældsbreve, som er udstedt af Hans Serinitet og bekræftet og underskrevet af den højbårne fyrste Johan, arvefyrste og hertug af Østergötland, samt af hele det svenske rigsråd. I disse erklæres det, at Elfsborg med byen Nyløse, Gammelløse og Göteborg, sammen med de nedenfor nævnte herreder og territorier, nemlig: Søndre-Halland, Askims, Hisings, Bollebygd, Ale, Vettle og Flundre, med alle visse og uvisse indtægter, som årligt tilflyder de nævnte steder og herreder, skal forblive hos Os som en nyttig pant for den nævnte resterende sum på følgende betingelser: At hvis de førnævnte betalingsterminer forsømmes, og den nævnte pengesum i henhold til det udstedte gældsbrev ikke bliver fyldestgørende betalt, da skal det nævnte Elfsborg med de dertil hørende byer, egne og territorier anses for at være vundet til evig ejendom for Os og Danmarks krone.

Kort forklaring: Dette er de centrale passager om **"Elfsborgs løsesum"**. Danmark leverede de erobrede områder (som Kalmar) tilbage til Sverige, men beholdt Elfsborg (ved nutidens Göteborg) som pant, indtil Sverige havde betalt den enorme sum af 1 million rigsdaler. Sverige formåede at betale beløbet, og Elfsborg blev derfor svensk igen i 1619.

342.
nistreres af Bispen over Skara, og hand forpligtet at være, efter dend Svenske Ordinantz at lade Vore Fuldmægtige vederfare (om de have nogen for Geistlige Dom at beskylde) det som ret er. Adelen og Ridderskabet som boer i dette fornævnte Elfsborg Lehn, eller haver deres Jorde-Gods efter Sverriges Lov og Privilegier, giøre Konningen udi Sverrig deres Ross-Tieneste, besøge almindelige Rigs-Dage, og derudi af Os eller Vor Stadtholder ikke forhindres: Ellers

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

skulle alle andre som udi Kiøbstæderne eller paa Landet ere boendes, rettes og ordeles efter Sverriges Lov.
10. Hvad Skib, Skiøt, Munition og andet sligt som er erobret og indtaget imidlertid denne Feyde været haver, være sig paa Fæstningen, i Marken, til Søes eller i andre Maader, da skal sligt følge dend Herre, som det indtaget haver, og aldrig igien herefter fordres.
11. Alle Fanger i hver Statu de ere udi; eller hvor de ere, skulle igien løsgives, uden ald Ranzon; ej heller skal de pligtig være deres Kost at betale.
12. Det Stetinske Fordrag, som Anno 1570 imellem disse lovlige Kongeriger ere oprettet, skal blive in esse og vigore, aldeles uforkrænket. Ligesaa og i allemaade, som det været haver, førend denne blef begyndt, saa at det ved denne Freds-Notul aldeles intet skal afgaae eller derogeres, undtagendes udi dend Artikul, som udi det nærværende Freds-Fordrag ere forligte og speciatim afskaffede.
13. Og eftersom Vor Elskelige Svoger og Broder Kongel. Majest. udi dend Store-Brittannien med største Fliid denne Freds-Forhandling befordret haver; da er forafskeedet, at Hans Kongel. Majest. med det første af begge Parter skal besøges, at dette Freds Fordrag som her er oprettet, af Hans Kongel. Majest. maatte vorde confirmeret under hans Kongel. Haand og Segl, saa enhver af Os til Fredens ydermere Stadfæstelse og Bekræftning kunde annamme et Exemplar.
14. Og skal nu hermed være aldeles endiget og afstilled ald Misforstand, U-vilje, Tveedragt, Fiendskab, Krig og Feyde, som hidindtil imellem Os selfver, og Vore Rigers Undersaatter været haver. Og derimod og i dens stæd, er igien en fællig, sikker, bestandig og u-igenkaldendes Fred, Venskab og Naboeskab oprættet, bevilget og bekræftiget; saa dend eene Herre efter dend anden skal med ald Venskab være tilgedan hans Gavn og Beste med Ord og Gierninger ligesom sit eget at erholde, befordre og forsvare, og som helst dend andens Partes Regiering, Riger Lande og Undersaatter kand være fornær og til Skade, det skal hand afvende, og saa vit mueligt og tilbørligt at forhindre. Til ydermere Vidnesbyrd og Bekræftning at denne Freds-Fordrag af Os og Vore Efterkommere Konninger udi Danmarck

343.
en oversættelse af den latinske tekst fra siden, som indeholder de afsluttende artikler i en fredstraktat

... som det er indeholdt mere udførligt i det nævnte gældsbrev: Den kirkelige jurisdiktions forvaltning skal dog forblive hos biskoppen af Skara, som efter den svenske ordinans' regel skal yde retfærdighed over for vore kommissærer (hver gang de ønsker at stille nogen for retten). Adelen og enhver af ridderlig rang, som bor i det nævnte Elfsborg-område eller har ejendomme dér, skal besidde dem efter de svenske loves og privilegiers regel; de skal yde de sædvanlige riddertjenester til Sverige og besøge de offentlige rigsdage uden nogen hindring fra os eller vore stedfortrædere: øvrige indbyggere, både i byerne og i området, skal ligeledes dømmes efter de svenske love.

X. Skibe, krigsvåben, byernes udrustning og andet af denne slags, som er erobret under denne krig, hvad enten det er i borge, fæstningsværker, i felten, på havet eller på anden vis, skal anses for at tilhøre den fyrste, af hvem det er erhvervet, og skal aldrig kræves tilbage.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

XI. Alle fanger skal overgives og sættes i frihed i den tilstand og på de steder, hvor de befinder sig, uden nogen løsesum; og de skal ikke være forpligtet til at betale noget for kost og logi.

XII. Stettin-aftalen fra år 1570 mellem begge riger skal fortsætte med samme kraft og styrke i alle henseender og være ukrænkelig, således som den eksisterede før denne krigs udbrud. Intet i denne fredsformular skal fravige eller ophæve den, undtagen de artikler, som er blevet affattet i denne nuværende fredsslutning og specifikt er blevet ophævet.

XIII.
Og efter at vor meget elskede slægtning og broder, kongen af Storbritannien [Jakob I], med største flid har fremmet dette fredsanliggende, er det blevet aftalt, at Hans Majestæt også som den første, efter at freden er indgået, skal anmodes om at bekræfte den med sin hånd og sit segl; og at hver part skal kunne modtage et særligt eksemplar til større bestyrkelse og fæstnelse af denne fred.

XIV. Ved disse [artikler] skal nu alle uoverensstemmelser, uenigheder, stridigheder, fjendskaber, krige og fjendtligheder, som hidtil har fundet sted mellem os og vore undersåtter, være fuldstændigt afsluttede og ophævede: og i stedet skal der være en tryg, sikker, fast og uigenkaldelig fred, venskab og enhed, godkendt, helligholdt og bekræftet; således at fyrsterne på begge sider gengældt følger hinanden med gensidigt venskab: i ord og handling skal de beskytte og fremme den andens fordele og nytte lige så meget som deres egne; og hvad der end kan være til skade for den andens person, styre, rige, provinser og undersåtter, skal de efter bedste evne afvende og hindre. Til yderligere vidnesbyrd og bekræftelse af, at denne fredsforsoning er [indgået] af os og vore...

344.
mark, fast og u-brødeligen udi alle sine Ord, Puncter og Artikler holdes skal, have Vi dend med Vores Haand og Kongelig Secret, stadfæst og bekræftet, med Vores Elskelige Rigers Raads Forsamling, Som ere Christian Friis til Borrebye Vor Cancellier; Mogens Ul- feld, til Selsøe Rigens Admiral; og Høvitsmand paa Tranekiær; Steen Brahe de Knudstrup, Høvitsmand paa Callundborg; Mandrup Parsberg til Hagisholm, Høvitsmand paa Aalborghuus; Bredo Ranzov til Ranzovholm, Stadtholder udi Vor Kiøbstad Kiøbenhafn, og Befalingsmand paa Vort Land Moen; Jørgen Friis til Krastrup, Befalingsmand paa Segelstrup; Preben Gyldenstiern til Vosborg, Høvitsmand paa Bofling; Axel Brahe til Elvidt, Befa- lingsmand udi Dallum Closter; Oluf Rosenspar til Skarolt, Høvetsmand paa Draxholm; Eske Brok til Estrup, Høvetsmand paa Dronningborg; Christian Holk til Sveboe, Høvetsmand paa Silkeborg; Jacob Ulfeld til Ulfeldsholm Rigens Canceller og Høvitsmand paa Nyborg, og Envoldt Kruse til Hiernislofgaard, Stadtholder udi Vort Rige Norge, og Høvitsmand paa Aggershuus. Givet paa Vort Slot Kiøbenhavn dend 26de Dag Januarii Anno 1613.

Her er en oversættelse af den latinske del af teksten, som findes i midten og bunden af siden. Teksten er en formel bekræftelse af en fredstraktat (Freden i Knærød 1613) mellem Danmark-Norge og Sverige, med England som mægler.

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Den øverste latinske del (Bekræftelsen)
Denne del er i det væsentlige en latinsk oversættelse af den danske tekst, der står umiddelbart over den:

"For Danmarks fremtidige konger skal dette overholdes fast og uforandret i alle punkter og artikler. Vi har bekræftet og stadfæstet det samme med Vor hånd og vedføjet Vor kongelige segl, samt med underskrifter fra vore rigsråder, som er:

Christian Friis til Borreby, vor kansler; Mogens Ulfeld til Selsø, rigets admiral og lensmand på Tranekær; Steen Brahe til Knudstrup, lensmand på Kalundborg; Mandrup Parsberg til Sandvig, lensmand i Aalborg; Brede Rantzau til Rantzausholm, statholder i vor by København og lensmand på Møn; Jørgen Friis til Krastrup, lensmand på Sejlstrup; Preben Gyldenstierne til Vosborg, lensmand i Bøvling; Axel Brahe til Elved, lensmand i Dalum Kloster; Oluf Rosenkrantz til Skærvad, lensmand på Dragsholm; Eske Brock til Estrup, lensmand på Dronningborg; Christian Holck til Søviggård, lensmand i Silkeborg; Jacob Ulfeldt til Ulfeldtsholm, rigets kansler og lensmand på Nyborg; og Enevold Kruse til Hjermislevgård, statholder i vort rige Norge og lensmand på Akershus.

Givet på vort slot København, den 26. dag i januar måned, år 1613."

Den nederste latinske del (Mæglerens erklæring)
Denne tekst (der starter med det store S) er indledningen til den engelske konges bekræftelse som mægler:

"Ovenstående skrevne fredskontrakt, som er indgået mellem de førnævnte mest serene og mægtigste fyrster og herrer, Herre CHRISTIAN DEN FJERDE, konge af Danmark og Norge osv., og GUSTAV ADOLF, konge af Sverige osv., deres riger, provinser og undersåtter, til lands og til vands, i de opregnede punkter og betingelser, er indstiftet og fuldbragt.

Vi, JACOB [James I], af Guds nåde konge af Storbritannien osv., troens forsvarer, for at en sådan kontrakt [skal overholdes] med så meget større nøjagtighed og oprigtighed..."

(Teksten nederst til højre afbrydes midt i en sætning, da den fortsætter på næste side).

Kort historisk kontekst
Teksten dokumenterer afslutningen på Kalmarkrigen (1611–1613). Den latinske tekst tjente som det internationale juridiske sprog, så de europæiske magter og eftertiden kunne læse de præcise juridiske forpligtelser, mens den danske tekst var den nationale version.

345.
"...skal på tro og love, fast og urokkeligt fra begge sider, og i overensstemmelse med ordene og deres sande mening, overholdes til evig tid; og selve freden skal forblive sikker og ukrænkelig for altid og plejes med gensidig oprigtighed og den bedste velvilje. Denne [traktat] har vi bekræftet med vor kongelige hånd og vor britiske riges store segl."

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

Baggrund for teksten
Det er interessant at bemærke, at teksten nævner det britiske riges segl (Regni Britannici Nostri Sigillo). Dette skyldes, at den engelske kong James I (Jakob 6. af Skotland / 1. af England) fungerede som mægler i fredsforhandlingerne mellem Christian IV og Gustav II Adolf.

345 fortsat.
Lige saadan en Gienpart blef og paa de Svenskes Side forfattet, hvorudi ingen Forandring var, uden dend som det Svenske Sprogs Natur og Egenskab med sig førte.
Da nu dette Fordrag saaledes paa begge Sider var forfærdiget, og Kong GUSTAF ADOLPHS Forsikrings og Gields-Brefv paa de 10 Tønder Guld iligemaade var opsat og underskrevet, blef det udi Wardberg dend sidste Dag udi April af tvende Rigens Raad og en Secreterer paa hver Side imod hinanden udvexlet. Ellers blef der imidlertid dette Freds-Fordrag paa Grændserne forhandledes, holdet udi Stokholm en Rigs-Dag; hvor dend Sum Penge af en Million Rixdaler som til Danmark for Freden skulle betales, af Stænderne blef samtykt og bevilget.
Saaledes endtes da denne blodige Krig, som ingen med Billighed kand sige andet om, end at dend jo paa de Danskes Side var en retfærdig Krig. Thi dend blef begyndt af Kong CHRISTIAN icke for andet, end for at hæfne dend hannem vædersfarne Uret, hvilken hand paa saa mange fredelige Maader ved Skrivelser, ved Grændse-Møder, ja ved andre Fyrsters Imellemhandling søgte at undgaae; saa at hand var nød til at blotte Sværdet, for at forskaffe sig Fred, som kunde være sikker. Vel vandtes ikke en Foods breed Jord meere, end Danmark og Norge havde tilforn; men saa blef dog dette derved vundet, at begge Rigernes Danmarckes og Norges Grændser vare siden udi saa stille en Roelighed, som de ikke udi mange Aar tilforn havde været.
All Verden forundrede sig meget over dend store Begierlighed, som dend unge Konge udi Sverrig lod see til denne Fred at begiere; og isærdeleshed i det Hans Majestæt sig dend saa dyre og med saa stor en Penge-Sum indløste, hvilket mand mindst havde ventet af saa ung en Herre, hvis Blod var saa varm, og som allerede havde viist adskillige Prøver af et krigisk Gemyt: Men mand maa derimod sige, at haand ficke et Mood hand haver haft, saa god og sund Fornuft haver hand og udviist, i det hand heller udi sin Regierings Begyndelse haver villet udvælge og søge en sikker og vis Fred, end være underkastet og sat udi saa stor en Fare, som hand kunde vendte sig af saa mange Fiender, som hans Sal. Hr. Fader hannem havde efterladt og paabyrdet. Thi hand var indviklet udi Krig med alle hans Naboer, nemligen Danmark, Pohlen og Russerne, og af alle disse var ingen, som hand mest kunde frygte for, eller vente sig større Skade af, end Danmark, som laae de fleeste af hans Grændser nærmest, og som derforuden var Mester baade af Øster og Vester-Søen, hvilke vare de eeneste som

346.
hans Riges Grændser fra de andre Fiender beskyttede og beskiermede. Derfor fattede hand det beste Raad, og sluttede først denne Fred med Kongen af Danmark, paa det hand siden kunde have desto bedre Raad og Rum, til at handle med de andre; hvad heller de havde Lyst til Krigen at forfølge, eller til Fred at slutte: Hvilket ogsaa hannem siden vel gelingede. Thi faa Aar efter at denne Fred med Danmark var giort, sluttede Kongen af Sverrig nogle Aars Stilstand med Pohlen, som siden skal blive fortalt; og da dette efter Ønske udfaldt, vendte hand ald sin Magt

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.

mod Russerne, hos hvilke dend største Fordeel og Gevinst dend Tiid var at vendte; og fra dennem omsider vandt Ingermandland og Kexholm, hvormed Sverriges Riges Grændser blefve formerede og befæstede.

Efterkommerne overlades nu dend Frihed, at domme hvis Vaaben af disse tvende Kongers fuldte dend største Ret og Retfærdighed, enten dends som forsvarte sit eget, eller dends, som søgte at tilegne sig en andens. Tvisler nogen om, hvo største Ret havde, saa viiste dend HErre Zebaoth, som Krigens GUD, hvilken af dem begge hand gaf mest Medhold og Lykke udi Krigen. Dend samme GUD, som Fredens GUD, der havde begge disse Potentaters Hierter udi sin Haand, vidste ogsaa, hvilket Hierte hand først vilde boye til Freden at søge og begiere. Dend samme GUD ogsaa, som ald Eenigheds Stiftere, sammenlænkede og sammenknyttede begge disse Hierter saaledes, siden denne Fred imellem dennem var bleven sluttet, at de begge derefter saa længe de tilsammen vare udi live, levede udi saadan et Naboelag, Venskab og Fortrolighed med hinanden, at paa ingen af Siderne gaves ringeste Aarsag til nogen Misforstand eller Fortrydelse, langt mindre til nye Splid eller Ueenighed. Hvorfor

GUD allene være æret.

Overordnet motiv
Illustrationen er et heraldisk og allegorisk kobberstik, der fungerer som en pompøs afslutning på kapitlet om fredsslutningen i 1613. Centralt i billedet ses et våbenskjold, der flankeres af to symbolske figurer.

De symbolske figurer
Fama (Rygtet/Berømmelsen): Til højre (set fra beskueren) ses en bevinget kvindeskikkelse. Hun holder en lang trompet, hvilket er det klassiske symbol på Fama, der forkynder store begivenheder eller kongers bedrifter for omverdenen.

En kriger/ridder: Til venstre ses en figur i klassisk rustning med en hjelm prydet med fjerbusk. Han holder en fane og støtter sig til våbenskjoldet, hvilket symboliserer militær styrke og forsvar af riget.

Våbenskjoldet og trofæerne
Skjoldet: Centralt placeret ses et skjold med et heraldisk motiv (muligvis et hjerte eller en trekantet figur omgivet af stråler), som repræsenterer den guddommelige orden eller den specifikke kongemagt.

Militære trofæer: Bag skjoldet rager faner, lanser og mace-lignende våben op. Dette kaldes ofte en "trofæ-opstilling" og bruges i barokkens kunst til at symbolisere sejr og fred opnået gennem styrke.

Det nederste felt
Besejrede fjender eller jordiske laster: Ved foden af skjoldet ligger en række figurer i halvliggende positioner. De ser ud til at være overvundet eller i en tilstand af underkastelse, hvilket underbygger bogens tekst om, at kongen har sikret sit rige mod "andre Fiender".

Alle side noter er i originale er indsat i teksten med kursiv.